

Y.H.R.

132.

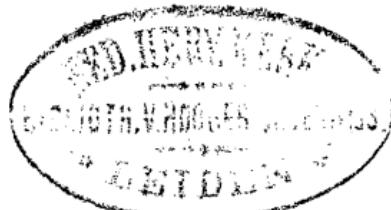
R E S U L T A A T
VAN MIJNE
MEER DAN VIJFTIGJAARIGE
OVERDENKINGEN
O V E R D E N
G O D S D I E N S T V A N J E Z U S ,
BENEVENS EEN
BIJVOEGZEL TOT DE GESCHIE-
DENIS ONZER EERSTE OUDEREN ,
D O O R
D . H . P U R G O L D ,
Luthersch Predikant te PARCHEN.
Uit het Hoogduitsch, naar de Tweede van den
Schrijver op nieuw overziene en
vermeerderde Uitgave ,
Vertaald door J. C. S.

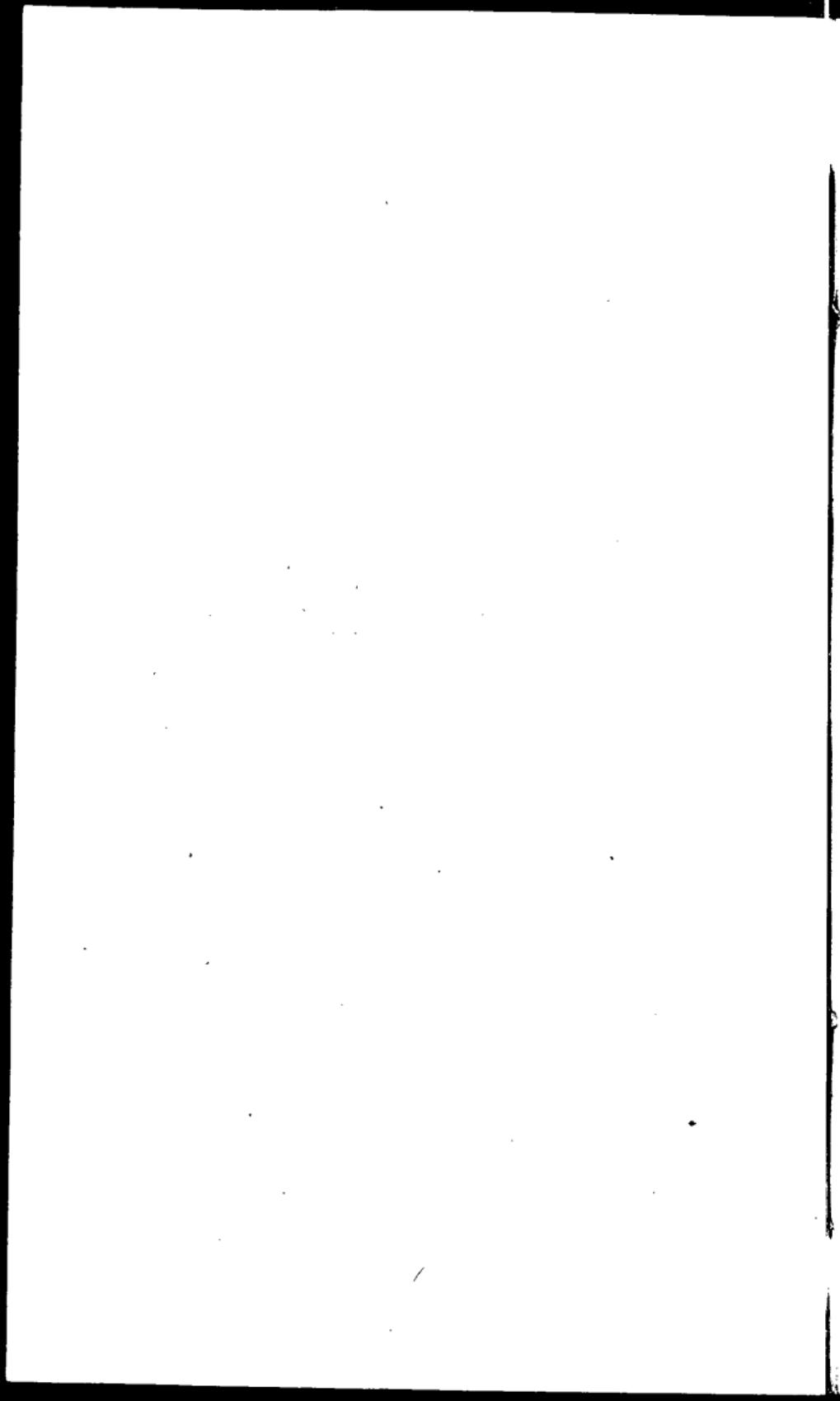
Hebt de waarheid en den vrede lief.

Z A C H A R.

Te WESEL , bij FRANZ YACOB RÖDER ;
En mede te bekommen te GRONINGEN; HUIZINGH; LEUWARDEN CAHAIS; FRANKER ROMAR; DEVENTER BROUWER; ARNEM TROOST; AMSTERDAM KETZER, HOLTROP. V. D. KROE, WTNANDS, DE BRUTN, W. V. VLIET, G. WARNARS, SCHALEKAMP. J. V. D. BURG, D en J TOL, J. V. GULIK, A MENS; A. B. JAAKES; HAARLEM LOOSJES, BOHN, PLAAT; LEYDEN HERDINGH; RIJFT ROELOFSWAART; 's HAGE LEUWESTTN. J. P. WYNANTS, J. V. CLEEFF; ROTTERDAM D. VIS. J. MEYER, J. POLS, G. A. ARRENBERG; DORD BLUSSE, WANNER; HOORN VERMANDE, BREBAART; ENKHUYZEN FRANX; MIDDELBURG KEEL, Wed J en W. ABRAHAMS, WETTER; Z. ZEE V. SETTEN; CGES HUTSMAN; VLISSINGEN CORBELTN; Utrecht J. VISCH, G. T. V. PADDENBURG, B. WILD; 's BOSCH PALLIER; BREDA A. OUKOOP.

M D C C X C .

A A N Z I J N E

HOOG - VRIJHEERLIJKE EXCELLENTIE,

D E N

HOOG-EERWAARDEN EN HOOG-
GEBOOREN VRIJHEERE

H A N S V A N W E R D E R,

K O N I N G L I J K - P R U I S I S C H E N
G E H E I M E N S T A A T S - M I N I S T E R ,
D O M H E E R T E B R A N D E N -
B U R G , E R F - E N G E R I C H T S -
H E E R T E R O G A E S E N ,
W O L T E R S D O R F E N
W U S T E R W I T Z ;

Z I J N E N G E N A D I G E N H E E R E .

HOOG-EERWAARDE EN HOOG-
GEBOOREN VRIJHEER,
GENADIGE EN HOOGGEBIE-
DENDE HEER STAATS-
MINISTER!

Uwer Hoogvrijheerlijken Excellentie's bekende rechtschaapenheid verwekt bij allen de welmeenendste Hoogachting, en beschaamt de wangunst. Geliefet dan genadigst te gedoogen, dat ik, door de toeëigening van dit Werk, mij voor Hoogdeszelfs Vereeraar openlijk verklaare en Hoogdenzelven met luider stemme zegene: en in deeze gevoelens blijve ik mijn leeven lang

Uwer Vrijheerlijken Excellentie's

P A R C H E N
den 18 Maart 1783.

Oude Onderdanigste Dienaar
D. H. PURGOLD.

V O O R.

V O O R R E D E N.

Ik nam, toen ik in 1727 de Academie verliet, twee Boekdeelen in Quarto mede, die ik over *Baiér* zorgvuldig had afgeschreven. Nu wilde ik mijne Godgeleerdheid in den grond bestudeeren: doch ik raakte welhaast aan het doolen. De aangehaalde bewijzen beweezen mij niet, wat zij moesten bewijzen. Ik begon te twijfelen, eerst aan zommige stellingen en eindelijk aan den geheelen kristelijken Godsdienst. Maar de natuurlijke bleef; ik eerbiedigde mijnen Schepper, en bad Hem nedrig aan. 'Er zijn ook redelijke twijffelaars, dit weet ik uit eigen ondervinding.'

Ik had het hart niet, mij aan een eenigen Predikant te ontdekken, uit vreeze van tot een Atheïst gemaakt te worden; doch zoo eerlijk was ik, dat ik het prediken, onder een ander voorwendzel, van de hand wees; wijl ik het van mij niet verkrijgen konde, leerlingen voor te dragen, welke ik zelve niet geloofde. Ik las des te vlijtiger de schriften over de waarheid van den kristelijken Godsdienst: en de zegenpraalende Godsdienst van *Abbadie* met de aanmerkingen van *Billerback* deed bij mij de gewenschte werking. Ik geloofde nu de

VI V O O R R E D E N.

Heilige Schrift: maar ik geloofde tevens, dat in dezelve niets zijn kon, 't welk tegen de reden streedt. Ik vond ook niets dergelijks in den Bijbel, alhoewel ik het zomwijlen in mijn Sistema vond. Ik moest derhalven meenige stelling uitmonsteren, wilde ik geheel bijbelsch wezen, en zulks is mij ongemeen voordeelig geworden.

Ik werd tegen mijnen wensch, als 't ware, in 't Predikampt getrokken, en kwam in den omgang met ongeloovigen. Ik werd rasch gewaar, dat de Leere van Jezus ligt te verdedigen was, maar niet de Leere van het Sistema. Het verstand is, in onze tijden, te zeer opgeklaart, dan dat men alles op goed geloof zoude aanneemen: en Luther nevens andere groote verbeteraars van den Godsdienst konden onmogelijk alle onregelmaatige begrippen uit de Leere van Jezus wegneemen, die in vele Eeuwen van onweetenheid waren ingesloopen. Zij hadden genoeg te doen, om voor hunne Broederen den weg ter zaligheid opteruimen: zij hadden noch tijd noch reden, zich in bespiegelingen intelaaten; dewijl men zich aan onzekere begrippen zoo ligt niet stootte. Intusschen wint de waarheid bij de vinnigste aanvallen; en wanneer bij naauwkeurig onderzoek eene

eene op zich zelfs regelmaatige stelling iets schijnt te verliezen: dan is zulks eene flak (*), die, aan 't zuiver zilver geklonken, in 't vuur de proef niet kan doorstaan.

Ik had het vermaak in mijnen ouderdom met eenen rechtschapen geleerden man van waereldlijken stand, den Heere H. K. in M., kennis te maaken. Hij was een liefhebber van leezen, en een vriend van den Godsdienst: het was natuurlijk, dat wij elkanderen over geleerde zaaken onderhielden; en wij kwamen ook op de nieuwere strijdigheden. Ik zeide hem mijne gedachten openhartig. Zij behaagden hem, hij badt mij zeer dringend, dezelve te laten drukken: hij verzekerde, dat ze veelen tot bevestiging in de Leere van Jezus zouden dienen; en ik liet mij overhaalen. Vindt de Leezer iets nuttigs, dan heeft hij 't aan deezen mijnen Vriend te danken; zonder wiens aanmoediging dit geschrift niet op de Pers zou gekomen zijn.

Ik schrijf mijne gedachten; ik houde ze voor regelmaatig; doch ik weet, dat wij met het eerlijkste hart kunnen dwaalen. Mijn raad is: „onderzoekt de Schriften: want gij meent „in dezelve het eeuwige leeven te hebben: „en die zijn 't die van Mij getuigen”. Dit

is,

(*) Vuilheid van metaal.

V I I I V O O R R E D E N.

is, wat meer is, de raad van onzen goddelijken Verlosser (*). Voorzeker had Jezus toen Jooden voor zich, en wijst hen op de Schriften des ouden Verbonds: doch daar de kristenen de schriften des nieuen Verbonds als godlijk aanneemen: daar moeten zij ook deeze eigentelijk bestudeeren; en als den eenigen Rechter, in hunne verschillen, eerbiedigen. En hierin vertoont zich de eigentlijke geest van een wahren Protestant. De Bijbel, en geen Paus, — geene Kerk-vergadering, — geene Theologische Faculteit, — geen Doctor der Godgeleerdheid, — ook zelfs geene Sijmbolische Boeken! Deeze zijn zelve veel te bescheiden, dan dat zij zich tot rechters in geloofs-zaaken zouden opwerpen. Zij weigeren immers welbedacht deeze eere zeer duidelijk en nadrukkelijk (**). „ Wij gelooven, bekennen en leeren, zeggen zelf de groote opstellers der „ Sijmbolische Boeken onzer Kerk, dat de „ eenige regel en rigtsnoer, naar welke alle „ Leerstellingen en alle Leering moeten geschat en beoordeelt worden, voorzéker geene „ andere zij, dan de profeetische en apostolische Schriften. Alle andere, zoowel de „ , schrif-

(*) Joh. v: 39.

(**) Epitome articulorum p. 570. ed. Rechenb. Zie ook onze Geloofsbelijdenis Art. 7.

„schriften der Kerk - vaderen als der Nieuw - waren, zij mogen genaamd zijn zo zij wille, (bijgevolg ook die, welke sijmbolische hieten) zijn geenzins met de Heilige Schrift gelijk te stellen: maar gezaament ijk aan de zelve in diervoegen te onderwerpen, dat zij op geene andere wijze mogen aangenomen worden, dan alleen als getuigenissen, dat ook na de tijden der Apostelen, en in welk gedeelte der waereld het ook mogt wezen, de reine Leere der Profeeten en Apostelen is behouden gebleven". Hoe veel edeler dachten onze Voorvaderen, dan hedendaags veele Doctoren op verscheide Hooge schoolen? Hoe verrukkend is het denkbeeld eenes waarheidlievenden Grijzaards: haast, haast zal mijne kennis ten vollen te recht gebragt worden, haast zal ik mijnen Verlosser, over wien zoo veel wordt gestreeden, zien gelijk hij is (*): op uwe zaligheid, wagte ik Heere (**)!

Ik heb, veele Jaaren geleden, eene schets over de geschiedenis der eerste Menschen ontworpen. Ik heb ze hier bijgevoegt, om dat zij mede tot dit onderwerp behoort. Geschreven in Augustus, 1782.

(*) 1 Joh. III: 2.

(**) Gen. XLIX: 18.

B E R I C H T

V O O R D E

T W E E D E U I T G A V E.

Nog leef ik. Ik heb het Jubelfeest mijner bediening gevierd; en verwagte dagelijks, dat mijn overste Herder mij zal oproepen. Tegenwoordig mijn Resultaat op nieuw doordenkende, ben ik verheugd, nog dezelfde overtuiging te vinden, welke ik, nu zes Jaaren geleden, had. Ik zal en kan niets veranderen. Hier en daar is iets ter opheldering bijgevoegd, met eene Bijdrage tot de Geschiedenis der eerste Oude-
ren, welke reeds bij de eerste Uitgave beloofd was.

Ik wilde onbekend blijven: doch wyl mijn naam is bekend geworden, zoo schroom ik niet, hem hieronder te plaatsen.

P A R C H E N
den 1 Maart 1788.

DANIEL HEINRICH PURGOLD
Predikant.

D E

D E
V E R T A A L E R
A A N D E N

L E E Z E R.

De Kristelijke Godsdienst verdient, buiten twijfel, een nauwkeurig en onpartijdig onderzoek van elk redelijk mensch, die met het licht der goddelijke openbaaring bestraalt wordt. 'Er is toch niets belangrijker voor des menschen gelukzaligheid in deeze, en in de toekomende waereld, dan de gevoelens en verplichtingen, aangaande God, zich zelve en zijnen naasten, grondig te verstaan, en verstandig te beoeffenen. Ondertuschen wordt dit onderzoek niet weinig belemmerd door den veelvermoegenden invloed van menschlijk gezag en van verscheidenheid van gevoelens, die den onderzoeker, of in het onzekere laaten, of hem van meerderen arbeid affchrikken; maar kan hij

deeze

deeze beletzelen, door standvastige en werkzaame liefde tot de waarheid, te boven koomen; dan zal de vaste en aangename overtuiging, welke hij gevoelt, hem eene genoegzaame belooning van zijnen moeiëlijken arbeid wezen.

Met zulk een onderzoek heeft wijlen de Heer Purgold, bekend en geacht schrijver onder de Luthersche Godgeleerden in Duitschland, zich, verscheiden jaaren, bezig gehouden; en het Resultaat daarvan, door hemzelve, in het Hoogduitsch beschreeven, wordt thans den Nederlandischen Leezer aangeboden.

De schrijfrant van den Auteur, hier en daar, eenigzins afgebroken en gedrongen schijnende, zou moelijk de Vertaaling vloeijender geweest zijn, indien men den zin had willen uitbreiden, en met omschrijvingen verklaaren; doch om de strengste getrouwheid, het hoofd vereischte in eene Vertaaling, in acht te nemen, heeft men de meening van den Auteur, zoo veel moelijk, met deszelfs eige denkbeelden, trachten uit te drukken, en zich daarom ook ont-

onthouden van ophelderende aanmerkingen, welke anders dit werkje eenig sieraad hadden kunnen bijzetten.

Zoo min het des Auteurs oogmerk was, om de uitkomst zijner poogingen als waarheid, aan anderen op te dringen, daar hij zelve in zijne *Voorreden* beweert: ik schrijve mijne gedachten, ik houde ze voor rechtemaatig, maar ik weet, dat men niet het eerlijkste hart dwalen kan; even zoo min bedoelt men, met deeze vertaaling, de gedachten van deezen schrijver, voor de alleen waare en beste uitlegging der Kristelijke Leerstukken, te verklaaren, of als zoodanig aan te prijzen; integendeel de Vertaaler schroomt niet te belijden, dat hij ten aanzien van vele leerstellige gevoelens, van den schrijver, behoudens alle achting voor deszelfs arbeid, blijft verschillen. Niettemin moet het voor een waarheidlievend gemoed aangenaam en nuttig wezen, te verneemen, hoedanig een eerwaardig grijsaard, na een bedaard en langduurig onderzoek, zijne gedachten regeld —

wat

wat hij gevoelt — aangaande den Godsdienst van Jezus Christus, Den welken hij, met zoo veel eerbieds, voor den eenigen en volkoomen Zaligmaaker erkent, en Wiens voorschriften van Liefde, die zeker niemand voor het geringste deel van het Kristendom zal houden, hij toont, dat zooveel invloeds op zijn hart en manier van denken gemaakt hebben. Kan dit voorbeeld den Leezer aanmoedigen, om zoortgelijk onderzoek in het werk te stellen; en, langs dien weg, tot eene standvastige erkentenis en betrachting van den besten aller Godsdiensten te geraaken, dan zal de Vertaaler reekenen, zijn voornaam doel bereikt te hebben.

*De Vertaaler,
In Christo Salus.*

I N H O U D.

DE SCHOONHEID VAN JEZUS GODSDIENST.	bladz. 1
GODLIJKE OPENBAARING.	21
WONDERWERKEN.	33
DE BIJBEL.	44
HET OUDE TESTAMENT.	58
BIJGELOOF, ONGELOOF, REDELIJK GELOOF.	70
GOD, GODSDIENST.	78
JEZUS DE MESSIAS.	89
VAN DE VERRICHTINGEN DES MESSIAS OP AARDE.	109
GROOTMOEDIGHEID, BEREIDWILLIGHEID EN LIJDZAAMHEID VAN JEZUS IN HET LIJDEN.	133
TOEREEKENING DER VERDIENSTEN VAN JEZUS.	142
BEGENADIGING DES ZONDAARS.	152
GELOOF IN GOD, GELOOF IN CHRISTUS.	160
DES KRISTENS GERECHTIGHEID.	166
GODS	

I N H O U D.

GODS GEEST, HEILIGE GEEST.	bladz. 177
ENGEL.	192
GEBED.	207
OPENBAARE GODSDIENST.	220
DOOP.	230
AVONDMAAL.	241
BIEGT.	252
KRISTELIJKE KERK.	259
BIJDRAAGE TOT DE GESCHIEDENIS DER EERSTE MENSCHEN.	275

D E

D E

S C H O O N H E I D

V A N

J E Z U S G O D S D I E N S T.

Ik ben in de Wacrelde oud en grijs geworden; ik ben dat vergenoegd en gelukkig geworden; en dit mijn geluk schrijf ik aan den weldaadigen Godsdienst toe, dien Jezus mij geleerd heeft.

Jezus heeft mij den grooten God, als Vader leeren kennen, en dit aangenaam denkbeeld is de nimmer opdroogende bron mijner vergenoegdheid geworden.

De aarde is Gods groote huishouding: ik woon in het huis van mijnen Vader, en alle mijne lotgevallen hangen van Hem, en Zijn genadig opzigt af. Alle Schepzelen, die mij omringen, zelfs de geringsten, genieten de liefderijke voorzorg van hunnen grooten Schepper. *Geen musch valt zonder zijnen wil op de aarde, en ook de hairen mijns hoofds zijn allen getelt* (*). Hoe groot ben ik in
de

(*) Matth. x: 29. 30.

A

de oogen des Oneindigen, en hoe groot word ik onder de diepste veroortmoediging in de mijne? Ik gevoel eene waardigheid, die mij verre boven de dierlijke driften, en tot den Troon des Almagtigen verheft. Met verwondering, en ontroering val ik aanbiddende in 't stof ter neder. *Wat is de Sterveling, dat Gij zijner gedenkt? en de Mensch, dat Gij hem bezoekt? een weinig hebt Gij hem minder gemaakt dan de Engelen, met zoo veel eere en heerlijkheid hebt Gij hem gekroont. Gij doet hem heerschen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijne voeten gezet: Schaapen, osfen en alle de dieren des velds, het gerogelte des Hemels, de vischen in de zee, al het geene de paden der zeeën doorwandelt. Jehovah, onze Heere, hoe heerlijk is Uw naam over de gansche aarde* (*).

Mijn hart is vol, geheel vervuld van de godlijke goedertierenheden: onbegrijpelijke weldaaden,wanneer God ze belooft, zijn mij niet meer ongelooflijk; ook niet dat grootste wonder Zijner liefde, de zending van Zijnen Zoon en eene eeuwige heerlijkheid. En onheilen, een eigentlijk onheil, (indien ik met alle mijne zwakheid mijnen Vader als zijn kind oprecht en betaamelijk eerbiedige,) kenne en vreeze ik niet meer in de waereld van mijnen Vader!

Dikwijls kan mij iets onaangenaams ontmoeten; wij zullen het zelve steeds, *lijden*, wij zullen het zelve *rampen* noemen, de naam doet niets af; maar nooit

(*) Pf. viii: 5 — 10.

nooit zal het ongeluk, het zal geluk voor mij worden. Dat onaangenaame is eene waare artse[n]ij voor mijnen geest. Van deeze zijde heb ik het altijd ondervonden: dus leert men de wae-reld b[et]er kennen; en wordt men voorzigtiger in alle handelingen en meer geregeld in zijn gedrag.— Men leert verootmoediging en geduld; men oef-fent zich in het vertrouwen op God; men wordt ijveriger in 't gebed; en de nood zelve, wanneer God ons daaruit geredt heeft, veroorzaakt eene zoo aandoenlijke blijdschap, als nooit een mensch, dien het geduurig naar wensch gaat, gesmaakt heeft, noch smaaken kan. Een reizende, die gestadig goed weer heeft, acht hetzelve niet genoeg: maar, na storm, regen en hagel, eene heldere en verwarmende zonneschijn, welk eene aangenaame gewaar-wording! En hoe gevvaarlijk is een bestendige wel-vaart op de waereld? Weinig menschen kunnen dezelve verdragen; de meesten worden door hun-ne lusten tot ijdelheid bewoogen: en die geenen, welke God met aardsche vergenoegingen en goe-deren overstroomt, vergeeten het eerst hunnen grooten weldoender, en worden menigmaal groote weerspannelingen; gelijk als Leenmannen, door hunnen Leenheer te groot gemaakt, meenigmaal de eersten zijn, die tegen hem opstand verwekken. Zij versmaaden Moses en de Profeeten: *wie is de Heere, wiens stemme ik gehoorzaamen zoude*, zegt een Pharao (*). Het voorbeeld van den rijken man schrikt

(*) Exod. v: 2.

schrikt mij altijd af, wanneer ik mij betere omstandigheden op aarde toewensche, en een Lazarus vertrouost mij in het zwaarste lijden (*). Ook bij het gevoel van smerten vereer ik met ootmoedigheid dien God, die, om mij te gencezen, mij met alsem spijzigt: en met welke verrukkende blijdschap zal ik Hem in de eeuwigheid prijzen! Groot zijn de voordeelen van het onaangenaame, wij zouden nog meerdere kunnen aanhaalen: men wordt meedoogender jegens lijdenden, zachtmoeidiger jegens ellendigen, die in het uiterste van hunnen nood zich uit onverduldigheid vergrijpen: men wordt ijveriger om te helpen, en om anderen hunne onaangenaame noodlottigheden, verdraaglijker te maaken.

In den overvloed te zwemmen, voor de wereld te schitteren, maakt op zich zelve ons eigenlijk geluk, op deeze aarde, geenzinds uit. Een mensch, die zich waarlijk gelukkig gevoelt, zoude die wel zijn leeven zoo moede worden, dat hij zich zelven den dolk in het hart zoude stooten? Ik zal uit de oude geschiedenis de voorbeelden van groote mannen niet aanhaalen. Ik zelf heb twee Mannen gekent, welke en rijkdom en de algemeene achtung bezaten, die bij hun volle verstand zich zelve met een pistool doodschooten. Wat heeft deezen voor 't uiterlijke zoo gelukkige Mannen ontbrooken? Niets, dan zielsrust en inwendige vergenoegdheid, het eenigste waare

ge-

(*) Luc. XVI: 19 — 31.

geluk van den mensch: en deeze kan een Kristen hebben, ook bij weinig brood, bij flegt deksel, onbekend en onbemind van den grooten hoop. Het geen eigenlijk de Leere van Jezus, den ongelovigen en hun flegt en bedorven hart onaangenaam en onverdraaglijk maakt, juist dat maakt ze voor mij aanneemenswaardig en geheel godlijk; ik bedoel haare heiligste wetten. Waarlijk deeze zijn al ons geluk en waar genoegen: *God lief te hebben boven al, en zynnen naasten als zich zelven* (*). Welke aanspooring, welke kracht tot de deugd wordt een hart in de liefde Gods gewaar? en het zoude reeds een Hemel op aarde zijn, indien alle menschen elkander oprecht lief hadden, en de eene des anderen blijdschap zocht te bevorderen.

Groot is bereids mijn geluk, wanneer ik ook maar van mijne zijde aan het gebod der liefde vol-doe. Ik heb door mijne liefde van anderen mij doen beminnen: ten minsten ben ik veele vijandschappen en verdrietlijkheden in mijn leeven ont-weeken, waerover ik zoo meenige menschen hoore klagen. Het zoude onbetwistbaar het grootste geluk voor een Land wezen, als de Vorst, als alle overheden menschenvrienden waren: en het grootste geluk voor alle Heeren, wanneer hunne dienaars en onderdaanen hen beminden, en hun uit liefde getrouw waren.

Stel

(*) Matth. xxii: 39.

Stel eens God gunde in deezen stand
 Ons vrij naar 't vleesch te leeven;
 Als wellust, nijd of toorn ontbrandt,
 Hen vrijen toom te geeven;
 Stel eens, God liet den ondank vrij,
 Den wrevel u te krenken,
 En menschenhaat: wat toch zoudt gij
 Van deezen God wel denken?

GELLERT.

De zedeleer van Jezus is geheel heiligeid, maar ook geheel vergenoegen. De beste Schepper heeft eene zoo wijze vatbaarheid aan onze ziel gegeeven, dat het vervullen onzer pligten ons met de zoetste gewaarwordingen bezielt. Ik beschouwe de schoonheid der Natuur, dat is pligt en verheuging. Overal ontdek ik Wijsheid, Goedheid, Almagt van eenen God, die mijn Vader is: hoe groot wordt mijn hart! met bewondering en lust, aanschouw ik de onmeetbare ruimte der Hemelen, de Zonnen, de Aardbollen, die in hunne luchtkringen zwemmen. Ik zie en bewondere Zeeën boven mijn hoofd, onafweegbare lasten van water, die, zoo ze plotseling ter neder storteden, landen, menschen en vee, overstroomen zouden: maar mijn Vader houdt ze, gelijk als in eenen léderen zak, tot dat zij droppelende mijne akkers bevogtigen, even als ik, met den gieter, mijn bloembed begiete. Ik bewondere de zoo meenigvuldige schepfelen nevens mij op aarde, welke alle in haare soort schoon, en voor mij nuttig zijn, indien

dien ik mijn verstand bestede, om ze recht te gebruiken. Wanneer David de werken der Natuur in den civ. Psalm bewondert heeft, dan besluit hij: „*ik zal mij in den Heere verblijden.*”

Ik doordenke mijn leeven, en ontdekke de getrouwheid van God, en duizend onverdiende weldaaden. Wie gaf aan u gezonde leden, wie bewaarde ze bij zoo meenig gevaar, waarin de wildheid en onvoorzichtigheid der jeugd u stortte? Wie gaf u den vernuftigen geest, de gelegenheid, en de vermogens, om denzelven te oeffenen en een werklijk denkend mensch te worden? Hoe vaderlijk heeft God u, van kindsbeen af, geleidt, hoe veel geduld met uwe misslagen gehad? Daar alle lichaamlijke weldaaden te gering waren, om u zijne liefsle recht te doen gevoelen, zoo gaf God Zijnen Zoon voor de waereld, ook voor u, voor uw hart, voor uwe behoudenis. *Alzoo lief heeft God de waereld gehad, dat hij zijnen eeniggebooren Zoon gegeeven heeft, op dat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leeven hebbe* (*). Ik worde op het tederste aangedaan, mijn oog stort vreugde-traanen, en geheel mijn hart verheft zich met dankzegging, liefsle en hartelijke begeerte tot God. Dat is een zalig uur, waarin men Zijner gedenkt, zingt reeds een oud Dichter: en ik herinnere mij niet, dat ik in al mijn leeven, zaliger genoegens ondervonden heb, dan toen ik mij geheel tot mijnen Schepper om hoog

(*) Joh. iii: 16.

hoog verhief, en in een zachte verrukking, geheel de zoete rust der ziele vond. De aarde verdween onder mijne voeten, al het aardſche verging gelijk een nevel.

De liefde jegens den naasten, wanneer ze werkzaam is, kost moeite, welligt ook eenig verlies: doch met welke zoete aandoeningen word dezelve reeds hier beloond! Ik diene mijne vrienden; ik helpe eenen noodlijdenden; mijn hart gevoelt godlijke blijdschap. Ik heb eens in mijn leeven een wellust genooten, dien ik niet vergeeten kan. Een eerlijk Man kwam, door een bijzonder geval, zonder zijn schuld in gevaar, van met zijne gantsche Familie tot den bedelzak te geraaken. Het kwam op het bezorgen van een Kapitaal aan. De bepaalde tijd was kort, 'er waren veel hindernissen, het laatste uur was daar, waarin en behoud en ondergang in de weegschaal gesteld waren. Mijn hart klopte van angst, God hielp, en de zaaken werden geschikt. Mijn Vriend hieldt met een gezadeld paard op straat voor de deur stil, en wachtte op het antwoord, dat zijn lot moest beslisfen. Ik spoedde mij naar hem toe, met traanen in de oogen drukte ik hem de hand, en konde niets zeggen, dan alleen: „het is geschikt.” Hij zonder een woord te kunnen spreken, bevogtigde onder het omhelzen, mijne wangen, steeg te paard, en vloog heen, om het noodige zonder tijdverzuim verder te bezorgen.

Mischien is het eenen godvrugtigen en aandoenlijken Leezer niet onaangenaam, wanneer ik eene
ge-

geschiedenis van deezen aart, te Magdeburg in 1770 voorgevallen, hier bijvoege. Een zeker godvreezend huisgezin was door krankheid, en onschuldige tegenspoeden tot het uiterste gebragt. Het laatste stuk broods lag op taafel. Met bleeke door ziekte uitgeteerde handen deelde de vrome Vader hetzelve onder zijne vier kinderen uit, en zijne oogen, waerin traanen stonden, verhieven zich al smagtende, hemelwaarts. Een onbarmhartige schuldeischer kwam met den waereldlijken arm om hem, wegens eene schuld van 20 Rijksd., zijn gering armoedje, gantsch en gaar, te ontrukken. Bedden, Keetels, kleederen, handwerkstuig, alles wierd weggedraagen. Het huis uit! riep nu de huisheer, „alleen voor zulke lieden, die betaalen kunnen, „is mijne wooning ten dienst.”

Alreede greep de moeder naar haaren zuigeling, en vattede de vader, met de eene hand op eenen stok leunende, met de andere een kind, om zich voor de barmhartigheid des eigenaars, in den stal onder het vee te verschuilen. Dit voorval kwam eenen menschenvriend ter ooren. Met een kloppend hart, overdagt hij het ontwerp, om die ellendigen te redden, en denken en uitvoeren, was bij hem één' en dezelfde zaak. Hij kwam; hem volgde eene dienstmaagd met levensmiddelen; en twee kruijers stonden voor de deur. Hij werd weck op het eerste aanschouwen, naauwlijks kon hij zeggen: „Ziet daar! eet en verkwikt u; die „20 Rijksd. zijn betaalt; de huisheer is bevreesd; die vensters daar over geeven het licht aan

„ uwe nieuwe wooning. Komt, betrekt ze, en „ gij kruijers brengt die goederen agter aan.” Verbaasd en vol twijffels stonden deeze ellendigen hem aantezien, (want Engelen op aarde zijn eene zeldfaame vertooning!) „ Het is waar, ik bedrieg u „ niet” riep hij. Plotseling vielen zij op hunne knien voor God ter neder: Spraakloos vouwden zij hunne handen zamen, en verhieven een biddend oog. En wie durft twijffelen, of 'er immer een hartelijker dankoffer hemelwaarts opgezonden zij? Straks openbaarde zich ook haare erkennende ziel aan den waardigsten der menschen, aan hunnen grooten weldoender: den afgematten vader biggelden de traanen beurtelings langs de wangen; de kinders kleefden om strijd aan deszelfs handen, en de schreibende moeder stak haare beevedende hand naar hem uit. Hij weende luid met hun mede. „ Ik „ heb,” zeide hij, „ in voorgaande tijden prach- „ tige bals en gastmaalen gegeeven: maar, mijn „ God! zulk een wellust smaakte ik nimmer.”

Diergelijke ondervindingen hebben mij de woorden van Jezus recht leeren verstaan: *geeven is zaliger dan neemen.* De altijd beste voorzienigheid liet mij, bij aannaderenden ouderdom, door bijzondere omstandigheden, in nood geraaken. Edelmoedige vrienden boden mij vrijwillig en onverzocht de hand, om mij te ondersteunen. Nog is 'er edele menschenliefde in de beste waereld van mijnen God. 'Er zijn niet veel den dier geheel laage zielen, die niemand lief hebben, dan zich zelven; en de handen altijd open doen om te neemen,

men, nimmer om te gheeven. O! hoe worde ik vernederd, weldaaden te moeten aanneemen, daar ik weleer gewoon was ze aan anderen medetedelen. Een gevoelig hart voelt de verpligting jegens zijnen weldoender ten sterksten, hij wordt schier zijn eigendom. Doch ook in deeze omstandigheid vertrouostte mij de Godsdienst. Ik eerbiedigde de genadige bestelling van God, die mij, terwijl Hij mij zijnen bijstand verleende, te gelijk vernederde. Ik prees vooral eerst Hem, die de harten neigt: en toen hefste ik mijne handen om hoog, en zegende mijne begunstigers. Nooit zal mijn hart de hun verschuldigde erkentenis vergeeten; schoon ik het van mij zelve nooit heb kunnen verkrijgen, hen al kruipende te vleijken. Zij dachten ook veel te edel, dan dat zij zulks van mij zouden gevergd hebben.

Maar het gheeven, dat is zaligheid, goddelijke zaligheid. God geeft wel, maar hij neemt nimmer: en Hij, die alle zijne schepselen gelukkig maakt, heeft tot zijn eigen welstand geene vreemde hulp van nooden. Ik kenne geene hogere waardigheid, en kan mij geen aangenaamer genoegen verbelden, dan wanneer God mij tot een werktuig verheft, om mijnen evennaasten gelukkig te maaken. Ik worde als de hand van God, waardoor Hij weldoet. Mijn hart gevoelt eene genoegelijke aandoening over de blijdschap, die ik mijnen broeder verschaffte; en vol van blijde dankbaarheid, klimt het tot dien God op, die mij vermogen, gelegenheid, verstand en godlijk gevoel
ge-

geschenken heeft. Gebeurd het, dat ik eenen trotschen vijand weldoe, dan is mijne blijdschap des te groter. Ik laat hem mijn goed hart zien: zoo hij nu nog menschlijk gevoel heeft, dan wordt hij geroert, en wordt mijn vriend. Zijnen vijand door liefde te winnen, is de grootste eere en het grootste genoegen. En winn' ik hem niet, zoo is het voor mij nogthans waarde en vreugd genoeg, dien God gelijk te zijn, die *zijne zonne doet opgaan, over boozzen en goeden, en die regent over regtvaardigen en onregtvaardigen.*

Die zich van het Kristendom een droevig denkbeeld vormen, kennen de Leere van Jezus niet. Toen deeze goddelijke Leeraar Zijnen weldaadigen Godsdienst wilde uitbreiden, bediende Hij zich van den bijstand dier geenen, welke door Hem onderweezen, en om Hem in Zijn leerampt bij te staan, bekwaam gemaakt werden. 'Er wierden mannen gevonden, welke geroert door de voortreffelijkheid Zijner Leere, en door de godlijkhed Zijner wonderen, daartoe overgehaald wierden. Alleen vereischte de oprechtheid van Jezus, dat Hij, alvorens hen aanteneemen, hun de moeilijkheden ontdekte, die hun te wagten stonden. Om maar één voorbeeld aantekenen, zoo zeide Hij tot dien Schriftgeleerden, die zich zelven aanboodt, om Hem te volgen: *de vossen hebben holën, ende de vogelen des Hemels nesten: maar de Zoone des menschen en heeft niet waar Hij het hoofd nederlegge* (*).

Op

(*) Matth. VIII: 20.

Op dezelfde wijze verklaart de Zaligmaaker zich in 't openbaar: *zoo iemand*, zegt Hij, *agter mij wil koomen, en zich aan mijn bijzonder opzigt en onderwijs toe betrouw en, die moet alle zijne tot hier toe beraadslaagde ontwerpen, en zijne gewoone levenswijze opgeven, zijne bezittingen laaten vaaren en de op handen zijnde vervolgingen afwachten* (*). Deezen toenmaals algemeenen regel maakte de Zaligmaaker bijzonder toepasselijc op den weldenken den jongeling. Deceze verlangde van Hem den weg ter zaligheid te weeten; en de Zaligmaaker wees hem naar de godlijke wet. Hij oordeelde dezelve van zijne jongheid af *zoo wel onderhouden te hebben, dat hij ze nooit met een boosaartig opzet had overtreden, vervolgens deeze vraag doende: wat gebreekt mij nog, om de volmaakte gerustheid mijner ziele te verkrijgen?* Jezus zag de oprechtheid van zijn hart, 'er staat duidelijk, *hij had hem lief:* en gaf hem het volgend antwoord: „*zoo gij wilt volmaakt zijn, en den nu hoogst mogelijken trap der godlijke genade en der verzékering des eeuwigen leevens verwerven; zoo laat u aan mijn bijzonder bestier en onderwijs over.* Blijf derhalven bij mij en volg mij na. Doch vooraf moet ik u zeggen, dat en mij en mijnen discipelen onvermijdelijk de hevigste vervolgingen te wagten staan, en dat wij alles, wat wij bezitten, ja zelfs lijf en leeuen, verliezen moeten. Thans zijt gij nog meester van uwe goederen,

maak

(*) Matth. xvi: 24.

maak nu het eenigste gebruik daarvan, dat gij nog maaken kunt: verkoop ze, en geef het geld den armen; dan zult gij eenen Schat in den Hemel hebben, dien geen geweldenaar u ontneemen kan. En op aarde zult gij als een kind van God van de naauwkeurigste voorzorge uwes hemelschen Vaders verzekerd zijn."

Het is eene van de grootste dwaalingen der Bijbel-uitleggeren, wanneer zij voor zich zelven en hunne leerlingen, tot eenen regel van uitlegkunde stellen: dat de woorden der heilige Schrift in den uitgebreidsten zin, dien men maar bedenken kan, moeten genomen worden. Hoe veele dwaaze, reden en ervaring tegenspreekende stellingen, zijn daardoor niet in den Bijbel en in ons Systema ingeslopen, die het beste aller boeken, niet alleen den vermetelen gemoederen, maar ook den oprechten zielen aanstootelijk maaken? Het doelwit van den spreeker, de omstandigheden, de tijd en de geheele saamenhang der rede moeten den zin van dezelve bestemmen en bepaalen. Ook zoude men, bij dergelijke gezegden van Jezus, den grootsten misflag begaan, wanneer men deszelfs eischen, welke door bijzondere omstandigheden, bij het oprechten van zijn rijk, noodzaakelijk gentaakt wierden, tot algemeene voorschriften van het Kristendom maaken, en tot op de daaropvolgende geruste en gelukkige tijden der Kerke uitbreiden wilde. Zijne liefderijke en voor het menschlijk geslacht weldaadige zedenleer wordt daardoor schadelijk en geheel ongerijmd. Niets in eigendom te heb-

hebben; niets te willen verdienen; ten koste der werkzaame leden, in ledigheid te leeuen; den ellendigen, den gebrekkelijken, den ouden, die niet meer werken kan, met een schijnheilig gelaat de aalmoesen voor den mond weg te neemen: dat is waarlijk geene kristelijke deugd, maar zeker de grootste ondeugd; eene onrechtvaardigheid, een bedrog en eene berooving der maatschappij. De beste, de heilzaamste Leere, wanneer ze zoo onregelmaatig uitgelegd wordt, moet aan schrandere bollen, welken dezelve blootelijk volgends haare slechte uitleggers beoordeelen, en de moeite niet neemen, de heilige Schrift zelve te onderzoeken, noodzaakelijk tot spotternij verstreken.

En dit gebeurd in meer gevallen. Toen in den zevenjaarigen oorlog de Kofakken zoo digt bij mij waren, dat ik ijder uur moest verwachten, van deze onbandige krijgsmannen overvallen te worden, en het juist op den dag des Heeren was: rigtede ik mijne geheele Leerrede op het dreigend gevaar, en ons gedrag bij hetzelve in. Ik gaf mijnen toehoorderen onder anderen deeze les: wanneer zij op u los gaan, wanneer zij u plunderen, verzet u daar niet tegen; zij worden daardoor maar erger, en zouden u in stukken houwen, en uwe wooningen in den brand steekken. Zoude dit niet even het zelve zijn, dat onze Zaligmaaker zynne discipelen leerde, toen Hij hen tot de gruwzaamste vervolgingen wilde voorbereiden. *Ik zegge u, dat gij den boozien niet en wederstaat: maar zoo u iemand op uwe wange slaat, zoo keert hem ook, in plaats*

plaats van u te verweeren, nog liever de andere toe. En zoo iemand met u rechten, en uwen rok neemen wil, laat hem ook liever den mantel, dan dat gij voor eenen vijandelijkgezinden onrechtvaardigen rechter eisch doen zoudt. En zoo u iemand dwingt ééne mijle te gaan, zoo gaat, in plaats van u daar tegen te verzetten, liever twee met hem ().* Dit zijn de heilzaamste regels der voorzichtigheid in de wreedste vervolgingen, waarin ik mij zelven noch beschermen, noch van de onrechtvaardige en mij vervolgende overheid bescherminge verwagten kan. Maar in tijden van rust en vrede, onder eene rechtvaardige en liefderijke overheid — zoude ik dan de dieven bedaard aanzien, wanneer ze mijn huis ledig droegen? Zoude ik mij tegen recht en reden meer lasten laten opleggen, en in 't geheel geene tegenwerter gebruiken? Hoewel de laatste met de grootste voorzichtigheid en zonder haat moet bestierd worden.

Jezus, de grootste menschenvriend, is veel te blijk, dan dat Hij ons het genot der rechten, der goederen, der vreugde, die God zelve ons geeft, niet zoude vergunnen. Hij bepaalt alleen derzelver gebruik zeer wijslijk, op dat ze niet door misbruik het grootste lijden zouden na zich sleepen. Hij verbiedt de wraak, maar geenzinds eene noodige en mogelijke tegenweer. Hij verbiedt alle geschillen, maar geenzinds eene afgeperste aanklagt voor den rechter. Hij verbiedt de zwelgerij, maar niet

(*) Matth. v: 39 — 41.

niet het genot van welsmaakende spijs en drank. Hij verbiedt bedrog en geweldaadigheid, maar geenzinds het rechtmaatig verkrijgen van aardsche goederen. Hij verbiedt de dierlijke driften, die ongelukkige ouders en kinders maaken, en geheele familien in 't verderf storten, maar geenszinds de tedere liefde van persoonen, welke zich volgens het oogmerk van den Schepper verbinden. Al wie deswegen het Kristendom haat, om dat hetzelve den ontaarten mensch uit zijnen dierlijken toestand weder tot zijne echte waardigheid tracht te verheffen, die is in 't geheel niet waardig een mensch te zijn: Nog minder kan hij zich tot een verlichter der menschen, en tot derzelver weldoender opwerpen. Hem is zekerlijk de Leere van Jezus tot een overlast, en een onverdraagelijk juk, wijl boosaartigheid en dierlijke lusten hem door de gewoonte eene tweede natuur geworden zijn: maar deeze rampzalige wagte zich evenwel, van alle menschen naar zijne ontaarte ziel te beoordeelen. Laat hem tog denken, dat de aarde tot haar geluk nog menschen draage, die hunne waarde gevoelen: die zoo veel, ja nog meer genoegen in de deugd gewaar worden, dan de wellustigen in de ondeugd; en welken het zagte juk van den Godsdienst ligt en aangenaam is. *Mijn juk is zagt en mijn last is ligt*, zegt Jezus zelf (*). Het opgeklaard verstand der Kristen heeft al over lang de duistere zedekunde der Munnikken belachlijk

ge-

(*) Matth. xi: 30.

gevonden, en begint zelfs in de donkere Landen des Pausdoms de menschen-vijandlijke en gcheele Landen drukkende schadelijkheid daarvan, in te zien. Onze godlijke Leeraar vermindert en stoort onze aardsche genoegens zoo min, dat Hij dezelve veeleer aangenaamer en volkoomener maakt. Ik ben een kind ten huize van mijnen tederen Vader; Hij geeft mij niet alleen de hoogste nood-druft, brood en water, maar als een teerhartige Vader schenkt hij mij ook verkwikkingen en genoeglijkheden. Zoude dat liefde jegens de ouders zijn, zoude het dankbaarheid, zoude het ware eerbied zijn, wanneer een kind de lekkernijen, die eene bezorgde moeder aan hetzelve geeft, weg-wierp en met voeten tradt? Weldaden aan te neemen, zich daarover te verblijden, dat is de rechte dankbaarheid van een kind. En op deeze wijze neem' ik ook al de vreugde, die mij mijn Vader in den Hemel schenkt, met blijdschap aan; ik geniete dezelve met vermaak, en mijn genoegen wordt des te grooter, hoe meer ik door zulk een genot van de liefde mijns Hemelschen Vaders verzekerd worde.

De Kristelijke Godsdienst is heilzaam en genoeglijk. Door denzelven zijn mij vier en zeventig jaaren, onder meenige en dikwerf rampspoedige voorvallen, gerust en zagt voorbijgegaan: en mogt ik, zoo God wil, nog eenige jaaren leeven, dan zal dezelve ook in de bezwaaren des ouderdoms mijn troost zijn. Vooral verwagte ik deszelfs geruststelling bij de groote verandering, die ik te wag-

wagten heb. Ik bespeur reeds het afnemen der krachten, en mijn lichaam zinkt allengskens zijner ontbinding en het graf te gemoet: en dan verrijst mijn geest tot dien God, die hem gegeeven heeft! Hier klopt mijn hart, de beklemde borst perst bange traanen uit. Ja, God is immers Vader, Hij vergeeft zijnen kinderen, Hij vergeeft gaarne: zoo ik maar in de beste schepping geene wanorde mogt veroorzaakt hebben, en stervende nog agterlaaten. Ik heb mischien veel goeds gesticht, maar dat was mijn pligt, en het was alleen weldaadigheid van God, dat Hij mij het vermogen en den wille daar toe schonk. Maar hadde ik niet, wanneer ik met meer ijver en trouw elke gelegenheid waargenoomen had, meer broederen kunnen opwekken, meer rust, vrede en geluk in mijne gemeente verbreiden, meer zielen hemelwaards leiden kunnen? Hebt gij u niet één onbedagtzaam woord laten ontslippen, hebt gij niet zoo onvoorzichtig gestruikeld, dat een ander daardoor in zijne ligtvaardigheid is gesterkt geworden? De gevolgen der zonden zijn al te gewiktig, en het nadeel van een eenig misdrijf kan zich door eeuwen heen voortplanten. Een verwaarloosde, één misleidde, verwaarloost en verleidt weder anderen. Wee der Wae-reld van de ergernissen, roept zelfs de liefderijkste Zaligmaaker uit (*).

Zorgeloze zondaars troosten zich gemaklijk: maar een aandoenlijk geweeten heeft. Ik zou mijne laatste dagen bekommerd en al zuchtende door-

bren-

(*) Matth. xviii: 7.

brengen, en vol wanhoop sterven; indien mij niet de zending van Gods Zoon en deszelfs lijden voor mij, van de zoo onbegrijpelijke grootheid Zijner liefde verzekerde, dat ik ook op Zijne onbezefbare groote genade, voor mij zelven kan en moet vertrouwen. Zijne ontferming is zoo oneindig, als Zijne almagt groot is, daarom wil Hij ook de gevolgen mijner gebreken beletten, en meer doen, dan ik begrijpe. *Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? die ook Zijnen eigenen Zoon niet gespaard heeft, maar denzelven voor ons allen heeft overgegeeven: hoe en zoude hij ons ook met hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkoorenen Gods? God is het, die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt? Christus is het die gestorven is: ja dat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter regter hand Gods is, die ook voor ons bidt (*).* Mijn rechter zelve is mijn voorspraak, hier van houdt zich mijn hart verzekerd: ik storte traanen van dankbaarheid aan zijne voeten, en smeek Hem, om mijnen ouderdom recht te heiligen.

*Beloofd God zulk een heerlijk loon,
Om onze deugd te ontyonken,
Heeft hij zijn' hoogstbeminden Zoon
Uit liefde aan ons geschonken,
(Laat mij dit denken in den dood,) Zou God ons dan uit zijnen schoot
Met hem niet alles schenken?*

GELLERT.

GOD-

(*) Rom. VIII: 32 — 34.

G O D L I J K E

O P E N B A A R I N G.

Ik ben een Kristen en geloof de godlijke Openbaaringen. Ik weet, hoe veel twijffelaars tegen dezelve opkomen: en ik zelf heb genoeg getwijffeld; alhoewel ik de mogelijkheid ener openbaaringe nooit in twijffel getrokken, noch dezelve Gode onbetaamelijk, gehouden hebbe.

De Waereld is 'er nu werklijk. Is zij van eeuwigheid af geduurig zoo geweest, als ze nu is? Alle derzelver gedeeltens zijn veranderlijk, en het geheel zoude noodzaakelijk aanwezig zijn? Ik stamme van mijnen vader, mijn vader van den zijnen, af: eene linie zonder begin laat zich niet verbeelden. Waar komt dan de eerste mensch van daan? Terstond straalde het grootste kunstgewrocht in hem door, dan dat hij gelijk een paddestoel uit de aarde zou voortgesprooten zijn. De eeuwigheid der Waereld, zoo als ze thans is, heeft bij mij geenen ingang.

Misfchien is de stoffe eeuwig, en door eene zekere beweeging in den tegenwoordigen schakel der dingen geraakt? Maar waar van daan is deeze beweeging? 'Er is te veel kunst, te veel orde in dezelve, dan dat zij van een blind geval zoude

ontstaan zijn. Ik mag altoos zoo hardgeloovig zijn, als ik wil, ik ben tog genoodzaakt een denkend, hoogstwijs weezen aan te neemen, dat of de in weezen zijnde stoffe zoo wijslijk te saamen gevoegt, of ook zelf aan die stoffe haare eerste aanwezigheid gegeeven heeft. Men kan zich het hoogste Weezen niet anders dan eeuwig, noodzaaklijk, van alles onafhangelijk, en in alle deszelfs eigenschappen onbepaald, voorstellen. Mijn eindig verstand kan niets oneindigs begrijpen: hoe meer ik daarop denke, zoo veel te donkerder wordt het mij, en eindelijk verliezen zich mijne gedachten geheel en al. Daar moet egter volstrekt iets oneindigs zijn, iets moet eeuwig, iets zonder begin zijn. Ik voor mij kan zulks niet overzien, en tog moet zoo iets aanwezig zijn, want anders had 'er nimmer iets kunnen voortgebracht worden. En wat is zckerder? Ook ik zelf ben in wezen, en de groote Waereld staat voor mijne oogen. Toen ik in den beginne niets wilde gelooven, dan wat ik begrijpen kon, was het even dat, welk het eerst mijn verstand vernederde.

Duisternis en donkerheid bedekken den eersten oorsprong der dingen; maar orde en wijze aaneenschakeling straalen overal zoo helder door, dat ik onmogelijk anders denken kan, dan dat een wijs oneindig Weezen alles voortgebracht hebbe. (*) *Door het woord des Heeren zijn de Hemelen gemaakt, en door den geest Zijns monds al haar heir.*

Hij

(*) Ps. xxxiii: 6 — 9.

Hij vergadert de wateren der zee als op eenen hoop; Hij stelt den afgronden schatkameren. Laat de gantsche aarde voor den Heere vreezen; Laat alle inwoonders van de Waereld voor Hem schrikken. Want Hij spreekt, en het is 'er: Hij gebiedt, en het staat 'er! Deeze uitspraak van den godlijken Dichter is de uitflag aller overdenkingen over den oorsprong aller dingen.

Ook de eerste mensch is oorspronklijk van God: van Hem is zijn konstig lighaan, van Hem zijn denkende geest. Ik sta versteld, wanneer ik wijsgeeren, die nogthans God als den Schepper der geesten erbiedigen, aan de mogelijkheid der openbaaring hooore twijfelen. Hij welke aan den geest zijn weezen geeft, die hem onbegrijplijke krachten mededeelt, om de dieptens te doorgonden en de hoogten der sterren te meeten, hoe zoude het Dien niet mogelijk zijn een denkbeeld in denzelven voort te brengen. Eene godlijke openbaaring is niets anders, dan een onmiddelbaar verwekt denkbeeld in het verstand des menschen. Hoe God dit verwekke, laat dat altijd onbegrijpelijk blijven, voor mij, die duizend dingen gelooven moet, welker Hoe ik niet inzien kan. Zelfs in de stoffelijke Waereld begrijp ik het minste. Ik zie het voor oogen, geen redelijk mensch twijfelt daar-aan, en het Hoe blijft evenwel den schrandersten natuur-onderzoeker onverklaarbaar. Hij wil het misschien oplossen, hij ontleedt planten en boom-en, hij zoekt de buisjes op, die het zaad naar de toppen der tedere takken voeren, hij teekent

de moeder, die het opvangt, die het wasen, en ter vrugt rijp laat worden: en, wanneer ik mij moede gedacht heb, ben ik dog niet verder, dan de boer, die zegt: de appel groeit aan het harde hout.

Zoo min de mogelijkheid om eene gedachte in de menschlike ziele voorttebrengen, aan den Schepper derzelve, kan betwist worden: even min kan men ook twijfelen, of zulks het wijste Weezen betaamelijk zij. In de beste regeering van God koomen gevallen voor, waarin de ommiddelbare verwekking der gedachten in den mensch, niet alleen Gode welbetaamelijk is, wanneer Hij, als een getrouwe Vader, zijne heilzaame oogmerken bevorderen wil, maar zelfs noodzaaklijk.

De mensch is begaafd met de reden, maar de reden is geen werklijk denken; zij is 'er alleen het vermogen toe, dat door onderwijs en oeffening tot een werklijk denken moet verhoogd worden. Kinderen krijgen langzaamerhand denkbeelden door den omgang met andere reeds denkende menschen: hoe slechter deeze omgang is, des te langzamer is hunne vordering; hoe beter omgang zij, daarentegen, hebben, des te spoediger groeit hunne kennis aan.

Adam en Eva hadden hunnen vollen wasdom reeds; met volle lichaams en ziels krachten beklommen zij het grote schouwtoneel der aarde. Duizend aanlokende voorwerpen kwamen hun terstond voor hunne naauwlijks geopende oogen. Verbaasd stonden zij daar; zij zagen te veel, en

juist

juist daarom zagen zij niets. Zoo veel voorwerpen te gelijk moesten hun meer verwarren, dan tot duidelijke begrippen opleiden.

Waar zijn onze gedachten, wanneer wij ons Adam op het oogenblik van zijn ontstaan, voorstellen als den grootsten Filozoof, die over zijn aanweezen, over zijne bestemming gefilozoofeerd heeft. Voorzéker was dit het oogmerk van God, dat hij een redelijk mensch zijn, dat hij dat oogenblikkelijk zijn, en dat hij met zijn nazaad zulks niet eerst na duizend geslagts-vernieuwingen worden zoude. God, die zijn Schepper was, moest hier ook zijn Leeraar worden. De künstenaar windt zijn nieuw gemaakt horlogie op, wanneer hij hetzelve aan den gang wil helpen; en God moest zijn nieuw gemaakt werktuig zelve aan den gang brengen; daar geen ander, die zulks doen kon, bij de hand was. Hij zelve moet de eerste denkbeelden, ook die der middelen van hun lighaamelijk onderhoud, in hun voortbrengen: Hij moet in hun deeze groote gedachte verwekken: *Het moet tog een groot Heer zijn, die alles gemaakt heeft, en die ook uw God en Vader is.* De geopenbaarde Godgeleerdheid is, buiten tegenspraak, ouder dan de natuurlijke, en uit geene is deeze voortgevloeid. Het is eene uitgemaakte zaak, die niemand lochenen kan; met de geopenbaarde Godgeleerdheid rijst de natuurlijke: en met de verwaarloozing van de eerste word ook de laatste verdruisterd; eene ondervinding, die door alle eeuwen heen bevestigd wordt. Wanneer de menschen

eerst eenige denkbeelden verkreegen hebben, dan wordt het hun mooglijk en ligt, om door fluitredenen in de kennis verder te koomen, en ook hunnen kinderen denken te leeren. Godlijke openbaaringen zijn 'er derhalven eerder geweest, dan de fluitredenen der menschen.

Het kan gebeuren, dat de waare kennis van **God** verlooren gaat, en dat de ondeugd op den ouraar geplaatst wordt. Ik zal geene onbeschaafde wilden aanhaalen: men denke slechts aan het wijze Grickenland, dien fier en Zetel der Musen, en aan een verlicht Romen. Zij vereerden de onkuischheid in eene Venus, de dronkenschap in Bachus, en de overste hunner Goden was de afschuwelijkste overspeeler. Hunne feestdagen waren dikwerf door de schandelijkste buitenspoorigheden gekenmerkt. Zeer hoog schat ik eenen *Socrates*, eenen *Plato*, eenen *Seneca* en *Antoninus*, ook zelfs den bekenden *Cicero*, welke te midden in de duisternis het licht der waarheid aanschouwden, en het schoone der deugd gevoeldten. *Socrates*, levendig overtuigd van de onsterfelijkheid zijner ziele, werdt vol moeds een martelaar ter eere van den eenigen Schepper en Beheerscher der Wae-reld. Maar wat konden deeze goede mannen uitvoeren? Niet eene straat in Atheenen was door den vroomen *Socrates*, niet eene straat in Romen was door den wijzen *Seneca* verlicht: en de wijsheid in het purper met de kroon op het hoofd, de magtige Keizer *Antoninus*, (daar tog anders de voorbeelden der Grooten geheele Volken beschaven,)

ven,) heeft noch de ondeugd bedwongen, noch de deugd verhoogd. Zoo bedorven, zoo onbekwaam tot alle verbetering waren zijne Edele Romeinen!

Ik spreek van weezelijke zaaken, die mij ook de vermetelste geest niet betwisten zal. *God zeide: daar zij licht, ende daar werdt licht;* maar niet door de geleerde mannen van de toenmaalige gelukkige eeuw, waarin alle kunsten en wetenschappen in den schoonsten bloei stonden. Visschers, Ambagtslieden, gehaatte Tollenaaren kwamen uit het verachte joodsche Land voor den dag, doorreisden met den grootsten spoed, zoowel de beschaafde, als onbeschaafde Landen, en herschijpen op éénmaal gantsche Volken. Zij rukten de outaaren der afgoden omverre, hoe zeer ook hunne Priesters, en zelfs de door hen betoooverde Monarchen ze zochten te beschermen; en verbreiden, aan alle kanten, waarheid en deugd. De onweetende werden verstandiger dan de wijzen, en de ondeugende menschen werden heiligen. De Apostel Paulus noemt eene reije der affschuwlijkste overtrederen op. (*) Hij zegt: *Noch hoereiders, noch afgodendienaars, noch overspeelders, noch ontuchtige, noch die bij mannen leggen, noch dieren, noch gierigaards, noch dronkaarts: geen lasteraars, geen roovers en zullen het Koninkrijk Gods. beërvan.* En, hoe sta ik versteld, hij voegt 'er daadelijk bij: *en dit waart gij zomigen:*

(*) 1 Cor. vi: 9 — 11.

migen: maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligt, maar gij zijt gerechtvaardigd in den naam des Heeren Jezus, en door den Geest onzes Gods.

Hunne Leere was in zéker opzigt gantsch nieuw: want de Heidenen hadden de oude waarheid vergeeten, en bij de Jooden was ze door menschlike Instellingen bedorven. Hunne Zedeleer was, naast eene grooter naauwkeurighed, zagter en weldaadiger, dan de zedeleer der Filozoofen, en ter uitoeffening van dezelve gaven zij nieuwe krachten. Zij plaatsten niet alleen de oude beweeggronden tot deugd, weder in een nieuw licht; door onze afhangelijkheid van den Schepper, deszelfs groote genade omtrend ons onderhoud en verzorging, en de belooning der deugd in de andere Waereld te leeren: maar zij gaven ook geheel nieuwe beweegredenen op, in de oneindige liefde van God met het schenken van zijnen Zoon, in het lijden van Jezus tot ons eeuwig heil, en in onze verpligting om Hem aan te hangen. Paulus zegt: *Het zij dat wij leeven, wij leeven den Heere: het zij dat wij sterven, wij sterven den Heere. Het zij dan dat wij leeven, het zij dat wij sterven, wij zijn des Heeren.* Want daartoe is Christus ook gestorven, en opgestaan, en weder levendig geworden, op dat hij beide over dooden en levenden heerschen zoude (*). Waarvan daan kreegen tog zulke, onder het laagste volk,

op-

(*) Rom. xiv: 8. 9.

opgevoedde en ongeleerde menschen, deeze wijsheid? Waar van daan die gelukkige gevolgen hunner prediking, en der overwinningen, die zij over alle geleerdheid en welsprekenheid der Filozooen, en over de woedende magt der Vorsten behaalden, die met al hun vermogen het uitbreiden der beste Leere zochten te beletten? Wie hierin de hand Gods niet en ziet, die ziet haar nergends.

De Leere van Mahomet overstroomde ook wel een groot gedeelte van den aardbol: maar op zich zelve had zij niets nieuws, niets ongemeens, dat eene bijzondere medewerking van God vereischte. Zijne Leere is blijkbaar een mengzel van den Joodschen en Kristelijken Godsdienst: en wij weeten uit de geschiedenis, dat een verloopen Munnik en een Jood zijne vertrouwelingen geweest zijn. Zij bevat, niettemin, eenige schoone waarheden, en, in zommige opzichten, eene goede zedeleer. Gelijk het met alle valsche Leeraars gaat, dat hunne dwaalingen vergroot, en ongerijmd voorgestelt worden, zoo gaat het ook met Mahomet onder ons. Ik heb niet zonder vermaak den Alkoran gelezen: het is een geluk voor het Oosten en Afrika, waar de ontaarde Kristen, door hunne aanstoetelijke geschillen, den voortgang van hunne heiligste Leere belette den, dat een Mahomet, door zijne geestdrijverij, een nieuw veel schadelijker heidendom in deze uitgestrekte Landen verhinderde. Mahomet was een geestdrijver, gelijk *Johan Bockhold* in Munster, die op gelijke wijze eenen neuen Godsdienst en een nieuw rijk

rijk zoude gesticht hebben, indien hij Duitschland in eenen zoo slechten toestand gevonden had, als Mahomet Arabië en het Oostersch Keizerrijk. De aanvang was reeds gemaakt, de stad Munster in Westfaalen was zijne Residentie, en eene voor hem vervaardigde kroon versierde bereids zijn hoofd. Reeds deelde hij de Landen van Europa onder zijne aanhangiers uit. Maar de Vorsten waren hem te kloek, en verfmoorden dit aankomend gewaand rijk van Israël in zijnen eersten oorsprong.

Mahomet beroemt zich op eene godlijke openbaaring, gelijk ook Bockhold zig verbeeldde eene godlijke ingeving te hebben; maar de Alkoran toont klaar, dat de openbaaringen van Mahomet de werkingen van eene overdreevene inbeelding geweest zijn, welke zich naar zijne neigingen voegde. Hij was wellustig en voerde de veelwijverij weder in, zoo als Bockhold te Munster. Hij beminde met jaloersheid: dus droomde hij, dat geen ander manspersoon zijne vrouwen zien moest. Hij bragt eenen hoop Saraceenen op zijne zijde, die Syriën innamen, Egypten overweldigden, de geheele kust van Afrika t'onderbragten, en zich zelfs in Spanjen neérzettenden. Alle deeze oorden waren in den slechtsten toestand: en met het zwaard in de hand breidden zij hunne Leere uit. Daarin steekt niets godlijks: alles is hier met het hoogste Weezzen, en Zijne liefderijkste en billijkste gevoelens regelrecht strijdig. Te vuur en te zwaard de menschen te bekeeren, is zekerlijk de weg niet, dien
de

de Godlijke wijsheid houdt, om het menschdom te verlichten. Even die bloedige toneelen zouden wij ook in Duitschland door dien Bockhold hebben zien vertoonen. Zijne lieftste gemalin, *wijl* zij in het geloof aan hem eenigzinds begon te wankelen, werd door hem zelve, op de Markt te *Munster*, onthoofd; en hij danste zeer grootsch rondom het bebloede lichaam, heffende wijders, ter eere van die godheid, die hem moed en kracht tot zulk eene heldendaad des geloofs gegeeven had, een *Tē Deum*, aan. Maar de Leeraars uit *Judeā*, die wij Apostelen noemen, gaven werkelijk nieuwe en recht godlijke lesfen, en breidden dezelen, zonder eenig menschlijk geweld, door liefderijk onderwijs, door roering en overtuiging der zielen uit. Zij beleeden, dat een groot Afgezant van God, Jezus van Nazareth, hen onderwezen had; maar dat zij, vooringenoomen met joodsche vooroordeelen, zijne Leere eerst in 't geheel niet verstaan hadden. Toen zij, echter, na deszelfs hemelvaart, te Jeruzalem in den Tempel, op den dag des Pinksterfeests, bij één vergaderd geweest waren, had hen eensklaps een godlijk licht bestraalt, en eene onmiddelbare kracht Gods hun verstand zoodanig opgehelderd, dat zij den geheelen saamenhang der Leere van Jezus terstond ingezien, en eene blijmoedige ingeving gevoeld hadden, om, al ware het ook met verlies van hun leeven, in Jeruzalem, en in de geheele Waereld, dezelve in het openbaar te prediken. Wat zou mij nu bewegen, het minste wantrouwen in het getuig-

tuignis van deeze mannen te stellen? Hunne Leere zelve, de wijze van derzelver uitbreidings, en de boven alle menschlijk vernuft en krachten verheevene werking van dezelve, heeft den stempel der godlijkhcid; en zij, gezaamentlijk, hebben hunne verklaaring met hun bloed verzegeld.

Nog maar één woord: gesteld de Leere der Apostelen was menschlijk: dan moest zij haaren grond in het menschlijk verstand hebben. Dien heeft ze niet, anders was ze eerder in de Wae-reld gekoomen, daar zij het waardigste was, waarmede het menschlijk verstand van den beginne der dingen zich bezig gehouden heeft, en ook bezig houden moest. Waarom hebben de wijzen van Griekenland den Godsdienst niet verbetert, waarom hebben zij niet de rechte kennis van God, waarom niet den waaren eerbied voor Denzelven geleert? Waarom hebben zij niet de eigenlijke groote bestemming van den mensch, en de middelen om dezelve te verkrijgen, ontdekt?

Ware de Leere der Apostelen menschlijk, dan zou dezelve met onze neigingen en hartstochten meer overeenkomen, gelijk de Leere der dweeperen. Maar zij is juist de geene, die onze bedorve neigingen en driften regelrecht tegenwerkt.

W O N D E R W E R K E N.

Wij noemen al het geen, dat niet naar den gewoonen loop der natuur geschiedt, een wonder: en zoo moeten godlijke openbaaringen als wezenlijke wonderen in de onstoflijke Waereld aangezien worden. Maar daar zijn ook werklijke wonderen in de stoflijke Waereld: al wie ten minsten een begin van de Waereld en derzelver scheppinge aanneemt, kan haar bestaan, dus ook haare moogelijkheid niet in twijfел trekken. Het wonder was eerder, dan het natuurlijke; de boom eerder, dan de pit, waaruit hij voortgroeit, en de vogel eerder, dan het eij, waaruit hij moet gebroeid worden. De volwasfen man is buiten tegenspraak eerder geweest, dan een kleen kind. Onbegrijpelijk is het voor mij, en tog noodzaaklyk waar: ijmand in het gekkenhuis alleen zoude het kunnen loochenen. Hoe had een kind, dat zoo als wij, ter waereld gekomen was, zich konnen onderhouden, voeden en tot eenen man opwasfen? Wat de Almagtige voormaals doen konde, dat kan Hij nog. Het is dwaasheid, zich denzelven te verbeelden, als een mensch, die met de jaaren afneemt. Zijne scheppings - kracht is nog niet verzwakt. Heeft God, zes duizend jaa-

ren geleden, onmiddelijk kunnen werken, dan kan Hij dat nog tegenwoordig. Hij kan, zoo Hij wil, eenen dorren staf in eene nagt doen groenen, bloeiën en amandelen draagen. Moses verhaalt zulks, en onmooiglijk is het voor God niet. Het is maar alleen de vraag, of God wil, en of hij met welvoeglijkheid willen konde?

Het geval is allezins mooglijk, dat God de heerschende ondeugden door buitengewoone mannen wil doen tegengaan: en waarom zou Hij niet willen, wyl de verbetering der menschen en hunne behoudenis het ernstig oogmerk Zijner liefde is? Hij zendt boden, die leeren, vermaanen, waarschouwen. Maar ligtvaardige, ondeugende menschen, Spotters, *Voltaire's*, zullen deeze hen als boden van God erkennen, hunne nieuwe Leeringen met opmerkzaamheid aanhooren, en hunne vermaaningen nedrig en gehoorzaam opvolgen? Waarlijk niet, ten zij dat zij openbaare geloofs-brieven van hunne godlijke zending vertoonen kunnen. Er zijn niet alleen bedriegers in de waereld, maar ook zich zelven bedriegende dweepers. Ook van den ootmoedigsten aanbidder van God kan men niet vergen, dat hij een ijder, die zich voor een Profeet uitgeeft, gelooven moet. Men denke tog aan zoo veele geestdrijveren, die dan deeze, dan geene ingeving des Hemels voorwenden, en de onnoozele eenvoudigheid in het grootste ongeluk gestort, ja zelfs tot de schandelijkste ongerechtigheden verleidt hebben.

Petrus en Paulus doorwandelden de waereld als geringe handwerkslieden, zij wilden nieuwe waarheden verkondigen: zou men dezelve wel in hunne flegte kleding eenige oplettenheid en achting waardig gekeurd hebben? Maar wanneer zij zich op een Markt plaatsten, wanneer zij predikten, wanneer het nieuwsgierige volk toeliep; wanneer zij *hier* eenen door zijnen leidsman aangevoerden blinden het gezicht wunderschonken, daar eenen langzaam naar hen toe hinkenden kreupelen weder vlug deeden gaan, — dat veroorzaakte opmerking. Niet het gemeen alleen, maar ook de verstandigen onder het volk stonden verbaasd; men zag hen voor boden der Goden, ja voor Goden zelve aan. De Priester van Jupiter te Lijstren bragt osfen en kransen, en wilde aan Paulus en Barnabas offeren (*). Nu was 'er de nodige oplettendheid; de harten stonden open, en de gepredikte waarheid kon met volle kracht in dezelve indringen.

Is dat niet der menschenliefde Gods betaamlijc, dat Hij, om in eene verwilderde waereld waarheid en deugd weder voorttebrengen, al het mooglijke aanwendt? Is het niet overeenkomstig met zijne wijsheid, dat Hij zijnen afgezanten godlijke kracht tot groote daaden mededeelt; zonder welke zij noch gehoor noch geloof bij geheel waerelds gezinde menschen zouden gevonden hebben?

Wij

(*) Hand. XIV: 19.

Wij moogen zeker van de werking tot de oorzaak een besluit trekken. Lieden uit het gemeenste volk, zonder eenig uiterlijk aanzien, zonder geleerdheid, zonder enige beschafdheid, zonder waereldkennis, door geene uiterlijke magt ondersteunt, hebben onder onbekende volken eenen nieuen Godsdienst gesticht; in weerwil van alle tegenspraak der geleerden, in weerwil van den sterksten wederstand der Regenten, hebben zij het bijgeloof vernietigt, de geliefkoosde zonden der menschen overwonnen, de tot eene gewoonte gewordene ondeugden uitgeroeit, en den besten Godsdienst ingevoert: het is derhalven volstrekt noodzaakelijk, dat zij wonderen moeten gedaan hebben. Wat zij van hunne buitengemeene daaden verhaalen; dat zij de blinden ziende, de kreupelen wandelende, de dooden leevende gemaakt hebben, dit alles moet wezenlijk gebeurd zijn. Ik zie het tegenwoordig nog, als 't ware, voor oogen; want ik zie de nog duurende gevolgen deezer wonderen. Nog hedendaags bloeit de door hen opgerechte kristelijke Kerke. Op deeze wijze, zie ik nog met mijne oogen de opstanding van Jezus en de verwondering der Discipelen, niet alleen op het Paasch-feest, maar ook op ijderen Zondag. De opstanding van Jezus was het, die den eersten dag der weeke den Discipelen heilig, en tot een feest-dag maakte; en deezen werkdag met den naam des Heeren verëerde. Nog tegenwoordig voert dezelve deczen naam, nog tegenwoordig is dezelve ons heilig! De opstan-

standing van Jezus is werklijk op deezen dag geschiedt!

Het is eene laage en onbetaamlijke gedachte, wanneer men, om eene buitengemeene werking van God veragtlyk te maaken, dezelve lapzalverij noemt. De waereld is zekerlijk een werktuig, maar een werktuig in de hand van deszelfs werkmeester, die het nimmer uit het oog verliest. Hetzelvc blijft naar de eens gemaakte inrigting altijd geregeld gaan. Behaagt het den werkmeester, iets' buitengemeens te laten zien, dan heeft hij daarom niet veel te veranderen. *Hij spreekt, en het is 'er, Hij gebiedt en het staat 'er.* Eén, die zedert eenige dagen in het graf gelegen had, moest weder levendig te voorschijn koomen: zijn lichaam had bereids begonnen te bederven, de sterke reuk stelt dit buiten twijffel: de Almagt brengt het lichaam in orde, en de afgescheiden ziel keerd weder tot hetzelve terug. Dit is voor mij, die in den Almagtigen gelooove, niet zwaar om te geloven. Hoe wonderling en hoe verre gezocht is het, wanneer men de wonderen wel wil toestaan, maar dan tevens, dat God den loop der natuur van eeuwigheid af zoo ingerigt hebbe, dat de opstanding van Lazarus van zelve in haar bepaald tijdstip volgde (*). Zijn lichaam was tot verrotting overgegaan, van zelve word deeze gestuit, het lichaam verkrijgt zijne vorige vastigheid weder, het bloed word weder vloeïnd, de pols begint

we-

(*) Joh. xi: 39 — 44.

weder te flaan, de ziel is weder daar: en zoude dat alles natuurlijk, van zelve zijn? Ik beken, dat is mij te hoog, het is mij onbegrijplijker en ongelooflijker, dan eene onmiddelbare werking der te allen tijden tegenwoordige Godheid.

Het verschil is hier niet, of God den loop der natuur niet zoo wijselijk hebbe kunnen inrichten, dat, na duizenden van Jaaren, eene buitengemeene gebeurtenis voorvallen konde, en dikwerf wezenlijk voorgevallen zij. Op zoodanige wijze kon de zegen op het gebed van Elias ontstaan (*). God had het gebed vooruit gezien, Hij had van eeuwigheid besloten, dat gebed te verhooren. Van den beginne der dingen had Hij den loop van het weer zoo ingerigt, dat op het uur, toen Elias aan den ongelooften Koning Achab regen beloofde, eene wolk oprijzen en na eene zoo lange droogte het aardrijk begieten moest. De vraag is maar, of God altijd buitengemeene gebeurtenissen in den loop der natuur van den beginne af aan zoodanig ingevlogen hebbe, en zoo invlechten moest, dat ze te haarer tijd van zelve voorvallen zouden. Mijnen God is alles mooglijk, en wat voor Hem het ligste *zij*, is voor mijn verstand veel te groot om te beslischen. Intusschen, indien God bij de Schepping iets buitengemeens in den schakel der natuur had willen invoegen, dan moest Hij toen ter tijd het even zoo wel door Zijne Almagt volbrengen, dan wanneer Hij zuks

113.

(*) Jac. v: 17. 18.

naderhand bewerkt, op hetzelve tijdstip, waarin het wonder zelve geschieden zou.

Ik kan niemand voorschrijven, hoe hij denken moet; maar voor mij is het veel klaarder, mij voor te stellen, dat God, wiens wil een bevel, en wiens bevel de werkende Almagt is; al het geen, dat tegen den gewoonen loop der natuur gebeuren zoude, op hetzelve tijdstip, als het geschieden moest, volvoerde. Hij brengt door Zijne Almagt het bedorven gezicht in een goeden staat, en de blinde ziet: Hij versterkt de zenuwen, en de kreupele gaat. Welke onnoodige omwegen, wanneer de Almagt, zes duizend jaaren geleden, door duizend haakjes en raderen iets bewerkt, dat zij, te zijner tijd, enkel door Haaren wil volbrengen kan.

Ik kan mij geene andere wonderen, dan godlijke vertegenwoordigen: ze zijn een wezenlijk scheppings-vermogen des Almagtigen, het welk ik zoo min den boozen geesten, dan den menschen toeschrijven kan. De gochelaars hebben mij door hunne vaardigheid doen verbaasd staan, maar wanneer zij mij hunne kunsten langzaamer voor deden, dan was alles natuurlijk. Groote natuurkundigen kunnen door geheime kunsten de wonderbaarlijkste dingen uitvoeren, en nogthands is het niets dan natuur. Van beide de soorten waren de gewaande tooveraars in Egypten (*). Aaron wierp zijn staf neder voor Pharaös aangezigte, en hij wierd

(*) Exod. VIII: 11. 12.

wierd door Gods Almagt verandert in een draak. Herscheppen is geenes menschen werk; de tooveraars van Egypten hadden op eene heimlijke wijze draaken mede genoomen. Met eene groote behendigheid verwisfelden zij, onder het heen werpen, hunne staven met de draaken. Moses floeg in het water, hij floeg, dat meer is, in den Nijl, en dezelve wierdt in bloed veranderd. De tooveraars schepten uit ecne nieuw gegravee put een kom waters, wierpen met de gewoone gochelaars handigheid een poeder daarin, en het water werd rood. Aaron strekte zijne hand uit over de wateren en deed vorschen over Egypten koomen; de tooveraars bragten heimlijk zommigen mede, en smeeten dezelen met eene bijzondere gezwindheid van zich af. Maar luizen hadden zij zoo schielijk niet kunnen bezorgen. Toen Moses deze schiep, konden zij zulks niet nadoen. Het was met hunne kunst gedaan, zij bekenden zelve: „dit „ is Gods vinger!” Zoo dikwerf wij in de heilige Schrift omtrent het wonder- en teeken-geloof gewaarschouwd worden, dan worden dergelijke valsche wonderen daardoor verstaan. Waare wonderen zijn altijd een werk der godlijke Almagt, en zulke in den naam van God te verrigten, is altijd een onfeilbaare geloofs-brief einer godlijke zending. Christus zelf beroept zig daarop. (*) *Indien ik niet en doe, zegt Hij, de werken mijnes Vaders, zoo en gelooft mij niet: Maar indien ik ze doe,*

(*) Joh. x: 37. 38.

doe, en zoo gij mij niet en gelooft, zoo gelooft tog de werken; op dat gij moogt bekennen en gelooven, dat de Vader in mij is, en ik in Hem.

Maar hoe onderscheiden wij dan de godlijke wonderen van het gochel-werk en van de werken der kunst? Dit is nog altoos mijne minste zorge geweest. De heelmeester ligt het oog, hij doet zulks met een goed gevolg, en de blinde verkrijgt zijn gezicht weder: maar de man Gods gebiedt: en terstond worden de oogen hersteld. Eén kreupel gaan in het bad, en koomt zonder kruk wederom. Maar de man Gods zegt slechts: staa op en wandel, en de kreupel staat dadelijk op en wandelt. Zonder het gebruik van uiterlijke middelen, door een enkel woord, eenen mensch, een lid te herscheppen, dat is het werk der Almagt. Hij gebiedt, en het is 'er, Hij spréekt, en het staat 'er. Waare wonderen hebben niets onbetaamlijks, niets gemeens in zich, ze zijn hunnen grooten bewerker waardig. De wonderen in Egypten waren plaagen, om eenen hardnekkigen Pharaö te noodzaaken, om het Volk van Israël uit de slavernij vrij te laten; en ze noodzaakten hem ook. De wonderwerken van Jezus waren alle weldaadig. (*) *Gaat heenen, zegt Jezus, en boodschapt aan Johannes weder, het geene gij hoort en ziet. De blinden worden ziende, en de kreupelen wandelen, de melaatschen worden gereinigt, en de dooven hoaren, de dooden worden opgewekt, en den armen wordt*

(*) Matth. xi: 4. 5.

wordt het *Euangelie* verkondigt. Op zoodanige wijze betaamt het den Verlosfer der menschen, zijne godlijke magt, door werken van liefde en ontferming, te doen blijken. 'Er wordt maar één eenig geval gevonden, dat schaade veroorzaakte (*) : Een bezeetene, of welligt een raaazende, die zich inbeeldde, een Legion duiven inwendig te huisvesten, badt den Zaligmaaker uit naam der duiven, wanneer Hij hen wilde uitdrijven, hun dog toetestaan, om in de aldaar weidende zwijnen te vaaren. De Zaligmaaker liet dat toe, de zwijnen werden raazend en stortten zich van den steilen oevers, waarop zij graasden, in de zee. Eene geheel bijzondere reden moet de grootste menschenvriend gehad hebben, om hierin van Zijne gewoone handelwijze af te wijken. Het is niet moogelijk, dat wij alle omstandigheden kunnen overzien. Meer dan eens heeft een mensch met geheel gezonde ledemaaten, zich laten omkoopen, om op twee krukken naar een gewaand heilig beeld toe te hinken, neder te vallen, wakker weder optestaan, en de krukken tot een gedenkteeken zijner wonderbare geneezing, onder het beeld optehangen. Zoude zomtijds niet, onder de veele wonderen van Jezus, eene zoortgelijke verdenkinge door een ongeloovigen verwekt zijn? Dat ware eene voldoende reden geweest, om de razerij van den kranken op de stomme dieren te laten vallen, op dat de geene, die het zagen en

aan-

(*) Luc. VIII: 32. 33.

aanhoorden, overtuigd zouden worden, dat het ten opzigte van dcezen ellendigen mensch eene waare dolheid, en geene geveinsde, of met Jezus afgesprooke zaak geweest zij.

Zoo als Jezus was, zoo waren ook zijne Apostelen: door liefdaadige wonderwerken alleen lieten zij hunne grootheid blijken. Ook zij deden de blinden zien, de kreupelen wandelen, de zieken gezond worden en den dooden gaven zij het leeven weder. De schielijke dood van Ananias (*) was het werk van Petrus niet, maar onmiddellijk van God. Deeze bestrafte de huichelarij, om daardoor een exemplel te geeven aan eene maatschappij van veele duizenden, die zonder een, met uiterlijke magt bekleed, opperhoofd was, en slechts door de vreeze voor den Alweetenden, in orde moest gehouden worden. Dat Petrus deszelfs huisvrouw den dood, als 't ware, aankondigde, zulks was alleen de voorzegging van eene zaak, die hij in den geest vooruitzag.

(*) Hand. v: 5 — 9.

B IJ B E L.

Is 'er ooit een Boek van groot aanbelang geweest, en het welk met dat al, verscheide lot gevallen ondervonden heeft, dan is het de Bijbel. De eerlijke, goedaartige man leest hetzelve, en wordt gesticht. Een schrander denker hoort zoo veel zeldzaams en overbodigs van en uit hetzelve, en raakt in de war. De Filozoof pluist 'er de schoonste waarheden uit, versiert zijn Systema daarmede en legt het bedaard aan eene zijde. De ligtyardige, die zijne driften niet wil laten be teugelen, verdraait hetzelve, en zoekt het belach lijk te maaken. Ik kan niet ontkennen, dat ik bij mij zelve veel zwaarigheden over dit Boek gehad hebbe, maar toen ik het eerst recht heb leeren kennen, zijn ze verdweenen.

De Bijbel is geen enkel aaneengeschakeld geschrift, maar eene verzaameling van veele kleine geschiedkundige Opstellen, Gedichten, Leerredenen, Brieven. Zij waren voor deezen op enkele rollen geschreeven; zedert geruimen tijd heeft men dezelven te faamen gevoegt; en daardoor zijn on weetenden in de verbeelding geraakt, als of het een

een eenig Boek op zich zelve was. De Joodsche Schriften noemt men het Oude Verbond, wijl dezelen over het bijzondere Verbond handelen, dat God met het Volk van Israël, eertijds, had opgerecht. De kristelijke Schriften heeft men, ingedeel, het Nieuwe Verbond genoemd.

De kristelijke Schriften zijn van de groote mannen opgesteld, die God ter verlichting van het menschlijk geslacht had uitgezonden. Hunne Lee-re is de Leere van Jezus, die door een godlijk zéigel bekraftigd is, en welke, gelijk wij reeds beweezen hebben, door wonderen, die nog heden-dags in hunne gevolgen zichtbaar zijn, bevestigd is. Veele groote geleerden hebben haare godlijkhed zeer bondig bewezen: maar voor rechtschappen harten zijn deeze bewijzen niet noodig. Goud is en blijft Goud, ook zonder een schriftelijk getuignis, en de leere van Jezus wettigt zich van zelve bij ijder een, die haar degelijk onderzoekt en dezelve opvolgt. Mij is het gezegde van Jezus steeds zeer opmerkenswaardig voorgekomen (*). *Mijne Leere en is mijne niet, maar des ge-
nen, die mij gezonden heeft. Zoo ijmand wil des-
zelfs wille doen, die zal van deeze Leere beken-
nen, of zij uit God is, dan of ik van mij zelven
spreeke.*

Mattheus en Johannes, die gestaadig om en bij Jezus geweest waren, beschrijven Deszelfs leeuen en haalen ook veel uit zijne Lessen aan. Zij hadde

(*) Joh. vii: 17.

den alles zelve gehoord en gezien. *Het geene wij gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij u* (*). Dit is de grond van de kennis waarop Johannes zich beroept, en geene godlijke ingeving. Het zou ook overtuig geweest zijn, wanneer God hun dat geene, dat zij gezien en gehoord hadden, had willen openbaaren: alhoewel het dikwerf noodig geweest is, dat de geest Gods hun veelerlei dingen, weder in het geheugen heeft moeten brengen. *De trooster, zegt Jezus, de heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal u alles leeren, en zal u indagtig maaken alles, wat ik u gezeght hebbe* (**). In de schriftuurplaatsen, waarin de Leere van Jezus voorgedraagen wordt, vindt zekerlijk eene godlijke ingeving plaats.

Lukas geeft eenen anderen oorsprong van zijne geschiedenis op. Hij zegt: dat hij, om trend alle dingen, bij die geenen die bij Jezus geweest waren; die alles zelve gezien en gehoord hadden; naauwkeurig onderzoek gedaan had (**). Welk een wonderlijk vermoogen heeft het vooroordeel op vooringenoomen zielen? Lukas moet door openbaaring geschreeven hebben, en hij zelve verklaart zich zeer plegtig tegen deeze eere. Markus was in het zelve geval met Lukas; en konde op dezelve wijze, in den omgang met de Apostelen, alle noodige kennis verkrijgen.

Men

(*) Joh. i: 3.

(**) Joh. xiv: 26.

(***) Luc. i: 1 — 3.

Men heeft de geschiedschrijvers des Nieuwen Testaments van de bezwaarlijke hoogte der Godlijke ingeving, in geschiedkundige verhaalen, zoo dra niet verlost: of hunne waare eere wordt daadelijk weder hersteld. Als ooggetuigen en oprechte mannen, behouden zij alle geloofwaardigheid: en de tegenwerpingen vallen weg, die men maken kan en moet, wanneer men hen voor ingeblazenen houdt; of wanneer men, dat nog verder gaat, beweerden wil, dat hen alles, van woord tot woord, door God zelve in de mond en pen gelegd zij geworden. Dat zij, in onverschillige dingen, van elkanderen afwijken, is bij ooggetuigen zeer natuurlijk: om dat de één meer op deeze, de ander meer op andere omstandigheden, gelet heeft.

Ik gaf mij het vermaak, dat ik mij de veldslagen van den zevenjaarigen oorlog door officieren en gemeenen liet vertellen: en ik wist niet, wat ik denken moest. Het waren eerlijke mannen, die allen zelve de veldslagen bijgewoond hadden; die in de hoofdzaak overeenstemden, en omtrent geringe zaaken in hunne gezegden verscheelden. Een bejaard verstandig Officier deed mijne verwondering eindigen. Een ijder zeide hij, ziet uit zijne standplaats op eene verscheide wijze: de een let meer op deeze omstandigheden, de ander meer op andere, en een ijder verhaalt tog eerlijk volgens zijn bijzonder denkbeeld. Dat een Fragmente-schrijver, om dat de Euangelisten, in zaaken van weinig belang, van elkanderen afwijken, daar-

om

om tegenwoordig nog, na bijkans agtien hondert jaaren, de opstanding van Jezus tracht verwerpelijk te maaken: dat verdient de uiterste verachting. Ik kan het ook in 't geheel niet prijzen, dat anders schrandere mannen hier over zoo veel ophef maaiken, als of onze geheele Kerke daardoor gevaar liep. Ik voor mij zou zulk een dwaas uitlagchen, die de beroemde overwinningen der helden, om verschil der verhaaleren, ontkennen wilde.

De Brieven der Apostelen bevatten meenige vermaaningen aan hunne gemeentens, die een gezond menschen verstand van zelve leert, en daartoe zou eene godlijke openbaaringe overtollig geweest zijn. Een ijder redelijk mensch weet, dat men, om geen aanstoot te gheeven, over het geheel, zoo wel omtrent de kleeding als omtrent het decken van zijn hoofd, zich naar 's Lands wijze en de omstandigheden des tijds moet voegen. Wanneer Paulus hierover een schrander oordeel velt (*), dan heeft hij ter zelver tijd de toenmalige gewoontens alleen voor oogen. Op dezelve wijze geeft hij ook zijne bedenking over de huwelijken te kennen, alleenlijk volgends den gevaarlijken toestand der toenmalige tijden: en dat hij daartoe geene onmiddellijke verlichting van God ontvangen hebbe, maar uit eigen overweeging dus spreeke, zegt hij met ronde woorden (**). *Aangaande de maagden en heb ik geen bevel des Heeren: maar ik*

(*) 1 Cor. xi: 4 — 16.

(**) 1 Cor. vii: 25. 26.

ik zegge mijn geroelen, als die barmhartigheid van den Heere gekregen hebbe, getrouw te zijn. Ik houde dan dit goed te zijn om den aanstaanden nood, dat het, zegge ik, goed is, den mensch alzoo te zijn. Hij gecft aan eenen Thimotheus den raad, om voor zijne zwakte maag een weinig wijn te gebruiken; ten besluite zijner Brieven doet hij de groetenis aan zijne bekenden, en hij maakt daarin gewag van bijzondere huislijke omstandigheden: wie zou nu zoo onnozel zijn, en hierbij van ecne godlijke ingeving droomen? Ik denke ook niet, dat schrandere voorstanders van eene woordlijke ingeving dezelve tot dergelijke zaaken uitgebreidt hebben.

Maar dē hoofdzaak in deeze Brieven is, en blijft tog altijd de Leere van Jezus: en uit dezelen moeten wij het onderwijs in den Godsdienst en de bewijzen daartoe haalen. Hier verwachten wij met het grootste recht een godlijk licht. De Zaligmaaker had de Apostelen tot Leer-aars der Waereld gemagtigd, belovende hen door den Geest van God in alle waarheden te leiden. Den eersten grond van hunne kennis hadden zij zekerlijk door het onderwijs van Jezus gelegd: maar zij waren zoo vol van vooroordeelen geweest, dat zij hunnen godlijken Lecraar niet verstaan hadden. De wangevocleden der geleerden en ongeleerden onder de Joodēn over hunnen Messias, waren ook bij hen diep ingeworteld. *Zij verwachtten eenen Held, die hen niet alleen van de heerschappij der Romeinen verlossen, maar ook*

de nabuurige Volken overwinnen, en de trotsche Joodsche Natie weder tot denzelven heerlijken bloei verhoogen zoude, waarin zij ten tijde van haaren Stamvader, David, gestaan had. Hoe veel Jezus hun ook van Zijn lijden en sterven had voorgepredikt, zoo hadden zij het teg niet gelooft. Daarom wankelden zij in hun geloof, gedurende het kruisigen van Jezus, en werden daar door gestoort in hunne hoop. Zij schepten wel weder moed en begonnen op nieuw te herleeven, toen zij den verreezen Zaligmaaker aanschouwden: maar desniettegenstaande waren zij nog altoos met de hoop op een waereldsch Koningrijk vooringe noomen. Ik staa verbaasd over de wonderlike vraag, welke zij ook toen nog aan den Zaligma ker durfden doen (*): *Heere, zult Gij in deezen tijd aan Israël het Koningrijk weder oproegen?* De Zaligmaaker kende de zwakheid, waarin zij toen ter tijd nog waren: Hij geeft hun niet eens een bepaald antwoord, maar Hij herhaalt alleen zijne voormaals gedaane toebezeggingen (**). *Het en komt u niet toe te weeten de tijden of gelegenigheden, die de Vader in zijne eigene macht gesteld heeft: Maar gij zult ontvangen de kracht des heiligen Geests, die over u koomen zal; en gij zult mijne getuigen zijn, zoo te Jeruzalem, als in geheel Ju deä en Samaria, en tot gan het uiterste der aarde.* En weinige dagen, hierna, op het Pinksterfeest
der

(*) Hand. 1: 6.

(**) Hand. 1: 7. 8.

der Jooden, werdt deeze groote belofte vervuld (*). *Zij werden alle vervuld met den heiligen Geest, en begonnen te spreken met andere taalen, zoo als de Geest hun gaf uittespreken.*

Dit was die aannemerswaardige dag, waarop de Schepper der geesten geregelde, vaste en leevende begrippen van den gantschen Kristelijken Godsdienst in den geest der Discipelen van Jezus voordragt, en dezelve tot Leeraars in het openbaar inwijdde. Nu waren de Apostelen Godgleerden in den hoogsten graad, en, zonder verder onderwijs, spraken zij van de groote werken Gods. Hunne Leeringen waren godlijke waarheden, hunne Lessen Gods woord. Dit bevestigt Paulus met recht: *Daarom, zegt hij, danken wij ook God zonder ophiouden, dat, als gij het woord der predikinge Gods van ons ontvangen hebt, gij dat aangenomen hebt, niet als der menschen woord, maar, gelijk het waarlijk is, als Gods woord.* Is nu het mondeling voorstel Gods woord, dan is zulks ook gewis het schriftelijke. Het geluid gaat voorbij; maar de schrift blijft tot aan het einde der dagen de grondslag onzer kennis.

Zonder woorden kunnen wij niet denken, noch het overdachte onthouden. De denkbeelden, welke God op het Pinksterfeest in hun verwekt had, waren onbetwistbaar aan woorden verknocht, welke zij onthouden en in hunne Lessen en Brieven dikwerf

(*) Hand. II: 4.

werf gebezigt hebben: dog of zij deeze gestadig in even dezelve orde, en geene andere woorden in het spreeken en schrijven, gebruikt hebben, dat is eene gantsch andere vraag. De Koning zendt eenen Afgezant aan een buitenlandsch Hof; Hij onderrigt hem naauwkeurig van zijn oogmerk en welbehaagen; hij moet noodzaaklijk woorden gebruiken: maar de meening is deeze niet, dat de Afgezant zich van geene andere woorden en geen ander verband derzelver bedienen mag. De afgezant moet zich meenigmaal over eene stelling wijdloopig verklaaren, en veel meer woorden wisselen: en, desniettegenstaande, zegt hij altijd met recht: uit naam en volgends bevel van mijnen Heer en Meester. Dit was juist ook de toestand der Apostelen. Zij hadden, eenmaal, eene regelmatige en volledige onderrigting van God ontvangen, waarnaar zij onderweezen. Dan eens droegen zij hunne Leere beknopt, dan eens uitgebreid voor. Dan wederlegden zij de dwaalingen, dan eens bestraften zij de zonden. Dan zochten zij hunne Leere optehelder, dan weder dezelve door nieuwe bewijzen, overeenkomstig met de vatbaarheid en de begrippen hunner Hoorderen of Leezeren, te bevestigen. Zij hadden dus veel meer woorden, meer spreekwijzen noodig, dan hunnen Heer, in Zijne onderrigting aan hun, had medegedeelt.

De Kristelijke Kerke heeft van den beginne af, eene godlijke ingeving der Leere in de schriften der Apostelen geloofd: nog maar eerst in de ze-
ven-

ventiende Eeuw viel men, onder het twisten met de Roomſche Kerk, op eene nieuwe gedachte. Het duurde niet lang, of het nieuwe werdt ook oud, en het eerſte nieuwe gevoelen van onze waardige herſformers zelve van onverſtandigen bereids voor ketterij aangezien. Men begon allerlei woorden, in allerlei verband, voor godlijke ingevingen uittegeeven. Men haalde de toezegging van Jezus aan: *doch wanneer zij u overleeveren, voor Koningen en Vorſten, zoo en zult gij niet bezorgt zijn; hoe of wat gij spreeken zult; want het zal u in dezelve uure gegeeven worden, wat gij spreeken zult. Want gij en zijt niet die spreekt, maar 't is de Geest uwes Vaders, die in u spreekt* (*). Het is bekend, dat geringe lieden, wanneer zij voor de Grooten moeten verschijnen, verschrikken en verſtommen. In dergelijke voorvalen, was dus den goeden Discipelen een buitengemeen bijstand hoogſtnoodig: voorzeker moeste hen *in dezelve uure* gegeeven worden, wat en hoe zij spreken moesten. Maar het is een geheel ander geval, wanneer een Paulus gerust en bedaard aan *zijne* tafel en in *zijne* kamer zit, en dingen, die hij honderdmaal gepredikt heeft, in geschrift opstelt. Hierin zie ik geene reden voor eene godlijke ingeving; alles was hem bekend.

En hoe nadeelig kan dit gevoelen worden? Men heeft het groot onderscheid van stijl voor oogen, en tog moet een en dezelve Geest alles in-

(*) Matth. x: 19. 20.

ingegeeven hebben! De uitvlugten, die men maakt zijn mij bekend; ze voldoen den schranderen denker niet. De schrijftrant is meerigmaal slecht, ongesierd, ongeregeld en meenigvuldige uitdrukkingen zijn overdreven. Waarom zouden anderzinds de kenners der spraaken en oudheden over meenige plaatsen zoo sweeten en ze tog op het laatst even duister laaten? Hoe gemeener de schrijfwijze is, zoo veel te meer eere voor de heilige schriftstelleren, wanneer men hun hunnen eigen schrijftrant laat houden. De slechte schrijfwijze is een openbaar bewijs, dat zij met de daad die mannen geweest zijn, die zij wilden zijn, vischers en ambagtslieden: en daar hunne Leere alle wijsheid der wijzen te boven ging, en oneindig meer, dan alle wijsheid der wijzen uitgewerkt had: zoo wordt de buitengemeene godlijke kracht juist daar door in dezelve recht zichtbaar. Maar welk eene strijdigheid! wanneer men deezen gemeenen schrijfstijl God wilde toeschrijven; de godvruchtige denker staat hier verlegen, en raakt aan het wankeLEN; (ik spreek uit ondervinding) terwijl de ligtzinnige spotter overluid lacht. De spotternijen der ongelooovigen veroorzaaken mij veel hartzeer: maar het grieft mij niet minder, wanneer de overdrevene Lesfen der Godegeleerden aan deeze bespotting voedsel geven.

Men blijve dan bij den Bijbel. Jezus belooft zynen Discipelen zynen Geest, die hun alles leeren zoude, dat zij niet wisten, en hun al het geen herinneren, dat Hij hun gezegd had. Het was

was volstrekt noodig, dat 'er, door eene ongemeene werking, een geregel begrip der Leere van Jezus in haar verband bij de Apostelen voordgebracht wierd. Het was noodig, dat 'er woorden met de aan de reden onbekende denkbeelden, in hun eigentlijken zin verbonden wierden; die de Apostelen onthielden en gebruikten. Paulus zegt uitdrukkelijk: *wij leeren de van God geopenhaarde wijsheid niet met woorden, die de menschelike welsprekenheid leert, maar met woorden, die de heilige Geest leert; de door Gods Geest ingegeeven Lessen met ingegeeven woorden voordragende* (*). Meer was 'er niet noodig, om, zonder vrees voor dooolingen, de Volken te leeren, en om aan de nakomelingschap echte getuigenissen natelaaten.

Met eerbied lees ik de redevoeringen van Jezus in de Evangelisten, om dat Hij de waarheid zelve is. Met eerbied lees ik ook de Brieven der Apostelen; ik erkenn' hunne Leeringen voor godlijck en zoo ik ook iets gemeens vindt uitgedrukt, dan wijt ik zulks aan de natuurlijke ongeschikt-hed dier mannen, die God met voordacht tot een zoo groot werk uitgekozen heeft, op dat hunne Leeringen niet voor hunne eige wijsheid, maar voor een godlijk Licht zouden aangezien worden.

Zou ik wel te verre gaan, bijaldien ik veelvuldige niet wel te pas komende gelijkenissen, meenige kwaalijk sluitende bewijsgronden op rekening der Apostelen stelde? Het is niet alleen moogelijk, maar ook ecne zaak van daaglyksche

on-

(*) 1 Cor. ii: 13.

ondervinding, dat mannen, die de leerstellingen grondig verstaan en gereeld voordraagen, wanvoeglijke ophelderingen en onregelmaatige bewijzen voor den dag brengen, voornamelijk, wanneer zulke bij anderen reeds in gebruik geweest zijn. Mag ik een voorbeeld aanhaalen? Dat Christus meerder geworden is, dan de Engelen, is onbestisbaar; maar dat Paulus tot bewijs den VIII. Psalm aanhaalt, is voor mij onbegrijpelijk: daar deeze Psalm de waarde van den mensch, volgends de geschiedenis der schepping, bezingt. Hoe kan een Kristen het 7. veers op Christus toepassen, wiens heerschappij over iets hogers gaat, dan overschaapen en osfen? En het is mij ten minsten onmooglijk, den hooggepreezen Zoon van God zooder gering te schatten, dat ik Hem der gedachtnis zijnes Vaders onwaardig achten en zeggen zoude; *wat is Hij, dat God zijner gedenkt: en dat God Hem bezoekt?* Dat Christus zelve deezen Psalm op zich toepaslijk maake, is eene loutere inbeelding: Christus duidt deezen Psalm op de in den Tempel lofzingende kinderen. Ik onderwerpe deeze gedachte aan het onderzoek van rechtschapene en onzijdige geleerden,

Al was 'er de Openbaaring van Johannes niet, de Leere van Jezus zou tog blijven staan; ook heeft men van den beginne af, aan den opsteller derzelve getwijffeld. Zoo ver ben ik overtuigd, dat haare voorzeggingen noch op onze tijden, noch op de voorleden eeuwen, tot op het derde jaarhondert, betrekking hebben. Dat de kristelijke Kerke onder Konstantijn de heerschende is gewor-

worden; de Scheuring van de Kerke in de Latijnsche en de Grieksche; de ontzaglijke verduisstering van de eerste; de onderdrukking van de waarheid, en de opklaaring van dezelve door de Hervorming; — van alle deeze zoo groote als merkwaardige omwentelingen, wordt met geen enkel woord in de Openbaaring gewag gemaakt. De plaatsen, welke zommige uitleggers van dezelve hierop toepasselijk hebben willen brengen, behelzen dat niet verstaanbaar is: en ik begeer met recht, dat ook de duisterste voorzegging bij haare vervulling duidelijk worde. Is deeze Openbaaring Godlijk, dan is dezelve met den ondergang van Jerusalem en het Joodsche Rijk vervuld, en heeft toen ter tijd den Kristen verstaanbaar en dienstig kunnen zijn. De opsteller van de Openbaaring betuigt ook zelf, dat de vervulling zijner voorzeggingen niet eerst na agtien honderd jaaren, maar welhaast te verwachten zijt. Hij zegt (*): *Dit is de Openbaaringe van Jezus Christus, die God Hem gegeeven heeft, om zynnen dienstknechten te toonen de dingen, die HAAST geschieden moeten.* Tot besluit van dezelve herhaalt hij deeze verzekering (**): *Deeze woorden zijn getrouw en waaragtig: en de Heere de God der heilige Profeeten heeft Zynnen Engel gezonden, om zynnen dienstknechten te toonen, het geene HAAST moet geschieden. Zie ik koome haast; ja, ik koome haastelijk. Amen.*

(*) Openb. 1: 1.

(**) Openb. xxii: 6. 20.

H E *

, O* U . D E

T E S T A M E N T.

Is een Kristen verpligt, hetzelve als godlijk te eerbiedigen? Volstrekt; ten minsten de voornaamste deelen van hetzelve. Wanneer de Apostel Paulus aan Timotheus de heilige Schriften aanbeveelt: dan ziet hij wel buiten tegenspraak op zijne en der andere Apostelen reeds bekende Brieven en geschiedkundige Schriften; maar wij kunnen tog de Schriften des Ouden Verbonds niet wel uitsluiten. Ten minsten heeft onze Zaligmaaker onbetwistbaar deeze Schriften voor oogen, wanneer Hij zegt: *Onderzoekt de Schriften: want gij meent in dezelve het eeuwige leeren te hebben: en die zijn 't, die van mij getuigen* (*). Hij bezoekt zich in 't bijzonder op Moses, David en de Profeten.

Het Joodsche Volk bijzonder is door de Voorzienigheid van alle Volken der waereld afgezondert. Alle Volken zijn verdweenen, naauwlijks vinden wij nog iets van hunne namen en zeden
in

(*) Joh. v: 39.

in de boeken. Waar is de ruuze, eerlijke Duitscher, de grootmoedige Romein, de wijze Atheener, en waar zijn hunne nakoomlingen te vinden? De Israëlit is nog in weezen: zedert duizenden van jaaren heeft hij zich, midden onder alle Volken, onvermengd en in zijne wetten en zeden onveranderd bewaard. Hij is een zichtbaar bewijs van de waarheid zijner wondervolle geschiedenis. Nog hedendaags werken de groote daaden Gods op Sinaï, in hem ongelooflijke standvastigheid en hoop. Mozes, de stichter van dit Volk, moet een godlijk man geweest zijn, en zijne schriften verdienen vooral mijne opmerkzaamheid. Het is waar, 'er worden plaatsen in gevonden, die mij zeer wonderlijk voorkomen; maar deels zijn ze zelve door haaren ouderdom duister, en in eene reeds lang doode taal geschreeven; deels zijn wij met de vooroordeelen van oude verkeerde uitleggingen zoodanig vooringenoomen, dat wij dezelve noch willen noch kunnen verstaan. Wij hebben nog meer als eenen *Jeruzalem* nodig, die verstands en moeds genoeg heeft, het duistere op te helderen. Men leeze maar zijne uitlegging van het tweede en derde hoofdstuk van Genesis, en van de geschiedenis van Bileam.

David, hoe zeer ook de spotters zich tegen hem vereenigd hebben, blijft mij altijd eerbiedwaardig, en heeft bij mij boven de groote Vorsten der oudheid, wien de ongeloovigen in onze dagen nog wierook toezwaaieren, eenen uitstekenden voorrang. Hij was een Vorst vol vuurs: hij vertrouw-

trouwde te veel op zijn eigen krachten, hij struikelde, en struikelde maar éénmaal. Hij zag van zijn Paleis eene vrouw haar badende, hij werd begeerig haar te leeren kennen, en dacht niet, dat een aanblik voor hem zoo gevvaarlijk kon worden. Hij liet haar haalen, hij begon met haar te kortswijlen, en hij struikelde. Om zijn gedrag te bedekken, liet hij haaren man, die buiten 's lands bij het Leger was, bij zich koomen. Hij kwam, 'er was hem iets verdagts ter ooren gekoomen, hij wilde daar bewijs van hebben, en was dus op geenerlei wijze te beweegen, om in zijn huis en naar zijne vrouw te gaan. Reeds beefde David. De kroonen zaten toen zoo vast niet op de hoofden der Monarchen: men herinnere zich maar de geschiedenis der Tarquiniërs in Romen. Oproer en bloedvergieten was onvermijdelijk: en om den dood van veele duizenden te verhoeden, offerde David het leeven van één éénigen op. De onmenschlijke wreedheid aan den burgeren van Rabba gepleegd, is het werk eener oncchte vertaaling (*), en de andere tegenwerpingen zijn gemakelijk te wederleggen. David was een verlicht Profeet: hij heeft van den Messias klaarblijklijk geprofeteerd, ik zal maar één voorbeeld aanhaalen (**). *De Heere heeft tot mijnen Heere gesprooken: zit tot mijne regterhand, tot dat ik uwe vijanden gezet zal hebben tot eene voetbank uwer voeten;* welke woord-

(*) 2 Sam. XII: 31.

(**) Ps. cx.

woorden de Messias op zich zelven toepast (*). De Gezangen van deezen David zijn vol geest en godlijke gevoelens. Ik weet, men stoot zich aan zommige Psalmen, waarin hij den vijanden van zijn volk de vervloeking aankondigt. Het is niet noodig, dat wij dezelve met de ruuwheid der toemaalige tijden, en met de nog niet genoeg beschafde zedekunde van het Joodsche volk verschonen. Men vindt hier immers geene toewensching van straffen, maar alleen eene aankondiging van dezelve. David, een man Gods, ziet in den geest de straföeffenende oordeelen van God reeds aankomen, en kondigt ze met Deszelfs goedkeuring aan. Op zoodanige wijze voorzag hij de verwoesting van Babel door Cyrus: en wenscht dien geenen geluk, die het werktuig der wreekende rechtigheid Gods zijn zoude (**).

*o Babylon! wij zien eerlang u straffen;
Gelukkig hij, die u zal loon verschaffen,
Die u vergeldt al wat g'ons hebt misdaan.
Gelukkig hij, die u ter neer zal staan,
Uv kinderkens zal grijpen, o gjij trotschen!
En wreedelyk verpletten aan de rotsen.*

Ook de liefderijkste menschenvriend eerbiedigt de rechtvaardigheid van hem, die de Rechter van de geheele Wacreld is.

Met bewondering lees ik de Profeeten, en staayverbaasd over hunne kethnis van den grooten Schepper en Onderhouder der Waereld. Dat 'er maar één

(*) Matth. xxii: 42 — 45.

(**) Pl. cxxxvii: 5.

één God zij, dat Hij alomtegenwoordig, oneindig, almachtig, alweetend en van de volkomenste rechtvaardigheid en goedertierenheid is, leeren zij met zoo veel vertrouwen en blijmoedigheid: dat men gemakelijk ziet, welk een geest door hun spreeke. Hunne zedeleer is onverbeterlijk, en hunne voorzeggingen laaten geen twijffel over aan hunne godlijke ingeving. Men leeze alleenlijk met oplettendheid, hoe omstandig de verovering van Jeruzalem door Nebucadnezar, de wegvoering van het Joodsche volk naar Babel, en de door Cyrus den Jooden wedergeschonken vrijheid, die geen mensch verwagten kon, door de Profeeten voorzegd wierdt: en wij weeten uit de geloofwaardigste geschiedenis, dat niet de minste omstandigheid aan de vervulling ontbrooken heeft. Bijaldien wij voldoende berichten van de lotgevallen van andere volken hadden: dan zouden wij de voorzeggingen, welke wij van hun bij de mannen Gods vinden, beter verstaan, en haare vervulling naauwkeuriger kunnen aantoonen. Met vermaak heb ik zommige voorzeggingen van Daniël met de geschiedenis van de Syriers vergelcken, en ik heb derzelver naauwkeurige overeenstemming moeten bewonderen.

Wat nu de anderen Boeken van het oude Testament betreft. Geen van hun wordt van Jezus en de Apostelen aangehaalt: en hunne opstellers zijn ten deeple ongenoemd, ten deeple is 'er geen, waarvan men eene godlijke ingeving bewijzen kan.

Het

Het Boek van Josua, der Richteren, en van Ruth bevatten geschiedenisfen, die de opstellers zonder openbaaring konden weeten. Samuël was zeker een man Gods, maar hij kan de opsteller niet zijn van de naar hem genoemde Boeken. De zes laatste hoofdstukken van het Eerste Boek en geheel het Tweede behelzen geschiedenisfen, die na zijnen dood eerst voorgevallen zijn. Ezra en Nehemia beschrijven geschiedenisfen, waarbij zij niet alleen tegenwoordig, maar waarin zij ook de hoofdpersonaadjen waren. Het Boek Esther is eene geschiedenis in haaren tijd, of kort naderhand, vervaardigd. Job is een gedicht van een heerlijk beloond geduld. Salomon was een wijs en geleerd Vorst, maar men vindt geen bewijs van zijne godlijke ingeving. Zijne Spreuken en zijn Prediker zijn de vruchten der wijsbegeerte. De vragen: wie is opgevaaren ten Hemel en nedergedaalt? Wie vat den wind in zijne handen? Wie bindt de wateren gelijk als in eenen Lederen zak? Wie heeft alle de eindpaalen der Waereld gesteld? Hoe is zijn naam en hoe wordt zijn zoon genoemd? Weet gij dat? vereischen geene onmiddellijke verklaaring. Als Israëlit en wijsgeer kende hij den Schepper, en van den Mesias had hij genoeg van zijnen Vader gehoord.

Men vindt, dat meer is, in alle de aangehaalde Boeken geene innerlijke kenteekenen hunner godlijkheid: maar veeleer menigvuldige dingen, die ons zwaarigheden veroorzaaken. Om maar één voorbeeld aan te halen, de opsteller des Tweeden Boeks

Boeks van Samuël, die volgends zijn nog ruuw denkbeeld van God, gelijk thands nog meenig onverstandig mensch onder de Kristen, God al het goede en het kwaade toeschrijft, zegt uitdrukkelijk: *God hadde David tot het tellen van het volk aangeport* (*). De schrijver der Chroniken daarentegen, die de Leere van de booze geesten in de Babylonische gevangenis ingezoogen had, zegt: *en de Satan stond op tegen Israël, en hij porde David aan, dat hij Israël telde* (**). Klaarblijklijk is het hier, dat beide geschiedschrijvers zich tegenspreken, en naar mijn begrip dwaalen zij beiden; een ijder oordeelt naar zijne begrippen.

De geschiedenis van Simfon geeft den ongelovigen overvloedig stof om tegenwerpingen tegen de heilige Schrift te maaken. Het is waar, wij behouden nog altoos wapenen genoeg om het Boek der Richteren te verdedigen. Eene werkelijk doode, en reeds eenmaal verlooren geraakte taal, waarvan maar een kleen Boek, de Bijbel, overig is, kan zelfs onverklaarbare duisterheden hebben: de gantsch andere levenswijze, en de ons geheel vreemde omstandigheden maaken na veel duizend jaaren ook de moogelijkste gebeurtenissen voor ons raadselagtig: dog het koomt mij niet verstandig voor, dat men met zaaken, die eigenlijk de Leere van Jezus niet aangaan, den tijd verkwist. Ik

voor

(*) 2 Sam. xxiv: 1.

(**) 1 Chron. xxi: 1.

voor mij zegge tegen den spotter: geloof gij van Simson, wat u belieft, dat raakt mijn geloof niet: en het is met zijne wijsheid aanstonds gedaan. Het zijn niets dan vertellingen, als Simsons ezels kinnebakken, zijne hairlokken, Bileams ezel en dergelyken, waarmede zij zich gewapend hebben. Weigert men hun den strijd, dan hebben zij verder niets in hun brein, en de Kristen heeft rust. Ik laate aan een ijder van mijne geliefde Broederen de vrijheid zoo veel Boeken te canoniseeren, als hij maar wil, ik hoop, dat hij mij dezelve ook zal laten. Ik achte hen als onwaardeerbaare bronnen der oude geschiedenis, en heb ze met **nut** en vermaak gelezen.

Al wat tot een bewijs van de godlijkheid deezer Boeken verstrekt, bestaat daarin, dat zij bij de onbetwistbaar godlijke Boeken gevoegd **zijn**. Ezra of een ander mag zulks gedaan hebben: dan is ons tog, noch eene godlijke openbaaring, noch een godlijk bevel daartoe, bekend gemaakt geworden. Ezra handelde volgends oogmerken, die voor hem voldoende waren; al ware het ook, dat hij zelve alle de schriften niet voor godlijk gehouden had. Hij zocht voornaamelijk de aloude oirkonden der geschiedenis van zijn volk, van haaren ondergang te redden. Uit eene buitengemeene hoogagting voor Salomo, voegde hij ook drie van deszelfs schriften bij zijne verzameling; maar juist door deeze bijvoeging, vooral van het derde stuk, brengt hij zijne geheele verzaameling buiten staat, om tot een bewijs voor de godlijkheid van de

E daar-

daarbij gevoegde schriften te verstrekken. Het Hooge Lied Salomons is een meesterstuk van oude dichtkunst: maar niet van God. Het is een Minnedicht, zoo verliefd geschreeven, dat het een zeer ongevoelig hart zijn moet, in welk het lezen van het zelve geene ondienstige en gantsch niet verbeterende denkbeelden uitwerken zoude. De Jooden zelve verbieden eenen man vóór zijn dertigste jaar hetzelve te leezen, en hoe zeer zij ook hunne heilige schriften cerbiedigen, zoo leezen zij het zelve tog niet in hunne openbaare bijeenkomsten. Zouden de kristenen dan ten minsten niet even zoo voorzichtig zijn, en het zelve van den predikstoel, ja zelfs uit de verzaameling der heilige schriften geheel weg laten? De schoone geheimzinnige draaien, die men aan dit Boek geeft, zijn mij bekend, twee Jaaren lang heb ik mij dezelen door een godvruchtig Predikant in een uur van uitspanning laten uitleggen: die goede man had mijnen en zijnen tijd verstandiger kunnen besteeden.

De woorden van Paulus in den tweeden Brief aan Timotheus, zijn meer tegen dan voor de godlike ingeving van deeze boeken. Indien ook deeze woorden op de Schriften des Ouden Testaments betrekking hadden: dan zeggen zij tog niet, dat alle de bijeenverzamelde boeken van God ingegeven zijn; maar zij bepaalen het kenmerk, waaraan men de waare godlijke Boeken van andere onderscheiden moet. Wij blijven bij de overzetting van Luther. Alle van God. ingegeven
Schrift

Schrift is ook dienstig tot onderwijs, tot bestrafing, tot verbetering in de rechtvaardigheid, op dat een mensch van God volmaakt tot alle goede werken bekwaam zij. Men toone mij deeze nuttigheid omtrent het Hooge Lied van Salomo aan; alhoewel ik niet ontkenne, dat in de andere niet als godlijk bewezen boeken, ook schoone en stichtlijke lesfen voorkoomen.

Daar de Protestantsche Kerk in zoo veeler Vorsten Landen uitgebreid is; zoo zal de Overzetting van den zaligen Luther in de Kerk, en ook in de huizen van den gemeenen moeten behouden worden. Voor den laatsten wensch' ik een wijselijk ingerigt uittreksel, met eene duidelijke en iets grooter letter: op dat mannen en zoonen den Bijbel, bij het flauwe licht eener lampe, hunne spinnende vrouwen en dochteren duidelijk zouden voorlezen, en de lange avonden met nut besteeden kunnen. Verstandige Leezers zouden wel doen, van eene vertaaling voor zich zelven te gebruiken, die zoowel meer naar den grondtext, als ook naar onzen tegenwoordigen spreektrant inge richt was. Onder alle die veele vertaalingen moet cindelijk iets ongemeens uitkomen; een ijder zoekt zijn best te doen, en vindt tog iets. De welgelukte stukken van verscheide vertaaleren moest men bijeen verzaameien, bij voorbeeld de kleene Profeeten van den Confistoriaal-raad Struensee te Halberstadt, en de Psalmen van Profesfor Knapp te Halle. Beknopte omschrijvingen maaken den Text ligt en verstaanbaar, alhoewel zij dit groot gebrek

hebben, dat ook de billijkste man zijn wangevoelen onbemerkt daaronder mengt. De omschrijvingen van de geschiedboeken des nieuwe Testaments en der Apostolische Brieven van den Rijksgraave van Lynar zjin in 't bijzonder aanteprijzen.

Eer dat ik dit Artykel sluite, moet ik nog eenne Anecdote aanhaalen. Een Bijbelvriend werdt van eenen aanhanger van *Voltaire* van bijgeloovigheid beschuldigd, en hij antwoordde al lagchende: en gij zijt bijgelooviger dan ik. Ik heb nog altijd de tegenwerpingen, die gij tegen mijnen Bijbel maakt, onderzocht; maar gij gelooft zoo blindeling aan dien *Voltaire*, dat gij nog nimmer de moeite genomen hebt, om mijne gewigtige tegenwerpingen te toetsen. En ten minsten heb ik van mijne Apostelen meer eere, dan gij van den uwen. Deugdzaam en eerlijk zijn ten minsten mijn Paulus en Johannes: maar uw' *Voltaire*!! Ik zal de flegte handelwijzen niet aanhaalen, die in 't openbaar van hem verhaalt worden, ik spreeke maar van het geen, dat ik zelve gezien heb. Zijne onzéidge schriften zijn de schandlijcke vuiligheden, en hebben onze jeugd bedorven, en zijne leérboeken staan stijf van onbeschaamde leugen- en venijnige lastertaal. Dat *Voltaire* altoos een vijand mijnes Bijbels zijt: maar hij strijde met gronden. Doch op die wijze is hij een laage lasteraar. Hij brengt 'er moedwillig verzonne vertelzels in, om te kunnen spotten: dit is onredelijk, verdient verachting en affchuwen. Zoude God een zoodanig flegte

Legt hart verkoozen hebben, om waarheid en gelukzaligheid in de waereld te verbreiden, en om een waardig Hervormer te worden?

Nogthands ontzag ik Voltaire niet alle nuttigheid. Dit is de wijsheid van mijnen God, zelfs de ergste listen van eenen boozén geest ten besten te wenden; en dit is de reden, waarom Hij hem in zijne beste waereld dult. Onder de groote waarheden van den Godsdienst zijn, in de duistere tijden, meenigvuldige ellendige menschenstellen gen gemengt geworden, en wij waren aan dezelen van kindsbeen af zoo gewoon, dat wij het ongerijmde daarvan niet gevoelden. De scherpste Satyre van eenen godloozen, doch geestigen spotter, moest ons de oogen openen. De dwaaling en dwaasheid konden het niet staande houden: maar de waarheid bleef en verscheen in des te schooneren luister.

B I J G E L O O F , O N G E L O O F ,

R E D E L I J K G E L O O F .

Zonder genoegzaame gronden te gelooven, is niet altijd eene zwakheid van verstand, maar meenigmaal een gebrek van oplettendheid. Wij leren in onze kindsheid stellingen, wij gelooven dezelve, vóór dat wij denken kunnen, en behouden dezelve naderhand in den ouderdom nog. Een gebrek, dat wij in zaaken van den Godsdienst bij mannen vinden, die in wijsgeerige en wiskundige waarheden, uitmuntende bewijzen van hun verstand gegeeven hebben. Op dezelve wijze wordt het zelfs mooglijk, dat schrandere menschen iets onmooglijks, openbare strijdigheden gelooven en bevestigen kunnen. Eeu dienst van God in het vermoorden van menschen, welk een tegenstrijdig denkbeeld! De beste vader is verheugd, wanneer zijne kinderen wegens eene onderscheidde uitlegging zijner beveelen elkanderen om hals brennen: daar zijn eerste en voornaamst onderwijs hun de liefde, de zagtmoedigheid, de verzoenlijkheid, het geduld, op het nadrukkelijkste inboezemt! Hoe redenloos heeft men, zoo vele eeuwen lang, in

in de Roomscbe Kerk op die manier gedacht, en vele heilige ijveraars onder hen denken, welligt, in hun harte nog niet beter! De beste menschen, die niet alles gelooven wilden noch konden, te hangen, te onthoofden, leevendig te verbranden, was de heiligste Godsdienst, en de grootste belooningen in den Hemel beloofde men, overvloedig, den gruwzaamsten beulen. God dank! wij Protestantten besmetten onze handen niet ~~lijtelijk~~ met bloed: maar onze broederen, die anders denken dan wij, te vervolgen, van eere en van brood te berooven, en hen aan de hel overteoveren, en dat alles ter eere van God en van onzen lieferijken Zaligmaaker Jezus Christus, is in de oogen van meenige groote en kleene Pausen, onder ons, nog altoos één der grootste verdiensten gebleeven. Welk eene strijdigheid!

De rechtvaardigste Rechter veroordeelt gantsche volken tot de onzaglijke martelingen, enkel om dat zij eene verordening niet in acht genomen hebben, die Hij goed gevonden had, hen op eennerlei wijze bekend te maaken. Een rechtvaardige rechter en eene schreeuwende onrechtvaardigheid, wat kan tegenstrijdiger zijn? En noghands hebben zoo veele groote Godgeleerden in de gantsche Kristenheid; de Protestant, de Griek en de Romein, door de valschlijk zoogenaamde geloofs-bekentenis van Athanasius misleid, eenvoudig hetzelve geloofst en hevig verdeedigt. Millioenen van menschen, die van Christus nooit iets gehoord hadden; de onnozelen Amerikaanen, door eene onbe-

vaaren zee van de kristelijke Waereld afgescheiden, worden alle ter helle verweezen. Want die geloofsbelijdenis, alhoewel dezelve openbaar onecht is, vindt deeze onbegrijplijke gruwzaamheid loflijk en recht.

Onze Zaligmaaker zegt wel zelve (*): *Die niet en zal gelooft hebben, zal verdoemt worden:* maar in welk verband zegt dit de Zaligmaaker? Zegt Hij niet vooraf uitdrukkelijk: *Gaat heenen in de geheele waereld, en predikt het Euangeliun allen Creatuuren!* En dan vervolgt Hij: *Die gelooft zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zelig worden: maar die niet en zal gelooft hebben, zal verdoemt worden.* Ten hoogsten billijk is onze Zaligmaaker. Hij veronderstelt, dat de menschen genoegzaam onderricht zijn, en alsdan eerst,wanneer zij hun hart verstokten, en moedwillig niet geloofden; als dan eerst velt Hij het oordeel der verwerping. Nimmer heeft Jezus eene onoverwinlijke onweetbaarheid verdoemt. Van hem, dien veel toevertrouwd is, vordert Hij veel: van hem, dien weinig toevertrouwd is, vordert Hij weinig. Hij verwerpt den knecht, die maar één pond had, niet deswegen, om dat hij zoo weinig had: maar daarom, om dat hij van het weinige niet het minste gebruik gemaakt had. Hoe veel nadeel heeft de affschuwlijke stelling: buiten de Kerk is geene zaligheid: veroorzaakt? Hoe vele rechtschaapene mannen hebben zich daaraan gestooten, hoe vele

on-

(*) Marc. xvi: 16.

ongeloovigen heeft men daar door tot de boosaartigste spotternijen aanleiding gegeeven? In mijn Bijbel is geene strijdigheid, en zoo ze ergens schijnt te weezen, dan heeft ze zeker een onvoorzichtig uitlegger daarin gebracht.

Tegenstrijdig en *onbegrijpelijk*, zijn twee hemelsbreed verschelende zaaken. *Onbegrijpelijk* is mij alles, wat ik mij niet duidelijk voorstelle, waarvan ik niet, *hoe* het is, *hoe* het geschiedt, uitleggen kan. Een Noorderlicht verlicht den halven luchtkring; de zeilsteen heft eene ijzere staaf om hoog, zonder dezelve aanterocren: ik zie het, verstaat het niet, en geloof het tog met de gantsche redelijke waereld. Duizend en nog duizend dingen zie ik dus rondom mij, die voor mij onoploslijk zijn. Ik ben zelf aan mij zelve onverklaarbaar. De naauwe overeenstemming tuschen lichaam en ziel is een geheim, waarover de grootste wijsgeeren zich moede gepeinst hebben, en het welk zij ook tegenwoordig nog niet begrijpen kunnen. Het onbegrijpijke van eene zaak maakt daarom dezelve noch ongelooflijk nog verwerpelijk. Heeft dezelve genoegzaame gronden, of eene zekere ondervinding voor haar, dan is ze waar: en de naauwe paalen van mijn verstand zijn alleenlijk oorzaak, dat ik dezelve niet doorzien kan.

Begrijpelijk en *onbegrijpelijk*, zijn buitendien maar betrekkelijke denkbeelden, om dat den eenen geest iets begrijpelijk zijn kan, dat den anderen onbegrijpelijk is. Iets niet te willen gelooven, om dat ik het niet versta, zoude de lompste hoogmoed,

de grootste onzinnigheid zijn. Ik moest dan niet gelooven, dat ik zie en hooore, wijl ik het eene zoo min dan het andere begrijpen kan.

Dat in den Bijbel voor mij onbegrijplijke zaaken voorkoomen, zou ik vermoeden, eer ik hem gelezen had: daar in denzelven van God en de godlijke raadsbesluiten onderricht gegeeven wordt. Zoo de stoffelijke waereld voor mij een raadsel is: hoe zou het mooglijk zijn, dat 'er in de onstoffelijke waereld, dat meer is, in God zelven niet nog veel duisters voor ons zwak oog zoude gevonden worden?

Eene waarheid, die klaar beweezen is, kan daarom tog niet zwaarigheden gepaard zijn en 'er kunnen tegenwerpingen tegen gemaakt worden, die ik, ook misschien een ander, niet oplossen kan. Ons oog ziet niet scherp genoeg. Waarheid blijft altijd waarheid, maar zij heeft ongelukkig somwijlen iets, dat met de begeerten van het een of het ander hart niet strookt en dan is het geene liefde tot de waarheid, maar het zijn heimlijke nukken van ons harte, wanneer men hondertmaal gemaakte en hondertmaal afgeweerd bedenkingen, geduurig op nieuw, weder voor den dag brengt, en daaraan nog eenen spotagtigen draai geeft. Niets is zoo bondig, zoo groot, zoo heilig, welk niet een schrandere bol, zoo hij boosaartig genoeg is, van eene flegte zijde voorstellen, en also belagchelyk maaken kan. Het is bereids eene hedendaagsche gewoonte der zoogenaamde fraaije, maar in de daad zeer leelijke geesten, onwaarheid en ondeugd

deugd als godlijc te bezingen, waarheid en deugd daarentegen verachtelijk voor te dragen.

Een koopman krijgt bericht van cenen ongemeen voordeeligen handel, hij is een man van speculatie, en acht het zijn pligt te zijn, de zaak te onderzoeken: hij ziet aan de eene zijde groote winst, en aan de andere niet het minste gevaar noch verlies: hij laat 'er zich in: hij wordt gelukkig en een ijder prijst zijne schranderheid. De Leere van Jezus op zich zelve is niet alleen zeer bondig, maar zij bestiert mij ook zoo zeker, dat ik altijd winnen en op geenerlei wijze iets verliezen kan. De beheersching der ongeregelde begeerten beveiligt mij voor vijandschap, voor schande, voor bankroet. Liefde, zagtmoedigheid, getrouwe waarneming van mijnen pligt geeft mij brood en eere: niet enkele hoop, neen, wezenlijke goederen, die ik geniete, zijn reeds hier op aarde gereede betaalung voor mijne gehoorzaamheid. De verrukkende uitzigten in de eeuwigheid zijn nog buiten dien gelyk even zooveel verkreegen voordelen, en ze zijn even zoo zeker. En gesteld mijne hoop misleide mij, wat hadde ik dan verlooren? Ik hadde immers reeds in dit leeven mijne moeite betaald gekreegen: en wanneer ik niet meer *ben*, dan kan ik niets verliezen. Maar wat verliest de ongelovige, wanneer hem de wensch van zijne vernietiging mogt mislukken? Zekerlijk hier zeer veel goeds, de ware eere en een goed geweeten: en daar alles. Ik beef, wanneer ik den overgang van den roekelozen spotter tot de andere waereld,

mij

mij vertegenwoordige. In het bespotten van al wat heilig is bestond zijn leeuen; in een vreesachtig twijfelen bestond zijn dood, en nu, nu begint hij weder tot zich zelven te koomen, en hij is 'er nog. Daar staat hij, waar een God en eene eeuwigheid vol blijdschap voor den deugdzaamen, en niets dan treurigheid voor de spotters met den Godsdienst is. Ik kan niet af aan allen, welke onzen weldaadigen Godsdienst verachten het vijfde Hoofdstuk van het Boek der Wijsheid, tot eene bedaarde en hartelijke overdenking, ten sterksten, aanteprijzen.

In zaaken, waarvan geheel ons welzijn en onze weedom afhangt, is het overweegen en de overweeging te volgen niet alleen verstandig, maar ook pligtmatig. De mensch is verpligt op zijne veiligheid en welvaart ernstig bedacht te zijn: en op zulk eene wijze kan men zich eene verplichting tot het geloof voorstellen; en een met onze pligten overeenstemmend geloof is altijd ook een redelijk geloof. Hier spreekt een oude grijzaard door eene langduurige ondervinding. Zestig jaaren geleden, zag ik veele jonge wakkere lieden, rondom en neven mij, vóór en agter mij gaan. Wij hadden allen geen gebrek noch aan onderwijs, noch aan goeden raad, hoe wij onzen weg, dien wij nu in de wadereld naamen, zeker én gelukkig zouden bewandelen. Veele geloofden onzen wehneenenden vrienden, zij wierden deugdzaam en vlijtig: en ik heb hen als uitmuntende mannen in een goed bestaan en in aanzien gevonden. Andere verbeeld-

den

den zich wijzer te zijn, dan hunne getrouwē leidslieden, zij volgden hunne lusten, gaven zich aan ongebondenheid over, en vervielen tot meenigvuldige wanbedrijven. Tot hun geluk merkten zij welhaast het nadeel, zagen hun gevaar in, en redden zich nog ter rechter tijd. Nog anderen verstokten zich, bleeven onbekwaam, vervielen tot schande, en zagen hun gevaar niet, dan toen het te laat was zich te helpen. Elendig, vol verachting en schaamte bragten zij hunne nog overige jaaren door. De woorden van Jezus (*): *Zalig zijn, die niet en zullen gezien hebben, en nochtands zullen gelooft hebben,* zijn door de ondervinding meenigvuldigmaal bevestigt.

(*) Joh. xx: 29.

GOD,

G O D , G O D S D I E N S T.

De Bijbel weet maar van eenen God. Mozes zegt: *Hoort Israël, de Heere onze God, is een eenig Heer* (*): en Paulus bekent uit naam van alle Kristen (*): *Hoewel daar ook zijn die Goden genaamd worden, het zij in den Hemel, het zij op de aarde; (gelijk 'er vele Goden en vele Heeren zijn:)* nogthans hebben wij maar eenen God en Vader, uit welken alle dingen zijn, en wij tot Hem, en maar eenen Heere Jezus Christus, door welken alle dingen zijn, en wij door Hem. Christus zelve erkent maar eenen éénigen waaren God, wanneer Hij zegt (**): *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den éénigen waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt.* Dezen eenigen God vertoond de Bijbel ons niet alleen als Schepper, maar ook als Onderhouder en Regeerder der waereld.

Het enkel aanweezen van God, zou, op zich zelven, mij tot geene opwekking ter deugd, of tot troost in bekommerring kunnen verstreken.

Een

(*) Deut. vi: 4.

(**) 1 Cor. VIII: 5. 6.

(***) Joh. XVII: 3.

Een God, die mij niet kende, zich om mij niet bekommerde, zou voor mij geen God zijn. Cicero spot in dat opzicht met den Epikureen:
„ Wat is de reden,” zegt hij, „ waarom de Goden van de menschen moeten geëerbiedigt worden: wanneer de Goden niet alleen de menschen verwaarlozen, maar zich ook in het algemeen nergens mede bemoeien, niets doen?” Voorts, „ wat voor dank komt dien toe, waarvan men niets ontvangen heeft: of wat kan men over het algemeen dien, die in het geheel geene verdiensten heeft, verschuldigt zijn? Want de eerbied is de rechtvaardigheid jegens God, en wat kunnen wij dan met de Goden te doen hebben, indien tuschen hen en de menschen geene genieenschap is? — — Eindelijk, wanneer God zulk een God is, dat hem de mensch niets waard is: dan is hij mij ook niets waard (*).”

Voorwaar, een God, die aan mij niet denkt, raakt mij zoo veel, als de groote Mogol in Indostan: en ik denke aan hem ook niet. Hij is mij verachtelijk, zeer verachtelijk. Een verheeven God, die niets doet! Een groote God, die wae-relden schept, en ze vergeet! Een grootmoedig God, die zonder ontroerd te worden, ongestraft, duizend onschuldigen het slachtoffer van één en egenzinnigen laat worden! Welk een voorbeeld, voor menschen, die zulke Goden gelooven! Zij volgen hen na, en haaken alleenlijk naar hunne eigen

(*) CICERO de natura Deorum Lib. I.

eigen lusten. Ongevoelig gelijk hunne Goden, zien zij den armen van honger sterven: en om dat zij ter verzadiging van hunne begeerten veele schatten van nooden hebben; zoo onderdrukken zij den minderen, en rooven, indien het mooglijk ware, de goederen van geheele volken. Zelfs de nood hunner naastbestaanden roert hen niet, en vrouwen, ja kinderen kunnen zij gebrek laaten lijden, om hunnen staat en het spel aan den gang te kunnen houden. Zulk een mensch wordt mij vervaarlijk; ik voor mij zou in naarheid zijn, indien hij mijn heer, of dienaar, mijn rechter, of advocaat, mijn vriend, of vijand ware.

Ik heb wel, het is waar, menschen, die eenen God zonder voorzienigheid gloofden, en de onsterfijkheid der ziele loochenden, zeer deftig horen praten. „Wij,” zeggen zij, „wij willen „het goede doen, zonder vrees voor de straffe, „zonder hoop van beloonding.” Misfchien hebben zommige een goed hart, of het geluk van ecne goede opvoeding genooten, of ook wel een goed voorneemen. De deugd heeft op zich zelve iets schoons en beminnenswaardigs: maar men moet een zeer edel hart hebben, wanneer de deugd zelve zal aanspooren, wanneer men derzelver reine wellust smaaken zal. Waarvan daan dit zoo edele hart? Het ongeloof heeft het vast niet gevormt. Veele mannen van dit soort hebben in hunne kindsheid onderwijs in de leere van het Kristen-dom gehad, dan zij waren ongelukkig onder den zwerm der spotteren geraakt: maar van het fijne
ge-

gevoel, van die edele neiging was nog eene flauwé gewaarwording in hun harte overgebleeven. Al het edele, dat ik aan hun vond, was zelfs nog een gering overblijfzel van hun voormalig Kristendom. De stelling is gegrond, wij begeeren, wat wij voor goed houden, en verfoeiën wat ons kwaad toeschijnt. Maar, neem de gedachte aan God, neem de eeuwigheid weg, wat kan mij dan goed, wat kan mij dan kwaad? Mijn eigen belang, mijn eigen vermaak zal mijn hoogst, mijn eenigst goed worden: en niets zal mij kwaad schijnen, dan het geen de verzadiging mijner begeerte belet. Mijn Koning, mijn weldoener, mijn beste vriend, mijne beste vriendin, zijn dan van mij zoo min zeker, als mijne bedienden en onderdaanen. Ik vrees voor niets dan voor het zwaard van den scherprechter; en zoo ik ook voor hetzelve niet meer veilig ware; dan zou 'er tog een koord of een pistool bij de hand zijn, om mij aan de wraak der waereld te ontrukken. Sterven moet ik, ik keere slechts eenige jaaren vroeger of laater in mijn voorig *niet*, terug. Alles is mij onverschillig, om dat ik verder niets te hopen, noch te vreezen hebbe.

Vaak beweerden de Deïsten ook eerlijke lieden te zijn; maar wij laten dit den schrijver van het Werk, *de Zeden* (*), wiens oordeel hier onzijdig is, beslischen. Volgens zijne natuurlijke schilderij, „zouden hovaardij, een gelukkig lot, en ondeugden,

(*) *Les Moeurs.*

den, die goedkeuring vinden, den eerlijken man uitmaaken. De deugd bchoord 'er niet toe. Een ongelukkige, geperst door gebrek, overvalt eenen reizenden op 's Heeren weg, en neemt hem zijn geld af: zie daar, dat is de oneerlijke mensch, en zoo gjij daar aan twijffelt, dan zal het de gerichtsplaats beslischen. Maar plaatst in een prachtig paleis eenen gelukkigen bedrieger, door het bederf van den Staat rijk gemaakt; geeft hem eene menigte dienaaren, en den tytel van landgoederen: hij maakt zijn gebruik van den ellendigen toestand van 't land, zijn huis klimt op door den ondergang van vijfhondert huisgezinnen; 'er is niets aan gelegen, hij is een eerlijk man, om dat hij rijk is en om dat hij leeft."

Den Eed is allen volken heilig, de zekerheid van den staat en de behoudenis der rechten zijn op denzelven gegrondvest. De Hoofden van het Staatsbestier, de Handhaaveren der gerechtigheid, de Soldaat, de Houtvester, alles staat onder Eed en pligt. De gewigtigste rechtsgedingen kunnen menigmaal zonder Eed en getuigen niet beslist worden. Maar hoe belagchlijk, hoe zinloos komt mij den Eed voor, zoo God van mij niets weet, zoo Hij noch het goede beloont, noch het kwaade straft. Een lied van den Wijn en de Meisjes te zingen, of eenen Eed te zweeren, moet eenen Deist, die geene Voorzienigheid gelooft, even vermaaklijk zijn, en dat is het ook. Hij bedriegt derhalven de waereld en zweert zich los: hij geeft wisselbrieven uit, en een valschen eed maakt dezelve

ven krachtloos. Hij belooft allen alles, wat zij wenschen, en wanneer hij zijn oogmerk bereikt heeft, ontslaat hem een Eed van alle zijne verbindtenissen. Wien geen God, geene eeuwigheid verbindt, die lagcht met alle verordeningen, met alle verbindtenissen.

Ik herinnere mij eenen man van een zoortgelijk geloof. Den Eed zeide hij mij, is voor de waereld een recht heilzaam bedrog. Ik antwoordde, en uwe God is een zeer flegte God, die ecne wae-
reld geschapen heeft, welke zonder bedrog niet in orde kan gehouden worden. Ik tril en beef over de vermeetele woorden, die men in gezelschappen laat ontglippen. De knegt hoort zulks, en brengt het in de herberg. Welke ellendige tijden hebben wij niet te vreezen, zoo God deeze wanorde niet tegengaat? Waar zal den Eed, waar zal trouwe, waar zal zekerheid blijven? De Vorst zal zoo min aan zijne heiligste belofte denken, dan zijne Raaden en zijne onderdaanen; de Veldheer zoo min dan de gemeene Soldaat.

Eed en Godsdiest zijn beiden voorwaar geen bedrog: ook de eerste gedachte daarvan is voor mij vervloekt: maar laat hij voor een oogenblik een bedrog, een heilzaam, een noodzaaklijk bedrog in de oogen des ongeloovigen zijn. Kan zonder denzelven het volk niet in orde gehouden worden: dan is de ongeloovige raazend, dat hij denzelven uitroeien, en de menschen teugelloos maaken wil. Het denken moet vrij blijven: maar door oproerige gesprekken, nog meer door schriften, door

bespotting van den Godsdienst en van al wat heilig is, alle verpligting uit den weg te ruimen, dat moeste geene welgeregelde Politie toelaaten. De vijanden van den Godsdienst zijn vijanden des vaderlands, die den Troon en de algemeene rust ondervindt. Laat ijder denken wat hij wil; maar laat hem God en de deugd niet hoonen, en de reeds genoeg verwilderde menschen nog losbandiger maaken. Die zich tegen de voorzienigheid van God en tegen de onsterfelijkheid eenmaal openlijk verklaard heeft, die moet en kan tot geen Eed toegelaaten worden; en het zoude eene tegenstrijdigheid, en de ongerijmdste handelwijze zijn, wanneer een Rechter eenen eed van hem afnam. Hij moet en kan ook geenen anderen eenen Eed aanbieden: want, daar ik hem geenen Eed opleggen kan, moet hij mij ook geenen kunnen opdringen. Het ééne staats-lid moet geen meer rechten hebben, dan het andere, en wijl hij den Godsdienst bespot, zoo kan hij zich op den mijnen niet beroepen.

Hadden de Epicureën eenen traagen en werklozen God, de oude Wijsgeeren en geheele volken echter vereerden een weldaadig weezen, dat voor alle zijne schepselen zorgt, en de deugdzaam nog aan geene zijde van het graf beloont. Zelfs het lijden der Godvruchtigen in dit leeven verkondigt eene betere waereld. Meenig een godlooze leeft alle daagen heerlijk en in vreugde, en de deugdzaame heeft naauwlijks broeds genoeg. De dwingeland treedt zijne onderdaaneir op den nek,

nek, en deeze durven niet eens klaagen. De booswigt door zijne schandijke bedrijven afgemat, van tieren en raazen moede, geniet een zagten slaap; terwijl de deugdzaame nog, op het laatst, aan eene pijnlijke en langdurende ziekte kwijnt, langzaamherhand uitteert, en de geheele buurt met zijn gekerm en gevoel van smarten beweegt. En deeze zoude niets te hooppen, en geene voor niets te vreezen hebben? O God! waar bleef Uwe rechtvaardigheid en goedertierenheid? Zou het niet gruwzaam geweest zijn menschen te scheppen? Zulk een denkbeeld kan ik mij van God niet vormen; indien 'er een God is, dan is 'er nog een leeven aan geene zijde van het graf, alwaar de hier heerschende boosheid vernederd, en de door lijden beproefde deugd gekroond zal worden. Zoo verre de Godsdienst zich uitstrekkt, zoo verre strekt zich ook de verwagting van eene eeuwigheid onder de volken uit.

De Eliseesche velden zijn zoo oud, als onze geschiedkundige berichten reiken. De hoop van eene gelukzalige eeuwigheid is de grondleere van den Godsdienst, die God zelve in den eersten mensch, eer dat hij in het denken geoeffend was, onmiddelijk gelegt heeft. Het was derhalven geheel onnoodig, daar het volk van Israël eene bijzondere uiterlijke inrigting verkreeg, zulke waarden in 't bijzonder aan het zelve bekend te maken. Dusdaanig wierd zij als bekend vooronderstelt: als God zich eenen God Abrahams, Izaaks

en Jacobs noemt; Hij kan geen God diergeenen zijn, die niet meer in weezen zijn.

Henochs vroegtijdig vertrek van de aarde wordt bij de eerste waereld, als eene belooning zijner deugd aangezien. Hij bereikte maar het derde deel van den ouderdom der andere oudvaderen vóór den Zondvloed. *Wijl hij met God wandelde nam God hem weg, en hij was niet meer* (*). Dus kende men reeds toen ter tijd een beter leeven na den dood: trouwens eene volkoomen vernietiging zoude eene flegte beloonding van een godlijk leeven zijn. De XC. Psalm bezingt de sterfelijkheid en de opstanding der menschen. *Gij doet den mensch wederkeeren tot verbrijzeling, en zegt, keert weder gij menschen kinderen,* is ecne dichtkundige vertooning van den jongsten dag. Van zelve valt deeze zin den leezer in de oogen, en door de volgende woorden wordt hij noodzaakelijk. *Duizend jaaren zijn in Uwe oogen, als de dag van gisteren, als hij voorbij gegaan is: en als eene nachtwaaak.* Dat duizend jaaren voor God maar eenen dag zijn, heeft op de verganglijkheid der menschen in het geheel geene betrekking, maar ten sterksten op zijne opstanding. God roept de menschen in het leeven te rug, schoon de eerstgestorven reeds duizend en meerdere jaaren in de aarde leggen: maar wat zijn duizend jaaren bij God? zij zijn als een dag, als eene nachtwaaak. Salomon zegt niet: wie weet, of de ziele des menschen opwaards

vaa-

(*) Genef. v: 24.

vaare, hij zegt: wie merkt dat de adem van de kinderen der menschen opvaart na boven, en de adem der beesten nederwaards vaart in de aarde (*)? Deezé wijze koning geloofde en predikte zelve met duidelijke woorden de onsterfelijkheid. Kort te vooren had hij gezegd: *vorder heb ik ook gezien onder de zon, ter plaats des gerichts, aldaar was godloosheid: en ter plaatse der gerechtigheid, aldaar was godloosheid. Ik zeijde in mijn harte, God zal den rechtvaardigen en den godlozen oordeelen: want aldaar is de tijd voor alle voorneemen, en over alle werk* (**). In de waereldlijke vierschaar zitten eenigmaal onrechtvaardigen op het kussen: en ook de naauwgezetste rechter is zomwijken niet in staat de pleitzaaken volmaakt te doorzien: De onschuldige wordt wel eens veroordeelt, terwijl de schuldige zegepraalt. Hier uit maakt de wijze Koning het bondig besluit op: God moet hier namaals zelve gericht houden, op dat het gekrenkte recht weder herstelt worde, en een ijder loon ontvange naar zijne werken. Op het einde van dit Boek scherpt hij nog, ten laatsten, de groote bestemming van den mensch nadrukkelijk in. *Dat het slof, zegt hij, wederom tot aarde keere, als het geweest is: en de geest wederom tot God keere, die hem gegeeven heeft. Van alles dat gehoort is, is het einde van de zaak: vreest God, en houdt zijne geboden; want dit betaamt alle*

(*) Pred. iii: 21.

(**) Pred. iii: 16. 17.

alle menschen. Want God zal ijder werk in het gerichte brengen, met al dat verhorgen is, 't zij goed of 't zij kwaad (*). In dit leeven beschermt, en in het ander leeven belooont God de oprechten: dit is de grond van den Godsdienst. Wie zijne afhanglijkhed van God kent en gevoelt, die gevoelt ook genegenheid en krachten, om zinnen hoogsten weldoener te eerbiedigen; en om al het van Hem ontvangen goed naar Deszelfs heilige oogmerken te besteden. En dewijl men zoo veele blijkbare spooren van de belooning der deugd, aan geene zijde van het graf, in de schriften des ouden Verbonds vindt: zoo staa ik versteld, wanneer ik kristenen ontmoet, die in den joodschen Godsdienst van de onsterfelijkheid niets willen weeten.

(*) Pred. XII: 7. 13. 14.

* * *

*

J E-

J E Z U S

D E

M E S S I A S.

Deeze is die hooge persoon, van wien naast God, voornaamlijker, in de heilige Schrift gesproken wordt. Aan de reden is Hij geheel onbekend; een bondig begrip van Hem moet alleen in de heilige Schrift gezocht, en uit dezelve bepaalt worden. Hier komt geen redeneeren te pas, en de kristelijke Kerke zoude in zulke onzalige strijdigheden niet ingewikkeld geworden zijn; indien de, uit het Heidendom, tot haar overgegaane wijsgeeren niet, door bovennatuurkundige bespiegelingen, dat geene naauwkeuriger hadden willen bestemmen, welk de Openbaaring onbestemd gelaaten heeft.

Jezus is een waaragtig mensch; Hij is van een menschelijke moeder gebooren, verzorgd en opgevoed. Gelijk andere kinderen nam Hij, allengs kens toe in lichaams krachten; en de krachten van den grooten geest, die in Hem was, vertoonden zich, langzaamerhand, geduurig duidlijker. *Het kind wies op, hiet het, en wierdt gesterkt in den geest, en vervuld met wijsheid; en de genade Gods*

was over Hem (*). Hij heeft gegeeten, gedronken, geslaapen, gelijk andere menschen: Hij is gestorven en begraven. Nogthans heeft Zijne menschheid zelve eenen grooten voorrang boven andere stervelingen. Zijn lichaam wierdt, onmiddelijk, van God in Maria bewerkt: zij wordt moeder zonder iets van eenen man te weeten; dit meldt 'er Lucas van (**). Hij zegt, *de heilige Geest zal over u koomen*, en zulks heldert hij op, met daarbij te voegen: *de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen*. Wat hiet dit anders, dan de godlijke Almagt zal eene vrugt in u scheppen? Dit valt mij niet moeielijk om te gelooven. Jezus was de eerste niet, die zijn lichaamlijk aanzijn aan eene onmiddellijke schepping verschuldigd was: het zelve wonder wedervoer Adam en Eva insgelijks. Adam hiet in deeze betrekking een Zoon van God (***) , en Jezus wordt ook, aangaande zijne mensch-wording, uitdruklijker, Gods Zoon genoemt. *Daarom ook dat heilige, dat uit u gebooren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden* (****).

Jezus is een weezenlijk mensch: maar Hij is veel meer, dan een weezenlijk mensch. Een vriend ziet mij al grimlagchende aan, ja, zegt hij, Hij is zekerlijk meer! ik eerbiedige denzelven, als den grootsten Leeraar, als eenen Socrates van zijnen tijd, en nog meer dan eenen Socrates! Hij heeft oneindig meer verdiensten voor het mensch-
lijk

(*) Luc. II: 40.

(**) Luc. I: 34-35.

(***) Luc. III: 38.

(****) Luc. I: 85.

lijk geslagt. Hier is de grenspaal, verder gaat het menschlijk vernuft niet: hier scheidt zich de natuurlijke Godegeerdheid van de Bijbel-Leere, de wijsgeer van den kristen. Ik ben, meenigmaal, onder een stil onderzoekend peinzen, in verzoeking geraakt, om over die grenzen heen te stappen: maar ik werd, Gode zij dank, terug gehouden door den eerbied voor de Apostelen, en door het betrouwken op de verklaaringen van Hem, die de eenigste oorzaak mijner welvaart, en de hoop van mijne zaligheid is. De afgezanten Gods, door het hoogste weezen zelve afgevaardigt, om de waereld te verlichten, zouden alle onweetenden, of bedriegers zijn, bij aldien Jezus niet meer dan een mensch, niet meer dan een Engel ware. En wat moest ik van U, mijn Godlijken Verlosfer! denken, zoo Gij niets dan een mensch waart, (deeze gedachte doet mij bieven,) en Uzelven nogthans bovennatuurlijke hoedanigheden en eete aanmaatigde? Ik houde mij gerust aan den eigenlijken zin Uwer woorden: en daage dien uit, die mij, ook daar, waar de mond der waarheid spreekt, eene tegenstrijdigheid zal aantoonen. Ik zal veelerlei dingen ontmoeten, die mij en u, mijn vriend! onbegrijpelijk en onoplosbaar zijn: maar zoo redenloos verwaand moeten wij niet weezen, dat wij ons bekrompen verstand tot eene weegschaal der waarheid van het wezenlijke en het moogelijke gebruiken zouden. Wij erkennen immers zoo veele geheimen, die allen natuuronderzoeker, tot op den huidigen dag, onverklaarbaar gebleeven zijn:

wij

wij beschouwen dezelve[n], wij bewonderen en gelooven dezelve[n]. Ik weet het — meer dan één Naturalist zal met een medoogend grimlagchje mijne onnozelheid beklaagen: ik vreeze — menig driftige Sijstematicus, zoo ik minder in den Bijbel vinde, dan hij waant daarin te ontmoeten, zal op mij schelden, en mij ten afgrond doemen. Doch God kent mijn hart en mijne oprechte liefde tot de waarheid: Hem en niet den menschen ben ik geekenschap verschuldigd.

*Laat nimmer door der dwaazen spot,
U op het heilpad hinderen:
De waare roem is roem bij God;
En niet bij menschen kinderen.*

GELLERT.

Wat zegt Jezus van zichzelven? voorwaar, voorwaar zegge ik u, eer Abraham was, ben ik (*). En nu verheerlijkt mij, zegt Hij tot God, *Gij Vader bij u zelven, met de heerlijkheid, die ik bij u hadde, eer de waereld was (**).* Hier beweert Jezus, klaarblijklijk, een aanzijn vóór Abraham, een aanzijn vóór de schepping en eene heerlijkheid vóór dezelve: en Micha heeft bereids van Hem eenen uitgang van eeuwigheid voorzegt (***)�. *En gij Beth-lehem Ephrata, zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda: uit u zal mij voortkomen, die een heerscher zal zijn in Israël:*

en

(*) Joh. viii: 58.

(**) Joh. xvii: 5.

(***) Mich. v: 1.

en wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid. De gantsche Godegeerde Faculteit te Jeruzalem verklaarde niet alleen, openlijk voor Herodes, deeze plaats als betreklyk tot den Mesias (*): maar ook alle omstandigheden bewezen, dat de zelve met recht van den Mesias verklaard wordt, om dat 'er nimmer een Vorst in Israël geweest is, die zich van eenen eeuwigen oorsprong beroemen kon. Jezus was vóór Maria, vóór de schepping, maar niet lichaamlijk; Hij was eer, als geest. Voor zoodanig hebben Hem de eerste Kristenē erkent. Christus, de Heere, die ons verlost heeft, die van te vooren een Geest was, werdt vleesch: dus schreef Clemens, reeds in de tweede Ecuw, in zijn tweeden Brief aan die van Corinthen (**).

En wat is de *eeuwige Geest*, gelijk hem Paulus noemt, anders dan het geen, dat van den Mesias vóór Zijne menschwording aanwezig was? *Hoe veel te meer*, zegt hij, *zal het bloed van Christus, die door den eeuwigen Geest Hem zelven aan God onstraflyk opgeoffert heeft, uwe conscientie reinigen van doode werken, om den levenden God te dienen* (***)*.* Wij moeten niet verwondert staan, dat onze waarde Luther dit van den heiligen Geest vertaald heeft; en dat de aanhangiers van het Sijstema van deeze verkeerde vertaaling een greetig gebruik maaken, om de eeuwigheid

van

(*) Matth. ii: 5. 6.

(**) bl. 99. in de Uitg. te Basel van Frey.

(***) Hebr. ix: 14.

van den derden godlijken Persoon te bewijzen: Deede goede lieden zijn zulks niet anders gewoon. Zij vatten ijder takje, om hun gevoelen daaraan vast te maaken. Genoeg, in den Grondtext staat *door den eeuwigen Geest*, en deeze is de Messias zelve vóór zijne menschwording. Hij, als Geest, heeft het vrijwillig besluit genomen, om de menschlijke natuur aanteneemen, en eene offerande voor onze zonden te wordén. Dit is een volkomen schoone zin: maar het is 'er in het geheel geen, indien ik zeg, de tweede Persoon heeft zich door den derden opgeoffert. Paulus spreekt ook, in den beginne van den zendbrief aan den Romeinen, van den Messias vóór zijne menschwording als van eenen Geest. Hij zegt; *Jezus Christus is geworden uit het zaad Davids naar den vleesche*, of naar zijne menschheid: *maar ten opzichte van den heiligen Geest, die in Hem was, is Hij voor de geheele waereld, voornaamlijk uit zijne opstanding der dooden, krachtiglijk erkent en bewezen Gods zoon te zijn* (*). Deeze eeuwige Geest was bij den Vader en hadde eene Heerlijkheid, gelijk onze Zaligmaker op de aangehaalde plaats zelve betuigt (**).

Men moet de heerlijkheid van eenen Geest niet in de uiterlijke pracht, maar in de hooge eigenschappen en in de groote daaden zoeken. Ik staa opgetoogen en mijn verstand staat stille! Den Messias, eer dat Hij de menschlijke natuur aannam,

wor-

(*) Rom. i: 3. 4.

(**) Joh. xvii: 5.

worden bovennatuurlijke, geheel godlijke werken toegeschreven. *In den beginne was de Afgezant, en de Afgezant was bij God, en de Afgezant was God. Alle dingen zijn door denzelven gemaakt, en zonder denzelven is geen ding gemaakt, dat gemaakt is* (*). Ik vertaale hier door *Afgezant*, dat mij voegzaamer schijnt dan het *woord*; want het blijkt klaar, dat de Mesias daardoor verstaan wordt, om dat in het vervolg daarbij gevoegd wordt, *het woordt is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoont* (**). Paulus schrijft: *Hij is het beeld des onzienlijken Gods, de eerstgebooren aller Creaturen. Want door Hem zijn alle dingen geschaapen, die in de Hemelen en die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn, het zij Troonen, het zij Heerschappijen, het zij Overheden, het zij Magten: alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschaapen. En Hij is voor alle dingen, en alle dingen bestaan te saamen door Hem* (***)*.* Eene schepping, eene onderhouding der waereld, welke Godlijke werken! Hij vernederde zich wel, na dat Hij de menschlijke natuur aangenomen had, zeer laag, zich voor eene wijle tijds van de Heerlijkheid, die Hij bij zynen hemelschen Vader bezeten had, ontslaande: nogthands scheenen de straalen zynner Heerlijkheid, geduurig, door het bekleedzel der menschelijkheid heen. Hij zelve deed niet alleen wonderen, maar Hij deelde ook het vermoogen,

(*) Joh. 1: 1 — 3.

(**) Joh. 1: 14.

(***) Col. 1: 15 — 17.

gen, waare wonderwerken te verrigten, zijnen aanhangeren mede.

Hij keerde, na zijne opstanding, in de van den beginne bezeten heerlijkheid te rug *Mij is gegeeven*, zegt Hij, *alle magt in den Hemel en op aarde.* — *En ziet, ik ben met uleden alle de daagen tot de voleindinge der waereld* (*). Paulus zegt, *God heeft Hem ook uitermaaten verhoogt; en heeft Hem eenen naam gegeeven, welke boven allen naamt is: op dat in den naam van Jezus zich zouden buigen alle knien der geenen die in den Hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn; en alle tonge zoude belijden, dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders* (**). Hij is, voornaamlijker, gesteld tot een Hoofd van het menschlijk geslacht en van Zijne Kerke, welke Hij door Zijnen dood gesticht heeft. Zijne verlostenden worden ten eenemaal als Zijn eigendom aangezien, en alle menschen als Zijne onderdaanen. *Zoo weete dan zekerlijk het gantsche Huis Israëls*, zegt Petrus, *dat God hem tot eenen Heere en Christus gemaakt heeft, naamlijk deezen Jezus dien gij gekruist hebt* (***)*. Hij is de geene die van God verordineert is, tot een Rechter van leevende en doode* (****). Zijne Regeering strekt zich tot in de eeuwigheid uit, tot dat het geheele menschlijke geslacht deezen Zaligmaker erkent en zijne heerlijke

(*) Matth. xxviii: 18. 20.

(**) Phil. ii: 9 — 11.

(***) Hand. ii: 36.

(****) Hand. x: 42.

ke bestemming bereikt heeft. *Wanneer Hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal ook de Zoon zelve onderworpen worden dien, die Hem alle dingen onderworpen heeft, op dat God zij alles in allen* (*). Hoe onbegrijpelijk groot vertegenwoordigt zich mij de Messias? geheel als God stel ik Hem mij voor oogen, en toch blijft Hij steeds van zynnen hemelschen Vader onderscheiden. Hoe gelukkig waren de eerste kristenen! Zij wisten dit alles, zij geloofden dit alles met geheel hun harte: en 'er was noch verschil, noch twist onder hen over den persoon des geenen, die het voorwerp hunner eenigste liefde en hoop was. Zij erkenden Hem, zij eerbiedigden en baden Hem aan, als hunnen Heer en God. Maar hoe ongelukkig zijn wij? Wij willen met Paulus, die zelve ons weeten voor stukwerk houdt, onvergenoegd zijnde, onze geheele Godgeleerdheid tot eene klaare en aaneengeschakelde weetenschap verheffen. Men heeft begonnen de Godheid van den Messias door willekeurige stellingen te verklaaren, daarover te twisten, elkanderen te lasteren, te vervolgen, te verdoemen: en de geheele kristelijke Kerke is daardoor beroerd geworden, en wordt nog hedendaags beroerd en van een gescheurd. Daar zijn Athanasianner, Ariaanner, Sociniaanner en hoe die secten meer hieten. Bedroeft over de ongelukkige gevolgen van eene kwalijk geplaatste wijsbegeerte, moede van het eigen overdenken over de kennis-

se

(*) 1 Cor. xv: 23.

fe van zaken, die God zelve in een ongenaakbaar donker verborgen heeft, ben ik, reeds zedert eenige jaren, tot de eenvoudigheid der eerste vrome kristenen weder terug gekeerd. Hoe hartlijk wensch' ik, dat alle mijne waarde Broederen, het denken over eene zoo duistere zaake opgeevende, dat gecne gelooven mogten, dat men tog nimmer begrijpen kan: ten minsten, dat zij, ten gevalle van duisterer stellingen, de zonneklaare wet der liefde niet mogten vergeeten, en dat dus de eene broeder den anderen niet benadeelde.

Maar wat moet ik den ongeloovigen zeggen, zoo hij mij verwijt, dat wij twee Goden hebben? blijmoedig zal ik hem met Paulus antwoorden: wij kristenen hebben maar eenen God, den Vader, en eenen Heer Jezus Christus (*). De heilige schrift heeft nimmer den Zoon volkoomen gelijk gesteld met den Vader: de Vader is het eenigste onafhanglijke Weezen, en de Zoon is zijn aanzijn en alle de hooge eigenschappen aan den Vader verschuldigt. *Voorwaar, voorwaar, ik zegge u*, zegt de Zaligmaaker zelve, *de Zoon kan niets van Hem zelven doen, ten zij Hij den Vader dat ziet doen: want zoo wat die doet, het zelve doet ook de Zoon desgelyks. Want, gelijk de Vader het leeven heeft in Hem zelven, alzoo heeft Hij ook den Zoon gegeven, het leeven te hebben in Hemzelven, en heeft Hem macht gegeeven, ook gericht te houden (**).*

De

(*) 1 Cor. VIII: 6.

(**) Joh. V: 19. 26. 27.

De hooge eigenschappen van Jezus zijn dus zijne eigen niet, maar Hem van God medegedeelt. Zijne magt is des Vaders Almagt, — Zijne kennis is des Vaders Alweetenheid. Wanneer wij de taal van Jezus naauwkeurig overdenken, dan zullen wij klaar ontdekken, dat Jezus zich steeds op Zijnen Vader beroepe: Wij zullen maar één voorbeeld aanhaalen: (*) *Niemand zal mijne schaapen uit mijne hand rukken. Mijn Vader die ze mij gegeven heeft; is meerder dan alle, en niemand kan ze rukken uit de hand mijns Vaders. Ik en de Vader zijn een.* Hier verzekert de Zaligmaaker de zijnen van alle bescherming, doch Hij beroept Zich niet op Zijne eigen magt, maar op de magt van den Vader. Zijne hand en de hand des Vaders zijn maar één; en Zij zelven zijn beide één in Hunnen wille en in Hunne werking. Even zoo spreekt Christus: *O Philippus! die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien: — Gelooft gij niet, dat ik in den Vader ben, en de Vader in mij is? De woorden die ik tot ulieden spreeke, spreeke ik van mij zelven niet. Maar de Vader, die in mij blijft, dezelve doet de werken (**).* De Zoon gaat derhalven, naar zijne van den Vader verkreegen magt en krachten, te werk, zoo dat Hij als één met den Vader kan en moet aangezien, en de Vader uit Hem gekend worden. De Zaligmaaker merkt Zich zelven aan als eenen gevormagtigden des Vaders,

en

(*) Joh. x: 28 — 30.

(**) Joh. xiv: 9. 10.

en als geheel door Deszelfs goddelijke eigenschappen bezield: zeggende: *de Vader is meerder dan ik* (*).

Maar, indien Hij niet het allerhoogst en onafhangelijk weezen is, waarom bidt gij kristenen Hem dan aan? Ik antwoorde geheel bedaard om dat God Hem, mij tot eenen Heer en eenen God gesteld heeft. God zelve heeft mij naar Hem gewezen, om in Hem geheel mijne zaligheid te zoeken. God zelve deelt Hem godlijke eigenschappen mede, bijgevolg ook godlijke eere. Hij wil, dat zij alle den Zoon eerden. *Die den zoon niet eert, die eert den Vader niet, die Hem gezonden heeft* (**). Alle eere, die ik den Messias bewijze, is te gelijk eene eerbiedigheid jegens God, wiens Hoogheid, Almagt en goedertierenheid ik in Jezus aanbidde. *In den naam van Jezus zullen zich buigen alle knien, en alle tonge zal belijden, dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders* (***)

Mischiend denkt een mijner Broederen, dat ik den ongeloovigen te veel voet geeve: willens en weetens doe ik het zeekerlijc niet. Zoo veel gelden bij mij de verachters van mijnen Zaligmaker, die ik evenwel hier namaals aan zijne voeten zien zal, niet, dat ik om hunnen wille veinzen zoude: maar ik oordeele het strijdig met de liefde van Jezus, dat men den verdoolden, om hun het weder-

(*) Joh. xiv: 28.

(**) Joh. v: 23.

(***) Phil. ii: 11.

derkeeren te beletten, onnoodige verhinderingen in den weg legt. Ik erkenne, dat de Zoon Gods vóór de Schepping der waereld geweest is, dat God Hem godlijke eigenschappen medegedeelt heeft, om Zijn helper bij de Schepping en de Za-ligmaaker van het geheele menschlijke geslacht te worden. Vindt gij, geliefde Broeders! meer in onzen Bijbel, toon het mij dan, en ik zal het erkennen. Gij zegt: de Vader en de Zoon hebben maar één weezen, zijn zelfs maar één in getal. Ik weet de bewijsplaats: „drie zijn 'er die getuigen „in den Hemel, de Vader, het Woord en de hei- „lige Geest: en deeze drie zijn één (*).” Het is bekend, dat de echtheid deezer plaats betwist wordt, zij mag echter gegrond zijn: het is nogthans blijkbaar, dat hier van getuigen gesprooken wordt, niet alleen in dit, maar ook in het voorgaande en volgende veers. Drie getuigen zijn één: Welk een redelijk mensch zal het zich laten voorstaan, hier aan eene *Eenheid* van het weezen te denken? ze zijn één in hunne verklaaring, in hun getuigenis. Christus zegt: ik en de Vader zijn één (**): maar Hij bidt ook God, dat zijne Discipelen alle één zijn mogten. Hier is klaarblijklijk een één zijn omtrent de gezindheid: *Op dat zij alle één zijn*, zegt Hij, *gelijk als wij één zijn*. Alle kristenen zouden volgens het getal maar een éénig weezen hebben, welk eene zonderlinge gedachte?

en

(*) 1 Joh. v: 7.

(**) Joh. xvii: 21. 22.

en nogthans zullen zij zoo één zijn, gelijk de Vader en de Zoon één zijn. Over het algemeen heeft het geen, dat wezenlijk is, ook zijn eigen weezen: al waren 'er ook maar twee personen, dan laat zich tog geen eenig weezen, naar het getal, denken. Een éénig weezen maakt eene volkomen Eenheid uit. En de Zoon geeft tog den Vader gestadig den voorrang.

Men neemt eene nieuwe vooronderstelling (*hypothesis*) aan, men beschouwd naamlijk den Messias op tweederlei wijze, als God en als Middelaar: Als God zou Hij den Vader volkomen gelijk, maar als Middelaar Hem ondergeschikt zijn. Ik kenne maar eenen Christus; men laate nogthans deeze *hypothesis* eens doorgaan: Eer dat de Zoon Gods Middelaar was, wie heeft Hem het Middelaarsamt opgedraagen? Gij antwoordt, mijn vriend! de Vader: die is het, *die de waereld zoo zeer lief gehad heeft, dat Hij zijnen eniggebooren Zoon gegeven heeft, op dat een ijgelyk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leeren hebbe* (*). Waarom stelde de Zoon den Vader niet tot Middelaar, waarom zondt de Zoon den Vader niet in de waereld? Het aanstellen, het zenden, onderstelt zekerlijk eenen voorrang. Eer de Zoon Middelaar wierdt, was de Vader reeds meerder dan de Zoon. En, wanneer de Zoon zijn Middelaarsamt zal neergelegd hebben, wat dan? Ge- schieden zal het zekerlijk: Paulus zegt uitdrukkelijk,

dat

(*) Joh. iii: 16.

dat Hij het Koningrijk aan God en den Vader zal overgeeven (). Wie zal het dan worden? Zal de Zoon dan den Vader volkoomen gelijk zijn? Paulus mag zulks beslischen. Dan, zegt hij, zal ook de Zoon zelve onderworpen worden, dien, die Hem alle dingen onderworpen heeft, op dat God zij alles in allen (**).*

Wie de heilige Schrift zonder vooroordeel leest, dien zal het nimmer in de gedachte koomen, dat de Zoon den Vader gelijk zij: overal vertoont zich de voorrang des Vaders, en de ijverigste verdedigers der gelijkheid zelve gevoelen deezen voorrang zoo sterk, dat zij denzelven, in hunne uitdrukkingen, zich laten ontglippen. Den Vader noemen zij *God van zich zelve*, den Bron en de Wortel der Godheid. Het eerste Kerk-gebed is aan God den Vader gerigt. *Heere, die Gij zijt de God, die den Heemel en de aarde en de zee, en alle dingen, die in dezelve zijn, gemaakt hebt; — — in der waerheid zij zijn vergadert tegen Uw heilig kind Jezus — — en nu dan, Heere, ziet op humne dreigingen, en geeft Uwen dienstknegten met alle vrijmoedigheid Uw woord te spreken; daarin, dat Gij Uwe hand uitstrekkt tot genezing, en dat tekenen en wonderen geschieden door den naam van Uw heilig kind Jezus (***)*. Op deeze wijze zijn ook tegenwoordig nog alle Kerk-gebeden, in ons Formulier, aan God den Vader gerigt:

geen

(*) 1 Cor. xv: 24.

(**) 1 Cor. xv: 28.

(***) Hand. iv: 24 — 30.

geen één aan den Zoon, dan alleen dat op Witten donderdag. Een zeker teeken, dat, ofschoon de kristenen den Zoon aangebeeden, zij tog bij voorrang den Vader geëerbiedigd hebben. De ijverigste Vaderen van het Concilie van Niceën zelve laaten aan den Vader voorrangs genoeg. Hij is de eerste Persoon der Godheid; de Zoon is de Tweede, en heeft zijne Godheid van den eersten. God van God, Licht van Licht bekennen zij. Het ongelukkige woord *gelijk van weezen*, dat eene zoo treurige scheuring ten gevolge had, neemt zelfs nog niet allen voorrang van den eersten Persoon weg. *Eusebius*, Bisshop te *Cesareën*, meldt omstandig, dat hij, in den beginne, wegens deeze uitdrukking, deeze Geloofs-bekentenis niet willende aanneemen, de Vaderen hem verzekerd hadden, dat zij door deeze uitdrukking slechts wilden aantoonen, dat de Messias niet onder de schepzelen, maar tot de Godheid behoorde (*). Eene stelling, die in zeker opzigt haaren grond heeft; wijl de Messias, door de Hem medegedeelde Godlijke eigenschappen, boven alle schepzelen verre verheeven is. Wij willen nogthans over de uitlegging van deeze Geloofs-blijdenis niet redetwisten: de Kerk-vergaderingen zijn niet onfeilbaar. Wat de eene Vergadering vaststelde, wierp de andere omver: en de uitspraak over deeze strijdigheid werdt niet van den heiligen Geest, maar van de Hoflucht ingeblaazen. Zoo als de Keizer dacht, zoo dachten

(*) *Theodoreti H. E. Lib. I. pag. 8:4. Edit. Basil. 1587.*

ten ook de Vaderen der Kerke: dan eens zegenpraalden de *Athanasaanen*, dan eens de partij van *Arius*.

Tegen mijn zin en genoegen heb ik mij over dit ongelukkig verschil zoo verre uitgelaaten, niet om het zelve te vernieuwen, maar, ware het mogelijk, om het zelve te stillen. Doordrongen van ootmoedigheid,werp ik mij aan de voeten van Jezus ter neder, zeggende: mijn Heer en mijn God! Gaarne laat ik eenen icderen mijner Broederen zijn gevoelen: maar dit alleen moeit mij, als zij zoo laag en onedelmoedig handelen, dat zij anderen benijden, en, om het geleerd en ongeleerd gemeen tegen hen op te zetten, dezelen lasteren en luidskeels uitroepen, dat men Jezus van den troon wil stooten. Hiet dat Jezus van den troon te stooten, wannser men Hem, naar het voorschrift van den Bijbel, eerbiedigt en bekent, dat Hij de Heer zij, en ter rechterhand Gods des Vaders zitte. Merkwaardig is het verwijt, van Keizer Constantinus aan de Vaderen, op het Concilie te Nicceën, aangaande dit verschil over den perzoon van Christus: „ Er ware niets onbetaamlijker, dan „ dat, de kristenen, hunne vijanden overwonnen „ zijnde, zelven elkanderen aanvielen, en bij hun- „ ne vijanden daar door verheuging en bespotting „ verwekten: en dat wel in geloofszaaken, waar- „ in zij het voorschrift van den heiligen Geest had- „ den. — — Zij moesten derhalven alle vijand- „ lijke gevoclens laaten vaaren, en de oplossing „ der vraagen uit de heilige Schrift neemen (*).”

De

(*) *Theodoret.* 1. c. Lib. I. cap. 7.

De Apostelen hebben de kristelijke Kerke gesticht, en de Joden en Heidenen, bij vele duizenden, tot aanbidderen van Jezus aangenomen. Welk een begrip van Christus verwekten zij in hunne Leerlingen, en tot welk een geloof aan Hem verbonden zij dezelve? Petrus zegt in zijn eerste Pinksterpreek: *Zoo weete dan zekerlijk het gantsche huis Israëls, dat God Hem tot eenen Heere en eenen Christus gemaakt heeft, naamlijk deezen Jezus dien gij gekruist hebt.* Dit was genoeg, en van die krachtadige uitwerking, dat omtrekend drie duizend zielen, op deezen dag, tot Christus bekeerd wierden (*). Johannes houdt die alleen voor onkristenen, die loochenen, dat Jezus de Messias zij. *Die loochent, zegt hij, dat Jezus is de Christus, deeze is Antichrist.* *Zoo wie beleeden zal hebben, dat Jezus de Zoon Gods is, God blijft in hem, en hij in God* (**). Den Messias voor Gods Zoon te erkennen is dus aan Johannes, om een kisten te zijn, voldoende. Wij hebben nog de belijdenis, waarop de eerste kristenen gedoopt wierden; de Artykelen des kristelijken geloofs: *Ik geloove in Jezus Christus, Gods eenig gebooren Zoon, onzen Heere.* Hier staat niets van de gelijkheid met God, niets van één en het zelve Weezen met zijnen hemelschen Vader.

De Apostelen erkenden Hem als God, en vereerden in Hem godlijke eigenschappen. *God heeft Jez-*

(*) Hand. II: 36. 41.

(**) 1 Joh. II: 22. en IV: 15.

Jezus van Nazareth gezalft met den heiligen Geest en met kracht: want God was met Hem ().* De heilige Geest wordt door het daarbij gevoegde woord *kracht* nader verklaard. God had Jezus godlijke krachten en godlijke eigenschappen mede-gedeelt, en was in Zijne groote werken altijd met, en in Hem: zoo wel, toen Hij de waereld schiep, als toen Hij het groote werk van de zalgemaaking der menschen uitvoerde. Decze zin is niet alleen zeer gepast, maar ook alleen noodzaak-lijk. Geen ander is moogelijk. De eerste Perfoon der Godheid heeft den tweeden met den derden begiftigt, welk een zin? en, indien wij Jezus hier alleen naar zijne menschelijke natuur neemen wil-den: dan is immers deeze met de godlijke natuur onafscheidlijk verbonden. Als een, naar het ge-woone gevoelen, aan den Vader volkommen gelij-ke, kon Hij dan zelve alle godlijke krachten aan zijne menschelijke natuur mededeelen: en de mensch-lijke natuur had zoo min van den Vader als van den heiligen Geest, eenigen bijstand noodig.

Ik heb rechtschaapen kristenen van nabij gekent, waar van zommige onderstelden, dat Jezus den Vader gelijk, andere weder dat Hij minder was. Men kon bij hen niet het minste onderscheid in de eerbiediging van den Zaligmaaker ontdekken: zij eerden Hem zoo oprecht, zoo getrouw, als zij den Vader eerden. Geheel hunne zaligheid zoch-ten zij in Jezus. Hij was geheel hunne hoop,

hun

(*) Hand. x: 98.

hun roem en hun gebed. Zij leefden volgends zijne geboden, en na zulk een leeven stierven zij als Zijne vrienden. Twee van hun heb ik van deeze waereld zien scheiden met eene blijmoedigheid, die een voorsmaak der toekoomende gelukzaliger waereld was. Een zoet lagchje blonk uit hunne oogen, en hun laatste woord was: haast zal ik bij Jezus zijn. — O Jezus, laat ook mij den dood deezer rechtvaardigen sterven!

V A N D E

V E R R I C H T I N G E N

D E S

M E S S I A S O P A A R D E.

De verschijning van eenen God-mensch op aarde moet buitengemeene oogmerken hebben: en deeze kunnen niet geringer weezen, dan de zaligmaaking eener onstoflijke waereld; van veele redelijke weezens. In de kennisse Gods, ligt het eigenlijke lot en het waare geluk der menschen. Hij moet zinlijke driften hebben, om zich op den aardbol te voeden en voord te planten: maar hij heeft ook verstand van nooden, om zijne driften, overeenkomstig de van den schepper tot zijne gelukzaligheid bepaalde eindens, te bestieren en in orde te houden. Door onderwijs en oeffening wordt het verstand eerst gebruikbaar: de zinlijke begeerten, daarentegen, ontluiken vroeger en haar vermoogen groeit aan, eer het verstand rijp wordt.

De eerste struikeling der menschen op deeze aarde was niets anders, dan de uitwerking van het overwigt eener zinlijke begeerte: het zou met ons al-

allen niet beter gegaan zijn, indien wij in hunne plaats geweest waren; en ook, hedendaags, gaat het met ons nog niet beter. *Het vleesch, zegt Paulus, begeert tegen den geest, en de geest tegen het vleesch, en deeze staan tegen malkanderen, alzoo dat gij niet en doet, het geene gij wildest* (*). Maar dit is iets verschriklijks, dat het menschdom, gedurende weinige geslagten, zoodanig verwilderde, dat het door geenerlei voorstelling tot nadenking, en weder tot de deugd, kon bewoogen worden. Dus was dit het beste middel, dat een zoodanig rampzalig volk, door eene overstroming, midden in den loop zijner ongeregeldheden, eensklaps, gestuit en een nog erger opkomend geslacht, daardoor, voorgekomen wierdt. De weinige overgebleven menschen prenteden de vreeze voor een allerhoogst Weezen zeer diep in de harten van hunne kinderen: en de gedachtenis van dit vreeslijk strafoordeel schrikte de nieuwe waereld in zoo verre van het ongelooft en van de roekeloosheid af, dat zij, naderhand, aan de andere zijde, tot bijgeloof en afgoderij vervielen.

Wij zijn veel te kort ziende, dan dat wij de redenen bedenken kunnen, waarom God, met zulk eene oogluiking, zoo geruimen tijd, zoo veele volken, naar hun eigen goeddunkens, liet wandelen. Zij hadden genoegzaame middelen, om God en den weg hunner zaligheid te kennen. Zij hadden goede overleeveringen van hunne voorouderen.

De

(*) Gal. v: 17.

De Hemelen vertelden hun de eere Gods en het uitspanzel des Hemels verkondigde zijne werken; Wie een oprecht gebruik van zijne kennis maakte, was God aangenaam. Nimmer vordert God meer dan Hij geeft, maar *die Hem vreest en gerechtigheid werkt, is hem aangenaam* (*). Onder alle Heidenen, waren aanbidders van God, vrome en gelukzalige mensen.

Zoo ondoorgrondelijk de schikkingen Gods in het geheel zijn: zoo onmooglijk is het voor ons, om het plan te overzien, dat Hij, om de menschen tot de kennis en tot hunne waare zaligheid op te leiden, gevormd heeft. Er kunnen wel honderd vragen opgegeven worden, waarom God dit doet, dit zoo, en niet anders beschikt? maar zulks is eene nutteloze weetlust, en wij kunnen tog meenigmaal op geen éénige antwoorden. Het behaagde Hem uit alle volken, één Natie aftezonderen, waarbij Hij, in weerwil van het toeneemend veelgodendom, de echte kennis en den waaren Godsdienst wilde handhaven. Hij schreef haar zoo vele, en zoo bijzondere gebruiken voor, zo wel in politieke en gerechtszaaken, als voornamelijk omtrent haaren Godsdienst: op dat zij niet geen ander volk omgang zouden kunnen hebben, noch daarmede vermengd worden. De Godsdienst was aan eene zekere plaats, te weeten, aan den Tempel te Jeruzalem gebonden. Hij was maar alleen een Godsdienst van dezelve Landschap, die

nim-

(*) Hand. x: 35.

nimmer op alle oorden des aardbodems, noch onder alle volken, kon uitgebreid worden. En dit was het kenmerk der onvolmaaktheid van den Godsdienst des ouden verbonds. Alle gewesten van den aardbol, alle volken hangen van hunnen Schepper evenveel af: zij hebben alle een gelijk recht tot Hem, eenerlei pligten, eenerlei hoop. Een volmaakte Godsdienst moet zowel den kouden als den warmen luchtstreeken voegen, en zich zoo goed voor den Neger als voor den Blanken schikken. Om deezen volmaakten Godsdienst tot behoudenis der menschen opterichten, kwam de Mesias, en wel op zoodanig eenen tijd, waarin de dwalingen en ongeregeldheden, onder alle volken, het hoogste toppunt bereikt hadden, en waarin zelfs de Kerke Gods in Canaan geheel ontaart was. De algemeene, allen volken heilzaame Godsdienst, is tegelijk de weldaadigste: en deszelfs stichting eenen godlijken Verlosser betaamlijk en waardig. Al het min wezenlijke en al het bezaarende heeft daarbij geene plaats. Deeze Godsdienst bestaat niet meer in uiterlijke gebaarden, in kastijdingen des lichaams, in kostbare offeranden, in moeilijke bedevaarten: maar in de liefde en het vertrouwen op onzen algemeenen Vader in den Hemel. Dit geeft aan onze zielen de ware gerustheid in alle lotgevallen van ons leeven; en maakt ons alle geboden ligt: want, wanneer wij recht tederlijk beminnen, dan is het behaagen aan het beminde voorwerp, onze eenigste blijdschap. *Dit is de liefde Gods, dat wij Zijne geboden*

den bewaaren, en Zijne geboden zijn niet zwaar ().* Dewijl God als de beste Vader niets uit eigenzin-nigheid verbiedt, maar alleen om dat het ons schaad-lijk is, en niets gebiedt, dan het geen ons dien-stig is: zoo is ons, door deeze liefde van God, ons waare welzijn, voor tijd en eeuwigheid, mooglijk en gemakelijk gemaakt.

Wij volgen in de geheele Leeringe van den Messias, alleenlijk de heilige schrift, en wij zul-len ook hier enkel letten op dat geen, welk Hij ons leert omtrent het oogmerk Zijner komst op aarde. Bij Zijne komst werdt de Mesias aan de waereld plegtig aangekondigt als een Verlosser. In Zijne geboortenagt verscheenen in de velden bij Bethlehem hemelsche booden en bragten de al-lereerste tijding, aan een geslacht, dat den dwaan-zen verachtelijk, maar welligt het onschuldigste is. *Ziet, zeiden zij, ik verkondige u groote blijdschap, die alle den volke wezen zal: naamlijk, dat u heden gebooren is de Zaligmaaker, welke is Christus de Heere, in de Stadt Davids (**).* Deeze algemeene uitdrukking bepaalt de Engel nader, zeggende tot Jozeph: *Hij zal zijn volk Zalig maaken van haare zonden (***)*. En Paulus zegt: *dit is een getrouw woord en aller aanneeming waardig, dat Christus Jezus in de waereld gekoomen is, om de Zondaaren Zalig te maaken (****)*.

Maar

(*) 1 Joh. v: 3.

(**) Luc. ii: 10. 11.

(***) Matth. i: 21.

(****) 1 Tim. i: 15.

Maar hoe kan een Zondaar anders van de zonden verlost, en van derzelver flavernij bevrijd worden, dan door de waare kennis van den goeder-tierensten God, en van zijn eigen gelukkige bestemming? Wanneer hij de ellende van den zondendienst inziet, — die jammeren recht gevoelt, welke het onbesuisd opvolgen der ongeregelde driften in hem en in de geheele waereld veroorzaakt; wanneer hij zijne voordduuring tot aan geene zijde van het graf aanschouwt; wanneer hem het rechtvaardige oordeel Gods in de eeuwigheid affchrikt; wanneer hij van de bereidwilligheid Gods, om aan wederkeerende Zondaaren vergifnis te verleenen, leevendig overtuigd wordt; wanneer een flauw licht eener nog mooglijke behoudenis in hem opgaat, als dan wordt hij geroerd. Dit is het waare oogenblik, waarin de verlooren zoon tot inkeer kwam, zeggende: *hoe veele huurlingen mijns Vaders hebben overvloed van brood, en ik vergaa van hunger.* Nu valt 'er eene groote verandering in zijne ziele voor. Hij verfocit de rampzalige zonden, en beeft voor de vreeslijke gevolgen van dezelen. Vol brandende begeerte, onder een vast betrouw'en op de ontfermende liefde Gods, valt hij voor den Troon der liefde neder, en zegt met den verloren zoon: *Vader, ik hebbe gezondigt tegen den Hemel en voor U, en ik ben voortaan niet meer waardig, Uw' Zoon genaamd te worden* (*). Met nieuwe moed bezield, door godlijke kracht gesterkt

(*) Luc. xv: 17 — 21.

sterkt, begint hij eene geheel andere loopbaan. Van eenen roekelozen mensch wordt hij dan een heilige. Wanneer de Apostel Paulus de affschuwlijkste menschen schildert, Menschen, die een zedig mensch, zonder te bloozen, niet hoort noemen, en welker aantal in de ontaardste tijden nogthans niet gering was, dan voegt hij daarbij: *en dit waart gjij zommige, maar gjij zijt afgewaschen, maar gjij zijt geheiligt, maar gjij zijt gerechtvaardigt in den naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods* (*).

De mensch moet niet als een bloot werktuig aangemerkt worden: zijne verbetering moet vrijwillig — en derhalven een gevolg zijn van kennis, van overweeging, van keuze en van een vast voorneemen. De godlike Verlosser moest licht in de verdonkerde waereld brengen, bijaldien haare verdoolde bewooneren den verlooren weg hunner zaligheid weder zouden vinden: een licht, zoo helder en doordringend, als de alles verlichtende en verwarmende zonnestraalen. Zulk een licht bragt Jezus door Zijne Leere en door Zijnen Dood. Johannes zegt: *dit was het waaragtige licht, het welk verlicht een ijgelyk mensch koomende in de waereld* (**). En reeds langen tijd te vooren had Jezaiës zulks van Hem voorzegd. *Het is te geringe, dat gjij mij een knecht zoud zijn, om op te richten de stammen Jacobs, en om weder te brennen*

(*) 1 Cor. vi: 9 — 11.

(**) Joh. i: 9.

gen de bewaarden in Israël: ik hebbe u ook gegeven ten lichte der Heidenen, om mijn heil te zijn tot aan het einde der aarde ().* Mij dunkt, dat men, wanneer men van de groote verdiensten van Jezus spreekt, aan zijn onderwijs te weinig denkt: daar zulks tog het eenigste middel was, om de menschen te verbeteren. Dit tog was het doelwit der zending van den Messias. Jezus betuigt zulks met de uitdruklijkste woorden (**). **HIERTOE**, zegt *Hij, ben ik gebooren, en HIERTOE ben ik in de waereld gekoomen, op dat ik der waarheid getuigenis gheevcn zoude.* In deeze leer-ringe der waarheid plaatst Hij de geheele oprichting van Zijn genadenrijk op aarde: hij sprak van Zijn rijk. In tegenwoordigheid van Pilatus beweerde Hij, dat Hij een Koning was: en voegde daarbij, dat Zijn koningrijk niet van deeze wae-reld ware. Het zoude, namelijk, daarin bestaan, dat Hij door de kennis der waarheid de menschen tot gelukzaligheid leiden zoude. Hij loochende alzo ook zijn Lijden niet; want dit moest den nadruk en het rechte gewigt aan zijne Leere gheeven.

De voorleden tijden waren tijden van onweetenheid: door Hem moest alles verlicht worden. **God heeft de tijden der onweetenheid overgezien,** zegt Paulus (***) : maar nu verkondigt *Hij allen menschen alyonne, dat zij hun hart en hun zin ver-*

an-

(*) Jes. xlix: 6.

(**) Job. xviii: 37.

(***) Hand. xvii: 30.

anderen. En het zelve bevestigt hij ook in zijn Zendbrief aan de Hebreeën. *God voortijds velemaal, en op veelerlei wijze, tot de vaderen gesproken hebbende door de Profeeten, heeft in deeze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon, welken Hij gesteld heeft tot een erfgenaam van alles, door welken Hij ook de waereld gemaakt heeft (*).*

De Vader moet voornaamlijker den menschen wel bekend gemaakt worden. Eer dat de mensch God lief krijgt, eer dat hij een verlangen naar God en een betrouwken op Hem gewaar wordt: moet hij eerst de liefde Gods, en hoe goed dat hij het bij God hebben kan, grondig leeren inzien. God is bestendig een vriend der menschen gebleeven, nimmer heeft Hij den mensch gehaat, ook niet eens den grootsten zondaar.

Om aan ecne verwilderde waereld het sterkste bewijs zijner onfermende liefde te geeven, schenkt Hij haar Zijnen Zoon. *Alzoo lief heeft God de waereld gehad, dat Hij zijnen eeniggebooren Zoon gegeven heeft, op dat een ijgelyk die in Hem gelooft, niet en verderve, maar het eeuwige leeven hebbe (**).* Wij doolen, wanneer wij de genade Gods als een gevolg der verdiensten van den Messias aanzien: zij was eerder, dan de Messias kwam, en de eigenlijke beweeggrond zijner zending. *Daarin is de liefde Gods tegen ons geopenbaart, dat God Zijnen eeniggebooren Zoon in de waereld gezonden heeft, op dat wij door Hem lee-*
ven

(*) Hebr. 1: 1. 2.

(**) Joh. III: 16.

ven zouden. Daarin bestaat de liefde: niet dat wij God lief gehad hebben, maar dat Hij zelve ons lief gehad en Zijnen Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden ().* Maar de ontaarde mensch heeft geene liefde, geen vertrouwen tot God, geenen eerbied voor Hem. Hij denkt niet aan God, of zoo hij aan God denkt, dan denkt hij aan Hem met vrecze en tegenzin, en met deeze benaauwde zugt, dat 'er dog geen God wezen mogte. Om zeker, en zonder verontrusting van zijn geweeten zijne ongeregelde driften te kunnen volgen, onderdrukt hij langzaamerhand al het gevoel van God. Wij kennen, hedendaags, nog zulke vermetele ongeloovigen, en David kende hen reeds in zijnen tijd. *De dwaas, dus klaagt hij, zegt in zijn harte: daar en is geen God! zij verderven het, zij maaken het grouwelijc met hun werk: daar is niemand, die goed doet (**).* O mogten dog alle Vorsten zoo bondig oordeelen, als David! Zonder Godsdiest is geene regtmaatigheid, en hoe kan iemand zijnen Heere getrouw dienen, die Gode niet getrouw is? Omtrent de verlossing des zondaars heeft in God geene verandering plaats: nimmer heeft Hij lust gehad in de verdoemnis des rampzaligen. *Zoo waaragtig als ik leeve, spreekt de Heere Heere, zoo ik lust hebbe in den dood des godloozen! Maar daarin hebbe ik lust, dat de godlooze zich bekeere van zijnen weg,*

eu

(*) 1 Joh. iv: 9. 10.

(**) Ps. xiv: 1.

en leeve: Bekeert u, bekeert u van mye booze wegen: want waarom zoudt gij sterven, o Huis Israëls ()! Maar daar moet eerst eenc des te grootere verandering in den mensch voorafgaan: hij moet geheel andere denkbeelden van God, van de eeuwigheid, van het geene dat goed en schadelijk is,— en geheel andere gevoelens verkrijgen. Om dit alles te bewerken, verscheen een Godmensch op aarde. Nergens vinden wij, dat Hij den toorn en de wraake Gods gestilt hebbe. Hoe menigvuldig ook deeze uitdrukking in ònze geestlijke gezangen, in onze gebeden, oeffeningen en leerredenen mooge voorkomen: zoo is en blijft dezelve nog-thans, voor mij, onbijbelsch en ongegrond. Dit is bijbelsch, dat Hij de menschen tot God weder teruggebracht, en hen met God verzoend hebbe. Want God was in Christus de waereld met Hem zelven verzoenende: haare zonden haar niet toerekerede: en heeft het woord der verzoeninge in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wegen, als of God door ons bade: wij bidden van Chritus wegen, laat u met God verzoenen (**).*

De Messias begon Zijn leerampt bij de Joden; en liet het zelve onder de Heidenen door de Apostelen voordzettēn. De leeringe, waar van Hij de waereld overtuigde, bestond daarin, dat 'er maar een éénig God zij, de Schepper des Hemels en der aarde. De Joden erkenden God reeds, maar

(*) Ezech. xxxiii: 11.

(**) 1 Cor. v: 18. 20.

maar welk een kleene hoop waren zij in vergelijking van Millioenen afgodendiencaars, die alle in den weldaadigen Godsdienst deel moesten neemen? Ook deezen moest de eenige waare God verkondigt worden. *Gij mannen van Atheenen, zegt Paulus, ik bemerke dat gij allezinds gelijk als Godsdienstiger zijt. Want de stad doorgaande en aanschouwende uwe heiligdommen, hebbe ik ook eenen altaar gevonden, op welken een opschrift stond, DEN ONBEKENDEN GOD.* Deezen dan, dien gij niet kennende dient, verkondige ik ultielen. De God die de waereld gemaakt heeft, en alles dat daarin is. *Deeze zijnde een Heere des Hemels en der aarde, en woont niet in Tempelen met handen gemaakt.* En wordt ook van menschen handen niet gedient; als iets behoevende, alzoo Hij zelve allen het leeven en den adem en alle dingen geeft. — *Wij dan, zijnde Gods geslachte, moeten niet meenen, dat de Godheid goud of zilver of steen gelijk zij, welke door menschen kunst en bedenkingen gesneden zijn* (*). Verbaazend groot was de verandering, die nu met den grootsten spoed onder de magtigste en hoogmoedigste volken voordrinde. Het grote Romen, de bedwingster der waereld, had ontelbare prachtige Tempels; zij begonnen gestadig minder bezocht, en geduurig lediger te worden. Hun Beschermer-God *Jupiter*, hun *Mars* wierden verachtelijk: en wijl de priesters derzelven aanzienlijke mannen waren, veroorzaakte zulks bloedige

(*) Haud. xvii: 22 — 29.

dige vervolgingen in Romen. „ De Goden wor- „ den veracht, de Tempels staan ledig,” was het geklag dat zij uitboezemden. Aldus stond het ook geschapen in andere steden, en in geheele koning- rijken en landschappen. Hier kon men met recht zeggen: de aarde wordt zoo vol kennisē van den roem des Heeren, als het water, dat de zee bedekt.

Onze Zaligmaaker onderstelde de éénheid Gods bij den Jooden, en zocht hun de wanbegrippen, die zij zich van God vormden, te beneemen. Grootsch op hunne afstamming van Abraham, waanden zij, met uitsluiting van alle andere volken, alleen aandeel aan de genade Gods te hebben. Zij stelden de vereering Deszelven in de stiptste waarneeming der offeranden en zekere uiterlijke plegtigheden. Zij wilden nog vroomer zijn, dan God bevolen had; zij vasteden meer; zij reinigden zich meer; zij vertienden meer, en verzuimden het gewigtigste van de wet Gods. *Wee u gij Schriftgeleerden en Farizeën, gij geveinsden! want gij vertient de munt, en de dille, en het komijn; en gij laat na het zwaarste der wet, naamlijk, het oordeel, en de barmhartigheid, en het geloof (*)*. De Zaligmaaker teekent God als den Vader aller volken en aller menschen *Veele*, zegt Hij, *zullen komen van Oosten en Westen, en zullen met Abraham, en Isaak, en Jacob aanzitten in het Koningrijk der Hemelen; en de kinderen des koningrijks zullen uitgeworpen*

WOR-

(*) Matth. xxiii: 23.

worden in de buitenste duisternis, aldaar zal weeninge zijn en knerzinge der tanden (*). Hij geeft niet onduidelijk te verstaan, dat de geheele Mosaïsche instigting van Gods kerke verandert, en niet meer aan den Tempel te Jeruzalem gebonden was, maar 'er, daarentegen, een algemeene Godsdienst der geheele waereld ontstaan zoudt. *Vrouwe*, zegt Hij, tot de Samaritaansche: *geloof mij, de uure koomt, wanneer dat gij lieden, noch op deezen berg, noch te Jeruzalem den Vader zult aanbidden. Maar de uure koomt en is nu, wanneer de waare aanbidders den Vader aanbidden zullen in geest en waarheid* (**). Zijnen Discipelen ontdekte Hij in 't bijzonder de verwoesting der stad Jeruzalem en des Tempels, — den omkeer van haar kerkelijk en burgerlijk bestier, — het geen zij alles na zijne Hemelvaart in het openbaar moesten leeren. De allernatuurkeurigste voorzienigheid van God in deeze waereld, — de onsterfelijkheid der ziele, — de opstanding des lichaams, — het algemeene oordeel der waereld, — de heerlijke belooning der deugdzaamen, — de straffen der godloozen waren zo veele hoofdlessen, die Hij in het helderste daglicht plaatste, en door Zijne Opstanding en Hemelvaart, zichtbaar, bewees. Hij verbeterde, voornaamlijker, de nog zeer onvolmaakte zedeleer der Joden en Heideinen, en stelde de deugd hoofdzaakelijk in de liefde des naasten, welker voorbeeld en oorsprong de liefde

Gods

(*) Matth. VIII : 11. 12.

(**) Joh. IV : 21. 28.

Gods is. Bij dit voortreffelijk onderwijs noodigde Hij alle menchen tot de genade Gods, door het gebod van bekeering. Het begin Zijner eerste leeringe is: *Bekeert u, want het Koningrijk der Hemelen is nabij gekoomen* (*). Hij verzekerde allen, die Zijne Leere wilden aanneemen en opvolgen volkoomen vergifnis der zonden en een eeuwig leeven. *Dat is de wille des geenen, die mij gezonden heeft: dat, wie den Zoon ziet en in Hem gelooft, het eeuwige leeven hebbe, en ik zal hem opwekken ten jongsten daage.*

Zoo bondig, zoo weldaadig als de Leere van Jezus was, zoo bleef zij tog, in veelen opzigte, nieuw, en in het oogloopend. Het volk bewonderde Hem; zij werden de kracht Zijner Leeringe aan hunne zielen gewaar: maar veele begeerden wonderen van Hem te zien, als geloofsbriefen Zijner godlijke zending. De wonderwerken geschiedden in groote meenigte, zoodanig dat het geheele leeven van Jezus in het onderwijzen, en het verrigten van wonderwerken bestond. *De blinden worden ziende, en de kreupelen wandelen, de melaatschen worden gereinigt, en de dooven hooren, de dooden worden opgewekt, en den armen wordt het Euangelie verkondigt* (**). Alle deeze wonderwerken waren weldaadig, en teekenen van het goede hart van Jezus. Ja ik staa verbaasd, als ik zelfs van eene wonderdaad lecze, welke, blootlijk,

het

(*) Matth. IV: 17.

(**) Matth. XI: 5.

het vermaak der jonge bruiloftslieden, en hunner gasten ten oogmerk had. Ik meene de verandering van het water in wijn op de bruiloft te *Cana* (*). Zoo goed is God, dat Hij veel tot ons vermaak bezorgt, en zoo goed is onze Zalignaaker; dat Hij het gebrek door wonderdaaden verhelpt. Zoo wel de wonderwerken van Jezus als Zijne Leere, maakten een groot opzien: *want Hij leerde hun als magt hebbende, en niet als de Schriftegeleerden* (**). Het geheele Joodsche volk verwachtte den zoo lang beloofden Messias. Men begon reeds te vermoeden, dat Hij het ware, en vele geloofden het reeds. *Veele uit de schaare, schrijft Johannes, geloofden in Hem, en zeiden: wanneer de Christus zal gekomen zijn, zal Hij ook meer teekenen doen dan die, welke deeze gedaan heeft* (***)? De grootste beweging maakte de opwekking van Lazarus, wiens lichaam bereids vier dagen in het graf gelegen had, en door den sterken reuk het begin zijner verrotting bewees (****). Het Vlek Bethania, alwaar de in het leeven wedergekeerde woonde, lag nabij Jeruzalem, en de Joden gingen met hoop daar naar toe, om den opgewekten te zien. Veele erkenden Jezus voor den Messias; zommige gingen deeze buitengemee-ne gebeurtenis aan de Farizeën overbrengen.

De

(*) Joh. ii: 1 — 11.

(**) Matth. viii: 29.

(***) Joh. vii: 31.

((**)) Joh. xi: 32 — 45.

De Farizeeën waren de geleerdste en de voor-naamste onder het volk: uit hun bestond den groo-ten Raad te Jeruzalem, en de Hoogepriesters wa-ren, meestendeels, ook van deeze Secte; alhoewel ook eenige Saduceeën onder hen gevonden wier-den. Zij waren de strengste waarneemers van de ceremonieele wet, en hadden bij het volk eenen uitstekenden roem van heiligeid. Offchoon een Romeinsche Stadhouder zijn verblijf te Jeruzalem hieldt, zoo hadden zij, nooghans, onder hunne na-tie, de hoogste magt zoo wel in gerechts- als in godsdienstige zaaken. Ook deeze mannen ver-wachteden en wenschtten eenen Messias, die hen van de heerschappij der Romeinen verlossen, over hunne vijanden doen zegepraalen, de nabuurige vol-ken overwinnen en het Joodsche volk weder tot dien heerlijken bloeij verhoogen zoude, waarin het in de tijden van David en Salomon geweest was. Maar Jezus van Nazareth stond hun niet aan. Zij-ne kleeding en geheele toestel was voor hen te ge- ring, en zij hadden niet eens de moeite genoomen, om zijn geslacht te onderzoeken. De hoogmoed was hunne heerschende ondeugd, en dien had de Zaligmaaker ten uitersten beleidigt, toen Hij hen, openlijk, voor huichelaaren uitgemaakt en het *Wee!* over hen uitgeroepen had. Zij verwierpen Hem, derhalven, zonder zijne Leere en wonderen te on-derzoeken. Daar zij groote beroeringen onder het volk gewaar wierden, daar dezelve daagliks toe-naamen, en veelen met Martha rond uit bekenden: *Ja Heere ik hebbe geloofst, dat gij zijt de Chris-*

tus

tus de Zoon Gods, die in de waereld koomen zoude (*): zoo wierden zij ten uitersten ontsteld. *Zij vreesden ijder oogenblik, dat het volk Jezus voor den Messias, en voor den Koning der Jooden, openlijk, zoude ustroopen: want beide deeze denkbeelden waren, onder meerderen en minderen, in hunne verbeelding bestendig te zaamen vereenigd.* Nu was, huns bedunkens, de oorlog met de Romeinen voor de deur; een ongelukkige oorlog, die verwoesting over stad en land brengen, en hun de tot nog toe behoudene vrijheid, geheel en al ontneemen zoude. *De Overpriesters dan en de Farizeeën vergaderden den Raad, en zeiden: wat zullen wij doen? Want deeze mensch doet veele teeeken.* Indien wij hem alzoo laaten geworden, zij zullen alle in Hem gelooven, en de Romeinen zullen koomen en wegneemmen beide onze plaats en volk. *En een uit hun, naamelijk, Cajafas, die deszelven jaars Hoogepriester was, zeide tot hun: gij en verstaat niets: noch gij overlegt niet, dat het ons nut is, dat een mensch sterve voor het volk, en het geheele volk niet verlooren ga. Van dien dag dan af beraadslaagden zij te saamen, dat zij Hem doodden zouden.* (**).

Hier uit zien wij, blijkbaar, de aanleiding en de toebereidzelen tot den dood van den Messias. Het was de grootste onrechtvaardigheid eenen man, van eenen zoo onschuldigen wandel, die zoo vele

le

(*) Joh. xi: 27.

(**) Joh. xi: 47 — 53.

le bewijzen eener buitengemeene zending gegeeven had, zonder onderzoek van zijne Leere, en van de vóór den geheelen volke gedaane wonderwerken, uit haat en uit eene geheel nuttelooze bezorgdheid, ter dood te bestemmen. Onmooglijk kan ik God als de werkende oorzaak van dit bedrijf aanzien. Verfoeiën moest God zulke onrechtsvaardige Rechters, straffen moest Hij dezelve. Hij heeft ook Zijnen afkeer, door de gedugtste straffen, met de daad bewezen. Wij alle zien zulks immers, en erkennen de verwoesting der stad Jeruzalem en des Tempels, de vernieling van het Land, de omwenteling van den geheelen Joodschen Staat als een eigenlijk straf-oordeel Gods, omdat zij den Zoon Gods verworpen en omgebracht hebben. Voorzeker geschiedt alles onder het opzigt en de regeering van God: zoo wel alle boosheden en misdaaden, als ook de wreede pijniging en het ter dood brengen van onzen hooggepreezen Zaligmaaker; maar verder niet dan bij toelaating. En eene zoo verschriklike daad, waarvoor de aarde beefde, en de zonne zig verschulde, eene zoo vreeslijke daad liet God toe! Ik staa verstomd, ik beef; zij is wezenlijk volbracht! Onder de hevigste smarten, onder de gevoeligste bespottingen, sterft de Heiligste, dc met Godlijke magt en eigenschappen gezalfde Man aan het verachtelijk kruis. Al, wat ik daar over denken kan, is dit: God moet, bij eene zoo onbegrijplijke toelaating, zoo groote oogmerken gehad hebben, dat de daaruit optstaane voordeelen, de affschuwlijkhed der godloos-

looste daad te boven gaan. En Gods woord is de eenigste bron, waaruit ik, ook hierin, onderwijs en troost zoeke en finde.

De dood van Jezus was het, die aan de geheele verrichting van den Mesias, in de verlossing der menschen, het waare leeven gaf. De zondaaren moesten overtuigd worden van de oneindige liefde Gods,— van Zijne bereidwilligheid om hun allen te behouden. Waar zoude een grooter bewijs, eene sterker overtuiging uitgedacht kunnen worden, dan deeze: God geeft Zijnen Zoon, om onzer zaligheid wille, in den dood. De grootste, de moedelooste zondaar moet hier door opgebeurt,— tot het betrouwen op God opgewekt worden. Paulus stelt deeze waarheid zeer levendig voor: *Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Die ook Zijnen eigen Zoon' niet gespaart heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkoorene Gods? God is het die regtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt? Christus is het die gestorven is, ja dat meer is, die ook opgewekt is: die ook ter regterhand Gods is: die ook voor ons bid* (*). Een zondaar heeft zeer veele, steeds nieuwe, aanmoedigingen noodig, indien hij zich beteren zal; vooral een zondaar die aanhoudend gezondigt heeft, die der zonde gewoon is. *Zal ook een Moor zijne huid veranderen? of een Luipaard zijne vlakken?*

200

(*) Rom. viii: 31 — 34.

zoo zult gijlieden ook kunnen goed doen, die ge-leert zijt kwaad te doen (*). Onder he regt-maatigste voorneemen struikelt de aan zich zel-ven ontdekte; hij rijst op, en met het grootste misnoegen tegen zich zelven, struikelt hij weder. Hij verliest de hoop, hij houdt eindelijk de ge-wenschte verandering voor onmoogelijk. Niets is zoo vermoogend om den vertzaagden opterichten of den moedeloozen nieuwe krachten te gheeven, als het Lijden van Jezus, als deeze gedachte: God heeft Zijnen Zoon ook voor mij overgegeeven; hoe, zoude Hij mij niet alles schenken, geene krachten gheven, geen nieuw hart, dat tot mijne behoudenis volstrekt noodig is? Ja, de dood van Jezus veroorzaakt de sterkste aandoening bij de ontdekking des zondaars; hij is de voornaamste en belangrijkste grond der geheele bekeering. *Laat ons Hem lief hebben*, zegt Johannes, *want Hij heeft ons eerst lief gehad.* Wij moeten derhalven niet verwonderd staan, wanneer de geheele bekeering aan het bloed van Jezus, of aan Zijn bloedig lij-den toegeschreeven wordt. *Weetende, dat gij niet door vergangklike dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uwe ijdele wandelinge, die u van de rade-ren overgeleeverd is: maar door het dierbaar bloed van Christus, als eens onbestrafijken en onbevlek-ten Lam* (**). **UIT DEN IJDELEN WANDEL VERLOST WORDEN**, is blijkbaar niets anders,

dan

(*) Jerem. XIII: 23.

(**) 1 Petr. I: 18. 19.

dan de bekeeringe des menschen, wanneer hij afstaat van zonden, wanneer hij vroom en deugzaam wordt. Deeze wordt bewerkt door den dood van Jezus. Even dezelve beteckenis heeft ook de spreekwijze: rein van zonden worden. Het bloed van Jezus Christus reinigt ons van alle zonden, het maakt ons tot rechtschopen menschen (*). Zeer klaar betuigt zulks ook Paulus: *Want, zegt hij, de zaligmaakende genade Gods is verscheen allen menschen, en onderwijsst ons, dat wij de godloosheid en de waereldsche begeerlijkheden verzaakende, maatiglijk, en regtvaardiglijk, en godzaliglijk leeven zouden in deeze tegenwoordige waereld: verwachtende de zalige hoop, en de verschijninge der heerlijkheid des groten Gods en onzes Zaligmaakers Jezus Christus. Die Hem zelven voor ons gegeeven heeft, op dat Hij ons zoude verlossen van alle ongerechtigheid, en Hem zelven een eigen volk zoude reinigen, ijverig in goede werken (**).* Zoo heilzaam, zoo vol kracht is de dood van Jezus voor de zondaaren; zoo groot, zoo belangrijk was hij ook voor de stichting van het Rijk Gods op aarde en voor de uitbrijding van den kristelijken Godsdienst, indien wij hem met de opstanding verbinden. Laat de mensch wezen wat hij wil, hij bemint zichzelven, hij wenscht zijn geluk, hij wenscht zijn eeuwig welzijn; zoo zijne hoop maar zeker, zoo zijne overtuiging daar van leevedig

(*) 1 Joh. 1: 7.

(**) Tit. 11: 11 — 14.

dig is. Wij allen gelooven een eeuwig leeven: maar hoe gebreklijk, hoe duister is ons denkbeeld? Gelijk een flauwe droom, die weinig aandoening veroorzaakt, en geduurig weder vergeeten wordt! Maar hoe was de gesteldheid der Discipelen van Jezus, der Apostelen? Duizenden, die op het Paaschfeest te Jeruzalem bijéénwaren, hadden Hem aan het kruis zien verbleeken. Hij was begraven en zijn graf was verzegeld, ook dit was bekend. En nu aanschouwden zij Jezus weder, Hij zegent hen, zij bidden Hem aan. Veertig daagen lang genieten zij zijnen omgang op nieuw. Met hunne eigen oogen zien zij, hoe dat Hij Hemelwaarts opklimt, en door de wolken heendringt. Toen was 'er zekerheid, meer dan geloof, een wezenlijk aanschouwen was daar! De opstanding en de heerlijkheid van de andere waereld zagen de Apostelen in den opgewekten, in den verheerlykten Jezus. Zoo bevreesd, zoo beschroomd de Apostelen, zich gedurende het Lijden van Jezus, schuilden, met zoo veel te meer vrijmoedigheid traden zij nu voor den dag. Verrukt, en bezield met hemelsche blijdschap, predikten zij nu den opgewekten Jezus, en de zaligheid diergeenen, die Zijne Leere aanneemen en opvolgen zouden. De groote toekomst, die wij gelooven, hadden zij, als 't ware, gezien en ondervonden; zij schuwden nu geene dreigingen van vijanden; zij rijkhalsden en spoedden zich, om bij hunnen opgewekten vriend te zijn. Alle heerlijkheid der aarde was gelijk een rook voor hunne oogen verdweenen; den dood

schuwden zij niet, om dat zij een beter leeven kenden. Het vuur, waarmede zij predikten; de wonderwerken welke zij, voor de oogen van het volk in den naam van Jezus verrichten, die zich zelven daar door als leevendig der waereld vertoonde; dit bragt alles in beweeging. Het zaad, dat Jezus met zijne Lesfen uitgestrooid hadde, en dat door Zijnen smaadlijken dood verstikt geworden was, kreeg op eenmaal eenen neuen groei, — het begon te schieten, — ging op, — en werd rijp. Bij duizenden kwamen de gewezen vijanden van Jezus zich zelven tot de nieuwgeplante Kerke vervoegen. Door de prediking van Petrus op het eerste Pinkster-feest wierden drie duizend mannen te gelijk gewonnen! Het getal der kristenen groeide daagliks aan, en binnen weinig daagen waren reeds vijfduizend mannen openbaare belijders van Jezus, welker huisvrouwen en kinderen hun voorbeeld grootendeels navolgden (*). Even zo vrugtbaar was de dood en de opstanding van Jezus onder de Heidenen, en binnen weinig jaren waren in Asia, Griekenland en Italiën bereids talrijke gemeenten verzaamelt. Hier zien wij de uitlegging der merkwaardige woorden van Jezus; *voorwaar, voorwaar, ik zegge u, indien het tarwengraan in de aarde niet en valt, en sterft, zo blijft het zelve alleen, maar indien het sterft, zo brengt het veel vrugt voord* (**).

(*) Hand. iv: 4.

(**) Joann. xii: 24.

G R O O T M O E D I G H E I D,
B E R E I D W I L L I G H E I D
E N
L I J D Z A A M H E I D
V A N
J E Z U S I N H E T L I J D E N.

Met ootmoed bewonderen wij de menschenliefde van God, onzen algemeenen Vader. Maar niet minder bewonderen wij de menschenliefde van onzen Verlosfer. Hij en de Vader hadden een en het zelve oogmerk. Edelmoedig en gewillig aanvaarde Hij zijn groot aangenomen werk, om Millioenen van menschen gelukkig te maaken. Hij verliet op den bestemden tijd gewillig die Heerlijkheid, waar in Hij, voor de schepping der waereld, bij Zijnen hemelschen Vader geweest was; Hij wierd mensch, en nam niet alleen de grootste ellende, maar ook den smarteliesten dood op zich. Jezus Christus, offchoon Hij godlijke waardigheden had, verscheen niet in godlijken luister als zegepraalende op aarde. Hij ontdeet zich van de cere-welke Hem toekwam, verschijnende als een knegt

Gods

Gods en Profeet onder de menschen, welker gedaante Hij aangenomen had, zoo dat Hij zich overal als een gewoon mensch vertoonde. Hij verneederde Hemzelven, en ging in zijne gehoorzaamheid jegens zijnen hemelschen Vader zoo verre, dat Hij zelfs zijn leeven overgaf en zulks wel aan het kruis (*). Het is den geschiedkundigen bekend, hoe diep de nakoomelingen der grootste Vorsten van den ouden tijd kunnen daalen. De groote Alexander vondt eenen nazaat eens Konings van Tyrus in de hoedaanigheid van eenen hovenier: en Maria, die van Koning David afstamde, was zoo verarmd, dat zij zich met eenen timmerman verloofd hadde. De Messias werdt in armoede gebooren, in armoede opgevoed. Arm en veracht verscheen Hij onder het volk als Leeraar: de Zoon des menschen, zegt Hij Zelve, heeft niet waar hij zijn hoofd nederlegge. Zijne Leere en wonderen verwekten Hem eenig aanzien; maar de grooten onder het volk, welker ondeugden Hij bestrafte, haateden en vervolgden Hem, en bragten de eenvoudigen gedurig weder in de war. Binnen korten tijd was Zijn dood besloten en de toeleg was gemaakt, om Hem gevangen te neemen. Dit alles zag de Zaligmaaker: Hij wist zeker, dat nu de dood te Jeruzalem op Hem wachtte, en desniettegenstaande ging Hij, grootmoedig en gewillig, daar naartoe, en onderhieldt zich, op weg, met Zijne Discipelen van Zijn
aan-

(*) Phil. ii: 6 — 8.

aanstaand Lijden. Hij nam tot zig de twaalf Apostelen, die Zijn lijden door de geheele wae-reld prediken zouden, en zeide tot hen: *Ziet wij gaan op na Jeruzalem, en het zal alles vol-bragt worden aan den zoon des menschen, dat geschreeven is door de Profeeten. Want Hij zal den Heidener overgeleeverd worden, en Hij zal bespot worden; en smaadlijk gehandelt worden, en bespoo-gen worden. En Hem gegeesfelt hebbende zullen zij Hem dooden: en ten derden daage zal Hij weder opstaan* (*). Hij had altoos, te vooren, in Jeruzalem al het geen in het oog liep zorgvuldig ver-mijdt; maar nu deedt Hij met groote pracht, gelijk als in zegepraal, Zijne intreede in die stad. Hij wierdt door vele hondert menschen verzeld, die Hem omringden, en gedeelikljk vóór, gedeelikljk agter Hem, mede introkken. Alle te saamen be-weezen Hem de grootste cere, die den Messias toekwam. Zij hieuwen takken van de palmboo-men, die in meenigte aan den weg stonden, en bespreiden denzelven daarmede; en gelijk men weleer, bij de intreden van groote Heeren, den weg met tapijten bedekte, zoo wierpen hier Zijne aanbidderen hunne klederen op den weg. Zijn optogt ging rechtstreeks naar den Tempel, waar Hij zich als Heer deszelven vertoonde, en de vechandelaars en geldwisselaars, die daar niet be-hoorden, uitdreef. *Mijn Huis, riep Hij tot hun, zal een Huis des gebeds genaamd worden, maar*
gij

(*) LUC. XVIII: 31 — 35.

gij hebt dat tot eenen moordenaars kuil gemaakt (*); Hier meê ging Hij Zijnen moordenaaren niet alleen blijmoedig en openlijk te gemoet, maar Hij ontstak nog meer hunnen toorn. De nacht naderende, waarin Zijne gevangenneeming reeds besteld was, stichtte Hij, geheel gerust en bedaard, nog de plegtige gedachtenis van Zijnen dood: *Ik hebbe grootlijks begeert, zeide Hij, dit Pascha met u te eeten, eer dat ik lijde. En Hij nam brood, en als Hij gedankt hadde, brak het, en gaf het hun, zeggende: dat is mijn lichaam het welk voor u gegeven wordt: doet dat tot mijne gedachtenisse. Desgelijks ook den drinkbeker na het arondmaal, zeggende: deeze drinkbeeker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede, het welk voor u vergooten wordt.* En, geheel bedaard, voegde Hij nog deeze woorden daarbij: *doch ziet, de hand des geenen die mij verraadt, is met mij aan de tafel* (**).

Na deeze plegtige instelling ging de Zaligmaker met Zijne Apostelen in een hof, waarin de verraader en de van den Hoogenpriesteren uitgezondene wacht Hem vatten zouden. Hier ontdekt men een toneel, welks verklaring den vrienden van Jezus veel mocite gekost heeft, en het geen ten minsten geheel onverwagt was. De Zaligmaker vermaant Zijne Discipelen tot het gebed, en Hij zelve gaat een weinig ter zijde, knielt neder, en bidt driemaal: *Vader of gij wildet, of, gelijk Mat-*

(*) Matth. xxi: 1 — 13.

(**) Luc. xxii: 15 — 21.

Mattheus schrijft: indien het mooglijk is, laat dezen drinkbeeker van mij voorbijgaan; doch niet mijn wille maar de Uwe geschiede. Daarbij begon Hij te treuren en ontroerd te worden: mijne ziele, bekent Hij Zelve, is bedroefd tot in den dood, en Zijn zweet viel gelijk droppelen op de aarde. Deeze uitdrukking vereischt niet noodzaaklijk, dat wij een eigenlijk bloedzweeten daar door verstaan, want het woord **GELIJK** kan eene gelijkenis der grootte en zwaarte van de droppelen aantoonen: nog-thans vinden wij, in het Leeven van Paus Sixtus V. door Leti, dat een jong, zeer gezond mensch, toen hij ter dood moest gebragt worden, wezen-lijk bloed gezweet hebbe. Dit mag zijn zoo het wil: de benaauwdheid van Jezus was buitenge-meen groot. Veele Godgeerdeenden neemen, om deeze te verklaaren, eene bijzondere vooronderstel-ling (*hypothesis*) aan. God zoude alle de zonden van alle menschen Zijnen Zoon toegerekend heb-ben: en deeze had dezelen allen, als Borge voor ons, op Zich genomen. Hij hadde derhalven niet alleen de heevigste pijnen aan Zijn lighaam moe-ten uitstaan; maar Hij had ook, alle de zonden en derzelver affschuwelijkheid Zich zelven vertegen-woordigende, de allergrootste angst van het ge-weeten, als eene eigenlijke hellen-kwaal, aan Zij-ne heiligste Ziele ondervonden, en onder den bran-denden toorn van God, als van eenen vergram-den wreker, moeten nederzinken.

Ik zal eens de geheele vooronderstelling, zoo als zij voorgedraagen wordt, aanneemen; maar zal

de ziels-benaauwdheid van Jezus daar door het minste licht ontvangen? De Zoon Gods neemt de zonden der waereld op zich, maar uit grootmoedigheid en liefde. Wat is de geheele gedachte, die Hij daarbij kon hebben? Ik handele edel, ik handele grootmoedig, ik doe het beste werk, dat ooit mooglijk geweest is. Welk eene genoeglijke kalmte en vrede der ziele! De Zoon Gods neemt de zonden der waereld, volgens het uitdrukkelijk bevel van Zijnen Vader, op Zich. Welk een denkbeeld kan Hij Zich hierbij vormen? Onder deezen last, dien ik door Zijn bevel op mij genomen heb, moet ik Hem het volmaaktste genoegen geven! Deeze gedachte uit Jezus zelve met uitdrukkelijke woorden: *daarom heeft mij de Vader lief, overmits ik mijn leeren aflagge* (*). Ik verzoek alle verstandige vrienden van Jezus te overweegen, of de alleredelste daad een angst van het geweten kunde verwekken, en of de allervolkoomenste gehoorzaamheid jegens God een gevoel van Zijnen toorn kunde uitwerken? Het geweten is niets anders dan een oordeel over onze handelingen. Het oordeelen is geene willekeurige zaak. Een goedaartig Heer kan den diefstal van zijnen knecht op zich neemen en vergoeden: maar hij kan nimmer denken, ik zelve heb gestolen, ik heb eene schandlijke daad begaan, ik moet mij schaamen. Veel meer moet hij denken, ik handele volgens liefde en ontferming; mijne daad

(*) Job x: 17.

daad brengt mij liefde en eere te wege. De grote ziels-benaauwdheid van Jezus is ook zoo onnatuurlijk niet, dat wij onze toevlucht tot zulke buitengemeene uitleggingen behoeven te neemen. Hij was een mensch, — Hij kon en moest, onder de vertegenwoordiging van een zoo smartelijk Lijden, niet ongevoelig zijn. Hij ging niet in den dood met eene vervoering van geest, gelijk zommige martelaaren. Zijn geruste en bedaarde ziel was, bij de aannadering van zijn Lijden, ook gerust en bedaard. Het was derhalven geheel natuurlijk, dat Hij onder die gedachte met vreeze bevangen wierd. Zijn hart klopte, Zijne borst werd beklemd, de grootste benaauwdheid overviel Hem. Hij beefde en ontroerde. Hij badt, dat deeze drinkbeeker, die benaauwdheid, mogt voorbijgaan. Dit gebed werd, gelijk Paulus verzekert, ook verhoort (*). Zijn dood ging niet voorbij, maar wel Zijne benaauwdheid. Thans gaf Hij Zich aan den wille van Zijnen hemelschen Vader geheel over, en ging den nu aannaderenden verrader, grootmoedig, te gemoet. Grootmoedig, zeide Hij, tot de schaare: *indien gjij mij zoekt, zoo laat deeze, mijne Discipelen, heenen gaan.* Hij bleef even gelaatken bij zijne gevangenneeming, bespotting en ter dood veroordeeling: Hij vervulde volkoomen de voorzegging van den Profeet Jezaia: *Als dezelve geëischt wierd, toen wierd Hij verdrukt: doch Hij deed Zijnen mond niet open: als een lam wert Hij*

(*) Hebr. v: 7.

Hij ter flagtinge geleidt, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zijns scheerders, alzoo deed Hij Zijnen mond niet open ().* Hij deed Zijnen mond niet open, dan ten voordele diergecnen, die Hem kruizigden: *Vader vergeef het hun, want zij weeten niet, wat zij doen (**).* Hij sprak den misdadiger, die zich Zijner gedachtnis aanbevoolen had, een troostelijk woord toe: *voorwaar, zegge ik u, heden zult gij met mij in het Paradijs zijn.* De woorden aan het kruis: mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij der boosheid mijner vijanden zoo verre overgelaaten, zijn geene woorden van ecnen benauwden; maar van iemand, die de buitengemeene wegen Gods en Zijne oneindige menschenliefde bewondert. Het zoude ongerijmd zijn, door het verlaaten eene geheele verlaating te verstaan: en de daarop volgende woorden, *het is volbracht, Vader in uw handen beveel ik mijnen geest*, zijn onwraakbare getuigen van de gemoodsgerustheid, waarin Jezus bij Zijn Lijden gebleeven is.

Van het uiterste belang is de dood van Jezus voor de behoudenis der zondaaren. Hij geeft hun de krachtigste aanmoediging, het ijverigste voorneemen, den sterksten moed, om naar het Rijk van God te trachten, en bij alle hunne zwakheid niet te vertzaagen; maar even zoo belangrijk is Hij ook voor het leeven der kristenen. *Leert van mij,*

(*) Jes. lxxiii: 7.

(**) Luc. xxiii: 34.

mij, zegt Hij zelve, *dat ik zagmoedig ben, en nedrig van harte: en gij zult ruste vinden voor uwze zielen* (*). En hoe vernedert het eenen kristen, wanneer hij moeilijk gemaakt wordt, en daarbij zich het geduld van Jezus en de woorden van Petrus herinnert. *Hij heeft ons een exemplel nagelaten, op dat gij zijne voetstappen zoudt navolgen. Die als Hij gescholden wierdt, niet weder scholdt, en als Hij leedt, niet dreigde: maar gaf het over aan dien die rechtyaardig oordeelt* (**).

(*) Matth. XI: 29.

(**) 1 Petr. III: 21. 28.

D E

T O E R E E K E N I N G

D E R

V E R D I E N S T E N v a n J E Z U S.

Dat de dood van Jezus een grondslag onzer zaligheid zij, is de hoofdleere van het kristendom. *Hij, door Lijden geheiligd zijnde, zegt Paulus, is allen, die Hem gehoorzaamen, eene oorzaak der eeuwige zaligheid geworden* (*). Oorzaak genoeg, indien Hij, door Zijn Lijden, eene oorzaak onzer bekeering en heiligmaking wordt! Maar zoo sterk en gewigtig deeze invloed op onze verzoening is, zoo wordt tog, in de Heilige Schrift, nog van eenen naderen en onmiddelijken invloed gesproken. Wanneer Christus, bij het avondmaal, Zijnen Discipelen den drinkbeeker toereikt, dan zegt Hij: *dat is mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, het welk voor veelen vergooten wordt, tot vergeeringe der zonden* (**). Paulus zegt: *gezegend*

(*) Hebr. v: 9.

(**) Matth. xxvi: 28.

gend zij God en de Vader onzes Heeren Jezus Christus, die ons gezegent heeft met alle geestlijke zegeningen in den Hemel in Christus — tot prijs der heerlijkheid zijner genade, door welke Hij ons begenadigt heeft in den geliefden: in welken wij hebben de verlosinge door zijn bloed, naamlijk, de vergeevinge der misdaden (*). Door het bloed van Christus verkrijgen wij vergeving der zonden; Zijn bloedig Lijden, wordt naar den besten wil van God ons toegerekend, als of wij hetzelve uitgestaan hadden. Toen God, eenmaal, tot opwekking der zorgeloze waereld, den dood des onschuldigen toegelaaten had, zoo was het overeenkomstig met Zijne wijsheid en liefde, dat Hij denzelven zoo heilzaam, als moogelijk, maakte. De ontwaakte zondaar heeft troost van nooden! God, om hem volkoomen gerust te stellen, schenkt hem den dood van Zijnen Zoon. Kan Hij der onschuld geene vreeinde zonden toerekenen; Hij kan egter, om de verdiensten van eenen onschuldigen, de schuldigen begenadigen. Op gelijke wijze wordt eenen ongelukkigen zoon, om de verdiensten van zijnen vader, genade bewezen; de straffe wordt kwijt gescholden, zonder dat den vader de misdaad van zijnen zoon toegeerekend, en hem de straffe opgelegd wordt. Wij zien, meenigmaal, een geheel huisgezin met weldaaden overlaaden, waarvan maar een éénig lid de gunst van den genadigen Monarch, door getrouw-
we

(*) Ephes. 1: 2. 3. 6. 7.

we diensten, verworven heeft. Christus is, na Zijn Lijden, niet alleen in de Heerlijkheid ingegaan, maar Hij is ook tot een Heer van het gantsche menschlike geslacht verhoogt; — alle menschen, die Hij zoo duur vrijgekogt heeft, zijn Hem toegewezen; — ze zijn deszelfs eigendom, en zullen hetzelve in der eeuwigheid blijven, tot dat het groote doelwit Zijner verlossing volkomen bereikt is. Christus is voornaamlijker het Hoofd zijner geloovigen, en deeze zijn Zijne ledemaaten: zij maaken met Hem, als het ware, een huis gezin uit. Dit is het eigenlijk denkbeeld, dat ons de Bijbel hiervan geeft. Christus heeft de zijnen lief, en deelt hun Zijne Heerlijkheid mede. *Vader, ik wil, zegt Hij, dat daar ik ben, ook die bij mij zijn, die Gij mij gegeeven hebt: op dat zij mijne Heerlijkheid moogen aanschouwen, die Gij mij gegeeven hebt.* En kort te voren: *ik heb hun de Heerlijkheid gegeeven, die Gij mij gegeeven hebt: op dat zij één zijn, gelijk als wij één zijn. Ik in hun, en Gij in mij, op dat zij volmaakt zijn in één, en op dat de waereld bekentte, dat Gij mij gezonden hebt, en hun lief gehad hebt: gelijk Gij mij lief gehad hebt* (*). God heeft allen, die Hem aanhangen, zoo lief, als Hij Zijnen geliefdsten Zoon lief heeft. Hun deelt Hij alle deszelfs verdiensten mede, zelfs Zijn Lijden, Zijnen dood en alle goederen der gelukzaligheid! Hij neemt hen aan tot Zijne kinderen, tot erfgena-

(*) Joh. xvii: 22 — 24.

naamen en medeërfgenaamen van Zijnen Zoon: zoodanig zijn ze God aangenaam in den Geliefden, en hebben de verlossing door zijn bloed, naamlijk, de vergeeving der zonden. Met volkoomen recht kunnen wij nu zeggen: dat Jezus Zijn leeven gegeven heeft voor veelen ter verlossing; met recht kunnen wij zeggen; Christus is de verzoening voor onze zonden en voor de zonden der waereld. Met recht kunnen wij Christus aanzien, als een offer, dat voor onze zonden ter dood gebragt is. Bekommerde zielen! wat begeert gij nog meer tot uwe begenadiging? Christus heeft dezelve voor u verworven, op dat alle zijne verdiensten u toegerekend worden! de geheele schuld is betaalt door het dierbaar bloed van Christus.

Ik heb nu, om vergeeving mijner zonden te verkrijgen, niet noodig, Jezus dezelve toe te rekenen. Deeze meening is en blijft altijd hard, en is met zoo veele zwaarigheden verzeld, die men niet wegneemen kan. De vraag is over het algemeen nog niet opgelost: of men met mooglijkheid diengeenen eene daad kan wijten, die 'er geen deel aan heeft. Het voorbeeld van Borgen past hier in het geheel niet. Een Borge is eigenlijk zelve schuldenaar. Ik voor mij had den schuldenaar geen geld geleend, zoo de Borge niet voor hem goedgesproken hadde. Ik heb den Borge in het oog gehouden, en eische met recht de schaadloosheid van hem, die de eigenlijke oorzaak van mijne thands ontstaane schaade

is. En waarom zoude God den Messias in mijne plaats pijnigen, zoude zulks zomwijlen eene voldoening voor mijne zonden zijn? Waar verlangt God dezelve? ik heb de heilige Schrift doorzogt, maar geduurig het tegendeel gevonden. God wil, God kan zonder genoegdoenig vergeeven. Hij verlangt niets, dan de terugkeering des zondaars, gelijk in de volgende afhandeling onbetwistbaar zal bewezen worden. En aan wien had anders de Messias voor mijne schulden moeten betaalen? misschien aan den Duivel? Welk een recht had deeze op mij? Augustinus had, op het einde van de Vierde Eeuw, deeze zonderlinge gedachte. Hij was een geleerd Bischop, maar vol van eigenzin-nigheid en van wonderlijke invallen. Meenige zijner gevoelens bederven nog tegenwoordig ons Sijs-tema; maar over zulk eene onschriftmatige gedachte heeft men zich reeds lang geschaamd. De ee-nigste oorzaak van het plaatsvervullend Lijden van Jezus, zoeken onze schrandere Godgeleerden, hedendaags, eindelijk, daarin, dat zulks tot een voorbeeld van straffe in de onstoflijke waereld noodig was. Zekerlijk een eigenaartig straf-exem-pel, waar de schuldige partij losgelaten en de onschuldige gemartelt wordt! En welke is deeze onstoflijke waereld, voor welke de wijsheid Gods den onschuldigen en heiligsten, tot zulk een zon-derling en onbegrijpelijk straf-exempel, stellen moest? Tot nog toe ken ik geene andere geesten, dan de Engelen en de zielen der menschen. Gee-nen hebben straf-exempel genoeg aan hunnen

VOO-

voorigen afgevallen broederen? en deeze zullen strafloeffende voorbeelden genoeg te zien krijgen aan de rampzaligen, die tot hun einde toe den Zaligmaaker verachten. Dit gevoelen is ook nieuw; de kristenen hebben hetzelve in de eerste en tweede Eeuw nog niet gekend.

Men beroept zich op de heilige Schrift. Ik eerbiedige dezelve als godlijk: maar dat moet men geenen redelijken kristen euvel neemen, wanneer hij omtrent eene onbegrijplijke zaak, die hij enkel uit gehoorzaamheid jegens Gods woord gelooven moet, naauwkeurig oplet, of dezelve ook in de aangehaalde bewijsplaatsen des Bijbels werkelijk begrepen zij. De spreuken, welke de voorstanderen van het plaatsvervullend Lijden aanhaalen, handelen van den invloed des Lijdens van Jezus op onze begenadiging, zonder denzelven te bepaalen. Christus heeft voor ons geleeden, om ons best wille, en dat heeft nog geen kristen ontkent. Daarbij, meenige plaatsen zijn niet naauwkeurig overgezet. *Ziet, dat is de Mesias, die de waereld beter dan een offer-lam van zonden verlost:* dus kan men ongedwongen het getuignis van Johannes overzetten (*). Johannes heeft het oog op de voorzegging van den Profeet Jesaia, waarin zulks meer dan één van den Messias gezegd wordt. Maar Mattheus toont aan, hoe wij hetzelve moeten overbrengen: *Hij heeft onze krankheeden op Hem genomen, en onze ziekten gedraagen,* zulks ver-

(*) Joh. 1: 29.

verklaarende door den bijstand van Jezus, dien Hij den kranken bewees (*). Wij moeten het derhalven dus vertaalen: Hij nam onze krankheid weg: en op dezelve wijze moeten wij overzetten, niet, Hij draagt hunne zonden, maar Hij neemt dezelve weg (**). Het schijnbaarste bewijs wordt uit het LIII. Hoofdstuk aangevoerd: *wij dwaalden alle als schaapen, wij keerden ons een ijgelyk naar zynen weg: doch de Heere heeft onzer aller onge rechtigheid op hem doen aanloopen* (***)¹. Ongetwijfeld handelt dit Hoofdstuk van den Mesias: Zijn Lijden en de daar op volgende verheerlijking wordt zoo duidelijk beschreeven, als of de Profeet daarbij tegenwoordig geweest was, en alles met eigen oogen aanschouwd hadde. Maar des te stipter moeten wij onderzoeken, of onze overzetting naauwkeurig zij. Om deeze voorzegging duidelijk te maaken, zullen wij het spoor der gedachten van den Profeet volgen. In het eerste, tweede en derde veers schildert hij den armoedigen toestand, waarin de Mesias verscheen. Hij stamde van een koninglijk Huis af, maar het welk in de grootste armoede en verachting gezonken was; *Hij is als een rijsje opgeschooten, en als eene wortel uit eene dorre aarde.* Wij verwachtten Hem als eenen grooten Heer, als eenen bedwinger der waereld: maar daar was geen luister noch aanzien, weshalven hij van ons veracht werdt. Hij deed, wel is waar,

(*) Matth. VIII: 17.

(**) Jes. LIII: 11, 12.

(***) Jes. LIII: 6.

waar, veele weldaadige wonderwerken en verlostte het volk van krankheden en gebreken: aldus verklaart Mattheus op de reeds aangehaalde plaats het vierde veers: Hij heeft onze krankheden op zich genomen, en onze smarten die heeft Hij gedraagen (*). Maar wij erkenden Zijne weldaden niet, en toen Hij van onze Oversten ter dood veroordeelt werdt, hielden wij Hem voor eenen misdaadigen, die van de wraak Gods vervolgd werdt. Nogtans is Hij, om ons van zonden te verlossen, gepijnigt; Hij leedt om ons zalig te maaken, en door Zijne wonderen zijn wij gencezen. „Wij dwaalden alle als schaapen, wij keerden „ons een ijgelijk naar zijnen weg: Doch de Hee- „re heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem „doen aanloopen (**).” Dit is de inhoud van het vierde, vijfde en zesde veers. Voor de vierschaar gebragt zijnde en gepijnigt wordende, leedt Hij met het grootste geduld. Zijn graf was gesteld bij de godloozen, en nogtans is Hij in zijnen dood bij de rijken geweest. Na Zijne diepste vernedering werdt Hij verhoogt. Het oogmerk

(*) Matth. VIII: 16, 17. *Het Hebreeuwscbe woord biet niet alleen DRAAGEN en OP ZICH NEEMEN, maar ook OPHEFFEN en WEGNEEMEN. Dit is allen taalkunneren bekend.*

Aanmerk. van den Schrijver.

(**) In het Hebreeuwscb biet het woordlijk: GOD LIET AANLOOPEN OP HEM DE ONGERECHTIGHEDEN VAN ONS ALLEN. Wie zoude nu bierin eene toerekening der zonden vinden, en niet veelmeer eene overlaating aan den moedwil der Godloozen?

Aanm. v. d. Schrijver.

merk van God, — de verlossing van het menschlijk geslacht werdt bereikt, de Profeet zegt: *het wel-behaagen des Heeren zal door Zijne hand gelukkig voortgaan.* Hij maakt de zondaaren rechtvaardig en heilig. Het hiet: *door Zijne kennisē zal Hij veele rechtvaardig maaken, want Hij zal hunne ongerechtigheden draagen.* De Mesias wordt het Hoofd en de Heer van het menschlijk geslacht, dat Hij verlost heeft: de Profeet zegt daarom in het laatste Veers, God geeft Hem de grooten tot een deel, en Hij zal de magtigen als een roof deelen; daarom, om dat Hij Zijne ziele uitgestort heeft in den dood. Dit Hoofdstuk verdient inzonderheid eene nauwkeurige, en wel eene met aankringen opgehelderde vertaaling. Het zoude de schoonste voorzegging van het oude Testament, om de godlijke ingeving te bewijzen, en het nauwkeurigst tafreel der diepste vernedering en daarop gevolgde verhooging van den Mesias worden; maar het plaatsvervullende Lijden deszelven, ten minsten het bewijs daarvan uit dit Hoofdstuk, zoude wegvalLEN. Men neemt nog een bewijs voor het plaatsvervullend Lijden van Jezus uit de schriftuurlijke spreckwijzen, waarin Christus als een offerande voorgesteld wordt. De Joden waren geheel aan hunne offeranden verkleefd: om hen daar van afstrekken en den Zaligmaaker regt bemind te maaken, bedienden zich de Apostelen ten zijnen opzigte, ten eenenmaal, van de taale der kerkplegtigheden des ouden Testaments. Het zijn intuschen maar zinnebeelden! en eene zinnebeeldige taal bewijst niets.

niets. Daar waren vele zoorten van offeren: maar ook van de zoenofferen kan men eigenlijk niet zeggen, dat de zonden der menschen op het dier gelegt wierden. Het geheele oogmerk bij het zoenoffer was, dat de mensch, die hetzelve bragt, zijne zonden bekennen, zich des doods schuldig erkennen, zich voor God vernederen, genade bij God zoeken en verwachten zoude. Alle deeze oogmerken werden zekerlijk door den dood van Jezus veel volkoomener bereikt. Wie het Lijden van Jezus bepeinst, wie in 't geheel de groote voorbereidingen overweegt, die God alleenlijk, om ons van zonden te verlossen, gemaakt heeft: die gevoelt de affschuwlijkhed der zonde veel sterker, hij vernedert zich dieper voor God, hij zoeft en verhooppt de godlijke ontferming met veel meer betrouwen, en verkrijgt ze gewis. En alzoo is de dood van den Mesias, buiten alle plaatsvervulling, het allervolkomenste Offer.

B E G E N A D I G I N G

D E S

Z O N D A A R S.

Men zegt doorgaans *rechtyaardigmaaking*. Paulus zelf heeft deeze uitdrukking gebruikt, en zijn geschil met den Jooden gaf hem daartoe gelegenheid: maar op zich zelven komt deeze uitdrukking in het geheel niet met de zaak overeen. Gerechtvaardigd wordt een onschuldige verweerde, die zijne onschuld voor den Rechter klaar bewijst, en dus van zijne valschelijk betigte misdaad openlijk vrijgesproken, en voor onschuldig verklaard wordt. Maar hoe is het met den zondaar voor God gesteld! Hier is geene onschuld, hier zijn geene uitvlugten, geene tegenbewijzen, waardoor hij de zonden ontkennen, of dezelen rechtvaardigen kan. Het is niets dan genade, niets dan vergeeving, waarom een zondaar smeken moet. Ook bevat de begenadiging meer dan de rechtvaardiging in zich. De rechtvaardiging is alleenlijk eene verklaaring van onschuld: maar de be-

begenadigde wordt niet alleen van zonden vrijgesproken: hij verkrijgt ook te gelijk de grootste goederen, Gods gunst en vaderliefde, die hem de grootste zielsrust en zaligste hoop deelagtig maken. Wij dwaalen sterk, zoo wij gelooven, dat het onverschillig zij, welke uitdrukkingen wij gebruiken: onbepaalde uitdrukkingen hebben de Leere van Jezus zeer verzwaart, en haare klarheid verduistert.

Oneindig groot is God in alle Zijne werken, en ook oneindig in Zijne handelwijze omtreden ellendige mensen! God heeft dezelen bestemd, om hun verstand te gebruiken, — om met overleg te werk te gaan, — om in deeze en de andere wacrel'd gelukkig te worden. Leeft nu de mensch overeenkomstig deeze bestemming, erkent hij God, dient hij zijnen naasten; dan geniet hij de genade Gods, en verkrijgt de hem wagtende gelukzaligheid. *Ik weet mijn God, dat Gij het harte proeft, en dat Gij een welgevallen hebt aan oprechtigheden* (*). Maar hoe weinig mensen zijn 'er, die op den weg der deugd wandelen? De meesten, voordgsleept door hunne ongelukkige hartstochten, vervallen in ongerechtigheden. En het is op zulke wijze onmoogelijk, dat zij den Heiligsten kunnen behaagen. *Gij zijt geen God*, zegt David, *die lust heeft aan Godloosheid, de booze zal bij U niet verkeeren* (**), Nogthans heeft de langmoedigheid met

(*) 1 Chron. xxix: 17.

(**) Ps. v: 5.

met den ongelukkigen geduld, en geeft hem tijd en gelegenheid, om tot zich zelven te koomen en wijs te worden. Wanneer dit geschieht, wanneer de godlooze zich vernedert, en genade zoekt: dan denkt God veel te grootmoedig, dan dat Hij zich aan den rampzaligen wreken, en hem eeuwig ongelukkig maaken zoude. Daar is veeleer blijdschap in den Hemel over eenen zondaar, die zig bekeert (*). God beoordeelt de menschen altijd naar den tegenwoordigen toestand: Hij vergeeft de vorige zonden, en scheldt, bereidwillig, en schuld en strafte kwijt. Vol bewondering moeten wij met den Profeet Micha uitroepen: *Wie is een God gelijk Gij, die de ongerechtigheden vergeeft, en de overtredinge van het overblifsel zijner erfnisse voorbij gaat! Hij houdt zijnen toorn niet in eeuwigheid, want Hij heeft lust aan goedertierenheid (**).*

God verlangt geene kastijding des lichaams, — geene offerande, — over het geheel geene genoegdoening; die ook iets onmooglijks is: Hij verlangt niets, dan een ware beterschap des zondaars. God verklaart zich hierover zoo duidelijk, dat 'er niet de minste duisterheid nog onzekerheid overblijven kan. *Een godlijk gezant moet voor het volk, in het openbaar, deeze gewigtige vraag opwerpen, waarmcde zal ik den Heere tegenkomen, en mij bukken voor den hoogen God? zal ik hem tegen koomen met brandofferen? met eenjaarige kalveren? Zoude de Heere een welgevallen hebben aan duizenden*

(*) Luc. xv: 7.

(**) Mich. vii: 18.

den van rammen? aan tienduizenden van oliebeeken? Zal ik mijnen eerstgebooren geeven voor mijne overtredinge? de vrucht mijns buiks voor de zonde mijner ziele. Hij heeft u bekend gemaakt, O mensche, wat goed is: en wat eischt de Heere van u, als recht te doen, en weldaadigheid lief te hebben, en ootmoediglijk te wandelen met uwen God (*). God verklaart Zich Zelven zeer grootmoedig: wascht u, reinigt u, doet de boosheid uwer handelingen van voor mijne oogen weg, laat af van kwaad te doen. Leert goed doen, zoekt het recht, helpt den verdrukten: doet den weezen recht, handelt de twistzaak der weduwen. Koomt dan en laat ons saamen rechten, zegt de Heere; al waren uwe zonden als scharlaaken, zij zullen wit worden, als sneeuw, al waren zij zoo rood, als karmozijn, zij zullen worden als witte wolle (**). Wanneer de godlooze zich bekeert van alle zijne zonden, die hij gedaan heeft, en alle mijne inzettingen onderhoudt, en doet recht en gerechtigheid: hij zal gewislijk leeven, hij zal niet sterven. Alle zijne overtredingen, die hij gedaan heeft, zullen hem niet gedacht worden: in zijne gerechtigheid, die hij gedaan heeft, zal hij leeven. Zoude ik eenigzinds lust hebben aan den dood des godlozen? spreekt de Heere, Heere; Is het niet, als hij zich bekeert van zijne wegen, dat hij leeve (***) De eenigste voorwaarde, die God vordert, is eenig en alleen de bekeering des zondaars. Dit was ook

(*) Mich. vi: 6—8.

(**) Jef. i: 16—18.

(***) Ezech. xviii: 21—23.

ook de Leere van den Messias zelve: Hij eischte niets tot begenadiging van den Zondaar, dan alleen de bekeering. *Bekeert u, want het Koningrijk der Hemelen is nabij gekoomen*, was het begin van alle zijne prediking (*). Den hoetvaardigen tolleenaar liet Hij, alleen om dat hij zich voor God vernedert had, begenadigd naar zijn huis terug keeren (**). De knecht die zijnen Heere tien duizend ponden schuldig was, werdt tot de zwaarste straffe veroordeelt. Hij vernederde zich, smeekte om geduld, beloofde betaaling, maar de Heer begeerde dezelve niet. Hij ontfloeg hem, en scholdt hem ook de schuld kwijt (***)� Het aandoenlijkste is het voorbeeld van den verlooren zoon: Hij beleedt zijne dwaasheid, had berouw over zijn wanbedrijf, en besloot om naar zijnen vroomen vader weder te keeren. Naauwlijks zag hem zijn vader van verre, of hij liep met ontferming aangedaan, met open armen hem te gemoet (****). Hier is geene genoegdoening, geen spoor van dezelve!

De Messias zijn werk op aarde volbragt, en een nieuwe inrichting in het Rijk van God gemaakt hebbende; werdt de voorwaarde der begenadiging ten opzichte van alle nieuwe rijksgenooten veranderd. Het geloof in het Hoofd van dit Rijk werdt als de eenigste voorwaarde der genade Gods vastgesteld. De Zaligmaaker kondigt zulks bij

(*) Matth. iv: 17.

(**) Luc. xviii: 14.

(***) Matth. xviii: 26. 27.

(****) Luc. xv: 20.

bij voorraad aan: *Alzoo lief heeft God de waereld gehad, dat Hij Zijnen eeniggebooren Zoon gegeven heeft, op dat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leeven hebbe* (*). Terstond na zijne opstanding maakte Hij dit tot eene grondwet van Zijn Rijk: *die gelooft zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zelig worden. Maar die niet zal gelooft hebben, zal verdoemt worden* (**). De Zaligmaaker had Zijnen gezanten gelast, om naar alle volken heen te gaan, en hen in zijne Leere te onderwijzen. *Gaat heen in geheel de waereld, en preekt het Euangelië allen Creatuuren.* Zijn genadige wille is dus, dat alle menschen Hem als den Messias belijden, Zijne Leere aanneemen, en daaraan gehoorzaamen zullen. Maar Hij begeert ook, dat Zijne aanbidders Hem voor de waereld zouden belijden, en dat zij, om dat Hij den doop als eene plegtige aanneeming in zijn Rijk ingesteld had, zich zouden laten doopen. Doch wie, ondanks al het onderwijs, Zijne Leere verwerpen, en, in weerwil van alle overtuiging der godlijke wonderwerken, zijn hart moedwillig mogt verharden; die zoude van de zaligheden zijns Rijks uitgesloten worden. Deze wet is geene algemeene verordening voor de hele waereld, maar alleenlijk voor die menschen, dien God genoegzaame gelegenheid geeft, om den Messias te kennen. Voor deezen is het geloof als de eenigste voorwaarde der godlijke genade, vastgesteld.

Het

(*) Joh. iii: 16.

(**) Marc. xvi: 16.

Het geloof in Jezus bevat de bekeering en de verbetering des leevens in zich: maar het heeft nogthans veel meer troostrijks voor bekommerde zondaaren, dan de eischen des ouden Verbonds. Ik had het zeer verdorven; maar ik belijde mijne zonden, ik zoeke de genade, en ik heb een ijverig voorneemen om geheel mijn leeven te veranderen.— Eene ongeregeldc begeerlijkhed welt in mij op, rukt mij weg, en ik struikelt, met het grootste misnoegen over mij zelven. — Hoe kan ik mij nu de godlijke toezeggingen van het oude verbond aanmaatigen? Zoo zich de godlooze bekeert van alle zijne zonden, en onderhoudt alle mijne rechten, die zal leeven. Ben ik dan vrij van alle mijne zonden? Onderhoude ik alle rechten Gods? Onderhoude ik alle geboden? Ik heb hier en daar gestruikelt, hier en daar heb ik mijnen pligt verzuimt, mijn geweeten verwijt mij zulks. Hoe veele bekommerring kan dit niet aan het oprechtste gemoed veroorzaaken! Het voorbeding van het Rijk van Christus is voor den oprechten veel troostrijker en gemaklijker te begrijpen. Ik weet zeker, ik gelooeve in Jezus, ik voele het, dat Hem mijn hart teder lief heeft; ik trachte orechtelijk *Zijne* geboden natekomen. Daagliks mijn goed voorneemen vernieuwende, en Hem om *Zijnen* Geest aanroepende, hoope ik, dat ik door *Zijne* kracht gesterkt den weg des leevens, met meer vastigheid, aanhoudend bewandelen zal. Ondanks alle mijne zwakheid, ben ik van de Godlijke genade verzekerd, en juist dit wakkert mij aan om de

de zonde, die mij aankleeft en mij traag maakt, afteleggen, en om wakker te loopen in het strijdperk, dat mij is voorgesteld. In het Kristendom is over het algemeen meer blijmoedigheid, dan onder de Mozaïsche wet was, en zulks is het ware voorrecht, dat een kristen boven alle Godsdiensten der waereld heeft. Paulus toont zulks op verscheide plaatsen aan. *Gij hebt*, zegt hij, *niet ontvangen den geest der dienstbaarheid, op dat gij geslaagd voor de bedreigingen der wet moest vreezen; maar gij hebt ontvangen den geest der aanneeming tot kinderen, waardoor gij God uwen geliefden Vader noemt, en Hij zich aan u als uwen geliefden Vader in uw hart ontdekt.* Deeze kinderlijke gevoelens geeven aan onze ziel dat getuignis, dat wij kinderen Gods zijn. *Indien wij kinderen zijn, zoo zijn wij ook erfgenaamen: erfgenaamen Gods en medeërfgenaamen van Christus: zoo wij anders met Hem lijzen, op dat wij ook met Hem verheerlijkt worden* (*). Welk een troost, welk eene zoete hoop verzellen het geloof? Wij zijn Zijne Rijksgenooten, Zijne ledemaaten! de groote liefde Gods voor Zijnen Zoon breidt zich ook over Zijne naastbestaanden uit! Wij neemen deel in de Heerlijkheid van ons Hoofd en Heere, en zijn medeërfgenaamen Zijner zaligheden! Hoe liefderijk handelt God, daaf Hij voor Zijne begenadiging niets meer vergt, dan het geloof in Zijnen Zoon!

(*) Rom. viii: 15—17.

G E L O O F I N G O D ,

G E L O O F I N C H R I S T U S .

Het geloof in God is de grondslag van den geheelen Godsdienst: zulks betuigt de heilige Schrift zelve, die wij ook hierin alleen zullen volgen. *Zonder geloove is het onmooglijk Gode te behaagen: want die tot God komt moet gelooven dat Hij is, en een belooner is dergeenen, die Hem zoeken* (*). Het aanwezen van eenen God te gelooven is bij lang niet voldoende: ik moet in Hem gelooven, als in eenen God, die aan mij denkt, die voor mij zorgt, die mijn belooner is. Eene levendige overtuiging van de hoop cener andere waereld is altoos werkzaam: zij bestemt alle onze handelingen, en maakt eigenlijk, dat wij God eerbiedigen. Wie God op zulk eene wijze kent, die eerbiedigt Hem door eene volkoomen onderwerping aan Zijnen wille, door volkoomen berusting in Zijne vaderlijke bestiering, en door oprechte vergenoegdheid met het geen, dat God hem geeft. Wie God eerbiedigt, die erkent Zijne wijsheid en goedertierenheid; nooit laakt hij Deszelfs waereld-bestier; nooit beklaagt hij zich over het geen, dat God

(*) Hebr. xi: 6.

God hem toezend. *Nogthans zal ik geduuriglijk bij U zijn: want gij hebt mijne rechterhand gevat.* *Gij zult mij lijden door Uwen raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opneemen.* Zoo ik U maar heb, dan heb ik geenen lust aan de pracht des starren-Hemels noch aan den opschik der aarde. *Bezwijkt mijn vleesch en mijne ziele, zoo is God tog de rotssteen van mijn harte en mijn deel in eeuwigheid* (*). Wie God op zulk eene wijze kent, die heeft God lief, en is beschroomd om iets, dat Hem mishaagt, te onderneemen: hij volvoert met blijdschap den wille Gods, die altoos zijn heil is. Dit geloof in God was de Godsdienst der oude volken, vóór de wetgeving door Mozes. Henoch leidde een godlijk leeven, en Abraham wandelde met God, en was vroom. Zoodanig geloof vormde die rechtschapene mannen, welke Paulus, in het elfde Hoofdstuk van zijnen Zendbrief aan de Hebreeën, ons aanprijst. Bij hen was 'er eene vaste overtuiging van het geen zij niet zagen. Zij volgden niet de zinnelijke lusten, maar verkoozen duurzaame zaligheden, die de genade Gods alleen ons kan verwerven. Uitneemend glansrijk is het geloof van Abraham. Op Gods bevel verliet hij zijn vaderland. Hij had eenen eenigen Zoon, en de grootste toezegging van God voor denzelven. Op het onverwagst geboord hem God, dit geliefdste kind, zijne eenigste hoop, als een offer te flagten. Zonder zich

na-

(*) Ps. lxxiii: 25, 26.

nader te bedenken, zonder te morren, was hij gehoorzaam: hij geloofde, God zoude zijn kind wederom opwekken, en tog alle toezeggingen nog kunnen vervullen. Reeds had hij hem op den offer-stapel gelegd, en zette de het mes aan zijne keel, toen hem God, die hem genoeg beproefd had, terug riep. Van zulk een geloof mag men niet recht zeggen, dat het rechtvaardig en zalig maake (*).

Het geloof in Christus geeft nog meer sterke en blijmoedigheid. Het vooronderstelt het geloof in God, dat een kristen even zo wel heeft, als de vaderen des ouden Verbonds: maar een kristen heeft nog meer kennis, nog meer aanmoediging en opwekking ter godzaligheid. Hij kent niet alleen God, den schepper des Hemels en der aarde, den algemeenen Onderhouder en rechtvaardigen Vergelder; maar ook den liefderijksten Vader, die de menschen zoo lief heeft als zijne kinderen, en die tot hunne eeuwige gelukzaligheid Zijnen eeniggebooren Zoon gegeeven heeft. De liefde tot God, het betrouwen, de vrijmoedigheid word hier sterker. Met blijdschap neemt hij Jezus aan als zijnen Verlosser, en hangt eeniglijk Hem aan. In Hem zoekt hij vergeeving der zonden, en wordt daarvan volkoomen verzeekert: wijl God het Lijden van Jezus hem toereekent, en Zich genadig verklaart heeft, van het zelve, als een genoegdoening voor zijne zonden, aan te neemen. In Hem zoekt

(*) Genes. xxii: 1. enz.

zoekt hij sterkte tot eenen heiligen wandel, en eene gelukzalige eeuwigheid. Alle gerieflijkheden en genoegens van dit leeven, neemt hij als een geschenk van zijnen hemelschen Vader met blijden dank aan, en besteed dezelve overeenkomstig het oogmerk van Dien, die ze hem geschenken heeft. Maar nimmer worden zij Zijn eenigste schat, en hij dankt ook God, wanneer Hij ze hem onttrekt. Hij weet, dat dit leeven alleer de tijd der beproeving, en zijne eigenlijke bestemming in de eeuwigheid zij. In de Opstanding van Jezus en Deszclfs Hemelvaart ziet hij met verrukking zijn toekoomend lot, en wagt hetzelve met kinderlijke gelaatenheid af. Hij zegt met Paulus: *onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaaker verwagten, naamlijk, den Heere Jezus Christus: Die ons vernedert lichaam veranderen zal, op dat het zelve gelijkvormig worde Zijn heerlijk lichaam, naar de werkinge, waardoor Hij ook alle dingen Hemzelven kan onderwerpen* (*).

Dit geloof in Jezus zonder deugd, zonder goede werken te begrijpen, is zoo onmooglijk, als het denkbeeld van eenen vierhoekigen Cirkel. Het gevoel der liefde van Jezus, het met eene vaste hoop verzeld vooruitzigt op de goederen der andere waereld, maaken alle aanlokzelen der begeerlijkheden geheel krachteloos, en overwinnen dezelve eindelijk ten vollen. *Ons gelooft, zegt Johannes, is de overwinninge, die de waereld overwon-*

nen

(*) Phil. iii: 20, 21.

nen heeft (*), en hetzelve verheft ons tot geheel godlijke gevoelens. *Geliefde, nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaart, wat wij zijn zullen. Maar wij weeten, dat als Hij zal geopenbaart zijn, wij Hem zullen gelijk weezen: want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.* En een ijgelyk, die deeze hoop op Hem heeft, die reinige hemzelve, gelijk Hij rein is. Een ijgelyk die de zonde doet, die doet ook de ongerechtigheid: want de zonde is de ongerechtigheid. En gij weet, dat Hij geopenbaart is, op dat Hij onze zonden zoude wegneemen: en geen zonde is in Hem. Een ijgelyk die in Hem blijft, die zondigt niet: een ijgelyk die zondigt, die heeft Hem niet gezien, en heeft Hem niet gekend (**). Het is geheel tegenstrijdig, dat men het geloof in Jezus van een godzalig leeven afzondert, en wel eens tegen elkander stelt. Paulus doet zulks zekerlijk niet: maar wij willen hem niet verstaan. Hij zegt zelve: *indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel, het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden* (***) . Wanneer Paulus de goede werken tegen het geloof stelt, dan verstaat hij door de goede werken de Mosäische wet, en door het geloof de aanneeming der Leere van Jezus. De rechtschaapen Luther, tegen de goede werken ijverende, heeft het toenmaalig bijgeloof van het Pausdom in het oog, — hunne onthouding van het vleesch

(*) 1 Joh. v: 4.

(**) 1 Joh. iii: 2 — 6.

(***) 2 Cor. v: 17.

vleesch eeten, — hunne kastijdingen, — en het geheele munnikendom, het welk alles met het oogmerk van Jezus strijdig is. Zoo min de striktste waarneeming der Mosaïsche plegtigheden, zoo min het waschen en reinigen der bekeren en schostellen den hoogmoedigen en gierigen Farizeér bij God kon veraangenaamen: zoo min kan een redenloos rozenkrans-bidden, — het loopen naar een Marieënbeeld, — de onthouding van vleesch, en de werkloosheid in de kloosteren, ons de genade Gods verwerven. Luther echter dringt op de ware godzaligheid, trouw, naastigheid in ons ~~be-~~roep, liefde en weldaadigheid, zagtmoedigheid, kuischheid en maatigheid zoo sterk aan, als immers meer een Roomsche heeft kunnen doen: en alle onze hedendaagsche twisten over de goede werken zijn nuttelooze woordenstrijd: Hoe gelukkig zouden wij zijn, en onze Kerke zou 'er meer eere van hebben, indien wij dezelen geheel agterlieten! Een rechtschaapen en verstandig Protestant kent geen ander geloof in Jezus, dan het geen ons onzen Heere en Meester gelijkvormig maakt. Zulk een Gelooft alleen maakt ons Gode aangenam, en aller heilgoederen in Christus deelagtig: en daarmede heeft in de kristelijke Kerk al het verschil hierover een einde.

* * *

D E S

K R I S T E N S

G E R E C H T I G H E I D.

De Messias heeft een heilig leeven geleidt; Hij was het voorbeeld Zijner eigen Leere: en zulks moest Hij noodzaaklijk zijn. Een Godmensch, gelijk Hij, kon niet feilen: godlijk Licht was Zijn verstand, Heiligeheid was Zijn wille. Naauwlijks was Hij gebooren, of Hij werdt de Heilige genoemd: *dat Heilige, dat uit u gebooren zal worden*, zeide de Engel tot Maria (*). Hij onderhieldt de geboden Gods, en dezelen niet te onderhouden, was voor Hem loutere onmooglijkheid! Het is eene nuttelooze en welligt schadelijke gedachte, dat Christus in onze plaats de wet vervuld hebbet, op dat wij van derzelver bindtenis vrij zouden zijn. Men beroeft zich op een kwaalijk verstaan gezegde van Jezus: *Meent niet, dat ik gekomen ben, om de Wet of de Profeeten te ontbinden: Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen* (**). Te vervullen is niet wél overgezet.

Al-

(*) Luc. 1: 35.

(**) Matth. 5: 17.

Alle taalkundigen stemmen hedendaags daarin overeen, dat zulks moest vertaald worden: door *herstelen*. De geheele zaamenhant toont de noodzaaklijkhed deezer betere overzetting. De Jooden hadden de wet door naauw bepaalde uitleggingen onbruikbaar gemaakt; de Zaligmaaker herstelde zulks in dit Hoofdstuk door Zijne ophelderingen.

Door het geloof in Christus zonder eenige eigne verdiensten, erlangt de zondaar de begenadiging: maar juist om dat hij in Christus gelooft, zoo volgt hij naauwkeurig Zijne Lessen op, en leeft zelve rechtvaardig. De Zaligmaaker vordert van alle Zijne rijksgenoooten eene eigene rechtvaardigheid: *Ten zijj, zegt Hij, uwe gerechtigheid overvloediger zijj, als der Schriftegeleerden en der Farizeeën, dat gjij in het Koningrijk der Hemelen geenzinds zult ingaan.* De Farizeeën waanden, gerechtigheid te bezitten, en hadden den naam van heilig te zijn: doch een kristen moet deugdzaamer zijn, dan een Farizccér. De Farizecén verboden maar alleen het pleegen van zwaare ongerechtigheden, van moord, meineed, overspel: maar de Zaligmaaker ziet ook op de innerlijke neigingen des harten. Onbetaamlike taal, haat, onverzoenlijkhed, onreine begeerten, ligtvaardig zweeren zijn bij Hem reeds zwaare zonden. Hij vordert liefde en weldaadigheid, niet alleen omtrent vrienden, maar ook omtrent die geenen, die ons beledigen. Een ijder kan de (*) zoogenaamde

berg-

(*) Het geheele v, vi, vii. Hoofdstuk van Matth.

berg-predikatsie naleezen, dan zal hij daarvan volkoomen overtuigd worden. Zijne Zedeleer wijst ons naar het voorbeeld van God, en schrijft ons hetzelve als een rigfnoer van ons leven voor. *Weest gijlieden, zegt Hij, volmaakt, gelijk uw' Vader, die in de hemelen is, volmaakt is* (*). Een kristen zal wel nimmer deeze volkoomenheid bereiken: nogthans zou het dwaasheid zijn, indien men niet het volkomenste en beste voorwerp tot een modé尔 verkiezen wilde. Christus vordert derhalven van eenen iederen gelooigen eigene gerechtigheid, en deeze stelt Hij in de verminding der zonden, en in de waarneming der Godlijke geboden.

Deeze eigene gerechtigheid vordert ook Paulus van allen Kristen. *Want, zegt hij, de zaligmakende genade Gods, is verscheenen allen menschen en onderwijst ons, dat wij de godloosheid en de waereldsche begeerlijkheden verzaakende, maatig en rechtvaardig en godzalig leeven zouden in deeze tegenwoordige waereld* (*). Er moeten in Johannes leeftijd ook ligtvaardige lieden of dweepers geweest zijn, die van een Kristendom zonder eigene rechtvaardigheid gedroonnt hebben; want hij waarschouwt ernstig daar tegen. *Kinderen, zegt hij, dat u niemand verleide. Die de rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig, gelijk Hij rechtvaardig is* (**). *Die de rechtvaardigheid doet, dit is onbe-twist-*

(*) Matth. v: 48.

(**) Tit. ii: 11, 12.

(***) 1 Joh. iii: 7.

twistbaar, eene eigene rechtvaardigheid, en geene toegereekende. Eene rechtvaardigheid, die in goede handelingen bestaat, gelijk Christus rechtvaardig is, die heeft tog zekerlijk geene toegereekende rechtvaardigheid gehad. De eigene rechtvaardigheid is eene noodwendige eigenschap van een Kristen en een noodzaaklijk gevolg van zijn geloof. Jezus recht te kennen, en Hem niet lief te hebben; — de schandelijkheid der zonde in te zien, en ze niet te mijden; — de waarde der deugd te gevoelen en niet met allen mooglijken ijver daarnaar te trachten; zijn waare tegenstrijdigheden. De Apostel Johannes is daarvan ten vollen overtuigd. *Die de zonde doet, zegt hij, is uit den Duivel: want de Duivel zondigt van den beginne. Hier toe is de Zoon Gods geopenbaart, op dat Hij de werken des Duivels verbreeken zoude. Een ijglijk die uit God gebooren is, die doet de zonde niet: want Zijn zaad blijft in hem: en hij kan niet zondigen, want hij is uit God gebooren* (*). Uit onweetenheid te feilen, of uit verhaasting te struikelen, zijn zwakheden van den mensch, wiens verstand bepaald, en wiens wille aan heevige hartstochten blootgesteld is. Dit bekent Johannes zelve. Hij schrijft: *Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet* (**).

Alle kristenen zijn oprocht: maar daar is een groot onderscheid tuschen hen, zoowel ten opzichte

(*) i Joh. iii: 8, 9.

(**) i Joh. i: 8.

zigte van de kennis, als ook ten opzigte van hun vermoogen, om de zondige driften te overwinnen. 'Er wordt veel wijsheid vereischt, om in onze handelingen het recht van het onrecht te onderscheiden; wyl de geringste omstandigheid de zedelijkheid onzer daaden verandert, en iets, dat op zich zelve goed is, schadelijk en ongeoorloofd maaken kan. Een kristen moet derhalven trachten daaglijks toe te neemen in kennisse; en de Leeraar moet zich bevlijtigen, om zijn voorstel naar dit doelwit te rigten. *Daarom ook wij*, schrijft Paulus, *van dien dag af, dat wij het gehoort hebben, niet ophouden voor u te bidden en te begeeren, dat gij moogt vervuld worden met de kennisse van Zijnen wille, in alle wijsheid en geestelijk verstand: op dat gij moogt wandelen waardelijk den Heere tot alle behaaglijkheid, in alle goede werken vrucht draagende, en wassende in de kennisse Gods: met alle kracht bekraftigt zijnde, naar de sterke Zijner heerlijkheid, tot alle lijdzaamheid en langmoedigheid met blijdschap* (*). Dewijl de Apostel zoo ijverig voor den wasdom der geloovigen in de kennisse van den godlijken wille, bidt: zoo is het zeker, dat hij zelve ook ijverig daarmede werkzaam geweest zij. Wij zien zulks ook uit zijne brieven. Wanneer hij genoodzaakt was de heerschende dwaalingen en wanorde tegen te gaan, dan laat hij tog de bekendmaaking van den godlijken wille en van onze pligten terflond.

(*) Col. 1: 9—11.

ftond daar op volgen. De geloofsleeringen moeten zeker voorgedraagen en altijd tot een grondflag gelegt worden, dog dezelve zijn duidelijk en kort; het duistere, het wijdloopige zijn menschlike bespiegelingen, die de kristen niet noodig heeft. Maar om het recht van het onrecht te onderscheiden, wordt een omstandiger onderwijs, en eene toepassing op de verschillende gevallen vereischt, waarin de Leeraar op de geringste omstandigheden letten moet. Ook de voordeelen, waar door de mensch zijne neigingen overwinnen en zich de uitoeffening zijner pligten gemaklijker maaken kan, moet de Leeraar aantoonen. Ik weet dat men den spot drijft met de zeden-preekers; maar ik verzoeken, dat men dog de predikatien van Christus leeze: Hij is zekerlijk een zedekundige Prediker, en ik acht het eene eere voor mij, Hem na te volgen.

Daar is ook een groot onderscheid ten opzichte van de sterke der verzoeking, en van de krachten om dezelve te overwinnen. Ik kenne gelukkige menschen, die in den omgang met vroome ouderen opgewassen zijnde, reeds vroeg het geluk gehad hebben het schoone der deugd, en het leelijke der ondeugd te gevoelen, en welken de liefde Gods en van Jezus Christus vroegtijdig bezield heeft. Aan deeze edele zielen kan de ondeugd geenzins bekooren: God en hunnen naasten lief te hebben is hunnen wellust! Van hun kan men met recht zeggen, dat zij der godlijke natuur deelagtig geworden zijn, gelijk Petrus de godzaligheid noemt.

noemt (*). Zij hebben eene zoodanige vaardigheid in goede handelingen verkreegen, dat zij dezelen bij ijder voorval, zonder moeiëlijk overleg, uitoeffenen. Dit is de hoogste trap der volkomenheid op aarde; offchoon zommige zedekundigen zoo verachtelijk redeneren van deugden uit gewoonte. Hoe gemaklijk ook zulken oprechten ziel-en deeze deugden vallen: zoo zijn en blijven dezelen tog waare en godlijke deugden. Zij zijn op de liefde Gods en van Jezus Christus gegrond: offchoon het wegens hunne vaardigheid in goede handelingen niet noodig is, dat zij zich door het denkbeeld der godlijke bevelen daartoe opwekken. Ik houde veel meer van dien zoon, die zoo verstandig geworden is, dat hij uit zich zelven zijn welzijn in acht neemt, dan van hem, dien ik, bij ijdere gelegenheid, door beloften of bedreigingen, tot een goed gedrag moet aanspooren.

De zwaare zelfstrijd verheft den luister der deugd alleen in zoodanig een geval, waarin de mensch aan buitengemeene verzoekingen blootgesteld is, maar grootendeels is deeze zwaare strijd onze eigen schuld. Ijmand raakt in kwaade gezelschappen, hij word verleidt, hij wordt ondeugend. Een zeker voorval verwekt bij hem nagedagten, en het genooten onderwijs in den Godsdienst wordt op nieuw werkzaam. Het ernstig besluit wordt genoomen, om zich los te rukken van de zonden, en het ongewoone pad der deugd te bewandelen.

Maar

(*) 2 Petr. 1: 4.

Maar als het zondigen eene gewoonte geworden is, dan raakt zulk een mensch, bij ijdere gelegenheid, in nieuwe verzoekingen, en onverziens ligt hij 'er toe. Ach! hoe veelen, het strijden moede zijn-de, deinzen terug, en houden hunne beterschap voor onnooglijk, die nogthans altijd door de genade Gods moogelijk is. Hoe noodzaaklijk is het vóór eenen Leeraar, God om wijsheid te bidden, dat hij in de bestiering van zulke zielen niet te zagt, maar ook niet te streng, te werk mooge gaan. Meenige zondaaren verdienen medelijden en hebben aanmoediging noodig. Geen kind leert gaan zonder te struikelen, — het rijst na het vallen weder op, — wordt voorzichtiger, en doet vaste treden. Gebeden, — godzalige oeffeningen, — een daagliks vernieuwd voorneemen, en voornaamlijker de zorgvuldige vermindering der gelegenheid tot het zondigen, doen ons, eindlijk, overwinnen. Van kinderen worden wij jongelingen, van jongelingen mannen: de heilige Schrift zelve bedient zich van deeze vergelijking

(*)

De ongeloovigen misgunnen den Kristenen het voorrecht van rechtschapenheid: zij beweeren over-luid, dat het gedrag derzelven niet deugdzaamer zij, dan het leeven der waereldlingen. Hoe kunnen zij rechters hierover zijn? Zij beminnen den omgang met de kristenen niet, om dat dezelfven niet alle dwaasheden mede doen: zij hebben ook reeds eenen heimlijken tegenzin tegen hen, en
leg-

(*) 1 Joh. II: 12—14.

leggen 'er zich op toe, om hunne gebreken op te speuren, en hunne regtmaatigste bedrijven te berispen. Hunne eerbied voor God is bij hun huichelaarij, — hunne menschenliefde moet eerzucht zijn. Op zulke wijze is de grootste deugd voor geenerlei berispingen zeker, en God zelve zou het hun niet naar hunnen zin kunnen maaken! Ik heb, God dank, kristenen gevonden, en het onderscheid tuschen hen en die geenen, die zonder Godsdiest zijn, opgemerkt. De Kristen, ook van het geringste soort, is ten minsten eerlijk, getrouw, en ik vindt bij hem zekerheid. Nogthans kan ik niet ontkennen, dat veelen willen kristenen zijn, — zich zelven daarvoor houden, — en het tog niet zijn. Zij hooren en leezen Gods woord: zij haaten de openbare vermaaken, om dat zij geld kosten: en zijn gierig, onrechtvaardig, stuurs en liefdeloos. Deeze zijn het, die het Kristendom schande aandoen, en waarop de ongeloovigen zich beroepen: maar zij behoorden het Kristendom en den kristen beter te leeren kennen, cer dat zij wilden oordeelen.

Gelijk de ware deugd een onaffcheidbare eigenschap van het kristelijk geloof is; zoo is zij ook het eenigste zekere kenteeken van het zelve. *Hierin zijn de kinderen Gods en de kinderen des duivels openbaar. Een ijgelyk die de rechtvaardigheid niet doet, die is niet uit God, en die zijnen broeder niet lief heeft (*).* Het leezen, het zingen,

(*) Joh. III: 10.

gen, het gaan in de vergaderingen der gemeente, behoort volstrekt tot de heilzaame middelen, om het geloof te vestigen en te versterken. Een rechtschaapen Kristen vindt in deeze Godsdienst-oeffeningen meer vermaak, dan in den schouwburg. Het zijn nogthans maar hulpmiddelen, en niet het kristendom zelve. Men kan zich daarvan, uit enkele gewoonte, of ook wel uit aardsche oogmerken bedienen, en ze leeveren geen zeker bewijs van rechtschaapenheid op. De vruchten zijn het beste bewijs van eenen goeden boom, en de vroomheid van eenen kristen is het echte bewijs van zijn geloof. Dit zegt onze Zaligmaaker zelve. *Een goede boom kan geene kwaade vruchten voortbrengen, noch een kwaade boom goede vruchten voortbrengen; zoo zult gij dan dezelen aan hunne vruchten kennen (*).*

Een goed geweeten geeft ons vrijmoedighed voor God en den menschen. *Geliefde, indien ons hārt ons niet veroordeelt, zoo hebben wij vrijmoedighed tot God. En zoo wat wij bidden, ontvangen wij van Hem: dewijl wij Zijne geboden bewaaren, en doen het geene behaaglijk is voor Hem (**).* Een kristen is nimmer hovaardig op zijne deugd; nimmer droomt hij, gelijk de Roomsche Kristenen, van de verdiensten zijner goede werken bij God. Ze zijn deszelfs pligt, en zoo onvolkoomen, zoodanig met gebreken besmet, dat hij, dikwerf, bij de

(*) Matth. viii: 18—20.

(**) 1 Joh. iii: 23.

de beste werken om toegeevenheid en vergeeving
smeeken moet. Maar hij gevoelt tog zijne recht-
schaapenheid, hij voelt ze tog met blijdschap. Hij
erkent met nedrigheid, dat hij zijne rechtschapen-
heid God te danken hebbe: maar hij weet, dat hij
dezelve bezit, en hij schat zig deswegens gelukkig!
Het is eene gemaakte nedrigheid, het goede niet
te willen kennen, dat ons geschonken, en het wel-
ke onze geheele waarde en zaligheid is. David
dwaalde, — hij gevoelde zijne zonden en vernederde
zich zeer diep voor God. Maar hij voelde zijne
waarde ook, wanneer hij rechtvaardig gehandelt
had, en was verheugd over zijne oprechtheid. Hij
beroemt zich daarin voor de menschen. *Ik zal ver-
standelijk handelen in den oprechten weg; wanneer
zult gij tot mij koomen? Ik zal in het midden mijns
huizes wandelen, in orechtigheid mijns harte. Ik
zal geen Beliäls-stuk voor mijne oogen stellen: ik
haate het doen der afvalligen: het zal mij niet aan-
kleeven* (*). Ja, zelfs voor God beroeft hij zich
op zijne onschuld. „Richt mij, Heere,” zegt hij,
naar mijne gerechtigheid, en naar mijne oprechtheid,
die bij mij is (**). En een Gezang begint hij met
eene bijzondere vrijmoedigheid: *Doe mij recht,*
Heere, want ik wandele in mijne oprechtheid; en
dus gaat hij voort, zich, den geheelen Psalm door,
op zijne onschuld en oprechtheid te beroepen (***)�.

(*) Ps. c1: 2, 3.

(**) Ps. vii: 9.

(***) Ps. xxvi: 1.

G O D S G E E S T,

H E I L I G E G E E S T.

*I*k geloore in den Heiligen Geest: dit belijdt de kristelijke Kerke in het derde Artikel van haare algemeene Geloofs-belijdenis. Dit bekenne ik ook en met mij alle kristenen. Maar wat is de Heilige Geest? De heilige schrift geeft daar geene duidlijke uitlegging van: een klaar bewijs, dat een naauwkeurig begrip daar van tot het waare Christendom niet noodzaaklijk zij. Alle troost, alle pligt blijft ook werklijk in zijn weezen: indien ik maar de Leere van den Heiligen Geest aanneeme, dezelve opvolge, en dus doende Hem daardoor eerbiedige.

De duisterheid, die in deeze stellinge heerscht, ontstaat voornaamelijk uit den zeer verschillenden zin van het woord *Geest* in beide de Oostersche talen. Zoowel in het Grieksch als in het Hebreëwsch betekend dat woord eigenlijk den *adem*, den *wind*. Wijlen onze Luther heeft zulks niet altijd in zijne overzetting in acht genomen, en wij kunnen ons derhalven ook niet altijd daar op verlaaten. Hij vertaalt aangaande den Zondvloed gheel regelmaatig: *God deed eenen wind*

M

wind

wind over de aarde doorgaan, en de waateren wierden stille (*). Maar omtrent de schepping brengt hij hetzelve woord over door *Geest*: daar het tog hieten moest *de wind Gods* (welke naar den acht dier taal eenen harden wind beteekend) *zweefde op de waateren* (**). De wind in de neus beduidt den adem, en Luther vertaalt regelmaatig, *wiens adem in zijn neus is* (***)�. Onder het spreeken gaat eene lucht uit onzen mond: *de wind des monds* beteekent derhalven een *woord*, een *bevel*. David, de Heerlijkheid Gods bezingende, zegt: *door het woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest zijns monds al hun heir*. De dichter verklaart zich zelven, daarbij voegende: *want Hij spreekt, en het is 'er, Hij gebiedt, en het staat 'er* (****). Paulus schrijft: *de Heere zal den ongerechtigen verdoen door het woord Zijner Almagt* (*****). Luther heeft zulks overgezet door *den geest zijns monds*.

Dit woord wordt vervolgens op onstoflijke weezens overgebracht, op God, — de Engelen en menschlijke zielen: en verkrijgt nu de beteekenis van eenen Geest. Christus zelve zegt: *God is een Geest* (*****). En David zegt: *Waar zoude ik heenen gaan voor Uwen Geest? En waar zoude ik heenen-*

vlie-

(*) Gen. VIII: 1.

(**) Gen. I: 2.

(***) Jef. II: 22.

(****) Ps. XXXIII: 6, 9.

(*****) 2 Thesf. II: 8.

(******) Joh. IV: 24.

vlieden voor *Uw aangezicht* (*). Van de Engelen vindt men deeze benoeming meenigvuldigmaal. Om maar één voorbeeld aan te halen, Paulus zegt: *zijn de Engelen niet alle dienstige geesten, die tot dienst uitgezonden worden, om der geenen wille, die de zaligheid beërvan zullen* (**)? Van de ziele zegt Salomon: *dat het stof wederom tot aarde keere, als het geweest is; en de geest wederom tot God keere, die hem gegeeven heeft* (***)�.

Dit woord, het welk eigenlijk adem en wind betekend, word niet alleen op redelijke weezens overgebracht, maar ook op derzelver eigenschappen, vermoogens en werkingen. Kaleb was geheel andersgezind, dan de andere verspiederden: dezen maakten het volk bevreesd en oproerig, Kaleb daarentegen sprak hetzelve moed in. Daarom wordt hem een andere geest, dat is te zeggen, een ander gevoelen toegeschreeven (****). Paulus spreekt van eenen dienstbaar en kinderlijken Geest: *gij hebt niet ontfangen den Geest der dienstbaarheid wederom tot vreeze: maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneeming tot kinderen, door welken wij roepen, Abba Vader!* Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn (*****). De Geest kan onmooglijk hier iets anders dan *het gevoelen* beduiden. De kristelijke Godsdienst

(*) Ps. cxxxix: 7.

(**) Ies. i: 14.

(***) Pred. xii: 7.

(****) Numer. xiv: 24.

(*****) Rom. viii: 15, 16.

dienst boezemt ons geene vreesagtige, maar kinderlijke gevoelens omtrent God, onzen Vader, in. En deeze kinderlijke gevoelens gheven aan onze ziel de beste blijken, dat wij kinderen Gods zijn. Het is Paulus geheel eigen, dat hij een verlicht verstand en een goed hart, *Geest*, en de zinlijke begeerten *Vleesch* noemt. „*Het vleesch begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het vleesch, en deeze staan tegen malkanderen, alzoo dat gij niet doet het geene gij wildet* (*).” De Geest van Christus is niets anders, dan het gevoelen van Christus: zoo iemand van het gevóelen van Christus niet is, die komt hem niet toe. En de Geest Gods beteekent het godlijke gevoelen: *gijlieden zijt niet in den vleesche, maar in den Geest, zoo anders de Geest Gods in u woont* (**). De Geest der waereld is niets anders dan de waereldsche gevoelens: *wij hebben niet ontvangen den geest der waereld, maar den Geest die uit God is: op dat wij zouden weeten de dingen, die ons van God geschenken zijn* (***)

De Geest des Heeren, de Geest Gods, beteekent dikwerf eene bijzondere kennis en bekwaamheid, welke God aan iemand tot zekere oogmerken verleent heeft. Toen de konstenaaren tot de vervaardiging van den Tabernakel besteld wierden, zeide God zelve tot Moses: *Ik hebbe met naame geroepen Bezaleël: Ik hebbe hem verfüld*

met

(*) Gal. v: 17.

(**) Rom. viii: 9.

(***) 1 Cor. ii: 12.

met de Geest Gods, met wijsheid, en met verstand, en met wetenschap, naamlijk in alle handwerk, om te bedenken vernuftigen arbeid: te werken in goud, en in zilver, en in koper. En in konstige steensnijding, om in te zetten enz. (*) God heeft hem ook in zijn hart gegeeven andere te onderwijzen, hem en Aholiab. Hij heeft ze vervuld met wijsheid des harte, te maaken alle werk eens werkmeesters, en des allerverstandigsten handwerkers, en des borduurders in hemelsblaauw en in purper, in scharlaaken, en in fijn linnen, en des weavers: maakende alle werk en bedenkende vernuftigen arbeid (**).

De Geest Gods beteekent dikwerf eenen van God bewerkten ijver. De Geest des Heeren kwam over Gideon, de Geest des Heeren kwam over Jephthah (***)� De Geest des Heeren is bij den Profeeten een bijzondere ijver en eene kracht Gods. En nu, de Heere HEERE, en Zijn Geest, heeft mij gezonden (****). De Geest des Heeren HEEREN is op mij, om dat de Heere mij gezalft heeft, om eene blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen: Hij heeft mij gezonden om te verbinden de gebrookene van harte, om den gevangen vrijheid uit te roepen, en den gebondenen opening der gevangenis (*****).

Alle

(*) Exod. xxxi: 2 — 5.

(**) Exod. xxxv: 34, 35.

(***) Richt. xi: 29. en xiv: 6.

(****) Jes. xlvi: 16.

(*****) Jes. lxi: 1.

Alle bijzondere werkingen en gaven Gods worden in het algemeen kennis, en de wonderdadige kracht, de Geest genoemd. Deeze benoeming was onzen Zaligmaaker geheel eigen. Hij zegt: *Die in mij gelooft, gelijkerwijze de schrift zegt, stroomen des leevenden waaters zullen uit zijnen buik vloeien. En dit zeide Hij van den Geest, welken ontvangen zouden*, gelijk de Euangelist daarbij voegt, *die in Hem gelooven. Want de Heilige Geest was 'er nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was* (*). De stroomen des leevenden waatters worden dus door Geest uitgelegd: en wel door eenen Geest die 'er nog niet was, en welken de geloovigen, eerst na de Hemelvaart van Jezus, zouden ontvangen. Deeze toezegging herhaalt de Zaligmaaker bij Zijne Hemelvaart zelve: *gij zult met den Heiligen Geest gedoopt worden, niet lange na deeze daagen* (**). Zij werdt op het Pinkster-feest vervuld, en wordt met dezelve uitdrukking verhaald: *Zij wierden alle vervuld met den Heiligen Geest, en begonnen te spreken met andere taalen, zoo als de Geest hun gaf uit te spreken* (***) De Heilige Geest, waarmede de Apostelen vervuld wierden, is, klaarblijklijk, de hun verleende wonderdaadige kracht. De Zaligmaaker bediende Zich ook reeds te voren van deeze uitdrukking, toen Hij Zijnen Discipelen de magt gaf, om de zonden te vergeeven. *Ontvangt den*

(*) Joh. viii: 38, 39.

(**) Hand. i: 5.

(***) Hand. ii: 4.

den Heiligen Geest. Zoo gij iemands zonden vergeeft, dien worden ze vergeeven: zoo gij iemands zonden houdt, dien zijn ze gehouden (*).

De Zaligmaaker zelve deed veele wonderwerken; de Farizeën schreeven deeze kracht' van wonderwerken te doen, aan den boozen geest toe. Onze Zaligmaaker noemt deeze godlooze beschuldiging eene lastering tegen den heiligen Geest (**). De Farizeën wisten niets van den heiligen Geest, als eene bijzondere Persoon der Godheid, ten minsten werdt hier daar van niet gesproken: Jezus, zeiden zij, werpt de duiven uit door Beëlzebul, den Oversten der duivelen. Zij lasterden niemand anders, dan Jezus en Deszelfs wonderdaadige kracht: deeze noemt Christus den heiligen Geest. Hij voegt daarbij, alle lasteringe zal vergeeven worden: dezelve kunnen uit onweetenhcid geschieden, en de mensch kan wederom tot betere gedagten koomen. Dog dat het niet alleen eéne moedwillige roekeloosheid ware, de zichtbare wonderwerken en de godlijke kracht, die ze verricht, te verwerpen, maar dat de mensch ook zich zelven daardoor van het sterkste middel der overtuiging beroofde: want, zoo iemand door de wonderwerken niet geroerd werdt, wat zou 'er dan nog tot deszelfs roering en overtuiging overschieten? Jezus, bij Zijne Hemelvaart, Zijne gezanten naar alle volken uitzendende, zegt tot hun: *gaat heenen onderwijst alle vol-*

(*) Job. xx: 22.

(**) Matth. XII: 22 — 32.

volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geests ().*

De volken, waaronder Jezus hen zondt, waren afgoden-dienaren. *Doopt dezelve in den naam des Vaders*, betekent wel niets anders, dan gij zult dezelve verpligten, den Vader, als den éénigen God, te eerbiedigen. *Doopt dezelve in den naam des Zoons*, kan niets anders beteekenen, dan beweegt hen den Zoon, voor den Messias te erkennen en aanteneemen. Maar wien verstaat de Zaligmaker door den heiligen Geest? daar de wondergaven der apostelen wel meer met deeze woorden worden uitgedrukt, zou het dan zoo onbezonnен gehandelt zijn, indien men ook hier dezelve door de woorden *heilige Geest* verstaan wilde? Het taalgebruik van Jezus is zoo: en de zin zoude zeer gepast zijn. De nieuwbekeerden moesten God, voor den éénigen God; Jezus, voor hunnen Zaligmaker; en de Apostelen, die hen onderwezen, voor godlijke gezanten erkennen. Zij moesten derhalven verpligt worden, de Leeringen en wonderwerken der Apostelen als godlijke te beschouwen en te eerbiedigen.

De Zaligmaker spreekt ook, in het XV en XVI Hoofdstuk van Johannes, van eenen *Geest der waarheid* en van eenen *Trooster*, volgens de vertaaling van Luther, of beter: van eenen *Bijstand*, welken Hij, na Zijne Hemelvaart, Zijnen Discipelen zoude zenden: men ziet ondertusschen uit,

(*) Matth. xxviii: 19.

uit alle omstandigheden, dat deeze Geest der waarheid, deeze bijstand niets anders zij, dan eene buitengemeene verlichting en de vermoogens, waarmede de Apostelen op het Pinkster-feest begaast wierden. Deeze Bijstand wordt wel als een persoon verbeeld, maar het is niets ongewoons, dat de gaven en eigenschappen zelve door een persoon verbeeld worden. Hoe persoonlijk wordt de Wijsheid door Salomon vertoond; zou men zich niet laaten wijs maaken, dat de Wijsheid een persoon zij (*)?

De Apostelen hebben den spreektrant van hunnen Leeraar behouden, en de boyennatuurlijke gaven Gods den heiligen Geest genoemd. Zij spreeken van eenen heiligen Geest, die op de geloovigen gevallen was, en welken de gelooviggen ontvangen hadden. Zeer merkwaardig is het verhaal van Lucas nöpens Samaria. *Als de Apostelen, die te Jeruzalem waren, hoorden, dat Samaria het woord Gads aangenomen hadde, zonden zij tot haar Petrus en Johannes. Dewelke afgekoomen zijnde, baden voor hun dat zij den Heiligen Geest ontvangen mogten. (Want hij was nog op niemand van hun gevallen, maar zij waren alleenlijk gedoopt in den naam des Heeren Jezus.) Toen leiden zij de handen op hun, en zij ontvingen den Heiligen Geest. En als Simon zag, dat door de oplegging van de handen der Apostelen de Heilige Geest gegeeven werdt, zoo boordt hij hun geld*

(*) Proverb, VIII: 9.

geld aan, zeggende: geeft ook mij deeze magt, op dat zoo wien ik de handen oplegge, hij den Heiligen Geest ontrage. Maar Petrus zeide tot hem, uw geld zij met u ten verderve, om dat gij gemeent hebt; dat de gave Gods door geld verkregen worde ().* Het geen in deeze veerzen viermaal de Heilige Geest genoemd wordt, verklaart Petrus met klaare en ronde woorden door eene gave Gods. *Als Petrus nog deeze woorden sprak, riel de Heilige Geest op alle, die het woord hoor-den. En de geloorigeren die uit de besnijdenisse waren, ontzettenden hun, dat de gave des Heiligen Geests ook op de Heidenen uitgestort wierdt (**).* Ook hier wordt de heilige Geest eene gave des Geests genoemd, eene gave van bovennatuurlijke wonderwerken.

Maar ééne Bewijsplaats koomt mij bedenklijk voor. *Daar is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelve Geest. En daar is verscheidenheid der bedieningen, en het is dezelve Heer. En daar is verscheidenheid der werkingen, doch het is dezelve God, die alles in allen werkt.* Daar wordt nog bijgevoegd: *deeze dingen alle werkt een en dezelve Geest, deelende eenen iegelyken in het bijzonder gelijkerwijs hij wil (***)*. Hier worden één God, één Heer, één Geest naast elkanderen gesteld. De Geest wordt van de gave der wonderwerken onderscheiden: daar de wonder-gaven als zijn

(*) Hand. VIII: 14—20.

(**) Hand. x: 44, 45.

(***) 1 Cor. XIII: 4—11.

zijn werk, en hij als de geever derzelven wordt aangemerkt; Hem wordt hier een eigen wille toeschreeven, en hij wordt volkoomen als een bijzonder persoon verbeelt. Zoude men dit ook niet door eene persoons verbeelding kunnen ophelderen? Dog wij kunnen deeze verborgenheden der Godheid niet doorzien: en ik ben te beschroomd, om hierin het minste te beslischen. Maar zoo de Geest een persoon is, dan is hij ook een godlijk persoon, welke godlijke magt en eigenschappen van God ontvangen heeft. Hij zoude, even als de Zoon, zijn aanwezen van den Vader hebben, en wij moesten Hem, als eenen godlijken Geest, die onze zaligheid bevordert, eerbiedigen. Het is wat bijzonders, dat hij nergens in de heilige schrift God genoemd, noch hem de eere der aanbidding wordt toegeschreeven.

Men haalt twee plaatsen uit de heilige schrift aan, waarin de heilige Geest God zoude genoemd zijn. Petrus zeide tot Ananias, *waarom heeft de Satan uw' harte vervuld, dat gij den Heiligen Geest liegen zoudt, — — Gij hebt den menschen niet geloogen, maar Gode* (*). Deeze overzetting is nog zeer twijffelagtig. In den grondtext staat, dat gij den heiligen Geest liegen, *casu accus:* dat is: deszelfs gevoelen voorwenden zoudt. Niet, (*casu dat.*) dat gij den heiligen Geest liegen zoudt. En gesteld, dat deeze vertaaling kon goedgekeurd worden, dan is de gevolgtrekking tog overdreeven.

De

(*) Hand. v: 3, 4.

De zin moet nogthans deeze volgende zijn: **gij** liegt eenen verlichten man, die den Geest Gods heeft, iets voor: maar **gij** liegt niet alleen **deezens** man, maar ook dien God, die hem met Zijnen Geest begaast en gemagtigt heeft. De andere plaats is **deeze**: *weet gij niet, dat gij Gods Tempel zijt, en de Geest Gods in u lieden woont* (*). Daar staan zekerlijk **deeze** twee stellingen geheel klaar in: de Kristenen zijn Gods Tempel, de Geest Gods woont in hun. Maar wat is de Geest Gods? Het kan het godlijk gevoelen zijn, het kan eene godlijke kracht zijn. Genoomen, dat het een godlijke Geest ware, dan volgt uit **deeze** stellingen tog niet, dat hij God genoemd worde. De Koning van Spanjen heeft een Paleis in Romen, waarin deszelfs Afgezant zijn verblijf houdt. Ik herinnere mij een geval, dat de wacht van den Paus, eenen misdadiger vervolgende, in dit Paleis wilde indringen. Maar **Zij** werdt terstond teruggehouden door de woorden: „hier is het Paleis van den Koning van Spanjen; hierin woont **zijn Afgezant.**” Is dan nu de Afgezant de Koning zelve? De geloovigen zijn met ziel en lichaam Gods eigendom. Zoowel de ziele als het lichaam kunnen een Tempel Gods genoemd worden, zonder dat de goede Geest, die in hun is, God zek ve zij.

Van de aanbidding des heiligen Geests vindt men niet het geringste spoor in de heilige Schriften: zelfs

(*) 1 Cor. iii: 16.

zelfs vindt men daarin, dat die geene, die hem wenscht te ontfangen, hemzelven om zijne bewerking niet moet aanroepen, maar veel meer den Vader bidden, dat Hij hem den heiligen Geest schenke. *Bidt, en u zal gegeeven worden,* zegt onze Zaligmaaker zelve: *Indien gij, die boos zijt, weet uwen kinderen goede gaven te geeven, hoe veel te meer zal de hemelsche Vader den Heiligen Geest geeven, den geenen, die Hem bidden* (*). David erkende zulks. *Schep mij een rein hart, O God,* bidt hij; *en vernieuw in het binneste van mij eenen vasten geest.* En verwerp mij niet van Uw aangezigt: *en neem uwen Heiligen Geest niet van mij.* Geef mij weder de vreugd uwes heils: *en de vrijmoedige geest ondersteune mij* (**). Men haalt wel zommige plaatsen aan, waaruit men met geweld de aanbidding van den heiligen Geest wil opmaaken: maar waarin niets minder, dan eene aanbidding van denzelven te vinden is: zoo laat men de zwakke zijde zijner zaak te veel blijken, door geene betere bewijzen voor den dag te brengen. Wij zullen dezezen slechts aanstippen. *Leert mij uw' welbehaagen doen, uwe goede Geest geleide mij in een effen land* (**). God is het, die hier aangebeden wordt, de goede Geest wordt van God onderscheiden en van God afgesmeekt. *De genade des Heeren Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geests, zij met*

(*) Luc. xi: 9, 13.

(**) Ps. li: 12—14.

(***) Ps. cxliii: 10.

met u allen (*). Hier is in het geheel geen gebed, het is een zegenwensch. Wanneer Christus tot Zijne Discipelen zegt: vrede zij met u. Bidt Hij dan den vrede aan? Ik ben bedugt, dat ik verstandigen Leczeren mishaagen zal, zoo ik nog eenen gewaanden bewijsgrond aanhaale. *Johannes den zeven gemeenten, die in Aziën zijn schrijvende*, zegt: *Genade zij u en vrede van hem, Die is, en Die was, en Die koomen zal: en van de zeven Geesten, die voor zynnen troon zijn, en van Jezus Christus* (**). Hier is weder een heilwensch; en hier wordt niet eens aan den heiligen Geest, als een derden persoon in de Godheid, gedacht. De zeven Geesten moogen zijn, wie ze willen, ze zijn tog nimmer een bewijs, dat de heilige Geest moet aangebeeden worden.

Een ieder ziet hoe zwak de gronden zijn, die men in de kristelijke Leerboeken aanhaalt, en hoeveel duisterheid, over het algemeen, 'er in de geheele Leeringe van den heiligen Geest plaats grijpe. Wij willen niet wijzer, noch geleerdeer zijn, dan God ons hebben wil. Hoe gemaklijk had het Hem gevallen, om meer licht in Zijn woord hierover te verspreiden, zoo Hij zulks voor onze gelukzaligheid noodig geoordeelt hadde!

Het schijnt, dat de geloovigten in het O. T. niets van een derden persoon geweeten hebben: en wij vinden in het N. T. Kristen, die Paulus zelve voor goede Kristen erkent, en die van den heiligen Geest nooit iets gehoord hadden (***) .

Pau-

(*) 2 Cor. XIII: 18.

(**) Openb. 1: 4.

(***) Hand. xix: 2.

Paulus vraagde hen: *hebt gij den Heiligen Geest ontvangen, als gij gelooft hebt?* Zij antwoorden hem: *wij hebben zelfs niet gehoort, of daar een Heilige Geest zijt.* Deeze Kristen waren van Johannes gedoopt, en hadden in Christus, naār wien Johannes hen wees, geloofd: Zij konden dus van de wonder-gaven des Geests niets weeten, om dat Johannes daarvan in zijne Lessen geen gewag gemaakt had. Een derde persoon der Godheid was hun ook niet bekend; Johannes had, zoo min als zijne voorgangeren in het profeetisch ampt, daarvan iets onderweezen: *wij hebben zeiden zijt, niet gehoort, of daar een Heilige Geest ware.* En nogthans waren zij rechtschaapene kristenen, welke kort daarna zelve met den heiligen Geest begnadigt wierden; zoo dat zij verscheide taalen spraken, en den geest van voorzegging hadden. Hoe klaar overtuigt ons dit voorbeeld, dat de kristelijke Godsdienst zonder alle kennis van den heiligen Geest zoude kunnen bestaan. Zijne werkingen vertoonen zich, door zijn woord, bij alle aandachtige toehoorderen, offchoon zij dezelve niet weeten te noemen. Zijne werkingen maaken den geenen rechtvaardig, heilig en zalig, die met een oprecht hart Hem gehoorzaam wordt.

Van een fedelijk weezen, van eenen denkenden Geest zonder stoflijk lighaam, kan ik mij gemaklijker en denkbeeld vormen, en het valt mij niet zwaar daaraan te gelooven. De geheele Schepping klimt als bij trappen op: een steen, eene plant, een dier, een mensch, die gelijk een dier een stoflijk lighaam heeft, maar ook tegelijk een denkende geest is! Zou 'er in de ladder der schepping niet nog eene hogere sporte zijn, een Geest, een denkende Geest zonder stoflijk lighaam? Daar blijft tog nog eene oneindige ruimte tuschen den Schepper en het schepsel. De heilige Schrift gewaagt van dit voornaamste en onzichtbare geschaapen weezen, en in onze duitsche overzetting wordt aan het zelve den naam van Engel gegeeven. Het veroorzaakt eenige verwarring in de uitlegging van de heilige Schrift, dat deeze onzichtbare Schepfelen geenen eigenlijken bijzonderen naam in den grondtext hebben: zoowel in het Hebrecuwsch als in het Grieksch hebben zij den algemeenen naam van eenen boodschapper; dien men ook van menschen kan verstaan. Onze goede Luther vertaalt dáár zomwijlen door Engel, waar van menschen gesproken wordt. De Pre-

di-

diker Sal. V: 5. zegt dus niet voor het aangezigt des Engels; om dat het zijn moest, voor het aangezigt des Priesters. Insgelyks Mal. II: 7. want hij is een Engel des Heeren der heirschaaren: moet hieten een Boodschapper. Mal. III: 1. ik zend mijnen Engel: moet zijn mijnen Boodschapper. 1 Cor. XI: 10. de vrouwe moet eene magt op het hoofd hebben, om der Engelen wille. In het Grieksche was dit woord, het welk Luther door magt vertaalt, een soort van hoofdsierzelen, die een weinig voor het aangezicht nederhingen: want de Grieksche sexe had, gelijk nu, verscheide soorten van opschik, die hunne verscheide naamen hadden; zoo als men hedendaags die *Carcassen*, *Coeurs*, *Dormeusen*, en met dergelijke ontelbare vreemde naamen meer benoemt. Welligt hadden de kristen-vrouwen in Corinthen, geen smaak in den opschik meer hebbende, het gewoonlijk hoofdsierzel afgelegd: Paulus gelast haar, hetzelve weder op te zetten, op dat zij niet, zoo ze met een onbedekt aangezigt in haare vergaderingen gezien wierden, van haare vijanden voor ligtvaardig zouden uitgekreten worden. De Engelen zijn derhalven in dit geval menschen, bespieders, die van de Heidenen in de vergaderingen der kristenen gezonden wierden, om, het geen daarin omging, te bespieden. Men kan zich derhalven op de uitdrukking *Engel* in de duitsche overzetting niet verlaaten, men moet op het verband letten: en dan zullen de omstandigheden dikwerf genoeg aantoonen, dat hogere onzichtbare Geesten moeten verstaan worden. Wij zouden gemak-

lijk veele bewijsplaatsen kunnen aanhaalen: maar wij zullen ons alleen op de aankondiging der Geboorte van Jezus (Luc. II: 8—15.) beroepen.

Dat hun getal groot zij, leert Jezus, als Hij spreekt van meer dan twaalf Legioenen Engelen, die Hem Zijn Vader bijzetten kon (*). Men kan ook hunne groote magt niet ontkennen, ofschoon ze ons even zoo onbegrijpelijk zij, als hunne lichaamlijke verschijning. De onbegrijpelijkheid van eene zaak is voor onweetenden alleen eene voldoende reden, om dezelve te loochenen. Ook hedendaags nog vallen 'er zomwijken in het uiterste gevaar, wonderbare reddingen der menschen voor, en ik kan niet zien, waarom wij de zulken den heiligen Engelen niet zouden toeschrijven, om dat wij die klaare toezegging van God hebben (**): *Hij zal zijne Engelen van u beveelen, dat ze u bewaaren in alle uwe weegen. Zij zullen u op de handen draagen, op dat gij uwen voet — — aan geenen steen stootet.*

Het is niet onmooglijk, dat 'er ook booze geesten zijn. Zoo groot het verstand der Engelen ook is, zoo is het tog bepaald, het kan dwaalen, en feilen. Ook Engelen hebben kunnen zondigen, en daardoor is de moogelijkheid der booze Engelen van zelve beweezen. Maar hoe met hunne weezenlijkhed? Voorzeker spreekt de Heilige Schrift van den satan en van duivelen, maar dee-

ze

(*) Matth. xxvi: 53.

(**) Pf. xci: 11, 12.

ze woorden zijn geene eigenlijke en bijzondere naamen der booze geesten. Satan hiet een tegenstreever, een vijand, en *Duivel*, naar het Grieksch, een lasteraar. Van het eerste woord bedient Jezus zich zelven tegen Petrus: *gaat weg agter mij Satana*, (tegenspreker) *gij zijt mij een aanstoot* (*). En Paulus zegt Eph. IV: 27: *geeft den Duivel geen plaats*, daar in het Grieksch het woord lasteraar staat. Zoo het Luther behaagt had, het zelve woord I Petr. V: 8. door lasteraar te vertaalen: dan zouden de oude uitleggeren niet over de nieuweren zuchten, wanneer de laatsten hier geenen boozen geest, maar eenen Nero en anderen eenen vervolger meenen te vinden. Het is bekend, hoe ontzaglijk Nero en andere Heidenen de kristenen lasterden, en men kan de woorden des Apostels zeer goed overzetten: *uw tegenpartij*, de lasteraar, *gaat om als een brieschen-de leeuw, zoekende wien hij zoude moogen verflinden*. En deezen zin kan door het volgende veers beweezen worden; want de Apostel laat hierop volgen: *weetende dat hetzelvē lijden, dezelve vervolgingen, aan uw' broederschap dat in de waereld is, volbragt wordt*. Hoe gemakelijk had hij in deze plaats, zoowel als in den Zendbrief aan de Ephesen, dit Grieksche woord door lasteraar kunnen vertaalen? Nogtans is het mijne meening niet, door mijne opheldering, de booze geesten geheel uit den Bijbel te bannen. 'Er worden in de daad

plaat-

(*) Matth. XVI: 23.

plaatsen gevonden, waarin het woord *duivel*, niet van menschen kan verstaan, maar van eenen boozzen geest moet uitgelegd worden. Jezus zegt tot de Jooden: *gij zijt uit den vader den duivel, en wilt de begeerten uwes vaders doen. Die was een menschen-moorder van den beginne, en is in de waarheid niet staande gebleeven — hij is een leugenaar, en de vader derzelve* (*). Maar of 'er veel of weinig booze geesten zijn, zulks laat zich uit de heilige schrift in het geheel niet oplosfen. Het is mij altijd zeer onaangenaam, wanneer Godgeleerden zich zelven zoo verre vergeeten, dat zij uit Marcus V: 9. de meenigte der booze Engelen willen bewijzen. Hier spreekt een raazend mensch, en gesteld, dat de duivel uit hem sprak: kan ik dan de woorden van eenen raazenden, of het gezegde van eenen boozzen geest tot eene bewijsplaats in onze leerboeken gebruiken? Ik hebbe ook geene genoegzaame gronden, om over hunne magt te oordeelen. Zij hebben zonder twijffel voor hunnen val aanzienlijke krachten bezeeten, welke hun God, na den val, ten minsten gedeeltelijk, gelaaten heeft. Maar dit is zeker, dat God hun, na hunnen val, geene nieuwe magt nog gezag gegeeven heeft. Gesteld, dat de slang, die Eva verleidt heeft, een boozzen geest geweest zij, verdient hij deshalven eene bijzondere vergelding? Verdient hij, een grooter zondaar dan de mensch zelve zijnde, daardoor eene magt over den

(*) Joh. VIII: 44.

den mensch? Hier staat mijn verstand stil. God bemint den mensch, Hij bemint hem zoo sterk, dat Hij Zijnen ééniggebooren Zoon voor hem gegeven heeft, op dat hij van de zonde af, en ter zaligheid gebragt zou worden. Hoe kan ik dan gelooven, dat God den Satan volkoomen magt over de menschen gegeven hebbe, op dat hij hen van de bekeering afhouden; en geduurig dieper in het verderf storten zoude? Is 'er ooit iets tegenstrijdig geweest, dan is het dit. Ik heb eenen Zoon, hij wordt door een losbandig mensch verleidt, ik wil hem weder tot de deugd terug brennen: en ik geef denzelven losbandigen mensch volkoomen magt en gezag, om de post van Leermeester bij mijnen zoon, dien hij reeds verleidt heeft, te bekleden!

Het is waar de Heilige Schrift schijnt den boeven geesten eene groote magt over de ziel en over het lichaam des menschen toe te schrijven: maar het is tog onmooglijk, dat zij zich zelven en haare duidlijke verzekeringen van de rechtvaardigheid Gods, van Zijne voorzorge en oneindige liefde voor de gelukzaligheid der menschen, zouden kunnen tegenspreken. Wij zullen ook, bij een nauwkeurig onderzoek der uitdrukkingen van de Schrift, vinden, dat het zinnebeeldige en met de begrippen, en den spreek-trant des toenmaalignen tijds, overeenstemmende uitdrukkingen zijn, die dat geene niet betekenen, wat zij in den eersten opslag schijnen te zeggen.

Wij vinden ongemeen veel bezetenen in de Euangeliën; maar wij vinden ook maanzieken: en zoo min als de Maan eenen invloed op die kranken hadde, zoo weinig invloed hadden ook de booze geesten. Volgens den spreektrant van dien tijd, noemde men zommige kranken maanzieken, andere bezetenen: vooral daar het toenmaalig bijgeloof zeer veel aan de booze geesten toeschreef. Zij hadden booze geesten, die stom waren, en wanneer de Zaligmaaker eenen spraakloozen de spraak wederhof, dan wierdt 'er gezegd: Hij dreef eenen duivel uit, die stom was. Dat krankzinnigheid en raazernij, voornaamlijk, den boozengeesten en derzelver beheersching toegeschreven worden, daarover moeten wij ons zoo veel te minder verwonderen; wijl dit bijgeloof ook onder de kristenen, zedert zoo veele eeuwen, heeft voordgeduurt, en nog, hedendaags, niet zonder grootmoete kan uitgeroeid worden.

De oplosing van het geval des krankzinnigen, bij Marcus (*) aangehaald, wordt van veelen voor onmooglijk gehouden, maar ik vindt daarin geen zwaarigheid. Wie geene gelegenheid gehad heeft, dergelijke ellenden te leeren kennen, die gaa in onze dolhuizen: hij zal 'er verbaazende gevallen ontmoeten. Het breeken van boeiën en ketenen, is niets ongehoords, en het kennen van Jezus was in 't geheel niets wonderbaars. Door het gansche Land wierdt van Jezus gesproken, en krankzin-

(*) Mark. v: 1—17.

zinnigen hebben uuren, waarin zij meer hooren en merken, dan men van hen wil gehoord en gemerkt hebben. Aan het gesnap van eenen krankzinnigen moet men zich in het geheel niet stooren. Wat zij zich inbeelden, het zij zoo gek als het wil, dat verhaalen zij u met de grootste verzekering. Ik, voor mij, vindt hierin geene omstandigheid, tot welker oplosing ik mij van de uitdrukking, *booze geest*, zoude moeten bedienen. Ik ben eens bij eenen krankzinnigen geweest, die waande, dat hij van eenen geest bezeten was, hij dacht dat de geest in hem sprak, en wel zoo hard sprak, dat hij hem duidelijk horen en verstaan kon; en hij wierdt kwaad op mij, dat ik denzelven ook niet hooren wilde. Op een anderen tijd beelde hij zich in, dat 'er een boom boven zijne knie uitwies, en wees mij met de hand, hoe dat hij geduurig aan grooter wierdt; en wilde mij niet gelooven toen ik hem betuigde, dat ik niets zag. De wezenlijke zwaarigheid, die hieromtrent plaats heeft, is, dat de Zaligmaker een wonder deed, het welk den armen Gadarenen een groot verlies veroorzaakte, maar deeze zwaarigheid blijft, al wilde ik ook een geheel Legioen van booze geesten aanneemen. De schade blijft altijd even groot voor deeze arme lieden: de booze geesten moogen in de zwijnen gevaren zijn, of de raaternij, welk laatste geen onmooglijk geval is. Het is bekend, dat al het vee, en dus ook de zwijnen, dol kunnen worden.

De waereld heeft aanlokselen genoeg, om ons arme stervelingen te verleiden: welk een ongeluk voor ons, indien ook nog booze geesten in onze zielen werken, en ons tot ondeugd verleiden konden! De Heilige Schrift schijnt zulks te zeggen, maar, God dank! het schijnt ook maar zoo. In het 2 B. Sam. XXIV: 1. hiet het: God had David aangepord, om het volk te tellen, en 1 Chron. XXII: 1. wordt deeze aaporing den Satan toegeschreeven. Toen de Boeken Samuëls geschreeven wierden, had men nog een zoo ruw begrip van het hoogste Weezen, dat men aan hetzelve schier alles, zoowel het goede als het kwaade, toeschreef. De Chaldeën hadden veel met de booz'en geesten op, en hielden dezelve voor de oorzaak van al het kwaad: en de opsteller der *Chroniken* heeft dit denkbeeld uit de Babylonische gevangenis megebragt. Dit is de eenigste oplossing deezer schijnstrijdigheid. Men ziet dat ijder schrijver de begrippen van zijnen tijd gevolgt hebbe, en dat de spreekwijze van *aenporren* en *ingeeven* niets meer wil zeggen, dan dat David op deeze ongelukkige gedachten gevallen zij. De Satan had Judas in het hart gegeeven, dat hij Jezus verraden zoude, (*) en de Satan had het hart van Anania vervult, dat hij aan Petrus leugens verhaalde (**). Deeze uitdrukkingen waren toen ter tijd in gebruik, en zeggen niets meer, dan dat Judas en Anania op die kwaade gedachten gekoomen waren.

Ik

(*) Joh. XIII: 27.

(**) Hand. V: 8.

Ik heb veel te veel eerbied voor de eigen woorden van Jezus, dan dat ik van hunnen eigenlijken zin zoude afwijken, en nogtans ben ik zomwijlen daartoe genoodzaakt. De mond der waarheid spreekt meenigmaal met gelijkenissen, en de sieraaden derzelven zijn van de gewoonten en de leerschende begrippen des toenmaligen tijds ontleend. De woorden van Jezus Matth. XII: 43 — 45. kunnen onmooglijk in eenen eigenlijken zin genoomen worden. Dorre en vogtige plaatsen zijn den boozen geesten immers onverschillig, en het keeren en het versieren van het huis zijn, blijkbaar, zinnebeeldige schilderijen. Petrus ontdekt dezelve en geeft ons de beste oplossing van dit geheele geheim (*): *want indien zij, na dat zij door de kennisse des Heeren en Zaligmaakers Jezus Christus, de besmettingen der waereld ontvonden zijn, en in dezelve wederom ingewikkeld zyn-de van dezelve overwonnen worden, zoo is hun het laatste erger geworden; dan het eerste.* Dewijl Petrus de laatste woorden van Christus zelf aanhaalt, zien wij, dat hij zich de te voren genoelde gezegden van Jezus te binnen gebragt hebbe. De onreine geest, deszelfs wandelen door de dorre plaats, zijn voorneemen om naar zijne vorige wooning weder te keeren, en zeven andere nog boozer geesten mede te neemen, zijn al te saamen maar versieringen van dit zinnebeeld. Al, wat men

(*) à Petr. II: 20.

men uit deeze rede leeren kan, bestaat in deeze stelling: wie tot het goede opgewekt wordt, en evenwel tot zijne vorige ongeregeldheden wederkeert, die word nog erger en ondeugender dan hij te voren was. Daar onze Zaligmaaker in deze gezegden, zich, klaarblijklijk, naar den spreektrant van dien tijd schikt, zou men dan niet Deszelfs woorden in de gelijkenis van den zaaiër ook zoo kunnen beschouwen? *Zoo komt de Satan terstond, en neemt het woord weg, het welk in hunne harten gezaaid was* (*). Zou dit wel meer zeggen, dan dit: de onachtsaame toehoorder vergeet terstond, wat hij gehoord heeft. Wat hielpen den toehoorder alle goede gedachten, zoo een booze geest de magt had, dezelve uit zijn hart te roeven?

De verzoeking van Christus (**), die den uitlegger zoo veel werk, en den ongeloovigen zoo veel stof tot spotten geeft, wordt op eenmaal gemaklijker en verstaanbaar, indien ik eenen menschlijken verzoeker aanneeme. Het zelve is, gelijk wij uit Lucas zien, in verscheide tijden voorgevallen. Kan een Joodsch Schriftgeleerde, die gelegenheid zocht, om den Zaligmaaker te lasteren, niet een lasteraar hieten? En kon Jezus hem niet zeggen: *gaat weg agter mij Satan?* daar Hij dezelve woorden tegen Petrus gebruikte (***) De schriftgeleerde vondt Jezus in de woestijne, andermaal

(*) Marc. iv. 15.

(**) Matth. iv.

(***) Matth. xvi: 23.

maal ging hij met Hem op de tinne des Tempels, de derde reis op eenen hoogen berg, waar een heerlijk uitzigt was. Alle swaarigheden zijn op éénmaal verdweenen. Men wordt met eene huivering bevangen, wanneer men zich inbeeldt, dat de Satan den hooggepreezen Zoon van God gegrepen, en van de eene plaats naar de andere, door de lucht, voordgesleept had; en wanneer men dit verdichtzel, bij de zesde Bede, den kinderen met affschuwlijke printen, op eene vreesverwekkende wijze, zoekt in te prenten.

Het is ons oogmerk niet, alle schriftuurplaatzen, waarin van de magt der booze geesten gesprooken wordt, te onderzoeken. Wij hebben alleen willen aantoonen, dat zij zulk eene opheldering kunnen dulden, die met de rechtvaardigheid en menschenliefde van God volkoomenlijk bestaan kan. God wil, dat alle mensen geholpen worden, en dat zij tot kennis der waarheid koomen. Hij geeft ons niet aan den moedwil van eenen boozzen geest over. Wij moeten maar voor ons zelven waakzaam zijn, dat ons eigen hart ons niet verleide: *want uit hetzelve koomen voort booze bedenkingen, doodflagen, overspeelen, hoererijen, dieverijen, valsche getuigenissen, lasteringen* (*). Wij moeten de verleiding tot het booze niet buiten ons zocken, maar in ons zelven. *Een ijeglijk, zegt Jacobus, word verzocht, als hij van zijne eigene begeerlijkhed afgetrokken en verlokt wordt. Daar na, de be-*

(*) Matth. xv: 19.

*begeerlijkhed ontvangen hebbende, baart zonde,
en de zonde voleindigt zijnde baart den dood (*).*

Het verwondert en bedroeft mij te gelijk, wan-neer ik de Leeraars' zoo sterk voor de magt des Satans hoore ijveren. Ik verwagte van hunne op-rechtheid, dat *zij* het wél meenen, en den zon-daar voor zorgloosheid willen bewaaren. Maar juist daardoor maaken *zij* den zondaar zorgloos, en te gelijk traag en werkloos in het behartigen *zijner* bekeering. *Zij* beletten hem, dat hij ooit tot de kennis van zijn bedorven hart koomen kan: en zoo God, door de toelaating van eene zwaare zonde, hem aan zich zelven ontdekken wil, dan wordt dit door dergelijke Leeraars verhindert. Mijn hart, denkt de zondaar, is zoo boos niet, de booze geest heeft alleen de schuld. Geef acht op uw hart, op de begeerlijkheden, die daarin ontstaan, leer uwe denkwijze kennen: dit is het waaken, dat Jezus ons inboezemt. Maar wat zou mij dit al te faamen helpen, indien een booze geest, naar zijn welbehaagen, mij met booze gedachten kon vervullen? Zoodraa de mensch tot het goede wordt opgewekt, dan moet hij zorgvuldig tegen de gewoone neigingen strijden, en ijve-
rig trachten het tegenovergestelde goede naartestree-ven. Hiertoe behoort oplettendheid op zich zel-ven, — het gebed, — het beezig houden van het verstand met godzalige overdenkingen, — eene uitge-koozen verkeering met vrome menschen, en vooral
eene

(*) Jacob. 1: 14, 15.

eene zorgvuldige vermijding der gelegenheden, welke de oude zondige neigingen weder wakker maken en versterken kunnen. Met welk eene blijdschap zouden wij van zondaaren goede mensen worden, en het Rijk van Christus zien aangroeijen! zoo dit den zondaaren duidelijk voorgehouden wierdt. Maar op zulk eene wijze moet de mensch niets doen. Doet hij kwaad, dan heeft het de vijand gedaan, — moet hij deugdzaam worden, dan zal God den vadsgen en luijen zondaar, die 'er niets toe doet, op den arm neemen, en hem uit den modderkuil zijner ongerechtigheden naar eene drooge verheeven plaats opvoeren. Dit kan ik zelve niet zonder innerlijke ziels-aandoening schrijven.

De sprookjes van tooverheksen, kwelduivelen en nagtspookken vinden in de Heilige Schrift geen de minsten steun. Het gelooven aan tooveraars en waarzeggers is veeleer daarin verboden. Paulus verklaart, dat valsche Leeraars koomen zouden, welke hun tot de leeringen der booze geesten begeeven, — de huwelijken verbieden en de onthouding van zekere spijzen gebieden zouden (*). Ik weet, in de daad, geene andere uitlegging hier op te vinden, dan het op zekere tijden verboden vleesch eeten bij de Roomschén, de verboden huwelijken der Priesteren, en de verdichtzelen van het verschijten der zielen, die over de pijnen van het vasevuur verbaasd gekermde,

en

(*) : Tim. IV: 1 — 3.

en daar door haare naastbestaanden tot kostbare zielmisen bewoogen hebben; en dus heeft Paulus de dwaalingen der Roomische Kerk duidelijk voorzegt.

De wijzen en tooveraars van Egijpten waren natuurkundigen en welligt een soort van onze gochelaaren. De tooveresfe te Endor was juist dat geen, wat onze wijze vrouwen zijn, die uit het kristal waarzeggen. Saul zag niets, en de vrouw kon hem wijsmaaken, wat zij wilde. Zij zelve kon de woorden Samuels voord brengen, zonder dat 'er een Samuël tegenwoordig was (*). Een soortgelijk bedrog heb ik zelve meer dan éénmaal gezien.

De flaavin, die eenen waarzeggenden geest had (**), was zoodanige als onze hedendaagsche Heidinnen zijn. Paulus bragt haar door de kracht Gods in eene zoodanige vreeze, dat haar het waarzeggen wel verging. Zij wierd misschien eene kristen, en liet haar voordaan niet meer tot bedrog verleiden. Op dergelijke wijzen werdt, volgends de begrippen en den spreektrant van dien tijd, de waarzeggende geest uitgedreeven.

(*) 1 Sam. xxviii.

(**) Hand. xvi.

G E B E D.

De ongeloovigen behoeven ons niet te onderrichten, dat God onze nooden kent, en dat het geheel vruchtloos zij, dat wij Hem, door middel van het gebed, van onzen nooddrust kennis geven: Kristen en kennen God en Zijne Alweeteneheid beter dan deeze, en hebben van Christus zelve dit onderwijs ontvangen: „uw hemelsche „Vader weet, dat gij alle deeze dingen be- „hoeft.” Waartoe dient dan het Gebed?

Verstandige ouderen gewennen hunne kinderen, om het geene, dat zij noodig hebben, door bidden te verkrijgen, en insgelijks voor het genooten goed te danken. Zij zien de behoeften hunner kinderen zeer wél in, zij zijn ook van zelve genegen dezelfen te vervullen en het danken hunner kinderen brengt hun geene voordeelen te wege: maar zij achten het noodig, hunnen kinderen heilzaame denkbeelden te geven en geheel diep in het hart te drukken. Kinderen moeten weeten en overweegen, dat zij veel behoeven, — dat zij zich zelven niets geeven kunnen, — dat zij geduurig de liefde hunner ouderen noodig hebben, — en dat zij alles aan de liefde van braave ouderen verschuldigd zijn. Dit gevoel van hun eigen onvermoo-

gen

gen en van de trouwe liefde hunner ouderen moet wederliefde, vertrouwen, gewillige en blijmoedige gehoorzaamheid jegens de ouders verwekken. Even het zelve is ook het wijze oogmerk van den Vader in den Hemel, terwijl Hij Zijnen kinderen op aarde toeroeft: *roept mij aan in den dag der be-naauwdheid: Ik zal 'er u uit helpen, en gij zult mij eeran:* Ps. L: 15.

Wij leeven; maar wij zijn geen oogenblik van ons leeven verzekerd: — zeer veel hebben wij tot ons onderhoud nodig, en nogthans kunnen wij ons zelven niet het minste geven. Hoe noodzaaklijk is het, deeze gedachte bij den ligtvaardigsten mensch leevendig te maaken; en wat kan hiertoe werkzaamer zijn dan de oeffening van het Gebed, waarin ik mij God als de bronader van al het goede vertegenwoordige en Denzelven eerbiedige!

Het gevaarlijkst ongeluk voor den mensch is, de Godverzaaking: de dwaazen zeggen in hun hart, daar is geen God. Zulke dwaazen vinden wij bij duizenden in de waereld. Duijnd voorwerpen bekooren onze zinnen; — onze vermaaken, onze verrigtingen zelve houden geheel ons hart bezig; — de gedachten worden geheel naar het aardsche getrokken; — en men vergeet God. God den menschen onder het oog te brengen, en bestendig voor oogen te houden, is het eenigste middel der waare godzaligheid; en hiertoe is niets beter, dan de oeffening van het Gebed. Wan-

neer

neer ik voor God mijne knieën buige , mijne handen en oogen tot Hem om hoog heffe , dan is het , als of God mij geheel nabij was. Mijne ziele wordt Hem gewaar , zij gevoelt Zijne Grootheid , Zijne Vaderliefde. Wanneer ik diep vernederd , Hem mijne feilen bekenne , of Hem mijn lijden voordraage , dan is het mij , als of ik gewaar wierdt , dat God zelve mij van Zijne ontferming verzekerd.

Ons leeven moet weezenlijk verkwikking en waare hartsterking hebben , en daar is geene zekerer en krachtiger dan het Gebed. God is de bronader aller zaligheden , dit worden wij onder het bidden gewaar. Hoe meer wij onder het bidden tot God , als 't ware , doordringen , zoo veel te meer gevoelen wij zalige gerustheid en een zielsvermaak , dat niet met woorden uittedrukken is : onze ziele rukt zich geheel van de aarde los , en wordt met hemelsche gevoelens vervuld. Dan vloeien wel traanen , doch geen traanen van weemoedigheid , maar van blijdschap en teerhartigheid. De Kristen gaat wederom aan zijne bezigheden , hij gaat wederom onder de menschen ; maar hij neemt den sterken indruk van God mede. Gestadig blijft hem God nabij , gestadig blijft Hij hem voor oogen : de Kristen wandelt met God , en is godvruchtig. God heeft , zowel in alle Zijne wijze beschikkingen , als in Zijn bevel ; dat wij Hem moeten aanroepen , niet Zijn eigen , maar ons voordeel tot Zijn doel. Het gebed moet ons den heilzaamsten indruk van onze volkoomene afhang-

O

lijk-

lijkhed van Hem geeven, en moet onze zaligste verkwikking en blijmoedigheid, onder de moeilijkheden van dit leeven zijn.

Wanneer gij bidt, gaat in uwe binnenkamer, en uwe deuren gesloten hebbende, bidt uwen Vader, die in het verborgen is, en uw' Vader, die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden (*). Voorzeker is de verkeering met God in onze binnenkamer, of in eene eenzaame plaats het zekerst en het vertrouwlijkst: geen verraader bespiedt de woorden van een eenvoudig kind, dat geheel zijn hart voor zijnen Vader uitschudt, — geen spotter bespot zijne traanen. — God, die in het verborgen ziet, ziet en telt dezelve, en verhoort hunne sineekingen. Maar wat zegt dit: God zal het u in het openbaar vergelden? Een kristen bidt voornaamlijker om verlichting van zijn verstand, en om krachten, om den wille Gods te vervullen. God verhoort hem; een ijder, die op hem let, ziet zijnen wasdom in de kennis, zijne overwinning der begeerlijkheden en hoe rijk hij wordt in goede werken. Zijn Gebed was verborgen, maar de belooning van het Gebed is openbaar. Ijverige bidders, zullen ook, in hunne tijdelijke omstandigheden, meenige zichtbare bewijzen van verhooring gevonden hebben, die hun geloof ongemeen versterkten. Mij zelven zijn sommige daarvan tot mijne bewondering gebleeken.

Een

(*) Matth. vi: 6.

Een vroom kind bidt zijnen liefderijken vader om een scherp mes, dog de vader ziet het gevaar en geeft hem hetzelve niet. Op dezelve wijze handelt God. Wij beschouwen iets als een bijzonder geluk voor ons en onze kinderen, wij bidden nedrig en aanhouwend daarom. De beste Vader kan in dit geval geen gehoor geeven, het zoude tegen Zijne wijsheid en liefde zijn. De onbepaalde toezegging van Christus Joh. XVI: 23. heeft maar betrekking op Zijne gevollmachtigden. *Voorwaar, voorwaar ik zegge u, al wat gij den Vader zult bidden in mijnen naam*, dat is, als mijne boodschapperen tot een gezegend bestier van uwe bediening. Het is eene dwaaling van veele Predikanten, dat zij de toezeggingen, die alleenlijk den Apostelen raaken, op alle kristenen toepassen. Op die manier zou de Zaligmaaker onwaarheid gesproken hebben, wanneer de arme mensch meer van Hem verwagt; dan Jezus werkelijk toegezegd heeft. Ik vindt dit gebrek, over het algemeen, bij veele uitleggeren: zij maaken bijzondere stellingen der Heilige Schrift tot algemene, die hoewel zij op zich zelve waar zijn, egter in zekere omstandigheden onwaar worden; zoodra zij als algemene moeten aangenomen worden. De oprechte kristen wordt dus in verlegenheid gebragt, en de spotter krijgt nieuwe stof om met de Heilige Schrift den draak te steeken. Wanneer zullen wij dog eens beginnen, de heilige Schrift in haar verband te lezen, en op het oogmerk des sprekers en op alle omstandigheden naauwkeurig acht te geeven?

En evenwel bidt een vroom kristen nooit vruchteloos: zulks behoort mede onder de verheeven eigenschappen van den groten God. *Gij hoort het gebed*, zegt David, *tot u zal alle vleesch koomen* (*). Zoo God niet geeft, wat Zijne kinderen bidden, dan geeft Hij hun iets beters; dit heeft een Heiden reeds toegestemd, en zouden kristenen daaraan twijffelen?

*Permitte ipfis expendere numinibus. quid
Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.*

*Nam pro jucundis aptissima quaeque dabunt dii:
Carior est illis homo, quam sibi* (*).

JUVEN. SAT. X: 342.

Christus verbiedt het bidden in de Godshuizen en aan de hoeken van de straaten; en wanneer Hij thans leerde, zou Hij het zelve gebieden. Zoo sterk veranderen meenigmaal de omstandigheden! De Farizeën zochten den naam van heilige bij de menschen, en trachtten denzelven, door hunne godsdienstige gebaarden, onder het Gebed, in openbaare plaatsen te behouden. Dit was eene huichelaarij, daar God eenen afkeer van had. Maar hedendaags schaamt men zich over het Gebed en over eene aandachtige zucht. Nu bijna vijf-

(*) PI. LXIII: 5.

(**) *Gij moet aan het Godlijk bestebik zelvs overlaaten, wat ons voeglijk, en voor ons belang dienstig is. Want de Goden zullen ons bes beilzaamste tot onze getukzaaligheid schenken: Zij beminnen den mensch meer, dan bij zich zelven bemint.*

VER T.

vijftig Jaaren geleden, toen ik in het Hertogdom Gotha was, zag ik, met veel aandoening, de vorstelike personen en hunnen Hoffstoet met de geheele gemeente het Kerk-gebed (*), zeer aandachtig, al knielende, verrigten. Ik weet niet, of deeze godsdienstigheid, die uit eenen vroomen ijver ontstaat, nog in die Landen heerscht: maar zoo veel weete ik, dat op veele andere plaatsen het Kerk-gebed van den Pedikant ter loops voorgelezen wordt, en dat de toehoorderen hetzelve zonder eenige blijken van waare godsdienstigheid aanhooren, als of 'er iets, dat hen niet raakte, voorgelezen werdt. Wij kunnen nimmer te neerdrig verschijnen, wanneer wij, die niets dan stof en asch zijn, den Troon der Godheid naderen.

Ik kenne de dwaalingen der Roomschēn; ik heb onder hen geleefd, en beklaage de flegte leiding van zommige blinde leidslieden, en evenwel beschaamen zij ons door hunne aandacht. Meer dan eenmaal heb ik mans- en vrouws-persoonēn vóór de, op openlijke plaatsen, opgerechte kruisen, op de knieën, zien liggen; de handen hemelwaarts uitbreidende, en oogen vol traanen met een zeer verlangend hart naar den Hemel wendende. Wij moeten ons niet verbeelden, dat ze allen het hout aanbidden; neen! daar zijn ook verstandigen onder hen,

(*) In Duitschland bebben de Protestantēn Formulier-gebeden, die, vóór en na de predikaatsie, der gemeente voorgelezen worden. Deese zijn doorgaands van denzelven inhoud, en worden KERKGEBEDEN genoemd.

hen, die voor het kruis hun hart en oog tot den Zaligmaaker in den Hemel keeren. Ik zelf heb hen daar over onderhouden. Zij hebben op openlijke plaatsen in de stad, op 's Heeren wegen, voor de poorten, kruisen en beelden van heiligen staan. In het voorbijgaan zuchten zij: Jezus zijt mij genadig! heilige Maria, mogt ik zoo vroom, God zoo aangenaam zijn, gelijk gij waart!

Ik stemme gewillig toe, — dat onder tien van den gemeenen man naauwlijks één is, die zoo schoon, zoo verstandig denkt; de meesten zeggen bij zich zelven: heilige moeder Gods bid voor mij, en zijt mij genadig. Dog dit bijgeloof hangt niet van het beeld, maar van het verkeerd onderwijs hunner leeraaren af. Wij zullen die beelden daarlaaten staan, en 'er zullen van tijd tot tijd ook onder de Roomschcn meer opgeklaarde leeraaren gevonden worden, die het volk het recht gebruik der beelden zullen leeren. De beelden zijn tog nooit van God verboden, alleen wilde de onzichtbare God niet dat Hij Zelve, onder de gedachte van een mensch of van een dier, zou aangebeeden worden. In het Allerheiligste zelve heeft God geboden beelden te zetten: want wat waren de Cherubim bij de Arke des verbonds anders dan gouden beelden (*). Wij zijn ook liefhebbers van beelden en standbeelden: wij versieren zelf onze zaalen met de schoonste schilderijen uit de zeer onkuifche leer der Heidensche Goden. Wij zet-

(*) Exod. xxv: 18, 20.

zetten in onze tuinen en op buitenplaatsen, de van kostbaar beeldhouwwerk gemaakte stand-beelden van Venus met haaren Cupido, van Jupiter enz. Het schijnt, als of wij bekommert waren, dat onze jonge lieden de prikkeling der wellust niet vroeg genoeg gevoelen mogten. Wij leggen 'er ons op toe, om hen door het aanschouwen van onzedige beelden, op hunne wandelingen, met dartele gedachten bezig te houden. Waarom hebben wij een afkeer van een staand kruis, van een standbeeld, dat eenen opgewekten of ten Hemel vaarenden Zaligmaker verbeeldt, welke ons Zijne weldaaden herinneren en 'ecne stille zucht in ons zouden kunnen verwekken? Waarom verfoeiën wij de gedenkzuilen van deugdzaame persoonen, — van eene Maria, van eene Maria Magdalena, van eenen Johannes enz. die eenc goede gedachte van navolging en van de verheerlijking Gods in ons kunnen verwekken? Of verbeeldt men zich, dat vermaak en godzalige gedachten niet met elkanderen kunnen gepaard gaan. Een slegt begrip voorwaar van den Godsdienst, en, dat meer is, een valsche denkbeeld van het waare vermaak eener nog niet ontaarde ziele.

Men rigt voor dappere en gelukkige Helden eerzuilen op en dit is zekerlijk veel verstandiger ghandeld. Het aanzien, de beschouwing van eenen Held, kan jongen krijgslieden trouw, moed en dapperheid inboezemen: en deze zijn de deugden, hunnen staat eigen. Maar zijn het de voorspoedige krijgshelden alléén, of zijn zij het voor-

naamlijk, die de volken gelukkig maaken? Wie de deugd onderwijst, de goede orde invoert, de volken beschaft, het juk van het wreede bijgeloof verbreekt, heeft, voorzeker, meer verdiensten voor het menschlijk geslacht, dan de veroveraars der steden, en de overwinnaars in bloedige veldschaagen. Zoo 'er iemand uit de nieuwere waereld eerzuilen verdienste, dan zouden het een Luther, een Calvinus, en een Zwinglius moeten zijn. Niet alleen de Protestantten, maar zelfs de Room-schen, zijn hun den grootsten eerbied schuldig. De Keizer, de Koningen, de Vorsten zouden niet zijn, 't geen zij thans zijn, zoo 'er geen Luther geweest ware. Ik herinnere mij geen sterveling, die zoo groote verdiensten bij Hoogen en Laagen, bij Troonen der Regenten en bij de hutten van den Landman heeft, dan hij. Hij is het, die de met voeten vertreeden Majestet weder verhoogd, die de rechten der Vorsten gevestigd, en aan het geheele menschelyk geslacht de rechten der menschheid weder geschenken heeft. In alle Hoofdsteden der Vorsten, midden op de pleinen, behoorde deeze Munnik met den Bijbel in de hand, in het prachtigste marmer uitgehouwen, te staan: en ik, indien ik voorbij ging, zou mijnen hoed afneemen, God voor de vrijheid van conscientie danken; en Hem bidden, dat Hij mij voor derzelver misbruik wilde bewaaren. Kortom, het gebed is de ziele van het Kristendom, en de verkeering met God, is de geheele sterke en het waare leeuen van het zel.

zelve. Overal vallen ons voorwerpen in de oogen, die ons verstrooien en verwilderen. Indien de kris-telijke Kerke eene maatschappij is, en dus verpligt om haare leden, door eene waare eerbiediging van God, gelukkig te maaken, mag zij dan de aanlokselēn der wellust en de gelegenheid daartoe, vermeenig-vuldigen? Behoorde zij niet veelmeer op voor-werpen te denken, die onze oogen vermaakten, en tegelijk onze zielen tot God, tot godzalige gedachten, en tot het gebed opleidden.

Ik ontwaak' met een helder gemoed uit eenen zoeten slaap, ik gevoel' mij zeer wél, en de aangenaame stilte rondom mij is mij een waarborg, dat alle de mijnen wél vaaren, en dat geen on-geval mijne wooning genaderd is. Welke gedachte, welk gevoel is in zulk een oogenblik den verstan-digen natuurlijker, dan de dankbaarheid jegens den grooten God, Zijnen Behouder en Bescher-mer. Ik hoore den schameLEN arbeider zijn morgen-gebed leezen, en eenen lofzang zingen. Maar die, welken God iets meer gegeven, welken Hij verhoogt heeft, wat doet die? Ja, daar zijn 'er on-der de grooten en rijken ook nog, die God cerbie-digen; maar veele zijn te hovaardig, dan dat zij doen zouden, wat de arme doet; zij schaamen zich te bidden. De Jood op reis, wegens het weer genoodzaakt zijnde in de kamer te blijven, verrigt ook daar, vóór de oogen van alle de aan-weezigen, zijn morgengebed met veele plegtig-he-den, en ik zie niet, waarom hij zou uitgelagchen worden. Godsdienstige handelingen hebben ook

bij hen, die ze niet waarneemen, iets verwaardigs. Een Room sche, zoodra hij uit de herberg, of met zijn wagen uit het Dorp komt, haalt zijn klein getij-boek uit den zak, en de baas en de knecht zingen met veel aandacht morgen- en ook stichtelijke liederen. Op deze wijze heb ik, met Room schen reizende, geheele gezelschappen van tien en meer wagens, op het veld, onderling God hooren prijzen, en aanbidden, en ik heb mede gezongen, en mij bij den Room schen liefde verworven. Zij schuwen ons, om dat zij ons voor verachters van de deugd en van het gebed houden. Maar de Protestant! — ik geloove, dat meenig een, eer dat hij opstaat, in stile zijn hart tot God verheft; doch intuschen doen ook vele zulks niet: en het gaat bij anderen eveneens, als of men alle blijken van Godsdienstigheid zeer zorgvuldig wilde verbergen, — als of het niet welvoeglijk ware, zynnen weldoener te eerbiedigen! Eene gelijke omzichtigheid neemt men, helaas! ook bij het gaan slapen in acht. Met vermaak, ben ik, des avonds, onder een schoonen starren-hemel, langs de straten gegaan, en met vermaak heb ik in alle huizen van den vroomen boer en arbeider hooren leezen en zingen: maar bij die geenen, welken God meer weldaaden beweezen heeft, bemerk' ik desgelijken niet. Men eet, men drinkt, men speelt, men gaat naar bed, en zelden hoort men de stem van eenen lofzang. Met schaamte heb ik bemerkt, dat zelfs Godsdienstigen, die, alleen zijnde, in een onderling gebed met de huren

nen God danken, en zich in Zijne bescherming beveelen, wanneer ze slechts bezoek hebben, zulks nalaaten. Zou ik mij voor mijnen vrienden schamen, God te eerbiedigen: zou ik Hem niet veel eer, na eenen zoo aangenaam doorgebragten avond, dubbeld prijzen?

In mijne jeugd heb ik, noch in geringe noch in voornaame Logementen en Ordinarissen, iemand zonder bidden zich aan taafel zien zetten. Hedendaags raakt het gebed over taafel uit de mode, en veelen, die zonderling schrander willen zijn, vallen, gelijk een zeker soort van dieren, aan de taafel. In de daad het is een zeer groote weldaad, dat ons God onze spijze geeft, en Hij verdient zeker wel deswegens geprezen te worden. Indien het God behaagde, deeze verzadigde lieden in zulke omstandigheden te brengen, dat zij honigerig en dorstig om een stuk brood moesten rond gaan; hunne hovaardigheid zoude welhaast vallen, en zij zouden leeren bidden. Van die geenen, welken God, naar het tijdelijke, de meeste weldaden schenkt, wordt Hij doorgaans het minst erkend en aangeheeden!

OPEN

O P E N B A A R E

G O D S D I E N S T.

De Godsdienst is eigenlijk iets innerlijks en heeft zijn verblijfplaats in het hart van den mensch: het is egter onmooglijk, dat hij zich niet uiterlijk vertoonen en ijderen opmerkzaamen, in het oog loopen zoude. De eerbiedigheid voor God, — de zekere hoop der eeuwigheid werkt de edelste handelingen: en deeze kunnen en moeten aan de oogen der waereld niet onttrokken worden. Slegs zekere omstandigheden kunnen maaken, dat de omzichtigheid gebiedt, onze goede handelingen geheim te houden. Anders zijn niet alleen de goede werken op zich zelve, maar ook het openbaar worden van dezelve gelukzaligheid voor de waereld. Goede voorbeelden beschaamen den ongelovigen, en moedigen den oprechten aan. Christus Zelve zegt: *laat uw' licht schijnen voor de men-schen, dat zij uwe goede werken moogen zien, en uw'en Vader, die in de hemelen is, verheerlijken* (*). Buitendien heeft de Godsdienst, in zijn begin- en tot zijne voortzetting, uitwendige toebereidin-

gen

(*) Matth. v: 16.

gen noodig. Deszelfs geheele grond bestaat in eenne overtuigende kennis van God, en om deeze te verkrijgen, wordt onderwijs en oeffening van het verstand vereischt. Het blijft tog altijd 't geen Paulus zegt: *die den naam des Heeren zal aanroepen zal zalig worden. Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in welken zij niet gelooft hebben? En hoe zullen zij in Hem geloooven, van welken zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij hooren zonder die hun predikt* (*). De onweetende moeten onderwezen worden, en de onderweezenen hebben wegens de veele verstrooijingen geduurig aanmoedigingen noodig. Van hier de stigting van schoolen en kerken. Ik denke niet, dat iemand de onweetenheid zoo sterk zal voorstaan, dat hij het onderwijs der jeugd zal verwerpen: maar ook onze kerken zijn tot bevestiging en behoudenis van den Godsdienst noodzaaklijk. De kennis onzer jeugd, die de schoolen verlaat en dikwerf verlaaten moet, is meer dan gebreklijk. Hun verstand moet door de zoogenaamde kinderleeren, (**) die met de het school ontwasfen jongelingen, des zondags in de kerk, gehouden worden; en door den vòòrdragt der heilzaamste waarheden, in de preedikaatsiën, nog meer opgeklaard en hun hart gebeterd worden. Ook zelfs bij volwasenen heerscht meenigmaal eene botte onweetenheid: en
in-

(*) Rom. x: 13, 14.

(**) In Duitschland wordt de onderwijzing der jeugd in den Godsdienst, de *Kinderleer*, en bij ons, gelijk bekend is, *Katechizatie* genoemd.

indien zij ook eene middelmaatige kennis bezitten, dan blijft het nog altijd noodzaaklijk, dat zij tot de voordzetting hunner kennis op nieuw opgewekt en aangemoedigt worden. Wanneer een aantal godvruchtigen in eene maatschappij bij één woonen, dan is het geheel natuurlijk, dat zij dien God, die hunne gemeenschappelijke toeverlaat en troost is, ook gemeenschappelijk prijzen en aanroepen. En op zoodanig eene wijze ontstaat de openbare Godsdienst onder de Kristen.

Wij zullen ons met het woord *Godsdienst* niet ophouden. Wij weeten, zonder de onderregting van nuteloze taalzifteren, die, wanneer ze anders niets bondigs weeten te zeggen, zich met de woordenklanken ophouden, zeer wél, dat de Godsdienst niet gelijk staat met dien, welken de onderdaanen hunnen Heeren bewijzen. De in Zich Zelven zaligste God heeft noch voordeel van onzen eerbied, noch schade, zoo wij Hem verachten: al het voordeel der godvruchtigen daalt op de godvruchtigen zelve weer neder. Hoe aandachtiger en vlijtiger dat zij de openbare Godsdiensten bijwoonen, des te wijzer, des te deugdzaamer, des te gelukkiger worden zij. Wij noemen egter ook dit eenen dienst, wanneer wij iemands oogmerken bevorderen. Het groote oogmerk van God met ons menschen is onbetwistbaar, dat wij Hem zullen kennen, — het goede van het kwaade onderscheiden, — rechtmaatig handelen — en, tijdelijk en eeuwig, gelukkig worden. Bijaldien dit oogmerk van God door het onderwijs, de opwekking

king en het gebed bevorderd wordt, dan kunnen wij, zelfs naar den gewoonen spreektrant, onze openbare bijeenkomsten, met recht, eenen Gods-dienst noemen. Dog aan het woord zelve ligt mij niets gelegen; laat men maar de zaak zelve, om zijner eigen zaligheids wille, waarnemen, en ze dan eene openbare Gods - eerbiediging noemen.

Indien onderwijs in de kennis, en de opwekkingen tot de deugd in openbare voorstellen zullen gegeeven worden, dan moeten mannen daartoe aangesteld worden, die den Godsdienst verstaan, en bekwaam zijn, om denzelven, duidlijk en bondig, voor te draagen. De overzettingen der Heilige Schrift zijn tot stichting van den gemeenen kristen voldoende: maar de Leeraars moeten de grond-talen verstaan, om over den eigenlijken zin der Heilige Boeken te oordeelen. Een kristen kan aan het wankelen raaken, en ongeloovigen, die onder hen woonen, kunnen schijnbaar tegenwerpingen tegen de Heiligste waarheden voor den dag brengen: derhalven moet de Leeraar niet alleen een eerlijk man en een rechtschaapen kristen, maar ook een geleerd man zijn. Hij moet niet alleen zijne toehoorderen in het openbaar onderwijzen, maar ook, naar vereisch der omstandigheden, de doolenden te recht brengen, de ongeregdelen vermaanen, de bekommernden troosten. Daar hij mede voor de opvoeding der jeugd bijzonder zorg moet draagen, zoo is zijn plicht, voornaamelijk, de belangen der arme verlaaten weezen te behartigen. Daar de werkdaadige lief-

de

de jegens noodlijdenden, — het voeden der hongerigen, — het kleeden der naakten — eene hoofdzaak van onzen Heiligsten Godsdiest is: zoo moet hij dezelve niet alleen leeren, maar ook door liefderijke voorstellingen bewerken. Hij is het ook, die zulks het gevoeglijkst kan in het werk stellen, dewijl hij kranken, ouden en zwakken bezoekt, en derzelver nood hem niet onbekend is. Op dusdanig eene wijze is de Leeraar ook de Vader zijner gemeente.

Het spreekt van zelve, dat zulk een man van zijne gemeente op eene welvoeglijke wijze moet onderhouden worden. Hij leeft niet voor zich zelven, maar voor zijne toehoorderen, die hem, zijnen raad volgende, hun welweezen, hunne gerustheid, en hunne verzorging in den uitersten nood verschuldigd zijn. Men heeft hem ten platten lande inkoomsten van landerijen, van thienden, en graan-pagtingen aangewezen. En hierin hebben onze voorouderen zeer wijselijk gehandeld. Rijzen de prijzen, en moet de Leeraar meer uitgeeven, dan rijzen ook zijne inkoomsten. Die den landbouw en de thienden der Predikanten laaken, weeten niet wat zij doen. Men kan immers het land door anderen laten bebouwen? De wijste God zelve stelde de inkoomsten der Geestelijkheid, in het oude Testament, op de voordbrengzelen der natuur. Op een zekeren tijd vraagde een spotter: waar in den Bijbel van de schuuren der Priesteren

ge-

(*) Mal. iii: 10.

geschreeven stond? Het is waar, de Apostelen hadden 'er geene. Waar zij kwaamen, wierden zij onderhouden. Maar God zegt nogthans: *brengt alle de thienden in den schathuize*; (*) en de koren-huizen Gods waren geene andere dan de schuuren der Priesteren.

Moeten de Leeraars openbaare voorstellingen doen, en moeten de kristenen ook, te saamen vereenigd, hunnen God en Zaligmaaker aanbidden; dan moet 'er eenen zekeren tijd vast gesteld zijn, waarop men bijéénvergadert. God zelve heeft, bij de Schepping, den zevenden dag der weeke daartoe geheiligt. De menschen vérmeenigvuldigden zich welhaast en hadden, zoowel als wij, de onderwijzing en de opwekking ter deugd noodig: en de zevende dag was daartoe de geschikste, om dat dezelve, na het voleinden der Schepping, de eerste was. De mensch zelve is een geschaapen wezen, en al wat hij behoeft — zijn schepselen Gods: dus hangt hij geheel van God af, hij moet Hem als den oorsprong van zijn aanwezen en van zijne behoudenis eerbiedigen!

De Apostelen en de eerste kristenen bepaalden tot hunnen openbaaren Feestdag den eersten dag der weeke; dit was de dag der opstanding van hunnen Heer. Deeze opstanding bewees, dat Hij Gods zoon en de Zaligmaaker der waereld ware. Zij was de onbeweeglijke grondslag van hun geloof en van hunne hoop, welker vastigheid, juist door deeze plegtigheid, tot aan het einde

der

(*) Mal. III: 10.

der daagen bevestigd is. Niets zou dwaazer kunnen zijn, dan te twijfelen aan eene geschiedenis, voor welke, van haar oorspronkelijk tijdstip af, een bijzonderen gedenk-dag gesticht, en die door zoo yeele eeuwen heen, tot op den dag van heden, plegtig gevierd geworden is.

Bijzondere weldaaden Gods hebben aanleiding gegeeven tot nog meer bijzondere dagen van bijeenkomsten, om God in het openbaar te verheerlijken. Bij voorbeeld de Geboorte onzes Verlosers; — Zijn Dood, Zijne Opstanding en Hemelvaart; — de Bescherming Gods, die ons een geheel Jaar lang Zijnen bijstand verleend heeft. — Ook deeze allen viert een kristen met Godsdienstigheid. De feestdaagen der heiligen daarentegen, die in de bijgeloovige tijden opgekomen waren, zijn met recht weder afgeschaft geworden.

De eerste kristenen verzaamelden zich in hunne woningen, maar zoodra zij vrijdom verkreegen hadden, stichtten zij daartoe bijzondere gebouwen. En dit is de oorsprong onzer Kerken, welke ook in het oude Testament, onder het volk Gods, overal te vinden waren. Daar was in Jeruzalem slechts één Tempel voor de offeranden, maar op alle andere plaatsen waren gebouwen, waarin de gemeenten tot aanhooring van Gods woord en van het gebed bijeenkwamen. Wij vinden in de Euangelisten, dat Christus en de Apostelen daarin openlijk geleerd hebben. Ik weet niet, waarom onze geliefde Luther deeze plaatsen door schoolen vertaald heeft, daar hij dezelve door bedehuizen, of, volgens onzen spreektrant, door kerken had moeten overzetten.

Prach-

Prachtige Tempelen zijn noch een bewijs van de waarheid van den Godsdienst, noch van de rechtschaapenheid der geenen, die dezelen bezoecken. De Tempel van Diäna te Ephesen werdt onder de zeven wonderen der waereld gesteld: en nog heden ten dage versieren prachtige kerken meeneige steden, waar bijgeloof en ongerechtigheden heerschen! Het spreekwoord zegt: *toen de drink-beekers van hout waren, toen waren de harten der kristenen van goud:* en in de daad de geringe stoffe der kerk-vaten had geene betrekking op de waarde van het hart. Door de prediking der Apostelen wierd eene brandende liefde tot God en eene kleinachting van het aardsche gewrogt, terwijl dit vuur, door de vervolgingen en de groote voorbeelden der heiligen, als geduurig op nieuw ontvonkte. Zij kwaamen in het verborgen bij één, en naamen tot hunne godsdienstige gebruiken de vaten, die zij voor de hand vonden. Zoo dra *zij* echter vrijdom verkreegen, om openbaare Tempelen voor hunne vergaderplaatsen te bouwen, en meer rijken telkens tot hen overkwaamen, werdt alles, wat tot den openbaaren Godsdienst behoorde, met meer omflags ingerigt. Het is waar, met de uiterlijke pracht ging de eigenlijke innerlijke sieraad der kristenen verlooren, en voorheen niet geziene ondeugden begonnen onder hen te voorschijn te koomen. Deeze ontaarting onftond, ondertusschen, zoo min uit het uitwendige sieraad van den Godsdienst, als de onvruchtbaarheid van den wijnstok daaruit, om dat dezelve aan een schoon groen geverfd latwerk vastgebonden is.

Toen de kristelijke Kerke, door de toetreding der Keizeren, de heerschende werdt, kwaamen 'er duizenden, zonder overtuiging van hun gemoed en zonder bekeering, tot dezelve over. Een kristen te worden, werdt de Mode: gelijk als, wan-neer een Landsheer een ongeloovige en een ver-achter des kristendoms is, veelen het voor welvoeg-lijk houden, om ook verachters van den Godsdienst, en spotters te worden. De Godsdienst zelve had ook hare Moden. Zoo veel is zeker: de vermoogende versiert het geene, waar voor hij eene bijzondere achting heeft. Welke onkosten besteedt iemand niet, die veel van een tuin houdt, aan hekken, tuinhuizen en fonteinen; en hoe prachtig is niet al het jagt-gereedschap bij eenen Vorst, die een liefhebber van de jagt is. Dus is het nu ook de Mode in de geschiedenis, om alle Aanzienlijken, die door onze voorzaaten gepreezen zijn, thans te lasteren, en om de schandvlekken der vorige tijden te verheffen. De groote Constantinus is niet meer voor de pen der nieuw-wetsche schrijveren bestand. Niet alleen zijne ge-breeken worden opgezocht, maar ook de hande-lingen, die de toenmalige tijd noodzaaklijk maakte, worden voor de grootste gruwelen uitgekree-tten! De pracht waarmede, hij den Godsdienst der kristenen versierde, is bij hen een groote misdaad. En het zoude onnatuurlijk geweest zijn, zoo hij zulks niet gedaan hadde. Hij beminde het Kristendom: het konde derhalven niet anders wee-zen, of deeze liefde moest op eene, eenen groo-ten Vorst betaamende wijze, zich uiterlijk vertoo-nen.

nen. Hij bouwde ,en versierde de Tempelen van dien God, welken hij in zijn hart eerbiedigde. *Ik hebbe lief de wooninge Uwes huizes, en de plaatse des Tabernakels Uwer eere* (*). Eene arme gemeente eerbiedigt God en haaren Zaligmaaker in eene hutte met stroo bedekt; maar eene rijke gemeente, een groot Vorst, die tot zijn vermaak en tot zijne lust-huizen geheele tonnen schats besteedt; zouden deeze de huizen, waar zij opwekking tot de deugd, waar zij troost in het lijden zoeken, niet in eenen goeden staat houden, en, zoo het noodig ware, niet prachtiger wederom opbouwen? Een vroom man, die in den krijgsdienst grijs geworden was, bragt mij eenen *Louis d'or*, om iets in de kerk te laten verbeteren, en zeide met een trouwhartig gelaat: „het is dat huis, „waarin ik mij in mijnen ouderdom en in mijne „zwakheid verkwikke; het bedroeft mij, wan- „neer ik niet alles in eenen goeden staat zie.” Het is zekerlijk een slegt teeken, wanneer de Opera-huizen en schouwburgen prachtiger gebouwd zijn, dan die gebouwen, welke der deugd en den Godsdiens zijn toegewijd. Prachtige Torens behooren mede tot het sieraad eener groote stad; en het is ook niet onbetaamlijker, dat men dezelve bij de openbaare vergaderplaatsen der godvruchtigen opbouwt, dan neven andere openbaare gebouwen plaatst.

(*) Ps. xxvi: 8.

De Mesias onthief zijnen Godsdienst, dien hij wilde stichten, van den last der ontelbare plegtigheden, die het weezenlijke van denzelven ten naasten bij versmoord hadden: nogthans wilde Hij denzelven niet geheel zonder plegtigheden laten. De mensch is niet enkel geest, hij is ook zinlijk, en hij moet iets voor de uiterlijke zinnen hebben, waardoor zijne aandacht moet opgewekt, en zijn ijver in de godzaligheid gesterkt worden. De Zaligmaaker verordende twee godsdienstige verrigtingen, welke wij *Sacramenten* noemen, den Doop, en het Avondmaal. Geene zoude eene plegtigheid zijn bij de aanneeming van een nieuw lid in de kristelijke Kerke, en deze een bestendig gedenk-teeken van Zijnen zoendood, als welke de eigenlijke grondslag onzer vrijmoedigheid en godzaligheid zijn moet.

De stichting van den heiligen Doop vinden wij Matth. XXVIII: 18—20. *Mij is gegeeven alle magt in hemel en op aarde. Gaat dan heenen, onderwijs alle volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geests: leerende hun onderhouden alles, wat ik u geboden hebbe: en ziet, ik ben met ulieden alle de*

de dagen tot de volkinding der waereld. De Zaligmaaker is het eenige rechtmaatige en almagtige Hoofd van Zijn te stichten Rijk: *mij is gegeeven alle magt in Hemel en op aarde.* Hem alleen koomt dus het recht toe, wetten te gheven, en in Zijn Rijk verordeningen te maaken, die een ieder lid verpligt is, onverbreeklijk, te onderhouden. Volgens dit hoogste gezag volmachtigt Hij Zijn Apostelen, om onder alle volken leerlingen aan te winnen, en dezelve, door den Doop, in Zijne Kerk plegtig op te neemen. Geen volk wordt van het leerlingschap van Jezus uitgesloten, daarom moesten de Apostelen naar alle volken uitgaan, en dezelve, door hun onderwijs, tot het aanneemen en opvolgen van Zijne Leere beweegen. Door deeze aanneeming wierden de menschen leerlingen van Jezus: *gaat heenen en maakt van alle volken mijne leerlingen*, gelijk het naar het Grieksche eigenlijk hiet. In hun hart, door het geloof, leerlingen van Jezus geworden zijnde, 'moesten zij ook niet vreezen, om openlijk de Leere van Jezus te belijden (*). *Een iegelijk die mij belijden zal voor den menschen, zegt Jezus, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader, die in de hemelen is; maar zoo wie mij verloochedend zal hebben voor de menschen, dien zal ik ook verloocheden voor mijnen Vader, die in de hemelen is.*

Daar is geene maatschappij in de waereld, waarbij niet tot de aanneeming van een lid eene uiterlijke

(*) Matth. x: 32, 33.

lijke staatsie, en' eene zekere plegtigheid vastgesteld is. Men ontmoet zeer zeldsaam iemand, die zich verwondert, dat de Zaligmaaker goedgevonden heeft, om tot de aanneeming in Zijn Rijk insgelijks eene zekere plegtigheid vast te stellen: en, zoo 'er ooit eene plegtigheid wijslijk en wél uitgezocht is, dan is het die plegtigheid, welke de Zaligmaaker verkoozen heeft. Een Discipel van Jezus had alle zijne vorige zonden en kwaade gewoonten afgelegd. Geheel zijn hart was veranderd, hij was een nieuw mensch geworden. *In dien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel: het oude is voorbij gegaan, ziet, het is al nieuw geworden* (*). Deeze volkoomen verandering wordt, op de duidelijkste wijze, door den Doop uitgebeeld. De nieuwe kristen werdt onder waater gedompeld, en daardoor aan de oogen der waereld onttrokken: op deeze wijze werden zijne vorige gevoelens, als het ware, begraven. Hij kwam weder uit het waater voor den dag, als een nieuw, als een gereinigd mensch. *Of weet gij niet, dat zoo veele als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in zijnen dood gedoopt zijn! Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, op dat gelijkerwijze Christus uit de dood opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden* (**). Is het mooglijk, dat ergens eene openbaare

(*) 2 Cor. v: 17.

(**) Rom. vi: 3, 4.

baare Ceremonie al het geen, wat tot eenen nieuen kristen vereischt wordt, en waartoe hij zich verpligt, nadruklijker vertoone, dan even deeze? De Doop is zekerlijk de verstandigste plegtigheid, die tot de aanneeming van eenen nieuen kristen had kunnen uitgevonden worden. Het was van de opziencers der kristelijke Kerke, in de duistere tijden van het Pausdom, zeer onbedachtzaam gehandeld, dat men dit zoo veel beduidend indompelen in een enkel besprengen verandert heeft: alle afbeelding is daardoor weggenomen. Deeze verandering is des te onverantwoordlijker, om dat men, integendeel, de Kerk met duizend andere nutteloze plegtigheden beswaart heeft. Men kan de koude in den winter tot geene rechtvaardiging bijbrengen. De geheele Grieksche Kerk heeft het indompelen behouden: niet alleen in het heete Abissiniën, waar, bij alle kerken, vijvers daartoe uitgegraaven zijn, maar ook in het ongemeen koud noordelijk gedeelte van Rusland. Kinderen sterven niet van het koude waater: de oude Duitschers hebben hunne nieuwgebooren kinderen zelve in de rivieren, in plaats van onze badstooven, afgewassen. Hoe gemaklijk kon men ook een paar emmeren waater warm maaken, wijl men voor een kind niet meer noodig heeft: en wat belet ons, den Doop tot een warmer saisoen uitststellen, gelijk de Mennoniten, die hunne kinderen, wanneer zij volwasfen zijn, in den zomer, zoo veel 'er bij de hand zijn, te gelijk in eene rivier doopen.

Het Formulier, dat de Zaligmaaker bevoolen heeft bij deeze handeling te gebruiken, is zo gepast ter zaake en zoo verstandig, als 'er ooit iets zijn kan. Het luit eigenlijk: „ doopt dezelen „ naar den Vader, den Zoon en den Heiligen „ Geest.” In den naam des Vaders is eene Oostersche spreekwijze, en betekent niets meer dan naar den Vader. De Vader is God, en Hem als onzen Vader te beschouwen en dus te noemen, dit was het, waartoe Jezus Zijne Discipelen gerechtigt heeft: Hij is ook weezenlijk de Vader van alle menschen, en voornaamlijker van die geenen, die Hem eerbiedigen. De nieuwe kristenen, die, grootendeels, voordeelen, afgodendienaren waren, werden hierdoor verpligt, om, voor eeuwig, den afgodendienst vaarwel te zeggen en den waaren God, den Schepper des Hemels en der aarde alleen aan te bidden: eene bij het toen ter tijd nog in zijn bloei zijnde Heidendom hoogst noodzaaklijke herinnering! Johannes, den kristenen die groote weldaad, dat Jezus hun den waaragtigen God had leeren kennen, op het einde van zijnen eersten Zendbrief voorgehouden hebbende, besluit met deeze woorden: kinderen! bewaart u zelven van de afgoden (*). Door de woorden, doopt dezelen naar den Zoon, worden nieuwe kristenen verpligt Jezus voor den Mesias te erkennen: en door de laatste woorden, naar den heiligen Geest, worden dezelen verpligt de leeringen der

(*) Joh. v: 21.

der Apostelen, zo wel als hunne wonderwerken, voor godlijk te erkennen en hen te volgen. Want de Geest Gods, of de kracht Gods was over hen: trouwens, door Deszelfs ingeving en verlichting onderwezen zij, en door Deszelfs kracht verrigteden zij die groote daaden!

Alle die gedoopt werden, waren reeds te voren Discipelen van Jezus. Gaat heenen en maakt van alle volken leerlingen, en doopt ze dan: Dit zijn de woorden der instelling. Het geloof in Christus, — de bekeering, — de wedergeboorte, — dit alles moest reeds plaats grijpen, eer dat de plegtigheid van den Doop kon voordgang hebben. De staats-minister der Koninginne van Candacé, volgens Hand. VIII: 27. werdt van Philippus onderwezen: en wijl hij reeds lang te voren de godlijke waarheden onderzocht en een oprecht hart had, werdt hij welhaast overtuigd. Hij verlangde naar den Doop. Philippus leide hem die vraag voor: „gelooft gij van gantscher harten?” en, hij geantwoord hebbende, „ik geloove, dat Jezus „de Zoon Gods is”; daalden zij af in het watter, beide Philippus en de Minister, en hij doopte hem.

Het is uit de kerklijke geschiedenis bekend, dat de kristelijke Leeraars naderhand die geenen die Zich tot het Kristendom aanmelden, vlijtig katechizeerden, weshalven zij *katechumeenen* (katechizanten) genoemd zijn: en zij werden tot den heiligen Doop op zoodanige wijze toebereid, als wij hedendaags onze jeugd tot het Avondmaal voorberei-

reiden. Men heeft deeze handelwijze in de kristelijke Kerk bestendig, tot op onze tijden, bij den Doop der volwasenen, in acht genomen. Nimmer wordt een Jood, die zich tot het Kristendom aanmeldt, zoo terftond tot den Doop toegelaaten; maar men onderwijsst hem met veel geduld; men geeft op zijn gedrag naauwkeurig acht, en, wanneer men denkt van zijne oerachtelijkheid overtuigd te zijn, dan nog moet hij, voor deeze heilige verrigting, eene openbare geloofsbelijdenis afleggen.

Mij is het derhalven onbegrijpelijk, hoe dat men tegen de klaare woorden der instelling, tegen de geduurige praktijk der Kerke, zich dit verkeerd denkbeeld heeft kunnen vormen, dat eerst in den heiligen Doop de verlichting en wedergeboorte bewerkt worden, en wel door den onmiddelijken invloed van den heiligen Geest. Waartoe dan de veelvuldige moeite, die wij ons met eenen Jood gegeven? wij behoefden hem maar naar het waater te leiden, hem rijklijk te besprengen, en de innerlijke verbetering van ziju verstand en hart aan den heiligen Geest alleen over te laten.

Men beroeft zich wel op zommige bewijsplaatsen der heilige schrift, maar die van de plegtigheid des Doops niet handelen. De eenigste voorwaarde, waarop wij in de kristelijke Kerke moesten aangenoomen worden, is de bekeering. *Bekeert u, want het Koningrijk der hemelen is nabij gekoomen,* is de inhoud der predikinge van Jezus

Jezus (*). Decze bekeering draagt de Zaligmaaker zinnebeeldig voor en noemt dezelve eene nieuwe geboorte (**). Nicodemus Hem op deeze zinnebeeldige uitdrukking eene zonderlinge tegenwerping maakende, verklaart de Zaligmaaker Zich 'zelven, dat Hij door de wedergeboorte eene van God bewerkte verandering van het hart verstand. Hij bedient Zich van de taal der Profeeten, die den Jooden, en voornamelijk aan Nicodemus, bekend zijn moest. Ezechiel zegt (***)
ik zal rein waater op u sprengen. — Ik zal mijnen geest geeven in het binnenste van u, en ik zal maken, dat gij in mijne inzettingen zult wandelen, en mijne rechten zult bewaaren en doen. Het reine waater en de Geest Gods is hier, klaarblijklijk, eene godlijke kracht, die den mensch wijs en vroom maakt. In deeze taal zegt ook Jezus: de mensch moet zich bekeeren door het waater en den geest. De bekende plaats (****): *niet uit de werken, maar naar Zijne barmhartigheid heeft Hij ons zelig gemaakt door het bad der wedergeboorte*, die, als het ware, het bad eener reiniging is, door de vernieuwing, die God door Zijne kracht in ons bewerkt heeft: wordt van de beste uitleggeren niet van den doop verklaard.

De Apostelen doopten volwasenen, reeds wezenlijke kristenen, maar zij doopten ook geheele huis-

(*) Matth. iv: 17.

(**) Joh. iii: 3.

(***) Ezech. xxxvi: 25—27.

(****) Tit. vii: 5.

huisgezinnen, waaronder, waarschijnlijk, de kinderen mede begrepen waren. Paulus meldt 1 Cor. I: 16. dat hij het huis van Stephanus gedoopt had, het welk Luther, ten onrecht, door huis gezin vertaald heeft. En van onheuglijke tijden af, is de kinderdoop zoo algemeen in gebruik geweest, en deszelfs oorsprong nergens in de geschiedenis aangetekent, dat men denzelven met recht in zijnen oorsprong als eene aloude gewoonte der kristelijke Kerke beschouwen moet. Hij stemt ook met het oogmerk van deeze heilige handeling overeen. Hij is eene plegtige aanneeming in de kristelijke Kerk: ook kleene kinderen behoorden tot dezelve; de liefde Gods in Christus gaat hen ook aan. De Zaligmaaker zegt zelve: *laat de kinderen tot mij koomen, en verhindert ze niet, want der zulken is het Koningrijke Gods* (*). Kristelijke ouderen handelen verstandig, dat zij hunne kinderen in eene Kerke laaten aannemen, waarin zij hun waare welzijn gevonden hebben, in die gegronde hoop, dat hunne kinderen, tot verstand gekomen zijnde, deeze aanneeming met dankbaarheid zullen goedkeuren. Het geheele onderscheid is, dat het onderwijs bij volwasenen vóórgaan, bij kinderen daarentegen volgen moet: om welke reden de ouderen en doopgetuigen, bij den Doop van kleene kinderen, in het openbaar, moeten belooven, voor derzelver kristelijke opvoeding en onderwijzing zorg te zullen draagen.

Ook

(*) Marc. x. 19, 14.

Ook wordt den kinderen, wanneer ze onderwezen zijn, en voor de eerste reis tot het heilige Avondmaal toegelaaten worden, hunne plegtige inlijving in de kerk voorgehouden, uitgelegd, en zij vervolgens aangemaand, de Leere van Jezus op nieuw openlijk te belijden, en hun Doopverbond plegtig te herhaalen. Het redenloos gebruik der bezweeringe. (*Exorcismus*) is ook in de Euangelische Kerke, tot blijdschap van alle verstandige kristenen, op veele plaatsen afgeschaft. Een onnoozel kind, dat nog in het geheel niets denkt, nog in het geheel niets wil, en, zoo het spoedig gedoopt wordt, de borst der moeder nog niet kent, kan niet van den duivel bezeten zijn, of tot deszelfs rijk behooren! God de Vader der liefde, schiep dit kind tot geluk en niet tot verderf. Tot heil der menschen, ook der kinderen, zondt Hij Zijnen eeniggebooren zoon in de waereld. Tot nog toe heeft het kind, dat ik op mijne armen houde en met waater besprenge, niet kunnen zondigen, noch de genade Gods en van Jezus Christus verbeuren. Nog is het zekerlijk een zalig kind Gods, verwijderd van alle gemeenschap der onzalige geesten: en gelukkig voor de dooptuigen, indien zij zoo zeker kinderen Gods en van de inbeelding van eenen boozen geest vrijwaren. Voor veelen van hen moest men van de bezwering gebruik maaken, zoo dezelve iets helpen kon. Ik beklaage alle verlichte Leeraaren, die in Landen

den woonen, waar de duivels-banning nog geduld wordt. Ik wenschte egter ook, dat, in meer gezuiverde Landen, de oude zeer gebrekkige formulier-gebeden, benevens de aanspraak aan de doopgetuigen, van weezenlijk verkeerde begrippen gereinigd wierden. God zou het tedere wigt de zonden moeten vergeeven, die hetzelve door Adam aangebooren zijn, en die het zelf tot dus verre gedaan heeft. Welke verkeerde denkbeelden! en hoe kan een verlicht Leeraar zulke denkbeelden den God der waarheid voordraagen. Zijn 'er wel aangebooren zonden, en kan een kind, dat nog in het geheel niet eens denkt, in zoo verre zondigen?

A V O N D M A A L.

Dit is de tweede plegtige en godsdienstige handeling der kristenen. De woorden der instelling Matth. XXVI: 20—28. en insgelyks Marc. XIV: 22—24. zijn bekend: *als zij aten nam Jezus het brood, en gezegend hebbende, brak Hij het, en gaf het den Discipelen en zeide, neemt, eet, dat is mijn lichaam. En Hij nam den drinkbeker, en gedankt hebbende, gaf hun dien, zeggende: drinkt alle daar uit. Want dat is mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, het welk voor veele vergooten wordt, tot vergeeving der zonden.* Wij vinden dezelve ook Luc. XXII: 19, 20. en 1 Cor. XI: 23—26. Lucas en Paulus wijken in hunne uitdrukkingen, enigzins van de twee eersten af. Wanneer de twee eersten van den drinkbeeker zeggen, dat hij het bloed des Nieuwen Testament zij: dan zeggen de twee laatsten: *deeze drinkbeeker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede.* Van welke uitdrukkingen de Zaligmaaker zelve zich bediende, zal ik niet beslischen: de zin is één en dezelve. Intusschen zien wij zoo veel, dat de woorden der instelling geene onveranderlijke verbondswoorden zijn. Ook staan niet alle woorden in hunnen eigenlijken zin, maar zij zijn gedeeltelijk zinnebeeldige spreekwijzen. De drinkbeeker beduidt tog ei-

Q

gen-

genlijk het nieuwe verbond niet: en het bloed van het nieuwe verbond moest eerst vergooten worden, en kon dus in den drinkbeeker nog niet zijn. Dog dit zijn kleinigheden, die ik alleen om dergeenen wille aanhaale, welke begeeren, dat een ijder woord in zijnen eigenlijken zin moet genoomen worden.

Het doelwit deezer instelling, waaruit men over dezelve het bondigst kan oordeelen, verklaart de Zaligmaaker Zelve met de duidelijkste woorden: *neemt, eet, dat is mijn lichaam, doet dat tot mijne gedachtenis.* Van den drinkbeeker herhaalt Hij even dezelve woorden: *doet dat, zoo dikwils als gij dien zult drinken, tot mijne gedachtnis.* En Paulus voegt daarbij: *zoo dikwils als gij van dit brood zult eeten, en deezen drinkbeeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, tot dat Hij komt.* Het heilige Avondmaal is derhalven een gedenk-maal, — eene plegtige herinnering der liefde van Jezus, die Zijn leeven voor ons gelaten heeft. *Het Koningrijke Gods is rechtyaardigheid, vrede en blijdschap door den heiligen Geest.* Rom. XIV: 17. Niets moedigt ons meer aan tot den strijd tegen de zonde, en tot ijver in de godzaligheid dan de gedachtenis der liefde van Jezus, met welke Hij voor ons in den dood is gegaan: en niets stelt ons geweeten meer gerust, dan dat God zelve de verlossing door Christus verordent heeft; en dat Hij, Zijnen Zoon voor ons gegeven hebbende, ons onmooglijk iets weigeren kan. *Het gedenken aan de liefde van God en van Christus*

tus is daarom de ziel en het leeven van het geheele Kristendom. Dezelve wordt dus niet alleen de geheele waereld door verkondigt, maar de Zaligmaaker sticht ook voor haar een eeuwigduurend gedenk-teeken. Zoo meenigmaal als ik het Brood op de Tafel des Heeren aanzie, zoo koomt in mij deeze gedachte op: „ voorwaar Jezus heeft „ Zijn lichaam in den dood gegeeven; ” en, den Drinkbeeker beschouwende, denk ik: „ voorwaar „ Hij heeft Zijn bloed ook voor mij vergooten! ” Wanneer mij beiden toegereikt worden, om daarvan te eeten en te drinken, dan klimt geheel mijne ziel hemelwaard op naar den verhoogden Zaligmaaker. O! dan denk ik: ook voor mij laat Gij Uw lichaam en Uw bloed aanbieden, ook ik zal deel neemen in Uwe oneindige liefde en in alle de verworven heilgoederen! Dan koomt het tijdstip waarin ik weezenlijk Christus geniete, en Zijn voor mij gegeeven Lichaam, Zijn voor mij vergooten Bloed door het geloof ontvange: Maar nu steigen mijne dankofferen naar den Troon van God en van mijnen Zaligmaaker op; nu geef ik dien, die mij zoo duur verlost heeft, nieuwe verzekering van getrouwigheid! Op zulk eene wijze wordt het heilige Avondmaal, voor mij, eene weldaad Gods, eene verkwikking in mijne bekoming, eene nieuwe kracht en sterke tot godzaligheid.

Zonder twijffel is het Gedenkmaal der Liefde van Jezus de grootste weldaad voor mij: maar het is ook werkelijk de pligt van eenen kristen,

om het zelve openlijk en plegtig te vieren. Zoo wel als ik de Leere van Jezus in den Doop openlijk omhelze, even zoo zeer belijde ik Denzelven onder het genieten van dit Maal: ik betuige in het openbaar, dat ik in den Zoendood van Jezus troost en sterkte voor mijne ziele zoeke. Ik bezinge, nevens andere kristenen, de Liefde van Jezus, en ik verkondige aldus Zijnen dood ook aan anderen. Ik verkondige denzelven ook reeds door het openbaar genot van Denzelven. *Zoo dikwijls als gij dit brood zult eeten, en deezen drinkbeeker zalt drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, tot dat Hij komt.* Tot op de heerlijke wederkomst van Jezus ten jongsten dage, zal de plegtige gedachtenis van Zijnen dood bestendig voordgezet worden: en beide deeze godsdienstige gebruiken, de Doop en het Avondmaal, zullen duuren tot de aankomst van het Rijk der Heerlijkheid, waarin wij zelve onzen Zaligmaaker zullen aanschouwen, en geene gedachtenis van Hem meer behoeven.

De plegtige gedachtnis van den dood van Jezus in het heilige Avondmaal, wordt den godvruchtingen, in deeze tijden, des te heiliger, hoe meer het onder de waereldlingen de mode wordt, dezelve gering te schatten. Waar een Vorst zich van de heilige gebruiken zijner Kerk onthoudt, en den Edelman, om zich van het gemeen te onderscheiden, hem nabootst; aldaar heb ik, helaas! ook burgers en arbeiders gezien, die zich inbeeldden, even zoo goed en zoo wijs te zijn en het

voor

voor het gemaklijkt hielden, zulks door de verachting der godsdienstige instellingen te doen blijken.

De uiterlijke teekenen, welke de stichter tot deeze plegtige handeling uitkoos, zijn de geschiksten, die ooit kunnen uitgevonden worden. Spijs en drank zijn de eigenlijke middelen om ons lichaam te versterken, en aan het zelve nieuwe krachten te geven. De dood van Christus, — Zijn voor ons gegeeven lichaam, — Zijn voor ons vergooten bloed en de daaruit gebleeken wonderbare liefde Gods, zijn dus ook de grootste versterking voor eene bekommerde ziele. Het brood was de algemeenste spijze en de wijn de gewoonlijkste versterkings-drank in de Joodsche Landen. Indien de Zaligmaaker dit Bondzegel onder onze oude Duitschers gesticht had; dan zou Hij, buiten twijffel, brood en bier genomen hebben. De Zaligmaaker nam, voor de hand, de paasch-koeken der Joden, die van enkel waater en meel gebakken zijn, en nog, hedendaags, onder hen, op hunne Paaschfeesten gevonden worden. Om deeze reden nam Hij ook den wijn, die op taafel stond. De Euangelischen en Room-schen neemen van waater en meel gebakken koecken, die, zoo ze iets dikker waren, het meest naar de Joodsche paasch-koeken zouden gelijken. De Hervormden en Grieken gebruiken gezuurde brood. Zij doen allen wel: De eerste kristenen namen, in hunne liefde-maaltijden, zelf het brood dat zij op taafel vonden. Het is onverschillig:

men kan ieder een zijne gewoonte laaten, en het zoude onweetenheid en zwakheid van verstand zijn, een verschil daarover te beginnen.

Het is billijk, dat elk de gedachtenis van den dood van Jezus in die gemeente en in die Kerk viert, welker gevoelens hij openlijk belijdt: maar zoo hij zich onder andere geloofsgenooten onthoudt, en geene geleegenheid heeft, zich van dit zoo versterkend middel van zijn geloof in zijne gemeente te bedienen: dan zie ik in het geheel niet waarom hij hetzelve niet in eene andere kerk zoeken en ontvangen zoude. Men heeft mij verzekerd, dat dikwerf jonge dochters uit Zwaben, zich te Zurich in dienst begeevende, de getuigenissen van haaren Predikant mede neemen, om bij de Hervormden tot het Avondmaal toegelaaten te worden, en van de Predikanten aldaar wederom getuigenisse, dat zij den Godsdienst bijgewoond, en het heilige Bondzegel genooten hebben, te rug brengen. Ik zelf heb een soortgelijk geval gehad: Eene Fransche vrouw, die, in eene adelijke Familie, het opzigt over de kinderen had, beklaagde zich bij eenen Franschen Predikant, dat zij met zoo veel kosten naar de plaats, waar het Nagtmaal gehouden wierdt, reizen moest. Hij gaf haar den raad, dat zij haar bij mij aanmelden, en het heilige Avondmaal met mijne gemeente houden zoude. Zij vervoegde zich bij mij, ik nam haar aan; verscheide Jaaren hieldt zij zich bij mijne gemeente: en toen zij weder terug keerde naar eene stad, waar eene Fransche Volkplanting was, wierd

wierdt mijne, haar mede gegeeven, kerkelijke getuigenis van den Hervormden Kerkenraad met alle achtung aangenomen. Zoo wel als ik met den Hervormden te zaamen mijne aandacht in het gebed oeffenen kan, even zoo wel kan ik ook de gedachtenis van den dood van mijnen Verlosser met hun vieren: en het vieren van het Avondmaal is in de Protestantse Kerken, als men het zonder vooroordeel beschouwt, volkoomen het zelve. Alleen houden hetzelve met eenerlei oogmerk, en alleen die uiterlijke teekenen uit, die Jezus verordent heeft. Of de eene partij het Bondzéigel aan eene tafel van steen, en de andere aan eene van hout hetzelve uitdeelt; — of de eene kaarzen aansteekt, en de andere niet; — of de geestlijke in zijne gewoone kleeding, of, waar het door eene oude gewoonte ingevoerd is, met een bijzonder gewaad te voorschijn koomt: dit zijn zulke onverschillige dingen, dat iemand eene zwakke ziel moet hebben, die zig daar aan ergerd. De Euangelische Leeraar leest de woorden der inzetting voor den outaar, terwijl de Hervormde zulks, in veele plaatsen, op den predikstoel doet. Ook dit is onverschillig. De woorden der inzetting worden niet het brood en den wijn, welke daar niets van verstaan, maar den avondmaalganger voorgelezen, die dezelen zoo wel van den predikstoel, als van den outaar hooren en zich, daar bij, de oneindige liefde van Jezus herinneren kan.

In de Grieksche Kerk is nog te weinig licht, dan dat haare Geestelijkheid eenen Protestant tot

het gemeenschappelijk genot van het Avondmaal zoude vrijheid geven: en om zich met de Roomschēn in te laaten, zou men zeer gevaarlijk achten. Dat de laatsten, naar hun gevoelen, den Leeken den Kelk ontnomen hebben, zulks is en blijft altijd eene grove mistasting van den Paus, en eene onverantwoordlijke inbreuk op de koninglijke voorrechten van Jezus, die, bij de instelling van dit Bondzegel, allen avondmaalgangeren het gebruiken van den wijn uitdrukkelijk bevolen heeft. Maar de avondmaalgangeren verliezen daarbij weezenlijk niets. — Zij genieten het brood en den wijn: de wijn is wel niet ingewijd en niet vervormd in het bloed van Jezus: maar geheel deeze vervorming is enkel een verdichtsel van het bijgeloof, even zoo wel als de vervorming van het brood. De Zaligmaaker zegt: (*) *ik ben de waare wijnstok*, zullen wij hierom uitscheiden met te gelooven, dat Jezus een mensch geweest zij, zullen wij ons Hem als een struik verbeelden? en Hij voegt daar nog bij de *waare*. *Ik ben de waaragtige wijnstok*, hiet zulks naar het Grieksche. Hoe zou het bijgeloof juichen, indien de Zaligmaaker dit woord bij Zijn lichaam gevoegd en gezegd had: dit is mijn waaragtig lichaam, dit is mijn waaragtig bloed. Hij zegt wel: dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed: maar wat is gewoonlijker, dan het teeken den naam van het beteekende te geeven? Ik breng mijnen vriend in eene kamer, waarin mijn geslacht afgebeeld is. Ik wijze hem de schilderijen,

zeg-

(*) Joh. xv; 1.

zeggende: dit is mijn vader, dat is mijn moeder. Ook zonder uitlegging zal mijn vriend zoo onnozel niet zijn, dat hij op de schilderijen mijnen weezenlijken vader en moeder zoeken zoude. Vruchtloos zoekt men staande te houden, dat de woorden der instelling, woorden van een Testament waren, die in den eigenlijksten zin moesten genomen worden. Maar waar komt die droom van Testament van daan? Het is waar de *Vulgata* (*) hebben vertaald: *deeze drinkbeeker is het nieuwe Testament in mijnen bloede*, en de goede Luther heeft dezelve gevuld. Maar zij dwaalen beide. Waar een nieuw Testament is, daar moet een oud voorafgegaan zijn, en dit vindt men nergens. Wij hebben wel het woord oud Testament: maar wij verstaan daaronder eene verzameling der Heilige Schriften, die vóór de geboorte van Christus geschreven zijn, gelijk wij door het Nieuwe Testament de Heilige Schriften na Christus geboorte verstaan. Maar daar is nergens een eigenlijk *Testament*, een uiterste wille van eenen stervenden! Een oud verbond kennen wij, dat God met het volk van Israël maakte, en het welk met het bloed der offeren bekrachtigd wierdt. *Toen nam Mozes*, hiet het, (***) *dat bloed, en sprengde het over het volk, en hij zeide: ziet, dit is het bloed des verbonds, het welk de Heere met ons gemaakt heeft.* Wij weeten ook van een Nieuw Ver-

(*) *De oude Latijnse overzetting van den Bijbel.*

VERT.

(***) *Exod. xxiv: 8.*

Verbond, dat God met het geheele menschlijke geslacht opgerigt en met het bloed van Jezus verzageld heeft. De Zaligmaaker zegt derhalven met recht: dit is het bloed des Nieuwen Verbonds, en zoo moeten ook deeze woorden overgezet worden. En, dat de Zaligmaaker Zich, bij de instelling, van oneigenlijke spreekwijzen bediend hebbe, is flegts donker voor hem, wiens oogen door het vooroordeel verduisterd zijn. Bij Mattheus luid het, naar het Grieksch, indien wij letterlijk willen vertaalen: *deeze, naamlijk drinkbeeker, is mijn bloed*, en 1 Cor. XI: 25. wordt het woord drinkbeeker uitdrukkelijk daarbij gevoegd, *deeze drinkbeeker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede*. Gesteld, dat de beekér van hout geweest ware, kon dat hout het bloed van Christus zijn? of kon het hout het verbond zijn? De Leek in het Pausdom verliest derhalven niets, al is de wijn, die hij bij het avondmaal ontvangt, niet met veele plegtigheden ingewijd. Ook de wijn, dien de Discipelen kreegen, was van den Insteller met dergelijke plegtigheden niet ingewijd: en, indien ik met de Roomschén ten nagtmaal ging, dan zou mij de zoogenaamde spoelkelk even zoowel eene plegtige gedachtenis van het voor mij vergooten bloed van Christus zijn, dan de gewijde kelk, waaruit de Priester alléén drinkt. Ik zou derhalven, voor mij zelf, geene zwaarigheid maaken, om met mijne geliefde Broederen van de Roomsc̄e Kerk den dood van Jezus te verkondigen, indien 'er meer inzicht en billijkheid aan hunne geestelijkheid geoor-

oorloofd ware. Maar nu zouden zij mij, als eenen verdoemden ketter, of niet toelaaten, of met geweld dwingen de waarheid af te zweeren. De geest der vervolging en de dorst naar het bloed, ook der vroomste kristenen, zoo zij hen niet blindling willen napraaten, is eigenlijk het schriklike en gruwelike van de Roomsche Kerk.

Bijaldien ik in een woest land, of onder een volk, dat zich niet met den Godsdienst bekommerde, leefde: dan zou ik geene zwaarigheid vinden, om zelve met de mijnen het Heilige Avondmaal te vieren, en als Vader en Priester des huisgezins de inzegening te verrigten,

B I E G T.

Met het Heilige Avondmaal is, in de meeste Kerken, de Biegt verenigd. Een gebruik, dat langzaamerhand ontstaan is, en even zoo ligt schadelijk als nuttig worden kan. De kristenen naamen, in de eerste eeuwen, de grootste zuiverheid van zeden in acht, en wie tot ongeregeldheden vervallen was, die werd van hunne gemeenschap en dus ook van het heilige Avondmaal uitgesloten, en niet eerder weder toegelaaten, vóór dat hij zijn wanbedrijf openlijk beleden en de gemeente om vergiffenis gebeden had. Nog op het einde van de vierde eeuw weigerde de groote Keizer Theodosius niet, zich aan deeze kerkelijke straffe te onderwerpen. Toen het Kristendom zich af verder en verder uitbreidde, en veelen hetzelve zonder overtuiging omhelsden, kwaamen de ondeugden in zwang: men onderwierp zich wel, het is waar, aan de kerkelijke straffe, maar men schaamde zich, om in het openbaar voor de gemeinte te verschijnen, men leij de belijdenis van zonden in het geheim vóór den geestelijken af, en badt om vergiffenis der zonden. Dit geschiedde meenigvuldig: vroome, maar bijgeloovige zie len meenden eene bijzondere nederigheid te oeffenen,

nen, wanneer zij, zonder iets misdaan te hebben, de boetvaardige zondaaren verzelden, en de vrij-spraak van zonden zochten. Aldus is, allengskens, het algemeene gebruik ontstaan, waar de eerste kristenen niets van wisten. Deeze heilige menschen, vol van een goed geweeten en van blij-moedigheid, vierden de gedachtenis van den dood van Jezus, zoo meenigmaal zij bij één kwaamen. De liefde-maaltijden der eerste kristenen zijn bekend, en ik maake geene zwaarigheid, het brood breeken, van het heilige Avondmaal te verstaan. Zij waren daagliks en steeds eendrachtelijk bij één in den Tempel, en braken het brood van huis tot huis, Hand. II: 46. en ik vindt niets bedenklijks, waarom ik de woorden van Luc. XXIV; 30, 31. van dit Bondzégl niet verstaan zoude: *het geschiede, als Jezus met hun aanzat, nam Hij het brood, en zegende het, en als hij het gebrooken hadde, gaf Hij het hun; en zij kenden Hem.*

Het zou van ongemeen groot nut zijn, bijaldien, wegens de groote onkunde en de ingesloopen bedorvenheid, de toehoorder zijne misgreepen aan zijnen Leeraar openhartig bekende, zoo als een kranke zijnen geheelen toestand den geneesheer ontdekt. Gelyk een verstandig geneesheer over den toestand van het lichaam daar uit oordeelt, en op heilzaame middelen bedagt is, zoo zoude een verstandig Leeraar de geheele gemoedsgesteldheid van zijnen toehoorder inzien, en hem niet alleen vermaanen, maar hem ook de heilzaamste mid-

middelen, om zich van de zonden los te maaken, kunnen aanraaden. Maar op die wijze als de Roomscbe geestlijke slechts uiterlijke boetedoe-ningen oplegt, en, onder die mids, de vergiffenis der zonden verzekert, wordt de zondaar niet beter, maar nog zorgeloozer omtred zijn zonden ge-maakt. De Biegt in de Euangelische Kerk is eene zonderlinge handelwijze. De toehoorder zegt den Leeraar niets, dan wat dezelve reeds lang ge-weeten heeft, en eene meenigte anderen, die ook biegtten willen, staan zoo digt bij, dat de Predikant zich in de bijzondere omstandigheden, of schoon ze hem bekend waaren, niet kan inlaaten. Luther heeft de Biegt alleenlijk als eene gelegenheid tot onderwijs voor den grooten hoop aange-houden: en dan wordt de Biegt niets anders dan eene voorbereiding tot het Avondmaal, die zekerlijk haare groote nuttigheid heeft. Maar dan ook valt de biegtstoel, het herhaalen der Biegt en de ingebeeldte vergiffenis weg: en in de plaats van het biegt-geld, dat zeker een aanmerklijk gedeelte der bezolding, voornaamelijk in de steden, uitmaakt, moest eene welvoeglijke vergoeding uitgedacht worden.

Waare kristenen zijn, ten allen tijde, in staat het heilige Avondmaal waardiglijk te genieten: wan-neer intuschen de groothed der godlijke Liefde, van eenen bekwaamen Leeraar, hun voorgehouden wordt, dan wordt hunne liefde en hun betrouwien nog meer opgewekt: en indien van de Leeraaren een naauwkeurig onderzoek der menschlijke zwak-

he-

heden en gebreeken ondernoomen wordt, dan zien ze meenigvuldige feilen; om welke te verhoeden, zij zich aan hunnen Zaligmaker plegtig verbonden hebben. Daar zijn in onze Kerk veelen, die niet verre van het Rijk Gods verwijderd zijn; zij hebben geweeten, — zij hebben eerbied, — liefde tot Jezus, — een werklijk, maar traag verlangen om zalig te worden. Over het algemeen zijn de gemoeдерen, wanneer iemand ten nagtmaal wil gaan, meer opgewekt dan anders, en zij kunnen door roerende voorstellingen in groter daadelijkheid, om zich volkomen van zonden vrij te maaken, gebracht worden. Zelfs werklijk ondeugende worden door ernstige voordragten zoo niet geheel gewonnen, tog in zoo verre bewoogen, dat zij niet nog dieper in het zonden-slijk verzinken. Bijaldien een wijs en rechtschaapen zielzorger de avondmaalgangeren wel voorbereidt, dan zal niet ligtelijk iemand zonder eenig nut de gedachtenis der Liefde van Jezus vieren; terwijl, daarentegen, diegeenen, die uit ligtvaardigheid deezen godsdienstpligt verachten, geduurig hoe langer te waereldschgezinder worden.

Het allerwanvoeglijkste bij de Biegt is de dwaze inbeelding, dat de Leeraar de zonden weezenlijk vergeeven, en dat het bieg-kind zich zoo zeker op zijne vrijspraak verlaaten kan, als of het van God zelve van alle zijne zonden vrijgesproken was. Dit bijgeloof ontstond in de duistere tijden van onweetenheid, en was het sterkste wanpentuig, waarmede de Paus de grootste Vorsten

van

van hunne Troonen wierp, en de geheele waereld wreedelijk plaagde. Daar is niet ligtelijk een mensch zoo vermetel, dat hij niet alles daaraan waagen zoude, om maar vergiffenis van zonden te verkrijgen. Dewijl egter deeze dwaaling geduurig verder gedreeven wierdt, zoo dat de Paus de vergiffenis der zonden voor geld te koop liet aanbieden, werdt dezelve, door middel van Gods oordeel, eene oorzaak van de omkeering der Pauslijke Hoogheid. Het is bekend, dat de afslaat-brieven van den schaamtelozen *Tetsel* de eerste gelegenheid gaven, dat Luther de magt van den Paus en van de geestelijkheid betwistte; waardoor, langzamerhand, onder Gods zichtbare bescherming, de Hervorming haaren oorsprong nam.

Wanneer ik een Roomsch Priester de magt van zonden te vergeeven, hoore verdedigen, dan beklaag' ik hem als eenen man, die de stellingen zijner Kerke, blindelings, gelooven en onderwijzen moet; maar wanneer een Protestantsch Predikant dit geheel ongerijmd bijgeloof rechtvaardigen wil, dan schaam ik mij over de grootsehheid van eenen zoo zwakken Broeder. Niemand kan zonden vergeeven, dan alleen God, en Dien Hij de magt gegeeven heeft, om gericht te houden, namelijk Jezus de Messias. Joh. V: 27. Hij is alleén die Heer, die behouden en verderven kan: en Hij alleen kent het binnenste van ons hart.

Men heeft wel nimmer eene ergere drogreden gebruikt, dan wanneer men van de magt der Apostelen op die der hedendaagsche Predikanten een besluit

wij

wil trekken. Voorzeeker zegt Christus, welken gij de zonden vergeeft, dien zijn ze vergeeven, en welken gij dezelve behoudt, dien zijn ze behouden. Maar wat zegt Hij te vooren? Ontvangt den Heiligen Geest! Hij deelde hun, tot de buitengemeene magt om zonden te vergeeven, eene buiten gewoone magt Gods mede, waardoor zij de menschen toetsen konden. Deze buitengemeene kracht Gods is niet tot op de hedendaagsche Predikanten voordgeplant geworden. Anania had van zijn eigen geld iets agtergehouden, en Petrus wist het. Hoe meenig een dief, die eens anderen mans geld agterhoudt, komt bij u, mijn vriend! in den biegtstoel, — hij veinst, — gij merkt zulks niet, en ontslaat hem van alle zijne zonden, en dus ook van den dieftal, waarin hij volhardt. Ik staa verwonderd, wanneer verstandige mannen zich sommige buitengemeene gaaven, die Christus den Apostelen toezeide, aanmaatigen; waarom zij niet een gelijk recht op al de andere begeeren? Zij hebben zoo veel aanspraak op de eene toezegging, als op de overigen! Waarom maaken zij, door oplegging der handen, de kranken niet gezond? waarom leggen zij zich op het Hebreeuwsch en het Grieksche toe, en waarom hebben zij het hart niet, om eenen vergiftigden beeker uit te drinken? Alle deeze dingen zijn klaare toezeggingen aan de Apostelen, en gedeeltelijk ook aan de eerste Christenen. Maar de teeken, die volgen zullen, — *op kranken zullen zij de handen leggen, en zij zullen gezond worden.* Marc. XVI: 17, 18. Dit is

R

het

het recht en de pligt van eenen Leeraar, dat hij de voorwaarden, waarop Jezus den zondaaren de vergeeving der zonden toegezegd heeft, zijnen toe-hoorderen duidelijk uitlegge, en hen, onder deeze mids, de vergeeving aankondige en verzekere. Een verstandig Leeraar zal de uitdrukkingen: *zonden vergeeven*, *van zonden vrijspreeken*, nimmer van zich zelven gebruiken; en men behoorde deeze verkeerde en aanstootlijke uitdrukkingen in onze Formulieren door te haalen.

K R I S T E L I J K E

K E R K.

Ik geloove eene kristelijke Kerk en eene gemeenschap der Heiligen. Maar, o jammer! welk een vreeslijk geschreeuw van oneenigheid en verdeeldheden in dezelve koomt mij ter ooren? Ik hoore zulks niet alleen van derzelver vijanden, die elke gelegenheid aangrijpen, om de kristenen bespotlijk en belagchlijk te maaken, maar ook, dat meer is, van haare ijverigste verdedigeren!

De kristelijke Kerk werdt in het Oosten gesticht, en breidde zich wel dra in het Westen uit. Overal was één hart, één ziel, en éénigheid in de Leere. De Heidensche wijsgeeren wierden kristenen bij groote meenigten, en bragten hunne bovennatuurkundige bespiegelingen mede. Men begon te bepaalen, het geen de heilige Schrift onbepaald gelaaten had. Reeds in de vierde eeuw ontstond 'er een heevig verschil over den persoon van den Messias en kort daar na over den heiligen Geest. Men hoorde de naamen der Athanasiaanen, en Ariaanen. Dan hadden deeze, dan geene de overhand, naar mate het keizerlijk Hof deeze of geene partij begun-

ftigde. Toen alle groote Heeren eindelijk tot de partij van Athanasius overgingen, moest de onderdrukking der Ariaanen natuurlijk volgen: alhoewel, door alle eeuwen heen, tot op onze tijden, geleerde mannen heimelijk het gevoelen van Arius toegedaan bleeven. Daar was derhalve oneenigheid in de Kerk, maar geene scheuring in twee bijzondere Kerken. Dit treur-tooneel was voor de negende eeuw bewaard.

Zedert de goede Keizer Constantinus den kristelijken Godsdienst had aangenomen, en de Leer-aars van denzelven met eere en goederen overlaadde, is de hoogmoed in deeze heilige zielen ingesloopen. Het was zeer natuurlijk, dat de opperste hof-predikers van den Keizer meer aanzien hadden, dan de predikers in kleenere steden en dorpen. Toen, vervolgens, het Romeinsche Keizer-rijk in twee deelen verdeeld, de eene keizerlijke Hofhouding te Romen, de andere te Constantinopelen was; toen was de eerste Geestlijke te Romen ook de eerste Geestlijke in het geheele Westersche Rijk, en de eerste Geestlijke te Constantinopelen de eerste Geestelijke in het Oosten. De eerste nam den naam van Paus, en andere dien van Patriarch bij uitneemeindheid, aan.

Het Westersch Keizer-rijk werd in meer rijken verdeelt; en het groote Romen, die Hoofdstad der waereld, hieldt eindelijk op de zétel van eenen Monarch te zijn. Nu begon de Paus de voornaamste te worden, en langzaamerhand vormde

de hij zich het denkbeeld van eene geestelijke Monarchie. Ten tijde als hij voor den oversten Bisshop in de Westersche landen erkend werdt, zocht hij ook deeze eere in het Oosten, om dus het algemeene Hoofd der gheele Kristenheid te worden. Met recht weigerde de Oostersche Kerk, zich aan hem te onderwerpen; en dit was de eigenlijke reden van den Pauslijken haat en nijd. Alleenlijk schaamde zich de Paus, uit enkele eerzucht, om openlijk met de Grieksche Kerk te breeken. Men zocht een voorwendzel, en vondt 'er één. In de kerkelijke vergadering te Constantinopelen erkenden de Bisshoppen den heiligen Geest voor een godlijk persoon, en voegden, in de geloofs-bekentenis van Niceën, dat hij van den Vader uitging. Omstred het einde van de agtste eeuw kwaamen zommige Munniken in Cataloniën op de gedachte, dat de heilige Geest ook van den Zoon uitging, en maakten dezelve Karel den Grooten aanneemlijk, welke haar aan Paus Leo den Derten, ten sterksten, aanbevolen heeft. De Grieksche Kerke verzette sich tegen deeze nieuwe Leere, en de alom beruchte Sergius voegde dezelve, ten spijt van haar, in de geloofs-bekentenis van Niceën in. De Grieksche Kerke ijverde met recht daar tegen, dat de Paus ondernomen had, van eene algemeene bekentenis eenzijdig te veranderen, en men nam te Romen deeze geleghenheid waar, om de Grieken in den ban te doen, en zich van hun af te scheuren.

De Grieksche Kerke is allengskens met vele plegtigheden bezwaard geworden: nogthans is zij in de eigenlijke grondstellingen, het met ons één. Niet den Paus, maar de heilige schrift erkennen zij voor hunnen Rechter in geloofs-zaaken. Zij hebben de sakramanten ongeschonden behouden. Zij verwerpen de aanbidding der heiligen; behouden nog hedendaags de afdeeling der Geboden, zoo als de Jooden en eerste kristenen; en beschouwen de woorden: *gij zult u geen gesneeden beeld maaken enz..* als het tweede Gebod. Men kan haar derhalven als den eerwaardigen stam der kristelijke Kerke aanmerken. Zij heeft zich niet alleen onder de heerschappij der Turken gehandhaft, maar het thans zoo hoog gereezen Russisch Keizerrijk, benevens het uitgestrekt Abijsniën in Afrika, omhelzen ook dezelve gevoelens. Nadien de geleerdheid onder de Russen weder begint toeteneemen, zoo is het te hopen, dat ook hunne kennis in den Godsdienst zich meer zal opklaaren, en de last der plegtigheden verligt worden.

De Westersche Kerk geraakte door de groote onweetenheid, waarin haare Leeraaren gedompeld waren, steeds dieper in bijgeloof en dwaalingen verward: zoo veel te meer, wijl haar Opperhoofd het besluit genomen had, om zich ook over de waereldlijke Monarchen te verheffen, en de overste Beheerscher der aarde te worden. Wij ont kennen niet, dat in de Roomsche Kerk rechtschappen Kristen gebleeven zijn: maar de Paus en zij.

zijne Kardinaalen wijken van de Leere van Jezus zichtbaar af. Wanneer de Stichter van dezelve zegt: de Koningen der waereld heerschen, en de magtigen worden genadige Heeren genoemd, maar gij niet alzoo, dan leerden zij openlijk het tegenovergestelde. Het geheele Leerstelzel werdt naar het belang en naar het gezag der geestelijkheid geregeld. Derzelver huwelijken wierden verboden, op dat zij geene reden zouden hebben, om hunner vrouwen en kinderen wille, de gunst der Grooten te zoeken, en zij zelve werden van alle waereldlijke Overheid onafhanglijk gemaakt. Bij het Avondmaal verkreeg de geestelijkheid een bijzonderen voorrang, en het fakrament werdt geschonden. Ontelbare verordeningen werden gegeeven, op dat de Bischooppen veel ontslag zouden kunnen verleenen. En wijl de Paus tot zijne staatsie en tot verhooging zijner naastbestaanden oneindig veel geld noodig had, zoo was alles te koop, en eindelijk werdt de vergeeving der zonden, — de verlossing uit het gewaand vaagevuur — en de ingang in den Hemel, voor geld, opgeveild. De landen werden uitgemergeld, en de volken zuchteden; die een weinig doorzigt hadden, zagen het bedrog met misnoegen en afgrijzen in: maar niemand had het hart om den mond open te doen. De Paus, die nu een waereldlijk Heer geworden was, handelde niet meer als een Discipel van Christus, maar als een land - veroveraar. Hij onderhieldt, overal, zijne bespiederden, en in zijn wijd uitgestrekt rijk verdreef hij het eerste vermoeden van oproer door

het vuur en door het zwaard. De magt Gods echter was grooter dan de zijne! Een versinaadde Munnik wierp deeze zoo sterk gevestigde dwingelandij om ver; verloste geheele volken; en verzwakte het bijgeloof zelfs onder die volken, die geen moeds genoeg hadden, om zich geheel en al van den Paus los te maaken. Het was allerongelukkigst, dat de eerste Hervormers, omtrent de uitlegging van gevoelens van weinig aanbelang, niet konden overeenkomen, en twee afzonderlijke Kerken vormden, — de Euangelische en de Hervormde, — alhoewel zij den algemeenen naam van Protestantten voerden. Het ware te wenschen geweest, dat de, uit de Roomscche Kerk, gebannen kristenen tot de Grieksche, als derzelver ouden stam, hadden kunnen wederkeeren. Daar werdt ook wezenlijk eene briefwisseling tuschen den Patriarch te Constantinopelen en de Godegeleerden van Tübingen begonnen; maar het was ongelukkig, dat ze zich ter wederzijden niet verstonden.

Daar zijn dus vier partijen in de Kerke van Jezus: de Euangelische en de Hervormde, welke beiden meer in naam dan met de daad onderscheiden zijn; en de Grieksche en de Roomscche. Daar worden ook nog kleener partijen gevonden: als de Broeder-gemeenten, de Mennoniten en dergelijken meer. Voorwaar eene droevige vertooning: ééne Kerke en zoo veel onéénigheid! Welke is nu de waare, en bij welke moet ik mij vervoeegen? Zijne partij alléén voor de waare en de andere partijen voor valsche Kerken te houden, is groots-

grootsheden en gebrek aan doorzicht. Ik geloove maar één ware kristelijke Kerk, waartoe alle de partijen behooren; ofschoon de éénen partij meer door menschen - stellingen verminkt zij, dan de andere. In alle de partijen wordt de Apostolische geloofs - belijdenis voor den grond van het geloof erkend; en ik hooore de kinderen, zowel in de Roomsche, als in onze schoolen dezelve opzeggen. Alle kristenen gelooven maar in éénen God, den Schepper en Regeerder der wae- reld. Alle kristenen gelooven maar in éénen god- lijken Verlosser, die voor hun gestorven, — op- gewekt, — ten Hemel gevaaren is, — ter regter- hand Gods zit, en wederkoomen zal om te oor- deelen de leevenden en de dooden. Alle kristenen gelooven in éénen Heiligen Geest, — in éénne heilige kristelijke Kerke, — Gemeenschap der Heiligen, — Vergeeveng der zonden, — de Op- standing, en een eeuwig Leeven. Dit zijn tog wezenlijk de grondlesen van onzen allerheiligsten Godsdienst, en wij, zooveel wij overeenkomstig deeze grondlesen leeuen, wij zullen ons vóór den Troon des Lams, als broederen, veréenigd vin- den, — als broederen ons omärmen en omhelzen. Hoe zoude ik dan de broederliefde den geenen wei- geren, dien ik eeuwig voor mijnen broeder erkennen zal? Meene ik beter doorzicht te hebben, dan mijn broeder; — wordt mij de Leere van Jezus aangenaamer en gemaklijker dan mijnen broeder, die onder den last van dikwerf onverdraaglijke plegtigheden zucht, dan dank' ik God, die mij ee- ne

ne betere onderrigting gegeeven heeft, en hebbe medelijden met mijnen noodeloos geplaagden armen Broeder. Ik overzie de zwakheden der menschen; ik beklaage hunne dwaalingen, die haaren grond in hunne opvoeding hebben, welke niet in hunne magt geweest is. Ik ben verheugd, dat ik geduurig meer zachtmoeidigheid en verdraagzaamheid onder de verscheide partijen gewaar worde; en wanneer ik aan de vorige heevige vervolgingen denke, dan herinnere ik mij de voorzegging van mijnen Zaligmaaker (*): *Zij zullen u uit de Synagogogen werpen: ja de ure komt, dat een ijgelyk, die u zal dooden, zal meenen God eenen dienst te doen. En deeze dingen zullen zij u doen, omdat zij den Vader niet gekend hebben, noch mij.* Bloedige vervolgingen zijn altijd een kenteeken van flegte kennis van den God der Liefde en van den Zaligmaaker, die Zelve voor Zijne moordenaaren badt. Hoe meer zachtmoeidigheid, — hoe meer verdraagzaamheid tegen over de doolenden, — des te rechtmaatiger, des te reiner is de kennis Gods en van Christus; en ik ben verblijd, dat ik onder eene Kerke leeve, die zich aan geene bloedige vervolgingen schuldig gemaakt heeft. Ik bidde God, dat het Hem behaagen mooge, de reddenlooze ijveraaren ook van hun schelden en veroordeelen yrij te maaken. Een kristen onderhoudt de Geboden van Jezus in alle zijne handelingen, en ook in zijn gedrag omtrent doolende en zelfs

om-

(*) Joh. xvi: 2, 3.

omtreden boosaartige vervolgeren. *Gij zijt mijne vrienden*, zegt Hij tot zijne Discipelen, *zoo gij doet, wat ik u gebiede* (*). En wat zegd dit geestbod van den Zaligmaaker? Een' Kristen, of hem, die een Godgeleerde zijn wil, moogen de geboden van Jezus, ook in dit opzigt, niet onbekend zijn! — *Hebt uwe vijanden lief, bereelt Hij, zeengent ze die uw vervloeken, doet wel den geenen die u haaten, en bidt voor de geene, die u geweld doen, en die u vervolgen* (**). Het is zonneklaar, dat de Zaligmaaker hier ziet op den haat en de vijandschap, die uit de verscheide godsdienstige gevoelens ontstaan. Het was niets dan bittere Godsdienst-nijd, die de Joden aanzetteerde, om de Discipelen van Jezus te vervloeken, of dezelfven, naar onzen spreektrant, te verketteren: niets dan Godsdienst-haat was de oorzaak van alle hunne beleedigingen en vervolgingen!

Dat ik met vreedzaamgezinde Godsdienst-partijen vreedzaam leeve, dit spreekt van zelf. *In dien gij lief hebt, die u lief hebben, wat loon hebt gij?* vraagt onze Zaligmaaker zelve, *doen ook de tollenaars niet het zelve* (***)? Het komt mij verschrikelijk voor, wanneer Protestanten elkanderen onderdrukken, en elkanderen de vrije openbaare Godsdienst-oeffening weigeren. Zij zijn immers bij allen, die oogen hebben om te zien, leeden van ééne éénige Kerke. Ik houde het voor on-

ver.

(*) Joh. xv: 14.

(**) Matth. v: 44.

(***) Matth. v: 46.

verantwoordelijk, wanneer men de Grieksche Kerke versmaadt, en, om dezelve geheel te verketteren, aan haare Leeraaren en plégtheden de slechtste beteekenis en wending geeft, die maar moogelijk is: deeze Kerk, die in Rusland zoo vriendschapelijk met ons handelt, — ons overal vrije openbare Godsdienst-oeffening geeft, — en zelfs den aanbouw van onze Godshuizen bevordert! Zonder afgrijzen kan ik nimmer aan de vreeslijke vervolgingen der Roomscbe Kerk denken: maar wij moeten vergeeven, wij moeten voor haar bidden, gelijk Christus voor de geenen, die Hem kruizigden: *Vader vergeef het hun, want zij weeten niet wat zij doen* (*). Eindelijk, eindelijk, verhoort God het smeeken van geduldig lijdenden, en ik zie met blijdschap reeds de verlichting in de Roomscbe Kerk te gemoet! Ik zegen den waarlijk grooten Josephus, en bidde God, dat zijn edelmoeidig voorbeeld veele Vorsten tot naijver mooge aanspooren.

Wanneer oprechte mannen, in de Protestantscbe Kerke, zich aan eene stelling van ons Sijsstema, of aan onze slechte kerkelijke tugt stooten, dan moeten wij hen met de grootste liefde dulden. De heevigheid van onze onredelijke Geestlijken is de waare oorzaak hunner Scheuring. Zij meenen gelijk te hebben, — zij worden vervolgd, — zij verbeelden zich martelaars te zijn, — zij maaken zich daar eene eere van, — en nu
ftich-

(*) Luc. xxiii: 34.

stichten zij sekten: zij, die de beste leden van onze kerke zouden geweest en gebleeven zijn!

De gelijkenis van de tarwe en het onkruid is voor mij, in meer dan een opzigt, zeer belangrijk (*). Ik versta door het onkruid niet alleen de doolenden, maar ook de ondeugenden. De Zaligmaker schrijft het onkruid den Satan toe: *een vijandig mensch heeft dat gedaan.* Ondeugenden worden in de heilige Schrift als kinderen des satans beschouwd. *Die de zonde doet, is uit den duivel: want de duivel zondigt van den beginne* (**). En dus is eigenlijk de zedeles van deeze gelijkenis: kristenen, en voornaamlijker derzelver Leer-aars, moeten ook godloozen in hunne gemeente dulden, en met goede hoop aan hunne bekeering arbeiden. Welk een troost voor mij bij onze flegte kerkelijkē tugt! Ook onze tijden heeft de Alweetende vooruit gezien, en ook ons heeft hij beveelen omtrent onze handelwijze gegeeven. In eene kleene gemeente is eene strenge kerkelijke tugt mooglijk en heilzaam: maar, indien alle de inwooneren des lands denzelven Godsdienst omhelzen, dan is zulk eene tugt niet wel mooglijk, en, ik voeg 'er bij, ook niet heilzaam. Waarom zoude ik eenen rampzaligen mensch, door de uitsluiting uit de Kerke, van het middel zijner bekeering versteeken, en wat hindert zijne tegenwoordigheid rechtschaapen zielen? wat deert het eenen kristen,

die

(*) Matth. XIII: 24 — 30.

(**) 1 Joh. III: 3.

die de gedachtenis van den zoendood plegtig viert, of 'er een onkristen uit gewoonte meē slentert? daar tog de alweetende en getrouwste Leeraar, bij de instelling van dit gedenkmaal, Zijnen verraader mede liet aanzitten; gelijk reeds lang uit den Eeuangelist Johannes klaar beweezen is.

En gij, goede Zielen! die de uitroeijing van dit onkruid zoo greetig wenscht, weet gij wel, wat gij bidt? Het opzigt over de Kerk en haare zuivering van onkruid zoude tog, mijns bedunkens, het ampt haarer ouderlingen, haarer Leer-aaren zijn. En hoe, zoo deeze nu onredelijk, vol hartstochten, vijanden van het goede waren: zoude dan het onkruid niet beschermd en de vroomen onderdrukt worden? Hoe veel rechtschaapen kristenen zijn niet, door de godlooze vaderen eener zoogenaamde heilige Inquisitie, verbrand, of in de diepste gevangenispen geworpen? Dit alles zag de Alweetende vooruit, en toen Zijne dienstknegten vraagden: *wilt gij, dat wij heenen gaan, en het onkruid vergaaderen?* zeide Hij tot hun, neen, op *dat gij het onkruid vergaaderende, ook mooglijk met het zelve de tarwe niet uittrekt; laat beide te saamen opwasen.*

Heethoofdige ijveraars voor hun Sijstema haaten die geenen, welke met hunne gevoelens daarvan afwijken, en beschouwen dezelen als het onkruid. Gesteld, dat zij zoo: dan hebben zij immers ook hier eene aanwijzing, hoe zij zich omtrent wezenlijke, of slechts, volgens hunne meening, doolen-den moeten gedraagen. Laat beiden te saamen op-

was-

wassen, op dat gij niet, zoo gij de doolenden uitwiedt, te gelijk de tarwe mede uittrekt. Meent niet elke partij van de Kerke, meent niet een ieder Godgeleerde, dat de waarheid aan zijne zijde zij? Bijaldien de rechtzinnige het recht heeft de ketteren te verbranden, dan heeft immers de ketter, op zijne beurt, het zelve recht tegen hem. De ketter is in zijn eigen oogen zoo recht gelovig, dan de rechtzinnige in de zijne: Zij hebben beiden een gelijk recht. Maar wee dan der Kerke! — daar zou van het moorden en branden geen einde komen. De Zaligmaaker verbiedt, bijzonderlijk, den rechtgeloovigen de vervolging. Laat beiden te saamen opwaszen, zegt Hij tot Zijne dienstknegten, die nogtans, zonder tegenspraak rechtzinnige Leeraars waren. Ik bidde alle de geenen, die door Godlijke bestelling ouderlingen Zijner Kerke op aarde geworden zijn, beijvert u dog vrienden van Jezus te wezen: maar als dan eerst, zegt deeze menschenvriend, zijt gij mijne vrienden, wanneer gij doet, wat ik u gebiede. Duld t, wat God duldt, — trekt het geen niet uit, wat gij voor onkruid aanziet. — Vergeldt niet kwaad met kwaad. — Bidt voor de geenen, die u geweld doen en die u vervolgen.

Vrijheid van denken behoort mede tot de rechten der menschheid: maar niet de vrijheid van schrijven. Ik denke voor mij zelven, en ik zoude het voor de grootste dwinglandij houden, wanneer men mij omtrend het denken wetten wilde voorschrijven. Ik schrijve voor anderen, ik kan

kan mijnen Leezeren zoo ligt nadeel, als voordeel toebrengen: en men kan het aan eene schrandere maatschappij niet misprijzen, wanneer zij mijner vrijheid paalen zet. De heilzaame grondwetten van eenen staat te verachten, deszelfs veiligheid te ondermijnen, beroerten en oproer te verwekken, dat zal geen redelijk mensch voor geoorloofd houden. De Godsdienst is het geluk der menschen binnen en buiten de maatschappij, en de grondvest van dezelve: „daar is een God, „daar is een Vergelder”. Deeze zijn ook de beste grondstellingen voor de veiligheid van den staat. God te verloochenen, — Zijne voorzorge voor het menschlijk geslagt te bespotten, — de heiligeid der eeden belachlijk te maaken: zoude eene verstandige maatschappij dit met onverschillige oogen kunnen aanzien? Cicero verhaalt, dat zeker volk eenen wijsgeer (Carneades genaamd) in ballingschap verweezen had, om dat hij zich met vermeetele woorden beroemd had, dat hij het aanwezen der Goden zoo wel bewijzen, als wederleggen wilde. Het onbelemmerd oordeelen over de bijzondere gevoelens van verscheide Godsdiensten moet geoorloofd zijn: de waarheid wordt daardoor in een helder daglicht geplaatst, en van het daar mede vermengd bijgeloot gezuiverd: maar ook dit onderzoek moet met welvoeglijkheid en met reden, niet met spotternij geschieden. Niets is zoo waar, zoo bondig, zoo heilig, welk door eenen geestigen zwaai niet belachlijk zouden kunnen voorgesteld worden.

Het

Het is de waarheid - liefde niet, welke de boekwinkels niet zoo veel schotschriften voorziet. De opsteller zoekt geld, en geestige schriften worden het meest gelezen en voor den uitgever het best betaald. De opsteller schrijft zich zelven uit, hij geeft aan de vorige aartigheden eenen anderen opschik, en ze krijgen nieuwe aftrek. Wie de schriften van Voltaire bezit, zal ondervinden, dat hij ééne spotternij meer dan éénmaal betaald heeft gekreegen. Ook de honger maakt spotters. Een schrandere bol heeft door een ongeregeld leeven zich arm gemaakt: Hij wordt een schrijver, hij voegt zich naar den bedorven smaak van onzen tijd, en vult zijne vellen aan, met allerlei vertellingtjes, met verdraaiingen van den Bijbel, die hij niet ééns doorgedacht had: en niets is zoo eerwaardig, waaraan hij niet zal trachten eenen belachlijken zwier te geven. En zoo verkrijgt hij een tijd lang zijn onderhoud, tot dat hij zich zelven uitgeschreeven hebbende, zijne Leezeren met lagchen ophouden, en hem ten laatsten in armoeide en verachting laten verfinagten.

Goede zeden zijn het behoud van huisgezinnen en van geheele staaten: zoo als de blinde opvolging der ongeregelde begeerten enkcle huisgezinnen en geheele staaten in het verderf stort. Welke groote verdiensten heeft een Gellert door zijne zedekunde? en zijne gedachtenis blijft allen menschenvrienden heilig! Door wulpsche gedichten en romans de hartstochten in wellustige jongelingen en jonge dochteren nog meer aan te prik-

kelen, — den zelf-moord prijswaardig af te beelden, — is eene schande voor de schrijveren, en een onherstelbaar kwaad voor onvoorzichtige Leezen. Hoe grooter zulke Génies zijn, des te schaadelijker worden zij voor het gemeenebest. Een vergift in het schoonste porcelein, dat met de schoonste bloemen pront, is en blijft daarom niet minder vergift. De sterkste verdediger der vrijheid zal, zoo hij een vriend van de deugd en van de menschheid is, het billijk en noodzaaklijk vinden, dat de vrijheid der drukpers hieromtrent bepaald worde. De fraaie geesten moeten hunne fraaie natuurlijke gaaven ook aan weezenlijk fraaije en waardige gedachten besteden.

Maar, daar roept mij een vriend toe, wie zal hier Rechter zijn? wie zal beslischen, wat oirbaar of schadelijk zij? zouden de Godgeleerden van de elfde of dertiende Eeuw wel bevoegde Rechteren geweest zijn? zouden zulks de Oostenrijksche Geestlijken heedendaags zijn? Wel, moet dan de beoordeeler der boeken juist in het zwart gekleed te voorschijn koomen, en is het niet om 't even, indien hij maar een waarlijk Geleerde zij!

De zaak is echter van te veel aanbelang, dan dat dezelve aan één persoon zou kunnen toevertrouwd worden. Het moet eene vergadering zijn, die eenen Vóórzitter heeft. 'Er moeten verdraagzaame mannen, vrienden van waarheid en deugd verkoozen worden! Men zal nog altoos op de kussens der Regeeringe en op de Hoogeschoolen dergelijke waardige beoordeeleren vinden.

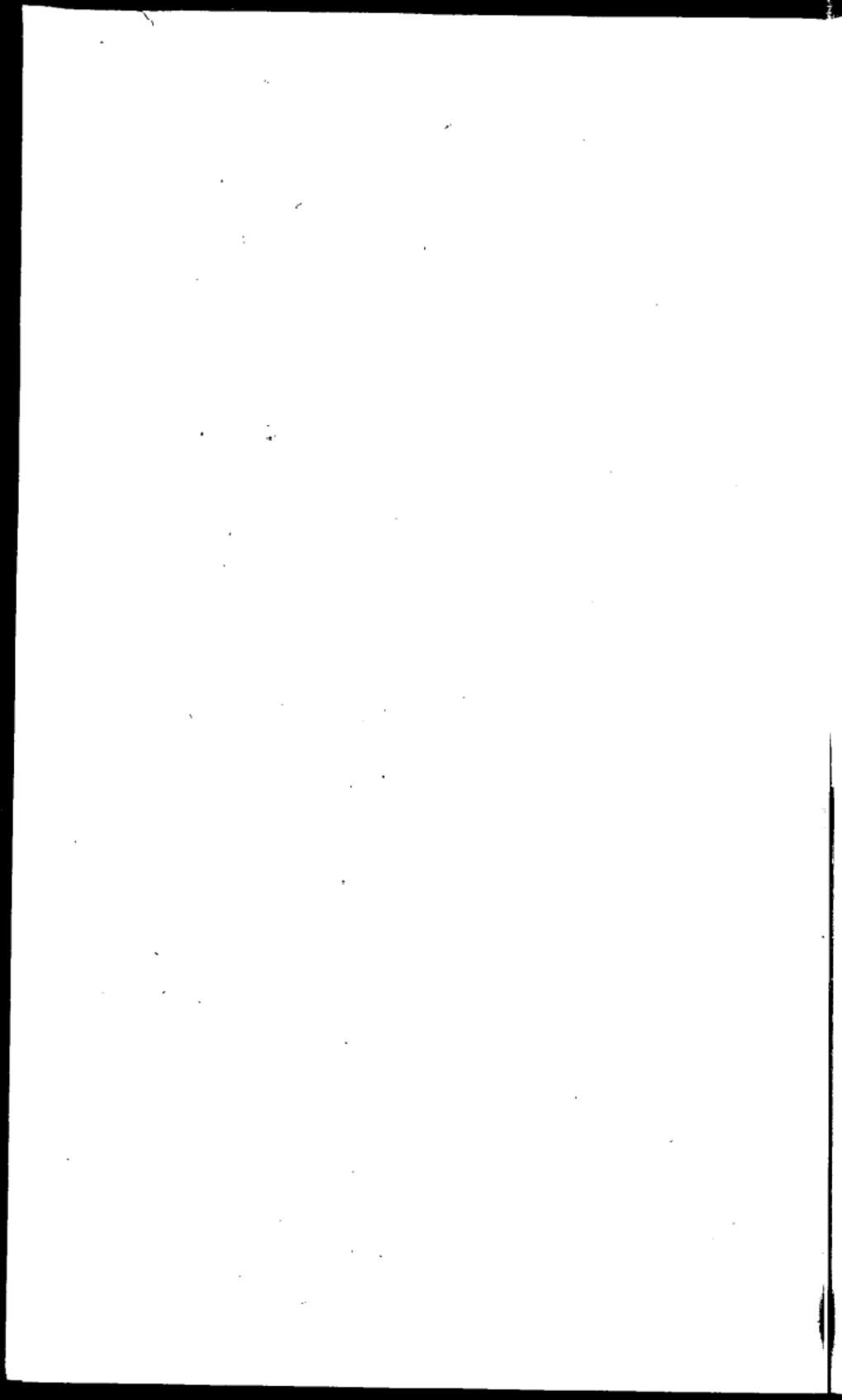
B IJ D R A A G E

T O T D E

G E S C H I E D E N I S

D E R

E E R S T E M E N S C H E N.

V O O R B E R I C H T.

Men levert ons doogaands een zonderling tafereel van onze Stam-ouderen. Eerst verheft men Adam tot den grootsten wijsgeer en tot eenen voleindigden rechtyaardigen. Kort naderhand, na deszelfs volvoerde dwaaling, berooft men hem van al het verstand, en van al het vermoogen van iets goeds te denken en iets goeds te doen. Wij zullen de gesteldheid der eerste Ouderen in de **Geschiedenis** van Moses opzoeken, en aantoonen, dat dezelen ten allen

V O O R B E R I C H T.

tijde menschen geweest, en ten allen tijde
menschen gebleeven zijn; — denkende wee-
zens, maar aan zinnelijke gewaarwordingen en
hartstochten onderworpen. Bijaldien wij zulks
ter uitvoer brengen, dan zullen wij eene
belangrijke Bijdraage tot de geschiedenis der
eerste Menschen bezorgd hebben.

G E S C H I E D E N I S

D E R

E E R S T E M E N S C H E N.

De mensch is zich zelven een geheim. Dit weet hij nogthans zeker, dat hij een bekwaam lichaam en eenen denkenden geest heeft. Maar wat is zijne bekwaamheid en zijn denken? Niets anders dan een aanleg en het vermoogen om door onderwijs en oeffening bekwaam te worden, en denken te leeren. Zonder onderwijs en oeffening zal de fijnste hand geen Neurenberger draai-werk maaken. Zelfs grof werk, regte vooren te ploegen, het koorn met Seisen te maaijen, vereischt aanwijzing en oeffening. Nog minder zullen wij zonder onderwijs en oeffening leeren denken. Zommige denkbeelden leggen zeer na bij onze ziel: des niet te min moeten zij door onderrigt en oeffening ontwikkeld worden.

Ik heb mij het vermaak bezorgd, van verscheidene Soorten van dieren te zien werpen. Alle hunne jongen hebben de krachten en de geneigdheid,

heid, om op te rijzen, te loopen en de borst der moeder te zoeken. Hoe lomper de moeder is, des te vlugger en bekwaamer zijn haare jongen. Hoe ellendig daarentegen is de jonge mensch! Daar ligt hij en kermt, onvermoogend om zich van de plaats te bewegen. Verfimagten moest hij, zoo niet de tedere moeder hem aan de borst hieldt, en hem den tépel in den mond gaf. Daar gaan maanden voorbij, eer hij zijne moeder leert kennen, jaaren en daagen, eer hij van zelve gaat; en vele jaaren, eer hij in staat is, zich zijn onderhoud te verschaffen. Op welk eene verschillende wijze handelt hier de Wijste, die de schikking der waereld geregeld heeft? en tog handelt hij volgends de grootste wijsheid!

De dieren hebben noch verstand noch bekwaamheid, hunne jongen op te pasfen en ze te bestieren: ook hun lighaamsgefestel zelve laat niet toe, hen te behandelen. God moest hunnen jongen de sterkte, de vlugheid en de natuurlijke neiging mededeelen, om hun voedzel bij de moeder, en welhaast op het veld te zoeken. Maar een jong mensch heeft tedere, verstandige en tot zijne verzorging bekwaame ouderen. Van deezen kan en moet hij alles verkrijgen, wat tot zijn onderhoud en opvoeding vereischt wordt. Hij moet, gedurende de zorg en opvoeding van vele jaaren, zich aan de ouderen gewennen. Door deezen moet hij onderrigt worden, om de leden van zijn lighaam te gebruiken. Door den omgang met hun moet hij denkbeelden verzaaimelen, — door

door derzelver onderwijs moet hij de gevolgen zijner handelingen, en het onderscheid tuschen goed en kwaad, leeren inzien. Hij moet leeren, zijne gedagten niet blindeling te volgen, — zijne hartstochten te overwinnen, — het beste te verkiezen, — en op die wijze moet hij tot de deugd en tot zijn geluk opgeleid worden. De eerste mensch kon niet als een kind ter waereld komen; zijne schepping zou vruchteloos geweest zijn: hij zou omgekomen en nimmer een bevolker des aardbodems geworden zijn. Hij betracht den aardbodem met de volle grootte en sterkte van zijn lichaam: wij kunnen ook voor zeker aanneemen, dat hij de gezondste en sterkste geweest zij, die ooit den aardbodem zag, en dat hij het gelukkigst vernuft gehad hebbe. Maar zou zulks tot zijn onderhoud en tot zijn geluk voldoende geweest zijn? Ware hij niet omgekomen, dan ware hij tog ten uitersten ellendig geweest: Hij zou verwilderd, en den onvernuftigen dieren gelijk geworden zijn.

Zijne schenkelen waren sterk genoeg, om het lichaam te draagen: maar het regt overend gaan vereischt eene naauwkeurige in achtneeming van het evenwigt, welke zonder oeffening niet geleerd wordt. De mensch zoude vóóröver gevallen zijn; op zijne armen gesteund hebben: en daar hij geerie andere levendige, dan op vier voeten zich beweegende werktuigen, rondom hem zag, zou hij met alle zijne nakoomelingen op handen en voeten gekroopen hebben.

Zijn eerste gevoel was de honger, maar hoe moest hij dien te vrede stellen? De dieren hebben een natuurlijken trek tot het gras. Naauwlijks heeft het kalf een groene plaats betreden, of het bukt zijn kop ter aarde, en proeft de nog nooit geziene groente. Maar de mensch, waar heeft die eenen bijzonderen trek toe? Wanneer hij zelve nimmer iets gebruikt heeft, niemand iets heeft zien gebruiken, nimmer iets van eeten gehoord heeft: welke denkbeelden heeft hij dan van de spijze? Boomen vol bladeren en vruchten staan rondom hem. Een mensch, die voor de eerste reis de oogen opent, die duizend voorwerpen op éénmaal in het gezigt krijgt, zou die wel duidelijk en onderscheidenlijk zien? Hij weet ten minsten niet wat hij ziet. Had hij zonder kennis toegestast, dan waren hem de blaaderen nog nader geweest, dan de vruchten. De mensch, die noch niet met al kent, zoekt zich te helpen met alles na te bootsen. Het geen zich het natuurlijkest van hem laat denken, is dit, dat hij met de dieren op het gras zoude aangevallen zijn, en zijn honger daarmede gestild hebben. Zijn eerste voedsel zou tot eene gewoonte geworden zijn, zijne nakoomelingen zouden op dezelve wijze opgekweekt zijn: én wij gingen thans met onze koeijen en schaapen naar de weide.

En op welk eene wijze moet een Adam leeren denken en oordeelen? Het denkbeeld van eenen Schepper is van den mensch niet verre verwijderd: en evenwel is het zoo lang nog niet geleden,

den, dat het zelve den Groenlanderen, die alreeds veele eeuwen hunne ruwe eilanden bewoonden, nog ontbrak. Volken die in gelukkiger landstreeken leeuen, hebben de van hunnen voorouderen aangeërfde kennis Gods behouden: maar hoe kommerlijker de mensch leeft, des te minder denkt hij. Wanneer zich hunne geheele neiging tot hun kommerlijk onderhoud bepaalt, dan verliezen zij *zij* zelfs de begrippen, die hunne in deeze ellendige oorden gebannen voorouderen mede gebragt hadden. Maar wie hadde kommerlijker moeten leeuen, dan een aan zich zelven overgelaaten Adam, de eerste en de ongelukkigste der menschen? — Mischiend vond hij een hol, waarin hij zich verborg. In een hol lag hij gelijk een dier, hij ging graazen gelijk een dier, hij loerde gelijk een dier op den roof, dien hij vangen, verscheuren en opeeten kon. Want ook het raauw vleesch eeten wordt den mensch, door de gewoonte, eigen.

Ziet uwen stamvader, gij mensen, en beklaagt hem. Kunt gij u verbeelden, dat zijn Schepper, die hem bekwaamer en edeler dan alle de andere dieren geschaapen had, hem geene gelegenheid zoude gegeeven hebben, om zijne gaaven te ontwikkelen? en dat, daar Hij zoo veel tot zijn gerief bereid had, hem niet zoude bekwaam gemaakt hebben, om de geschonken goederen te gebruiken?

Twee gevallen begrijp ik, in welken de eerste mensch de waardigheid der menschheid heeft kunnen

nen handhaven. God, die ten opzigte van deszelfs aanweezen zijn Vader was, moest ook omtreden het onderwijs de plaats van eenen Vader bekleden: of Hij moest den mensch met volkoomen kennis en ondervinding van alles, dat hem overkoomen kon, geschaapen hebben. Ik vindt het eerste geval zoo min onmooglijk, als Gode onbetaamelijk. De Godgeleerden houden het laatste geval staande. Ze zijn met deeze bespiegeling zoo vooringenoomen, dat zij dezelve als een afzonderlijk grondstuk van hunnen Godsdienst in de eerste leer- boeken hunner kinderen plaatsen. Licht, zeggen zij, was zijn verstand, heiligeheid was zijn wille, en niet dan orde heerschte in zijne zinnelijke begeerten. Ik wil voor de moogelijkheid van dit verheeven denkbeeld niet instaan. De enkele moogelijkheid bewijst niets. Ook het eerste geval, waarbij God den mensch bij trappen in kennis en deugd doet opwasen, is niet minder mooglijk. Het koomt daar op aan, wat God wezenlijk gedaan, en welk soort van redelijke schepselen Hij tot bewooneren Zijner aarde bestemd hebbe: of het volkoomen wijze en heilige moesten weezen, of zulken, die Hij door onderwijs, ervaaring en oeffening, tot de wijsheid en heilige wilde opleiden?

Wij vinden de geschiedenis der eerste menschen in de Boeken van Moses: wij zullen dezelve met opmerkzaamheid inzien. Wij zullen ze zoo lezen, als of wij ze voor de eerste maal lazen; en al dat geen vergeeten, wat wij daarover bij ander-

renq

ren gelezen of van anderen gehoord hebben. Van de verheeven wijsbegeerte, van het vaste kenmerk van eenen heiligen, vinden wij bij de eerste ouderen niet het minste spoor. Wij vinden een paar onschuldige Zielen, die geheel nieuw, zonder eenige ondervinding, en geenzins meester over hunne begeerten waren.

God, de aarde met kruiden, vruchtbare boommen en allerlei soorten van dieren voorzien hebende; wilde aan dezelve ook met reden begaafde inwooneren geéven, die zich de meenigvuldigheid Zijner werken zouden ten nutte maaken, — die de wijsheid en goedertierenheid des scheppers van het geheel al zouden bewonderen, — die door een wijs gedrag op aarde gelukkig, en voortaan voor meerder volmaaktheid vatbaar zouden worden.

God zegt: laat ons menschen maaken, naar onzen beelde, naar onze gelijkenis: en dat zij heerschappij hebben over de visschen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over het vee, en over de geheele aarde, en over al het kruipende gedier te, dat op de aarde kruipt.

Hier geeft de schepper zelve het naauwkeurigst begrip van het nieuwe schepsel; Hij geeft zulks niet uit toevallige omstandigheden, maar uit de weezelijke eigenschappen van het zelve. *Een beeld, naar onze gelijkenis.* Een beeld is eene gelijkheid met iets. Ons lichaam heeft geene gelijkenis met God. De mensch heeft een vermoogen van te denken en te willen, hij heeft eenen geest, en deeze geest is God gelijk. Ook God is

•

een

een geest, alhoewel in oneindig hooger graad. Met het evenbeeld Gods wordt de heerschappij over de aarde vereenigd. Het lichaam van den mensch heeft de sterkte niet, om alle dieren tot zijn gebruik te besteden, noch om den aardbodem door het uitrooiën en het bebouwen der lange woeste landen bruikbaar te maaken; indien de reden geene werktuigen uitvinden en tot het noodig gebruik besteeden kon. De Heer der aarde moet verstand hebben, en ook als Heer droeg hij het evenbeeld Gods met zich.

Deze Heerschappij behoort mede tot de wezenlijke vereischten van den mensch. God plaatst dezelve niet alleen mede in de beschrijving van den mensch, maar de zaak bewijst zich ook van zelve. Bijaldien wij het recht over het geschaapene niet van den mensch als mensch, maar van zekere gevoelens wilden doen afhangen; dan zouden de haatlijke gevallen daaruit ontstaan. Geen eigenaar zoude in zijn huis veilig zijn: al wie zich vroom hieldt zoude het recht hebben, dien, dien hij niet voor vroom hieldt, daaruit te stooten, en hem al het zijne te ontrooven.

De onnoozele burgers te Munster hebben zulks op een schrikijke wijze ondervonden. De dweeper Johan Boekhold nam hun het geld en alle hunne bezittingen af: en dreef dezelen, van alles ontbloot, in het ruwste jaargetijde, de poort uit. Ik zelve heb in Halle eenen Dweeper gekend, die, hoe vroom hij ook waande te zijn, 'er zich geen geweeten van maakte, om de rijken te be-

drie-

driegen, die hij voor godloos hieldt. Hij meende, dat zij geene rechtmaatige bezitteren van Gods goederen waren.

Is het evenbeeld Gods een weezenlijk vereischte van den mensch, dan moet het zelve bij allen menschen ten allen tijde gevonden worden. En dit stemt naauwkeurig met de heilige Schrift overeen. In de zestiende eeuw na de schepping der waereld wordt de doodstraf voor de moordenaaren vastgesteld; en tot eene beweeg-rede daarvan opgegeeven, dat de mensch naar het beeld Gods gemaakt zij. Genef. IX: 6. Moet deeze wet ook in de volgende tijden plaats grijpen, dan moeten niet alleen alle de toen ter tijd levende, maar ook alle naderhand gebooren menschen weezenlijk het eevenbeeld Gods draagen. Deeze waardigheid is de oorzaak der harde strafte der moordenaaren. Op dusdanige wijze verzekert ook de Apostel Jacobus. Hoofdst. III: 9. dat de menschen naar de gelijkenis Gods gemaakt zijn: en vindt het derhalven onbetaamlijc, dat men met denzelven mond en den Schepper looft, en den mensch vervlockt.

Onze geschiedenis vervolgende, vertoont zich de jonge mensch, als een leerling, en God als een onderwijzende Vader. Wij vinden, dat God met den mensch gesprooken hebbe. De spraak is eene willekeurige vereeniging van het geluid met een zeker denkbeeld. Ik wil God in het geheel niet de magt ontzeggen, van een geluid voord te brengen maar zou het hier ter plaatse wel-

welvoeglijk zijn, om aan een geluid te denken, wijl de vereeniging der denkbeelden met een, zeker geluid nog niet geschiedt was. Adam hadde eenen klank kunnen hooren, maar geen denkbeeld daarmeede veréenigen kunnen; ten zij dat wij stelden, dat God in Adam, onder het gehoor van den klank, het denkbeeld innerlijk bewerkt hadde. Dit zoude een dubbeld werk voor den Schepper geweest zijn. Het spreken is de wijze, waar op men aan anderen zijne gedachten mede deelt. God sprak tot Adam, dat is te zeggen, Hij deelde hem deeze denkbeelden, deeze gedachten mede. Hoe gemaklijk valt het Dien, Die het denk-vermoogen in ons gelegt heeft, ook weezenlijke gedachten in ons voord te brengen.

God, die nog onophoudelijk voor een kind, eer hetzelve ter waereld koomt, de spijze in de borst der moeder toebereidt, had ook voor den jongen mensch, vóór zijne aankomst, de kost bezorgt. Boommen vol schoone vruchten en de schoonste tuingewasen stonden rondom hem. Maar iets anders is het, leevensmiddelen te hebben: iets anders is het, dezelve te kennen en derzelver gebruik te weeten. De mensch heeft geen instinct, gelijk een dier. Wie nog nooit gegeten heeft, noch anderen heeft zien eeten, weet de, onder hondert onëetbare dingen, vermengd staande voedzelen niet uit te zoeken.

Men stelt zich dit geval niet wel voor. Wij besluiten geheel verkeerd van onze kinderen op den eersten mensch. Onze kleene kinderen hebben

ben dikwijls zien eeten, zij hebben dikwijls zelve gegeten, zij hebben boom-vruchten gegeten: derhalven vallen zij, zoo dra ze in een tuin koomen, op appelen en peeren aan. Hier is kennis en geheugen: maar wat was 'er bij den jongen mensch; Wel gevoel van honger, maar geen begrip, hoe hij denzelven moest stillen. Hij zou onder de boomen rond gedwaald en niet geweeten hebben, of hij naar de bladeren, dan naar de vruchten moest tasten.

Het onderwijs van eenen bezorgden Vader was hier noodzaaklijk. Zonder twijf gaf God den jongen mensch terstond de neiging van zich overend te houden en regt te gaan. Hij gaf hem ook het denkbeeld, dat zekere boomvruchten en kruiden zynnen honger stillen zouden. Dit zegt Moses duidelijk. Want welk eenen anderen zin kunnen wij aan Gods woord geeeuen. Genes. I: 29. *Ziet, ik hebbe uleden al het zaadzaaiende kruid gegeeven, dat op de gantsche aarde is, en alle geboomte in het welke zaadzaaiende boomvrucht is: het zij u tot Spijze.*

Daar God den jongen mensch de boomvruchten tot voedzel aanwees, vereischte zijne getrouwheid, denzelven te waarschouwen voor den boom, die 'er schoon uitzag, maar vergiftigde vruchten droeg. Er staat Genes. II: 16, 17. *Van allen boom deezes hofs zult gij vrijelijk eeten: maar van den boom der kennisse des goeds en des kwaads, daarvan en zult gij niet eeten: want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.*

T

Wat

Wat is duidlijker dan deeze woorden? Geen vader verbiedt zynen kinderen, dan het geen schadelijk is: en als hij eene vrucht verbiedt met daar uitdruklijk bij te voegen: *gij zult sterven*, wat kan men anders denken, dan dat die vrucht een vergift zij, en het lighaam vernielen zoude. Hoe is het mooglijk, dat men hier geheimen zoekt, en meent, ik weet niet, welk eene proef-wet gevonden te hebben? God kende de zwakheid van den mensch, en had geene proef van nooden. En hoe zou dat overeenkomstig zijne vaderlijke liefde geweest zijn, eene wet te gheeven, die niet noodzaaklijk was, welker overtreding Hij voorzag, en welker overtreding zijn edelste schepsel met alle deszelfs nakomelingen, in het uiterste ongeluk moest storten?

Den mensch wierden niet alleen de boom- en veld-vruchten tot zijn onderhoud gegeeven: maar hij werdt ook onderrigt, hoe het land te bouwen. De landbouw vereischt werktuigen van eene zekere hard- en scherpheid. Het gebruik van ijzer en vuur moet eene van de eerste uitvindingen geweest zijn. En hoe gemakelijk was het voor God, daar Hij den Mensch de neiging tot den landbouw en het denkbeeld daarvan gegeven had, dat hij hem op de uitvinding van het ijzer hielp. Tubalkaïn was de eerste Smit niet, hij bragt slechts die kunst tot meerder volmaaktheid. Het hiet Genes. IV: 22. niet enkelijk: *een leermeeester van alle werken in kooper en ijzer*; maar de konstrijkste van al de ijzer- en kopersnids; het welk voor-

on-

onderstelt, dat alreeds vóór hem meesters in deze kunst geweest zijn.

Het tweede en derde Hoofdstuk van het eerste Boek van Moses bevatten een oud gedicht, het welk Moses bij zijne geschiedenis gevoegt heeft, en daar is veel dichterlijk sieraad in het zelve, Het is optooisel van den dichter, wanneer dezelve God het lighaan van den eersten mensch uit het stof der aarde doet vormen, naderhand den adem des leevens in hem blaazen, en vervolgens eene égå uit zijn lighaan bouwen laat. Dichterlijk optooisel is het, wanneer hij hem eenen bijzonderen hof doet aanleggen, en midden in denzelven den vergiftigden boom en eenen gezonden, doet 'planten. Wanneer hij de dieren paarsgewijze vóór hem vóorbij leidt; wanneer hij eene slang doet optreden, die den eersten mensch tot de verboden vrucht verleidt; wanneer hij eindelijk, op het genot der zinlijke begeerten, de uitdrijving uit het Paradijs doet volgen. Maar in al dit optooisel, ligt weezelijke waarheid opgesloten. De geheele oord, waar de eerste menschen hun verblijf hadden, was schoon, Het nieuw geschaapen paar moest elkander als één beschouwen, en tederlijk beminnen. God gaf den mensch eene ingeschaapen neiging, om met het denkbeeld van ijder dier een zekeren woordenklank te verbinden. Eene zinlijke begeerte overweldigde den eersten mensch, en de ellende is altijd het gevolg van het opvolgen der zinlijke begeerten.

De eerste echtgenooten waren te gelijk geschaapen, en hoe ongelukkig waren zij geweest, zoo zij met elkanderen niet hadden kunnen spreken? God zorgde derhalven voor de spraak. De benoeming der dieren verstrekte tot een begin van dezelve. Met iedere zaak, die zij noodig hadden, verbonden zij een nieuwe klank, en op die wijze werdt de spraak allengskens rijker. Onderhoud hadden de menschen, en klederen behoeften zij niet. Hun vel was in die warme landstreek hun deken en hun opschik. Moses zegt Hoofdst. II: 25. *zij waren beide naakt, Adam en zijn wif, ende zij en schaamden haar niet.*

Al het ongewoone schijnt ons ongeschikt toe. De eerste menschen, die zich van het eerste begin af daadelijk zonder deksel gezien hadden, konnen onmooglijk in het sieraad der natuur iets wanvoeglijks vinden. De woorden, *zij schaamden haar niet*, zijn een bijvoegsel, dat om der volgende tijden wille daarbij gedaan is. Zelfs het begrip van eene schaamte kon toen nog niet aanwezig zijn. En voor wien moesten zij zich schaamen? Een gaâ zag zijne egaâ.

Dewijl God zich als Vader, ten opzichte der lichaamlijke behoeften, vertoonde, zoo kunnen wij niet twijffelen, of Hij heeft voor de verlichting van hun verstand en voor het bezeffen van hunne bestemming, nog meer zorg gedraagen. Het begrip van hunnen en der waeereld schepper moest zich terstond ontwikkelen. Zij waren niet alleen vatbaar voor het zelve; maar het was ook

on-

ongetwijfeld het eerste denkbeeld, waarop hen hun Vader bragt; onder het aanschouwen der schepselen bewerkte God in hen het denkbeeld van den schepper. God werdt hun immer groter: en hoe meer zij Gods voorzorge omtreden hunne behoeften zagen, des te meer bewonderden zij Zijne Wijsheid en Goedertierenheid.

Levendige dankbaarheid jegens God werdt hun gevoel, en Hem te behaagen, werdt hun wensch.

— Hun hart was onschuldig, door geenerlei kwaad bedrijf bedorven, door geen schadelijk voorbeeld besmet. Zij beminden God, zij bemin-den zich wederzijds: en hielden zich bezig met den hun aangewezen arbeid, die hun meer tot vermaak, dan tot last verstrekte. Elke zevende dag was voor hun een plegtige feest-dag hunner schepping. God had dit denkbeeld en deeze begeerde hun onmiddelijk ingeboezemt, en daardoor eene gedachtenis Zijner wonderen gesticht. —

Ter ongelukkiger uure geraakte Eva op de plaats, waar de verboden boom met zijne vruchten pronkte. Mischiën werdt zij daarbij eene slang gewaar, die van de vrucht deezes booms at, zonder daar van op te zwollen of te bersten. Eene ongeregelde lust overmeesterde Eva. Zij werdt vervoerd, zij brak zommige vruchten af, at en gaf ze ook haaren man te eeten.

Het is waar, de schrift maakt gewag van de slang als van eene verleidster: maar het is in het geheel niets vreemds, dat eene hartstocht persoonlijk verbeeld wordt. Terstond in het volgende

vierde Hoofdstuk wordt de wraakzucht van Kaïn op gelijke wijze als een dier verbeeld: *de zonde*, hiet het in den grondtext, *ligt aan de deure: zijne begeerte is tog tot u*. Wanneer Moses de slang met de dieren des velds vergelijkt, dan is zulks alleenlijk eene opsiering van het gedicht. En eenen bozen geest kan ik nog minder onder de dieren rekenen, dan eene zinlijke lust. De Satan heeft in het geheel niets dierlijks; maar de zinlijke begeerte is het werkelijk dierlijke in den mensch. De gevaelijke misgreep was nu geschiedt, de menschen moesten nog denzelven dag sterven: want God kan niet liegen. De menschen gevoelden ook werkelijk eene schielijke verandering in hun lichaam. Zij gevoelden krimpingen in hun lijf: en wijl, door het onweer, het weer van dien dag koeler werdt, zoo was hun de anders aangehaalde frische lucht gevoelig. Zij werden op eene onaangenaame wijze gewaar, dat zij ongedekt waren. Zij kroopen, om zich voor de koude lucht te bewaaren, in een digt belommerd bosch, en om de pijnen van den onderbuik te verzachten, omwonden zij denzelven met tedere takken.

Hier ontdekt men welligt het eerste wonderwerk na de schepping. God stremde de verdere werking van het vergif, en behield de, in doods gevaaer, geraakte menschen. Hij verschijnt als een verwijtend, maar te gelijk troostrijke en behulpzaame Vader. Adam bekent zijn misgreep, schuift denzelven op Eva: en deeze op de zondige lust.

Daar

Daar Eva de zondige begeerte onder de gedaante van eene slang voorstelt, zoo blijft God bij dit zinnebeeld. Hij bestraft de zinlijke begeerte, en geeft daar van een verbloemd, maar treffend afbeeldsel. Hij zegt: dezelve zoude altijd slaafsch blijven; intuschen verzekerd Hij, dat de menschen door ondervinding wijs worden en metter tijd de begeerten overmeesteren zouden. Tegelijk vertroost God de bekommerde Eva. Hij had dezelve tot stam-moeder van het menschlijk geslacht geschaapen, en Hij verzekert haar, dat zij zulks blijven en niet sterven zoude. God verzekert haar, dat zij niet alleen van die vrucht, die zij droeg, maar nog van meerdere zoude verlost worden. Het hiet in den grondtext, *ik zal vermeenigvuldigen uwe smarte en uwe drachten*, of naar onzen spreektrant, ik zal uwe smartelijke zwangerheden vermeenigvuldigen. Eva was na bij haare bevalling zij gevoelde reeds eenige ongemakken haarer zwangerheid, zij moest nog meermaalen in deeze gezegende omstandigheden koomen. Zij zou kinderen baaren, doch niet zonder smarten: zulks liet het lichaamsgestel niet anders toe. Nogthans zouden haar de kinderen eene zoodanige blijdschap veroorzaaken, dat zij op nieuw begeerte tot den man zou krijgen. Eindelijk kwam ook de beurt aan Adam. Die kreeg een scherp verwijt: hij zoude ondervinden, dat ons het opvolgen der zinlijke lusten altijd groot naadeel baarde.

Onschuldige zielen worden door een éénig misdrijf niet bedorven. Zij worden voorzichtiger: en wij kunnen verzekerd zijn, dat onze stamouderen bestendig God gevreesd, hunne hartstochten onderdrukt en geheel hun leeuen met veel voorzichtigheid zullen doorgebragt hebben. Wij hebben de geschiedenis gevolgd. Dat God na den eersten misgreep de menschen hershaapen hebbe, daarvan vinden wij niets. Wij vinden niet, dat Hij hen aan de magt van eenen boozengest overgeleefd hebbe, die hun kwaade gedachten ingeboezemt en hen tot al het goede onbekwaam gemaakt had. Veelmeer verzekert ons de geheele heilige Schrift, dat God de gevallen menschen nog bemint, — dat Zijn wensch nog zij, hen gelukkig te maaken, — en dat Hij zelfs Zijnen Zoon tot hunne verlosing overgegeeven hebbe.

Eva had welhaast het genoegen, van eenen jonggebooren zoon te zien. *Ik hebbe*, riep zij uit, *eenen man van den Heere verkreegen*. Maar zij dacht misschien niet, dat deeze beminde zoon haar zulk een harteleed zoude veroorzaaken. Echter moeten wij ons Kaïn niet als een roeklozen mensch verbeelden. Het is waar, hij was een moordenaar; maar hij wist niet wat moorden was. Hij wist niet, dat een flag op het hoofd het geheele zaamenweefsel van het menschlijk lichaam zoude vernielen. Een kind werpt een kostbaar glas op den grond, en weet niet, dat het breebaar is. De geheele zonde van Kaïn bestont daarin, dat hij zijnen broeder sloeg, en niemand stond meer

meer vervlaagen dan hij, toen Abel op den grond nederzonk. Hij hieldt zijn misgreep voor onvergeeflijk; maar God begenaadigde hem.

Het merkwaardigste bij de gramschap van Kaïn is derzelver oorzaak. Kaïn en Abel hadden beide God een offer gebracht, en God had het offer van Kaïn zoo wel gevallig niet aangenomen, als het offer van zijnen broeder. Hoe, zijn dan de offeren zoo oud! Ik staa verbaasd. Men zegt, de menschen hadden zich hunne Goden als menschen verbeeld, en dezelve door hunne offeren tot hunne belangen willen overhaalen. In de tijden van Kaïn was het omkoopen nog geen Mode. Moet het een teeken van dankbaarheid zijn, dat ik dien, die mij alles geeft, en die niets kan noodig hebben, iets van weinig aanbelang terug geve? Ik voor mij zoude ten minsten op deeze gedachte niet koomen. Nog nimmer heeft één mijner kinderen, wanneer ik hem een geschenk van veelkleurige vogelen gaf, eenen den kop afgerukt en mij uit dankbaarheid het bloed daarvan te gemoet gesprengd. De offeren, die zoo oud zijn, als de waereld, moeten een verheevener oorsprong hebben.

Toen onze eerste ouderen onder het genieten van vergiftigde vruchten, krimpingen en huiveringen gevoelden, gaf God hun in, hunne lichaamen met schaapsvellen te bedekken. Daar werden twee schaapen geslagt. Dit was de eerste dood, dien een leevend schepsel onderging. Bij gelegenheid van deeze flagting, bragt God hun op de

gedachte van het geen, dat hun zoude gebeurd zijn, indien God niet, door Zijne Almacht, de werking van het vergif tegengehouden had. God voerde hun het gevaar te gemoet, waarin zij zich door ongehoorzaamheid gestort hadden: en zoo bragt Hij hen tot berouw en tot een nedrig smeken om vergiffenis over hunne begane mistasting. Op deeze wijze waren de geslagte schaapen de eerste en weezelijke offerande. Het bondigst denkbeeld van eene bloed-offerande, is geen ander, dan dit: Ik flagte een dier, ik verteeengenwoordige mij daarbij al het geen ik door mijne zonde verdient heb, — heb berouw over dezelve, en zoekte vergeving. Daar de eerste menschen met al derzelver oprechtheid nogthans zomwijken dwaalden; zoo werdt deeze oeffening van boetvaardigheid ook herhaald.

Op die wijs leerde ze Abel, en zoo ging dezelve met Noächs geslacht in de nieuwe waereld over. Bij het verrigten van den Levitischen Godsdiest werden de bloed-offeranden vermeerdert, wylt ze mede tot onderhoud der Priesters moesten dienen, welken het vleesch, grootendeels, te beurte viel. Tot even het zelve onderhoud verordende God ook bloedlooze offeren: maar wij twijffelen, of zulke wel bij de aanbideren van den waaren God, tevooren zijn in gebruik geweest. Welligt mishagde God het offer van Kain: toen hij veld-vruchten offerde, wylt het zelve een eigenwillige Godsdiest was. Wanneer wij de bloed-offeranden als boet-oeffen-

ningen beschouwen, dan kunnen wij dezelve ook als voorbeelden van Christus aanneemen.

Adams zoonen stichtten huisgezinnen, en ieder van hun trouwde met zijne zuster: Een klaar bewijs, dat de wet van de verboden graaden der bloed-verwantschap, niet tot de onveranderlijke, natuur-wetten behoort. De égade is mijne getrouwste vriendin: waarom zou dat mijne zuster niet kunnen zijn? en wat de kinder-teeling betreft, zoo is ook daarin niets, dat tegen de bloed-verwantschap strijden zou. De man is voorzéker het hoofd van het huisgezin. Het zoude wanvoeglijk zijn, wanneer eene moeije, die als moeder moet geëerbiedigd worden, onder het gezag van haaren neef stond. Deeze egt wordt onnatuurlijk, niet wegens de verwantschap op zich zelve, maar wegens den eerbied, die de neef aan de moeije verschuldigd is. De verboden graaden van den egt hebben hunnen grond, in de wijsheid Gods. Het oogmerk was, de verscheide huisgezinnen door het zwagerschap weder te veréenigen, en voornaamlijker, om voor het behoud van de onschuld en van de kuischheid der jonge lieiden zorg te draagen. Hoe gevvaarlijk is het wanneer jonge lieiden van beide de geslachten gestaaid bijéén zijn, en gemeenzaam met elkaar verkeeren? Dit is tuschen gezusters onvermijdelijk. Door het verbod van den egt wordt een geheel nieuw denkbeeld in hun gevormd. Zij begonnen, zich als persoonen te beschouwen, die aan elkaar niet mogten denken: en hier uit ontstaat, eindelijk,

lijk, de zoogenoemde natuurlijke afkeerigheid. Nog hedendaags moet voor het behoud der onschuld op het naauwkeurigste zorg gedraagen worden. Het zoude onverantwoordelijk zijn, Gods wijze verboden af te schaffen. Wat de godlijke wijsheid evenwel toestaat, dat moet ook onder kristenen toegestaan blijven.

Met de twee duizend jaaren der waereld verwilderde het menschlijk geslacht reeds ten eene maal. De slechte opvoeding der kinderen, gebrek van schoolen, mangel van goede wetten in de Gemeenbesten waren hier de oorzaak van: en God betoonde zich nog altoos als een Vader en Leidsman der menschen. Hij verwekte mannen, die het volk waarschouwden. Henoch is een bijzonder verlicht man van God! Daar van alle de oudvaderen, die ook vroom waren, bij uitmuntendheid van hem gezegd wordt, dat hij God gediened hebbe: zoo moet dit noodwendig van eenen bijzonderen dienst verstaan worden. Hij ging vroeg uit de waereld, en zulks wordt als eene belooning van zijne getrouwe diensten aangemerkt, Van alle de vrome oudvaderen wordt uitdrukkelijk gezegd, dat zij gestorven zijn. Van Henoch hiet het, „God nam hem weg": en Paulus verzekert Hebr. XI: 5. dat hij den dood niet gezien hebbe. Het is dus wel zeker, dat hij op eene andere wijze in de eeuwigheid gegaan zij op eene wijze, die op den geest zijner bekenden dien indruk kon maaken, dat na dit leeven nog een be-

ter,

ter, en een belooning voor de godzaligheid te verwachten zij. Noach ook was een Profeet. God ontdekte hem de verdeling van het menschelijk geslacht, welke hij den zondaaren moest aankondigen. Toen alle vermaaningen vruchtloos waren, en de mensen zich door den Geest Gods, die door de Profeeten sprak, niet wilden laten bestraffen: zoo werdt eindelijk over hen een oordeel uitgesproken, dat mij in het eerst een huivering veroorzaakte, maar thans volkomen gerust gesteld heeft.

Ik vindt God midden in de bulderende onweërs-vlaagen denzelven Vriend, denzelven Vader der mensen, dien ik bij de struikelende Eva en bij den verschrokken moordenaar, Kaïn vond. Beide bestrafte Hij liefderijk en begenadigde hen. Ook omtrent verstokte verachters, die voor geenerlei onderrigting meer vatbaar waren, gedroeg Hij zich als een wijs Vader jegens eenen buitenspoorigen zoon. Hij sneedt hun eensklaps alle gelegenheid af, om hunzelven en anderen schadelijk te kunnen zijn. Wat is dit anders dan wijsheid en goedheid?

In zulk een bijzonder geval is het geene wretheid: wanneer 'er eenige honderd duizend mensen in het water omkoomen. Zij moesten tog éénmaal sterven. Eene overstroming, die ijder uur aangroeide, verwekte zekerlijk een ontzaglijke angst, ontsteltenis en weeklagt onder hen: maar wat is leerrijker en heilzaamer voor trotsche ver-

verachteren, dan de zichtbare oordeelen des Allmächtigen? Nu waren de godloozen buiten daadlijkhed gesteld. De rampzalige schaakel van duizend schandelijke bedrijven was op éénmaal uiteengerukt. Hunne gemoederen waren in eene geheel andere gesteldheid, zij kreegen andere begrippen. Zoo ze niets dan benaauwdeheid gevoeld hadden, dan zouden ze, na eene lange reeks van ondeugden, in weinig jaaren nog meer benaauwdeheid ondervonden hebben. De misdaadige boet die misdaaden niet, die hij nog konde begaan hebben: maar die hij weezenlijk begaan heeft.

Maar hoe veel duizend onschuldige kinderen, die niets misdaan hebben, die wegens hunne tederre jeugd niets misdoen konden! Welk een hardigheid van Hem, die de Rechter der geheele waereld moet zijn! Ik voor mij, zie hier geene hardigheid, ik zie, het geen de tederste vader in dergelijke omstandigheden zijn geliefdst kind kan en moet wenschen. Voorzéker zijn deeze onschuldigen vol benaauwdeheid geweest. Bij het gejammer hunner ouderen was weenen en kermen mede hun onafscheidelijk deel. Maar zou ik een kind niet redden, ook onder smarten en weeklagen niet redden? Wat doet de beste vader, wan-neer hij een gebrekkig kind aan het mes van den heelmeester moet onderwerpen! Genoeg, de kinderen werden in den zondvloed gererd, zij werden van eene onoverzienlijke reij van schandlijkheden verlost, waartoe zij onvermijdlijk zouden

ver-

vervallen zijn; en duizend even zoo rampzalige geslachten, die op hen stonden te volgen, werden op eenmaal afgesneeden. Ik geloove eene onsterfelijkheid der ziele, en ben verblijd, dat ik duizende deezer gelukkige kinderen, met mijne vroegtijdig in de eeuwigheid gegaane zoonen, in de aangenaame wooningen der rechtvaardigen zal vinden, en alsdan den algemeenen Vader der menschen hooren prijzen.

